

În atenția cititorilor,

Asociația Alternative Pedagogice a introdus în 1996 educația Montessori în România în învățământul public, cu scopul ca toți copiii, săraci sau bogați, să aibă acces la o educație liberă potrivită legilor naturale ale dezvoltării. Autoritățile au reacționat negativ, văzând în aceasta o amenințare la industria învățământului tradițional proiectat pentru a produce cetățeni instruiți dar dependenți.

Între timp, și în România, ca mai în toată lumea, s-au dezvoltat școli Montessori particulare la care au acces doar copiii care provin din familii înstărite financiar.

În dorința de a păstra principiile inițiale, Asociația Alternative Pedagogice a luat hotărârea de a nu mai comercializa produsele activității sale în domeniul Montessori, oferindu-le gratuit tuturor celor interesați.

Totuși, pentru a putea veni în sprijinul tuturor copiilor și a ne continua activitatea în acest domeniu, prin traducerea de lucrări, elaborarea de cursuri pentru părinți și educatori și producerea de materiale didactice specifice, rugăm pe toți cei care au posibilitatea, să facă donații în conturile Asociației Alternative Pedagogice de la Banca Transilvania, Sucursala Drobeta Turnu Severin:

RO69 BTRL 0260 1205 4619 38XX (RON)

RO18 BTRL 0260 4205 4619 38XX (EUR)

RO52 BTRL 0260 2205 4619 38XX (USD)

sau să dirijeze 2% din impozitul pe venit către Asociația Alternative Pedagogice, Dobeta Turnu Severin, str. Călugăreni nr. 1, jud. Mehedinți.

C.U.I. 10045506.

Vă mulțumim,

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

MONTESSORI, MARIA

Mintea absorbantă/ Maria Montessori: trad. nota trad.,
ed. Marcel Căpraru. - Drobeta Turnu Severin:

Editura A.P.A., 2006

ISBN 973-86902-5-0

I. Căpraru, Marcel (trad.; ed.)

159.922.7

CUPRINS

Introducere la prima ediție

Nota traducătorului

1. Rolul copilului în reconstrucția lumii
2. Educația pentru viață
3. Perioadele creșterii
4. Noua cale
5. Miracolul creației
6. Embriologie și comportament
7. Embrionul spiritual
8. Câștigarea independenței de către copil
9. Primele zile ale vieții
10. Câteva considerații asupra limbajului
11. Chemarea limbii
12. Efectul obstacolelor asupra dezvoltării
13. Importanța mișcării în dezvoltarea generală
14. Inteligența și mâna
15. Dezvoltarea și imitația
16. De la creatorul inconștient la muncitorul conștient
17. Dezvoltarea ulterioară prin cultură și imaginație
18. Caracterul și defectele sale în copilărie
19. Contribuția copiilor la societate – normalizarea
20. Formarea caracterului este propria realizare a copilului
21. Caracterul posesiv al copilului și transformările lui
22. Dezvoltarea socială
23. Coeziune în unitatea socială
24. Greșelile și corectarea lor
25. Cele trei nivele ale ascultării
26. Disciplina și educatoarea
27. Pregătirea educatoarei
28. Copilul – izvorul iubirii

INTRODUCERE LA PRIMA EDIȚIE A VOLUMULUI „MINTEA ABSORBANTĂ”

Volumul de față este bazat pe prelegerile ținute de dr. Maria Montessori la Ahmedabad în timpul primului curs de instruire inițiat după internarea ei în India, care a durat până la sfârșitul celui de al doilea război mondial. În volum, ea ilustrează puterile mentale unice ale copilului mic care-i îngăduie să construiască și să stabilească cu fermitate, în doar câțiva ani, toate caracteristicile personalității umane – fără profesori, fără nicunul dintre mijloacele obișnuite ale educației, ba mai mult, acestea fiind aproape abandonate și adesea blocate.

Această realizare a unei ființe născute cu mari posibilități, deși foarte slabă din punct de vedere fizic, atât de lipsită de toate facultățile obișnuite ale minții, încât ea aproape că poate fi numită o nulitate, și care, după nu mai mult de șase ani, depășește deja toate celelalte specii, este într-adevăr unul din cele mai mari mistere ale vieții.

În prezentul volum dr. Montessori nu numai că iluminează, prin intermediul înțelegerii ei pătrunzătoare, bazată pe observația directă și evaluarea precisă, fenomenele acestei perioade timpurii, și totuși atât de importante, a vieții omenești, dar, de asemenea, indică responsabilitatea adulților față de ea.

Ea dă, cu adevărat, un înțeles practic necesității. „educației de la naștere”, acum universal acceptată. Acesta poate fi dat doar când educația devine o „contribuție la viață” și depășește limitele înguste ale predării și ale transmiterii directe a cunoștințelor sau idealurilor de la o minte la alta. Unul dintre principiile cele mai bine cunoscute ale metodei Montessori este „pregătirea mediului”. În acest stadiu al vieții, cu mult timp înainte ca tânărul să meargă la școală, acest principiu furnizează cheia spre o „educație de la naștere” și pentru adevărata „cultivare” a individului uman chiar de la început.

Aceasta este o pledoarie realizată pe baze științifice, dar ea este, de asemenea, și un pretext validat de experiențele celei care a asistat și a sprijinit manifestările naturii copilului, pretutindeni în lume, manifestări ale măreției mentale și spirituale ce formează un contrast uimitor cu tabloul umanității actuale – o omenire care, abandonată în timpul perioadei de formare, se dezvoltă ca fiind cea mai mare amenințare pentru propria ei supraviețuire.

Karachi,

1949

MARIO MONTESSORI

Nota traducătorului în limba engleză

M-aș discredită dacă ar fi să salut această carte ca fiind cea mai importantă care a apărut vreodată în istoria umanității (pe lângă Sfânta Scriptură). Totuși, dacă mi s-ar cere, n-aș putea să numesc unul din momentele mai importante pentru prosperitatea viitoare a omului.

„Noi știm”, spune autoarea, „cum să descoperim perle în carapacele stridiilor, aur în munți și cărbune în măruntaiele pământului, dar nu suntem conștienți de existența germenilor spirituali, de nebuloasa creativă pe care copilul o ascunde în el însuși, când intră în această lume pentru a reînnoi umanitatea”.

Cine poate să prevadă sfârșitul progresului uman, odată ce știința dezvoltată de om se reflectă asupra ei înșiși, pentru a-și transmite minunățiile asupra minții umane ?

Prima ediție, pe care acesta o înlocuiește, a fost realizată din copiile versiunii engleze a prelegerilor dr. Montessori, așa cum au fost traduse, propoziție cu propoziție, din cursurile sale, ținute în limba italiană.

Pentru publicul italian, dr. Montessori a scris o versiune aproape independentă și revizuită complet în limba sa maternă. Ceea ce se găsește în volumul de față este versiunea italiană retradusă în engleză, iar aceia care sunt familiarizați cu prima ediție vor observa, desigur, diversele schimbări, adaosurile și omisiunile. Ele aparțin dr.-lui Montessori..

Italiana ei este exactă, condensată, științifică și populară – în sensul că nu este niciodată greu de înțeles, vagă sau ambiguă. Traducerea ei, m-a ținut într-o stare ardentă de admirație, încântare și respect pentru stilul ei în sine; deoarece fiecare *nuanță* și inversare a exprimării este exactă și apropiată conținutului. Din această cauză, am încercat să fac dreptate, iar dacă stilul colocvial a fost uneori ales pentru claritate, nu am schimbat niciodată sensul, nu am întărit sau diminuat accentul, și nici nu am modificat nivelul tensiunii dramatice. Cititorul poate să fie sigur că este dr. Montessori cea care vorbește, chiar dacă mie îmi aparțin cuvintele.

Septembrie,
CLAUDE A. CLAREMONT

1958

Nota traducătorului în limba română

Să ne imaginăm că o sută de oameni cocoșați, șchiopi, ciungi, cu părți ale corpului paralizate, cu trupurile contorsionate în fel și chip, altfel sănătoși tun, hotărâsc, cu bună intenție, să construiască împreună o casă. În ciuda intențiilor bune, procesul de construcție va fi extrem de anevoios. Șchiopul va răsturna gălețile cu mortar ale cocoșatului pentru că va călca alături; împălișatul, privind în stânga și pășind în dreapta, se va ciocni cu ciungul; surdul, probabil, că le va potrivi cum știe el, etc. Construcția merge mână în mână cu distrugerea a ceea ce se construiește. Deviațiile de la normalitatea fizică produc toate necazurile și întârzierile. Să ne mai imaginăm că aceste personaje n-ar fi văzut niciodată un om normal, întreg, cu trupul drept, vertical și că, dintr-o dată, apare un asemenea om în mijlocul lor. Cine credeți că este anormal din punct de vedere fizic?

Ei, bine, dacă din punct de vedere fizic avem o imagine a normalității, nu același lucru se întâmplă sub aspectul personalității omului. Lăcomia, invidia, minciuna, lenea, orgoliul, complexe de inferioritate sau de superioritate, capriciile de orice fel, țăfnoșenia, harțagul, timiditatea, violența, ura, avariția, dezordinea și confuzia mentală, trăirea în închipuire, depresiile nu sunt altceva decât cocoșe ale personalității umane. Și pentru că fiecare dintre noi avem, în grade diferite, unele sau altele din aceste deviații, nu mai suntem în stare să recunoaștem adevărata normalitate în sfera personalității. Însă, așa cum deviațiile fizice au cauze externe și cele ale personalității se datorează factorilor de mediu. Omul a progresat în afară până la dimensiuni nebănuite, explorează spațiul cosmic, stăpânește energiile naturii, dar în interior a rămas același de veacuri. Războaiele, conflictele și amenințările continuă fără încetare. Omul e victimă a civilizației pe care a construit-o. Mai bine de trei sferturi din munca sa pe această planetă e dedicată reconstruirii a ceea ce distruge și satisfacerii deviațiilor sale.

Despre normalitate și normalizare este vorba în această carte. „M-aș discredita dacă ar fi să salut această carte ca fiind cea mai importantă care a apărut vreodată în istoria umanității (pe lângă Sfânta Scriptură). Totuși, dacă mi s-ar cere, n-aș putea să numesc unul din momentele mai importante pentru prosperitatea viitoare a omului”, afirmă Claude A. Clermont, traducătoarea acestei cărți în limba engleză în 1958. Și dacă Biblia se referă la Facerea lumii, această carte, și întreaga operă a

Mariei Montessori, ar putea fi intitulată, fără a greși prea mult, Re-facerea lumii.

„Noi știm”, spune autoarea, „cum să descoperim perle în carapacele stridiilor, aur în munți și cărbune în măruntaiele pământului, dar nu suntem conștienți de existența germenilor spirituali, de nebuloasa creativă pe care copilul o ascunde în el însuși, când intră în această lume pentru a reînnoi umanitatea”. Toate drepturile omului clamate pe toate meridianele devin caduce fără dreptul la normalitate. Ce rost are să dai libertate unor deviații de la normalitate?

Când, în 1995, am început proiectul Montessori to Romania înființând prima grupă de grădiniță Montessori din România postbelică și organizând primul curs de formare în pedagogia Montessori a educatoarelor ținut vreodată în România împreună cu fundații și institute din SUA, sub egida Association Montessori Internationale, m-am izbit de toate răutățile umane. Atunci voiam să ajut la reformarea învățământului din țara noastră, dar terenul nu era copt încă. Astăzi, când situația indisciplinei în școala românească a devenit subiect general al mass-mediei, cred că apariția acestei cărți în limba română va genera un proces de reflecție asupra modului cum concepem educația. Montessori e mai mult decât o metodă sau un sistem de educație, e o mișcare universală pentru drepturile copilului. „ Nimic nu este în lumea adultului dacă n-a fost mai întâi în lumea copilului”. Reforma educației nu e o problemă care aparține sistemului de învățământ, e o problemă socială. A conflictului neștiut, neînțeles și ignorat dintre doi mari poli ai omenirii; adulții și copiii. Sclavii s-au eliberat prin războaie, proletarii s-au eliberat prin revoluții, mișcările feministe promovează eliberarea femeilor și egalitatea cu bărbații; e nevoie de o mișcare de eliberare a copiilor de sub prejudecățile adulților. De o revoluție non-violentă. Ultima.

Sergey Brin și Larry Page sunt doi tineri care au creat motorul de căutare pe internet Google. Au o avere de multe milioane de dolari. Brin conduce o mașină obișnuită iar Page nu și-a construit nici o vilă și locuiește într-un apartament închiriat. Pentru ei munca în folosul omenirii e cea mai mare satisfacție. În 2004 la un post de televiziune american ei au declarat că succesul lor se datorează educației Montessori pe care au primit-o în copilărie.

Ianuarie, 2006

Dr. MARCEL CĂPRARU, Președinte Asociația Alternative Pedagogice, Dr. Turnu Severin

1

ROLUL COPILULUI

ÎN

RECONSTRUCȚIA LUMII

Această carte este încă o verigă din lanțul în derulare al gândirii noastre și parte a mișcării careia îi aparținem, întru apărarea acelor mărețe forțe lăuntrice pe care le posedă copiii.

Astăzi, în timp ce lumea se află în conflict și se lansează multe planuri pentru reconstrucția ei viitoare, educația este socotită, în mare măsură, ca unul din cele mai bune mijloace pentru realizarea acestui obiectiv. Deoarece nimeni nu pune în discuție faptul că – din punct de vedere mental – omenirea se află cu mult sub nivelul pe care civilizația pretinde că l-a atins.

De asemenea, eu cred că umanitatea este încă departe de acel stadiu al maturității necesar pentru realizarea aspirațiilor ei, adică pentru construirea unei societăți armonioase și pașnice și eliminarea războaielor. Oamenii nu sunt încă pregătiți să-și contureze propriile lor destine; să controleze și să direcționeze evenimentele mondiale, cărora - în schimb - le cad victime.

Dar, deși educația este recunoscută ca una dintre căile de ridicare a omenirii, ea rămâne, totuși, încă și numai, concepută ca o educație *a minții*. Și își propune să o instruiască pe aceleași direcții vechi, fără a încerca să utilizeze vreo forță vitalizatoare sau constructivă nouă.

Nu mă îndoiesc că filozofia și religia pot aduce o contribuție imensă la această întreprindere, dar cât de numeroși sunt filosofii în această lume ultra-civilizată! Câți n-au existat în trecut și câți nu vor mai exista și în viitor? Idealuri nobile și standarde înalte am avut mereu. Ele formează o mare parte din ceea ce predăm. Și totuși, războaiele și conflictele nu arată nici un semn de

domolire. Iar dacă educația continuă a fi concepută mereu pe aceleași linii învechite ale unei simple transmiseeri a cunoașterii, atunci, dinspre partea ei, există puține speranțe de îmbunătățire a viitorului omenirii. La ce folosește transmiterea cunoștințelor dacă dezvoltarea globală a individului rămâne în urmă? În schimb, ar trebui să luăm în considerare o entitate psihică, o personalitate socială, o nouă forță universală, nenumărabilă în totalitatea comunității ei de membri, care în prezent este ascunsă și ignorată. Dacă ajutorul și salvarea urmează să vină, ele nu pot veni decât la copii, întrucât copiii sunt producătorii, constructorii oamenilor adulți.

Copilul este înzestrat cu puteri necunoscute care ne pot călăuzi spre un viitor strălucit. Dacă ceea ce vrem cu adevărat este o lume nouă, atunci educația trebuie să aibă drept scop dezvoltarea acestor posibilități ascunse.

În zilele noastre s-a văzut o mare creștere a interesului pentru viața mentală a noului născut. Unii psihologi au făcut observații speciale asupra creșterii copilului începând cu primele trei ore de după naștere. Alții, ca rezultat al unui studiu atent, au ajuns la concluzia că primii doi ani sunt cei mai importanți din toată durata vieții omenești.

Măreția personalității umane începe din momentul nașterii. Din această aproape mistică afirmație, provine ceea ce poate părea a fi o concluzie ciudată: aceea că educația trebuie să înceapă de la naștere. Ciudată, întrucât, cum putem noi educa, din punct de vedere practic, un nou născut sau chiar un prunc în timpul primilor doi ani ai vieții sale? Ce lecții să dăm acestei mititele ființe care nu înțelege nimic din ceea ce spunem și care nici măcar nu-și poate mișca membrele? Sau vrem să spunem că e vorba doar de igienă când vorbim despre educația unui copil atât de mic? Nici vorbă! Ne referim la mult mai mult decât atât.

În cursul acestei perioade timpurii, educația trebuie înțeleasă ca un ajutor dat procesului de desfășurare a puterilor psihice înnăscute ale copilului. Aceasta înseamnă că nu putem folosi metodele obișnuite de predare, care sunt bazate pe vorbire.

S-a arătat pe larg de către cercetări recente că micuții copii sunt înzestrați cu o natură psihică specifică lor. Iar acest lucru scoate în relief o nouă direcție de acțiune a educatorului. Este ceva ieșit din comun, ceva care n-a fost recunoscut până în prezent, dar ceva care, în mod vital, privește omenirea. Adevărata energie constructivă a copilului, o forță dinamică, a rămas, mii de ani, neobservată. Întocmai cum oamenii au

străbătut pământul cu piciorul și ulterior i-au arat suprafața fără să gândească la bogăția imensă ascunsă în adâncimile lui, tot așa oamenii de azi realizează progres după progres în civilizație, fără să observe comorile care zac ascunse în universul psihic al primei copilării.

Din zorii apariției vieții umane pe pământ, aceste energii au fost înăbușite și anulate. Nici până astăzi vreo intuiție a existenței lor nu a început să-și găsească exprimarea. Doar recent, de exemplu, Carrel a scris: „ Perioada copilăriei este, fără îndoială, cea mai bogată. Ea ar trebui să fie utilizată de către educație în orice mod posibil și imaginabil. Irosirea acestei perioade din viață nu mai poate fi niciodată compensată. În loc să ignorăm anii timpurii, este de datoria noastră să-i cultivăm cu maximă responsabilitate.”*

Astăzi începem să vedem valoarea acestor roade neculese, mai prețioase decât aurul, căci ele sunt însuși spiritul omului.

Primii doi ani ai vieții deschid în fața noastră noi orizonturi, căci aici putem vedea legile construirii psihicului, necunoscute până în prezent. Cel care ne prezintă aceste revelații este copilul însuși. El ne aduce la cunoștință un tip de viață psihică total diferită de cea a adulților. Iată noua linie de acțiune! Nu mai e cazul ca cercetătorul să aplice noțiunile psihologiei la copilărie, ci copiii înșiși urmează să-și dezvăluie psihologia lor acelor care-i studiază.

Această afirmație ar putea părea neclară, dar devine limpede îndată ce pătrundem mai profund în detalii. Copilul are o minte capabilă să absoarbă cunoașterea. El are capacitatea de a-și preda singur. O singură observație este suficientă ca să dovedească acest lucru. Copilul crește vorbind limba părintească, în timp ce pentru adulți învățarea unei limbi este o realizare intelectuală remarcabilă. Nimeni nu-i predă copilului; totuși, el ajunge să folosească substantive, verbe și adjective la perfecție.

A urmări un copil în procesul de dezvoltare a limbajului este un studiu de foarte mare interes și toți cei care i s-au dedicat sunt de acord că folosirea cuvintelor, a numelor – primele elemente ale limbii – pică într-o perioadă fixă din viața copilului, ca și când un cronometru precis ar supraveghea această parte a activității lui. Copilul pare să urmeze un program sever, impus de natură, atât de exact și de demn de încredere încât ar putea să-l perfecționeze pe al oricărei școli tradiționale, oricât de bine organizată. Mai mult, urmând acest program, copilul învață toate neregularitățile

și construcțiile gramaticale ale limbii lui cu o sârguință ireproșabilă.

În fiecare copil există - ca să spunem așa - un profesor conștiincios, atât de abil, încât obține rezultate identice la toți copiii din toate părțile lumii. Singura limbă pe care oamenii o vorbesc perfect este cea pe care au învățat-o în prima copilărie, când nimeni nu le poate preda ceva! Nu doar atât, dar dacă, la o vârstă ulterioară, copilul trebuie să învețe altă limbă, nici un ajutor de înaltă calificare nu-l va face capabil s-o vorbească cu aceeași perfecțiune cu care o vorbește pe prima.

Prin urmare, trebuie să existe o forță psihică specială care lucrează și care îl ajută pe copil să se dezvolte. Și asta nu e valabil doar pentru limbă; la doi ani el poate recunoaște toate persoanele și lucrurile din jurul său. Dacă ținem cont de acest lucru, devine și mai clar că micuțul face o muncă impresionantă de formare interioară. Tot ceea ce suntem noi înșine a fost făcut de către copil, de copilul care am fost în primii doi ani ai vieții noastre. Nu numai că cel mic trebuie să recunoască ceea ce vede în jurul său, să înțeleagă și să se adapteze modului nostru de viață, ci, de asemenea, - în timp ce încă nu i se pot preda lecții - el trebuie să clădească în interior toate acele formațiuni complexe care vor deveni inteligența noastră, temelia sentimentelor noastre religioase și a sentimentelor sociale și naționale specifice. Este ca și cum natura ar fi protejat pe fiecare copil de influența rațiunii adulte, așa încât să dea prioritate profesorului lăuntric care-l însuflețește. El are șansa să clădească o structură psihică completă înainte ca inteligența adulților să poată ajunge la spiritul lui și să producă schimbări în acesta.

Până la vârsta de trei ani, copilul și-a pus deja temeliile personalității lui ca ființă umană, și de abia atunci are nevoie de ajutorul unor influențe școlare speciale. Atât de mari sunt cuceririle pe care el le-a făcut, încât s-ar putea spune pe bună dreptate: copilul care merge la școală la vârsta de trei ani este deja un om mic. Psihologii au afirmat adesea că, dacă propria noastră abilitate adultă ar fi comparată cu aceea a copilului, ne-ar trebui șaiszeci de ani de muncă grea ca să facem ceea ce el înfăptuiește în trei; și au exprimat asta prin aceleași cuvinte: „La trei ani copilul este deja om”. Totuși, el este încă departe de a-și fi epuizat această stranie putere pe care o posedă, de a absorbi din mediul ce-l înconjoară.

În primele noastre școli copiii intrau, de obicei, la vârsta de trei ani. Nimeni nu le putea preda întrucât nu erau receptivi;

totuși, ei ne-au oferit uluitoare revelații ale măreției sufletului omenesc. Școala noastră era mai degrabă o casă pentru copii decât o școală adevărată. Noi pregătisem pentru copii un loc în care o cultură difuză să poată fi asimilată din mediu fără necesitatea unei instruirii directe. Copiii proveneau din cele mai umile clase sociale, iar părinții lor erau analfabeți. Și da, acești copii au învățat să citească și să scrie înainte de a împlini cinci ani și nimeni nu le predase vreo lecție. Dacă vizitatorii îi întrebau: „Cine te-a învățat să scrii?“, ei răspundeau adesea cu uimire: „Cine să mă învețe? Nimeni nu m-a învățat!“.

La acea vreme părea un miracol faptul că pruncii de patru ani și jumătate erau capabili să scrie și că învățaseră fără a avea sentimentul că li s-a predat.

Presă a început să vorbească despre „cultură dobândită în mod spontan“. Psihologii se întrebau dacă acești copii erau cumva diferiți de ceilalți, și noi înșine am fost puși în încurcătură pentru o lungă perioadă de timp. Doar după experimente repetate am concluzionat cu certitudine că toți copiii sunt înzestrați cu această capacitate de „a absorbi“ cultura. Dacă acest lucru este adevărat – am argumentat apoi – dacă cultura poate fi însușită fără efort, atunci hai să oferim copiilor alte elemente ale culturii. Și atunci i-am văzut cum "absorb" mult mai mult decât citirea și scrierea: botanica, zoologia, matematica, geografia - cu aceeași ușurință, în mod spontan și fără a obosi.

Și astfel am descoperit că educația nu este ceva făcut de profesor, ci că ea este un proces natural care se dezvoltă spontan în ființa umană. Nu este însușită prin ascultarea vorbelor, ci în virtutea experiențelor prin care copilul acționează asupra mediului său. Sarcina profesorului nu este să vorbească, ci să pregătească și să aranjeze o serie de motive pentru activitate culturală într-un mediu special organizat pentru copil.

Experimentele mele, organizate în multe țări diferite, se desfășoară deja de patruzeci de ani și, pe măsură ce copiii creșteau, părinții îmi cereau mereu să extind metodele mele și la vârste mai mari. Apoi am descoperit că activitatea individuală este singurul factor care stimulează și produce dezvoltarea și că acest lucru este tot atât de adevărat pentru copiii de școală elementară, medie sau superioară, cât este de adevărat pentru cei care aparțin vârstei preșcolare.

O nouă figură apăruse în fața ochilor noștri. Nu doar o școală sau o metodă educațională, ci OMUL însuși: OMUL a cărui adevărată natură se arată în capacitatea lui de dezvoltare liberă,

a cărei măreție devine vizibilă imediat ce opresiunea încetează să se exercite asupra minții lui, să-i limiteze munca interioară și să-i apese spiritul.

De aceea susțin că orice reformă a educației trebuie bazată pe personalitatea omului. Omul însuși trebuie să devină centrul educației și nu trebuie să uităm niciodată că omul nu se dezvoltă doar la universitate, ci își începe dezvoltarea mentală la naștere și o continuă cu cea mai mare intensitate în timpul primilor trei ani ai vieții. Este obligatoriu să acordăm o îngrijire activă acestei perioade, mai mult decât oricărei alteia. Dacă urmăm aceste reguli, copilul, în loc să fie o povară, ni se arată ca cea mai măreață și reconfortantă dintre minunățiile naturii! Ne găsim confrunțați cu o ființă ce nu mai poate fi socotită neajutorată, un gol receptiv care așteaptă să fie umplut cu înțelepciunea noastră; ci una a cărei demnitate crește în măsura în care vedem în ea constructorul propriei noastre minți; una călăuzită de profesorul ei interior, care trudește neobosit în bucurie și fericire – urmând un orar precis – la opera de construire a celei mai mari minunății a Universului, ființa umană. Noi, profesorii, putem doar ajuta opera în desfășurare, așa cum servitorii însoțesc stăpânul. Atunci devenim martori la dezvoltarea sufletului uman; la apariția Omului Nou, care nu va mai fi victima evenimentelor ci, datorită clarității viziunii sale, va deveni capabil să dirijeze și să modeleze viitorul omenirii.

2

EDUCAȚIA PENTRU VIAȚĂ

În scopul de a clarifica de la început ce înțelegem prin educația pentru viață începând de la naștere, este necesar să intrăm mai mult în detalii. Unul din liderii naționali ai lumii – Gandhi – a anunțat nu cu mult timp în urmă că educația trebuie să devină coextensivă cu viața, și nu numai asta, dar a mai spus că punctul central al educației trebuie să fie apărarea vieții. Este pentru prima dată când un lider social și spiritual a făcut o asemenea afirmație. Pe de altă parte, știința nu numai că a declarat necesitatea acestui lucru, dar a dovedit, încă de la începutul secolului nostru, că prelungirea educației pe tot parcursul vieții ar putea deveni un succes practic. Cu toate acestea, nici un minister al învățământului nu a adoptat încă ideea.

Educația din zilele noastre este bogată în metode, scopuri și finalități sociale, dar trebuie încă să se spună că ea nu ține deloc cont de viața însăși. Dintre toate metodele folosite oficial în diverse țări nici una nu-și propune să ajute individul de la naștere și să-i protejeze dezvoltarea. Educația, așa cum este astăzi concepută, e ceva separat atât de viața socială cât și de cea biologică. Toți cei care intră în lumea educației tind să fie izolați de societate. Studenților de la universitate li se cere să respecte regulamentele facultății de care aparțin și să urmeze la unison programul de studii stabilit de către autorități. Dar, până nu demult, se putea spune că universitatea nu se interesa deloc de condițiile vieții lor fizice și sociale. Dacă un student era subnutrit sau dacă defecte ale vederii sau auzului îi diminuau aptitudinile, el primea note mai mici. Este adevărat că defectele fizice au început

acum să primească atenția cuvenită, dar numai din punct de vedere igienic. Nimeni nu se întreabă dacă mintea studentului nu poate fi amenințată sau chiar afectată de către metodele educaționale nepotrivite și deficiente. Mișcarea pentru Noua Educație, susținută cu pasiune de către Claparède, a presupus o cercetare asupra numărului obiectelor de studiu incluse în planul de învățământ și a încercat să le reducă în așa fel încât să diminueze oboseala mentală. Dar acest lucru nu atinge problema modului în care elevii ar putea însuși bogățiile culturii fără să obosească. În majoritatea sistemelor controlate de stat ceea ce contează este parcurgerea deplină a programei. Dacă spiritul unui student reacționează la nedreptatea socială sau la problemele politice cu privire la adevăruri adânc resimțite, autoritățile emit ordine conform cărora tinerii trebuie să evite politica și să se concentreze asupra studiilor. Ceea ce se întâmplă apoi este faptul că tinerii părăsesc universitatea având mintea așa de încătușată și sacrificată încât și-au pierdut toată puterea individualizării și nu mai pot să judece problemele epocii în care trăiesc.

Mașinăria școlară este atât de înstrăinată de viața socială ca și când aceasta și toate problemele ei s-ar afla în afara sferei școlii. Lumea educației este asemenea unei insule unde oamenii, izolați de societate, sunt pregătiți pentru viață prin excluderea din cadrul ei. Să presupunem că se întâmplă ca un student de la universitate să fie infectat cu tuberculoză și să moară. Nu este curios și trist faptul că universitatea – *mediul (milieu)* social în care trăiește – ignorându-l în timp ce era bolnav, trebuie să-și facă apariția brusc și pe neașteptate la înmormântarea lui în calitate de reprezentant? Există absolvenți așa de temători încât, atunci când ies în lume, nu se pot descurca singuri și constituie o povară pentru prietenii și familiile lor. Cu toate acestea, să nu ne așteptăm ca organismul academic să ia cunoștință de acest lucru: o indiferență pe larg justificată de regulamentele care-i interzic să se intereseze de cazurile psihologice și care-i permit doar să organizeze studiile și să susțină examenele. Acelora care promovează li se acordă o diplomă sau un grad. Acesta este, în zilele noastre, cel mai înalt nivel atins de educația instituțională. Între timp, cercetătorii care investighează problemele sociale descoperă că absolvenții

* Doar în câteva țări s-au făcut, după război, încercări de îmbunătățire a acestei situații. În Olanda, de exemplu, există actualmente sanatorii pentru studenți. Un alt exemplu îl reprezintă sistemul tutorial folosit de mult timp în colegiile rezidențiale ale vecilor universități. Dar acestea sunt mai mult internate școlare cu pierderea corespunzătoare a libertății individuale.

învățământului superior și licențiații din școli nu sunt pregătiți pentru viață, ba, mai mult, le-a fost diminuată capacitatea de a se angaja util în activitatea socială. Statisticile dezvăluie o creștere izbitoare a numărului nebunilor, criminalilor și al celor pe care vecinii lor îi consideră „dubioși”. Sociologii solicită școlii să remedieze aceste lucruri rele, dar școala este o lume aparte, o lume care s-a separat de astfel de probleme. Este o instituție cu o obârșie prea veche pentru ca tradițiile să se schimbe din interior. Doar o presiune din afară poate schimba, renova și găsi remedii pentru greșelile care distrug educația la toate nivelele și îngreunează viața celor care aflați în interiorul ei.

Ce am putea spune, însă, despre perioada de la naștere și până la vârsta de șase sau șapte ani? Școala, așa-numita școală, nu se interesează de aceasta. De aceea este numită preșcolară, adică în afara cadrului învățământului oficial. Și, într-adevăr, ce ar putea să facă micuții nou născuți într-o școală? Oriunde au apărut instituții pentru copilul preșcolar, ele depind doar rareori de autoritatea centrală de învățământ. Ele sunt controlate de asociații neoficiale, sau sunt administrate privat de oameni care urmăresc, adesea, scopuri filantropice. Nu există un interes în a proteja viața psihică a bebelușilor ca problemă socială. În plus, societatea proclamă prin lege că pruncii aparțin familiei, nu statului.

Noua importanță care se acordă acum primilor ani din viață nu a ajuns încă la vreo sugestie practică în privința educației. Deocamdată, toți se gândesc doar că ar trebui îmbunătățită viața în familie, în sensul că, acum, se consideră ca fiind necesară o pregătire a mamelor. Dar căminul nu este o parte a școlii; el aparține societății. În consecință, personalitatea umană sau grija pentru aceasta, este dezbinată. De o parte se află căminul familial care aparține societății, dar este izolat de societate și este neglijat sau ignorat de ea; de cealaltă parte se află școala, de asemenea izolată de societate; și, în final, învățământul superior. Nu există unitate de gândire și nici grijă socială pentru viața ca atare; există doar frânturi care se ignoră reciproc și care apelează succesiv sau alternativ, la școală, familie sau universitate, aceasta din urmă fiind considerată ca un alt fel de școală pentru partea finală a perioadei de educație. Chiar și științele sociale noi, care înțeleg efectele negative ale acestei izolări, științe ca sociologia și psihologia socială, sunt mereu în afara școlii. Prin urmare, nu există nici un sistem adevărat care să ajute dezvoltarea vieții. Conceptul educației ca ajutor dat vieții nu este o noutate pentru

știință, după cum susținem, dar el încă nu are statut sau loc în organismul social. Iar acesta este următorul pas pe care civilizația trebuie să-l facă urgent. Drumul pe care trebuie să pășim a fost deja trasat. Criticii arată cu ușurință erorile situației noastre prezente. Diverși cercetători au clarificat remediile de care avem nevoie în toate perioadele vieții. Deci, totul este pregătit; trebuie doar să clădim. Variatele contribuții ale științei sunt ca blocurile de piatră din carieră gata cioplite pentru a fi așezate în în zid. Tot ceea ce trebuie să facem este să găsim oameni pregătiți să le îmbine și, astfel, să înalțe noua structură de care civilizația are atâta nevoie.

Conceptul de educație axată pe grija pentru ființa vie schimbă toate ideile anterioare. Fără să se mai bazeze pe un plan de învățământ sau pe un orar, educația trebuie să se conformeze faptelor vieții umane. În lumina acestei convingeri, educația nou-născuților capătă, dintr-o dată, o importanță primordială. Este foarte adevărat că pruncul nou-născut nu poate face nimic; că nu putem să-i predăm lecții în sensul obișnuit al cuvântului. El poate fi doar un obiect al observației, al unui studiu pe care trebuie să-l întreprindem pentru a-i descoperi nevoile vitale. Este tocmai modul de observație pe care noi înșine îl practicăm. El are un scop. Obiectivul lui este de a descoperi care sunt legile vieții, căci, dacă vrem să ajutăm viața, prima condiție a succesului este să știm legile care o guvernează. Nu e de ajuns să le știm pur și simplu, căci dacă ne-am opri la acest stadiu am rămâne, în mod exclusiv, în domeniul psihologiei. N-am merge niciodată mai departe și n-am deveni educatori.

Știința dezvoltării mentale a copilului mic trebuie să devină larg răspândită, căci doar atunci pedagogia va fi capabilă să vorbească cu o voce nouă și să spună lumii cu autoritate: „Legile vieții sunt așa și așa. Ele nu pot fi ignorate. *Trebuie* să acționați în conformitate cu ele pentru că ele proclamă *drepturile omului* care sunt universale și comune tuturor.”

Dacă societatea susține că e necesar ca învățământul să fie obligatoriu, atunci educația trebuie făcută într-un stil practic și, dacă suntem acum de acord că educația începe de la naștere, atunci devine extrem de necesar ca fiecare să cunoască legile dezvoltării. În loc să rămână distantă și ignorată de societate, educația trebuie să dobândească autoritatea de a conduce societatea. Mașinăria socială trebuie adaptată necesităților inerente ale noii concepții, cum că viața trebuie să fie protejată. Toți sunt chemați să ajute. Tații și mamele trebuie să-și asume

responsabilitățile; și, dacă familia eșuează din lipsa mijloacelor, atunci se cere ca societatea nu numai să asigure instruirea necesară, ci și sprijinul necesar pentru educarea copiilor. Dacă educația înseamnă o protecție a individului, dacă societatea recunoaște ca necesare pentru dezvoltarea copilului lucruri pe care familia nu le poate da, atunci este de datoria societății să furnizeze acele lucruri. Statul nu trebuie să abandoneze niciodată copilul.

Sistemul educațional va fi astfel obligat să acționeze cu autoritate asupra societății din care a fost exclus în mod formal. Dacă este clar că societatea trebuie să exercite un control binefăcător asupra indivizilor umani, și dacă, de asemenea, e adevărat că educația trebuie să fie considerată ca un ajutor dat vieții, atunci acest control nu va fi niciodată restrictiv și opresiv, ci trebuie să ia forma unui ajutor fizic și psihic. Aceasta înseamnă că primul pas al societății trebuie să fie acela de a alocă o mai mare proporție din bugetul ei către sistemul educațional.

Trebuințele copilului în timpul anilor de creștere au fost studiate, iar rezultatele acestor studii au fost publicate. Acum trebuie ca societatea în întregul ei să-și sune responsabilitatea educației în mod conștient, în timp ce educația va compensa, la rândul ei, societatea în mod înzecit prin beneficiile rezultate din progresul ei. Astfel concepută, educația nu mai este doar o problemă a copiilor și părinților, ci și a statului și a relațiilor internaționale. Ea devine un stimul pentru fiecare componentă a organismului social, un stimul pentru cel mai important dintre progresele sociale. Există ceva mai de neclintit, mai static și mai indiferent ca învățământul de azi? Când o țară trebuie să-și reducă cheltuielile, cu siguranță educația urmează să fie prima victimă. Dacă îi cerem unui politician să-și exprime punctul de vedere asupra educației va zice că nu-i treaba lui, că a încredințat soției educația copiilor săi, care, la rândul său, a încredințat-o unei școli. În zilele care vor veni va fi absolut imposibil pentru un politician să dea un asemenea răspuns sau să manifeste o asemenea indiferență.

Ce concluzii putem trage din relatările psihologilor care au studiat copiii din primele lor zile de viață? Toți sunt de acord că având grija și ajutorul cuvenite copilul urmează să-și dezvolte o putere mai mare, să atingă un echilibru mental mai bun și un caracter mult mai energic. În loc ca totul să fie lăsat la voia întâmplării, dezvoltarea copilului în această perioadă ar trebui să fie o problemă în atenția și preocuparea științei. Aceasta

presupune că e nevoie de ceva mai mult decât simpla igienă fizică. Așa cum aceasta îl ferește de rănirea și îmbolnăvirea corpului, tot așa e nevoie de igienă mentală pentru a-i proteja mintea și sufletul de ceea ce este rău.

Știința a făcut și alte descoperiri referitoare la aceste prime zile. Copilul purtat în brațe posedă energii mentale mult mai mari decât ne putem închipui. La naștere el nu e nimic – psihologic vorbind – și nu doar mental, deoarece la naștere el nu este nici măcar capabil de vreo mișcare coordonată. Cu membrele lui aproape inutile, el nu poate să facă nimic. Nu poate nici să vorbească, chiar dacă el vede ceea ce se întâmplă în jurul său. Dar, cu trecerea timpului, copilul pășește, vorbește și progresează de la o realizare la alta, până când se formează un om în toată grandoarea dăruită corpului și minții sale. Acest lucru dezvăluie un adevăr imperativ: copilul nu este o ființă inertă care ne datorează nouă tot ceea ce poate face, ca și când ar fi un vas gol pe care noi trebuie să-l umplem. Nu, copilul construiește adultul și nu există om care să nu fie creat de către copilul care a fost cândva.

Marile energii constructive ale copilului despre care am spus deja atât de multe și pe care oamenii de știință sunt îndemnați acum să le studieze, au fost ascunse până acum sub o multitudine de idei privitoare la maternitate. Obişnuiam să spunem că mama e cea care formează copilul, deoarece ea îl învață să meargă, să vorbească, ș.a.m.d. Dar nimic din aceste lucruri nu sunt făcute cu adevărat de către mamă. Sunt o realizare a copilului. Mama e doar cea care naște copilul, dar copilul este cel care produce omul. Chiar dacă moare mama, copilul mic continuă să crească și își înfăptuiește opera de a construi adultul. Un bebeluș indian dus în America și lăsat în grija americanilor învață să vorbească engleza și nu hindi. Deci limba lui nu vine de la mamă, ci copilul este cel care-și însușește limba, întocmai cum își însușește obiceiurile și tradițiile oamenilor în mijlocul cărora se întâmplă să trăiască. Prin urmare, nu este nimic ereditar în nici una din aceste achiziții. Copilul este cel care absoarbe material din lumea înconjurătoare; el e cel care îl frământă și îl transformă în omul viitor.

A recunoaște această măreață operă a copilului nu înseamnă a diminua autoritatea părinților. Îndată ce se pot convinge că nu ei sunt constructorii, că ei acționează doar ca niște colaboratori la procesul de construire, părinții devin mult mai capabili să-și îndeplinească obligațiile reale; și astfel, în lumina

unei viziuni mai largi, ajutorul lor devine cu adevărat prețios. Copilul poate construi bine doar dacă acest ajutor este dat într-un mod corespunzător. Astfel, autoritatea părinților nu vine dintr-o demnitate teoretică, ci provine din ajutorul pe care ei sunt capabili să-l dea copiilor lor. Demnitatea părinților și măreția autorității lor depinde numai de acest ajutor.

Dar haidem să ne gândim la locul copilului în societate dintr-un alt punct de vedere.

Imaginea muncitorului care trudește, lăudat de teoria marxistă, a devenit acum o parte a conștiinței moderne. El este văzut ca producătorul prosperității și bunăstării, un partener esențial în marea operă a vieții civilizate. Societatea a ajuns să-i recunoască valoarea economică și morală, să-i acorde mijloacele și condițiile de muncă necesare, ca o chestiune de drept.

Să presupunem că mutăm această idee în lumea copilului. Acesta, de asemenea, este un truditor, iar scopul muncii lui este să producă un om adult. Este adevărat că părinții îi furnizează mijloacele esențiale vieții și activității creative, dar problema socială în ceea ce îl privește este mult mai importantă întrucât roadele muncii lui nu sunt doar lucruri materiale, ci el croiește umanitatea însăși – și nu doar un neam, o castă sau un grup social, ci întreaga omenire. Astfel văzută, concluzia că societatea trebuie să ia în seamă copilul, să-i recunoască drepturile și să-i satisfacă trebuințele, este de netăgăduit. Îndată ce ne concentrăm atenția și studiile asupra vieții înseși, descoperim că atingem taina omenirii și că, în mâinile noastre va sta știința de a o governa și ajuta. De asemenea, când vorbim de educație noi proclamăm o revoluție, una în care tot ceea ce știm azi va fi transformat. Mă gândesc la acest lucru ca la o ultimă revoluție; nu la una violentă, chiar și fără vărsare de sânge, ci una din care violența este complet exclusă - întrucât productivitatea psihică a copilului mic este lovită mortal de către cea mai vagă umbră de violență.

Ceea ce trebuie ocrotit este construcția normalității umane. N-au fost toate eforturile noastre îndreptate spre înlăturarea obstacolelor din drumul dezvoltării copilului și spre îndepărtarea pericolelor și neînțelegerilor care-l amenință peste tot?

Aceasta este educația înțeleasă ca un ajutor dat vieții; o educație de la naștere care întreține o revoluție pașnică și îi unește pe toți într-un scop comun, atrăgându-i către un centru unic. Mame, tați, politicieni: toți trebuie să se asocieze în respectarea și ajutorarea acestei delicate munci de formare pe

care copilășul o desfășoară în străfundurile unei taine psihice, sub supravegherea unei călăuze interioare. Aceasta este noua speranță luminoasă pentru omenire. Nu reconstrucția, ci ajutor pentru munca constructivă pe care sufletul uman este chemat să o facă și să o ducă la realizare; o operă de formare care dezvăluie imensele potențialități cu care sunt înzestrați copiii, fiii oamenilor.

3

PERIOADELE CREȘTERII

Psihologii care au studiat creșterea copiilor de la naștere și până la vârsta studenției susțin că aceasta poate fi împărțită în câteva perioade distincte. Pe urmele lui Havelock Ellis și, mult mai recent, pe cele ale lui W. Stern, și alți cercetători s-au ocupat de această idee, în mod deosebit Charlotte Bühler și adepții ei; în același timp, dintr-un alt punct de vedere, ideea figurează pe larg în opera școlii freudiene. Ea diferă foarte mult de ideile ce erau la modă în epocile anterioare. Acestea susțineau că ființa umană era mai puțin importantă în primii ani de viață și se desăvârșea prin creștere. Conform acestei idei, copilul era ceva mic aflat într-un proces de dezvoltare, ceva care creștea în mod treptat, dar care păstra mereu aceeași formă. Renunțând la acest punct de vedere învechit, psihologia acceptă acum că, în fazele succesive ale creșterii, există tipuri diferite de mentalitate.* Aceste faze sunt foarte distincte una de cealaltă și este interesant să descoperi că ele corespund fazelor de creștere fizică. Schimbările sunt așa de pronunțate – psihologic vorbind – încât uneori este folosită următoarea exagerare pitorească: „Dezvoltarea înseamnă o serie de renașteri”. Vine un timp când o anumită personalitate psihică se sfârșește și începe alta. Prima dintre aceste perioade durează de la naștere și până la vârsta de șase ani. În acest timp tipul de mentalitate rămâne același, deși diferă foarte mult de cele din perioadele ulterioare. Există două subfaze: de la naștere și până la trei ani și de la trei până la șase ani. În prima dintre ele, copilul posedă un tip de minte pe care adultul nu o poate aborda, cu alte

* Pentru ultimele informații pe acest subiect și pe punctele de vedere menționate, vezi W. Stern, *Psychology of Early Childhood: Up to the 6th Year of Age*, 2nd ed., 1930 (1st German ed. 1914). Ch. Bühler, *Kindheit und Jugend*, 3rd ed. 1931. E. Jones, *Some Problems of Adolescence*, *Brit. Journal of Psychology*, July, 1922. Pentru o abordare biologică mai profundă consultați opera lui Arnold Gesell.

cuvinte, nu putem exercita o influență directă asupra ei. În fapt, nu există școli pentru asemenea copii. În subfaza a doua (de la trei la șase ani) tipul mental este încă același, dar, în unele privințe, copilul începe să devină susceptibil la influența adultului. În timpul acestei perioade personalitatea suferă schimbări majore. Trebuie doar să comparăm bebelușul nou născut cu un copil de șase ani ca să observăm acest lucru. Lăsând deoparte, pentru moment, modul în care au avut loc aceste transformări, realitatea este că un copil de șase ani a devenit – în limbaj popular – destul de inteligent pentru a merge la școală.

Următoarea perioadă se întinde de la șase ani până la doisprezece ani. Este o perioadă de creștere neînsoțită de altă schimbare. Copilul este calm și fericit. În plan mental, el este într-o stare de sănătate, putere și siguranță. „Această stabilitate mentală și fizică”, afirmă Ross, scriind despre copiii de vârstă aceasta, „este cea mai vădită caracteristică a copilăriei târzii. O ființă de pe altă planetă care nu ar cunoaște rasa umană, ar putea să creadă, cu ușurință, că acești copii de zece ani sunt adulții speciei, presupunând că nu întâlnește adulți adevărați”^{*}.

Pe latura fizică există semne care par să fixeze granițele între aceste două perioade psihologice. Schimbările sunt foarte vizibile. Să amintim doar una din ele: copilul își pierde primul set de dinți și-i apare al doilea.

A treia perioadă merge de la doisprezece până la optsprezece ani, fiind o perioadă de schimbări atât de profunde, încât amintește de prima. La rândul său, ea poate fi împărțită în două subfaze: una de la doisprezece la cincisprezece ani și cealaltă de la cincisprezece la optsprezece ani. Există, de asemenea, schimbări fizice în timpul acestei perioade, corpul ajungând la maturitatea lui completă. Omul, după optsprezece ani, este pe deplin dezvoltat și nu mai suferă schimbări remarcabile. El înaintea doar în vârstă.

Curios este că educația oficială a recunoscut aceste tipuri psihologice diferite. Se pare că, într-un mod obscur, le-a intuit. Prima perioadă, de la naștere până la șase ani, a fost recunoscută în mod evident, întrucât ea este exclusă din sfera educației obligatorii. Este bine cunoscut faptul că la vârsta de șase ani are loc o schimbare, făcând copilul destul de matur pentru viața școlară. Este acceptat, astfel, faptul că de la vârsta de șase ani copilul știe deja multe lucruri. De fapt, dacă nu s-ar putea

^{*} J. S. Ross, *Ground Work of Educational Psychology*, London, 1944, p.114 (1st ed. 1931).

descurca, dacă n-ar putea merge sau n-ar înțelege ce spune învățătorul, copiii n-ar fi pregătiți pentru viața colectivă. În concluzie, putem spune că această transformare a fost recunoscută în practică. Totuși, teoreticienii educației înțeleg cu greutate faptul că, dacă un copil poate merge la școală, se descurcă singur și înțelege ideile ce îi sunt prezentate, aceasta înseamnă că mintea lui a suferit o dezvoltare semnificativă, întrucât la naștere el nu era capabil să efectueze niciunul dintre aceste lucruri.

Există, de asemenea, o recunoaștere inconștientă a celei de-a doua perioade, deoarece în multe țări copiii părăsesc școala pregătitoare sau primară la vârsta de doisprezece ani și continuă cu gimnaziul sau școala secundară. De ce perioada de la șase la doisprezece ani este considerată favorabilă pentru a da copiilor primele idei de bază ale culturii? Aceasta se întâmplă în toate țările lumii, deci nu poate fi o chestiune întâmplătoare de pură inspirație. Doar o bază psihologică, comună tuturor copiilor poate să facă posibil acest tip de organizare școlară care se sprijină, dincolo de orice îndoială, pe concluziile la care a ajuns experiența. De fapt, experiența ne spune că în această perioadă copilul se poate supune unui *regim* al muncii mentale cerut de școală: el poate înțelege ce vrea să spună învățătorul și este destul de răbdător să asculte și să învețe. De-a lungul acestei întregi perioade el este constant în muncă și are o sănătate puternică. De aceea această perioadă este socotită ca fiind cea mai bună pentru receptarea culturii.

După vârsta de doisprezece ani, începe un mod de școlarizare superioară, ceea ce înseamnă că sistemul de educație oficial a înțeles că individul intră acum într-un alt tip de viață psihică. Și această etapă are două subfaze, indicate de faptul că școala secundară este organizată în două cicluri: inferior și superior; cel inferior durează trei ani iar cel superior este uneori de patru. Dar nu contează în cât de mulți ani este repartizată instruirea. Ceea ce ne interesează pe noi este faptul că și în educația superioară perioada de șase ani devine, în practică, împărțită în două. Pe ansamblu, această perioadă este mai puțin calmă și ușoară decât cea precedentă. Psihologii interesați de educația adolescentului o consideră o perioadă de o atât de mare transformare psihică, încât suferă comparații cu prima perioadă, cea de la naștere până la de șase ani. Caracterul este rareori stabil la această vârstă; apar semne ale indisciplinei și răzvrătirii. Sănătatea fizică este mai puțin stabilă și sigură decât înainte. Dar

școlile nu țin cont de acest lucru. A fost trasat un program, iar băieții trebuie să-l urmeze, vrând-nevrând. Ei trebuie, de asemenea, să stea în bănci și să asculte ore întregi, trebuie să se supună și să petreacă mult timp învățând materia pe dinafară.

Și, ca o încoronare a acestor ani de școală, urmează universitatea, care nu diferă în mod substanțial de tipurile școlare precedente, exceptând, poate, intensitatea muncii. Și aici profesorii vorbesc și studenții ascultă. În anii studenției mele, tinerii nu se bărbiereau și era comic să-i vezi îngrămădiți pe holurile mari, majoritatea cu bărbi mai mult sau mai puțin formidabile, purtând cu toții mustăți a căror varietate era câtă frunză și iarbă. Cu toate acestea, acești oameni complet maturi, erau tratați ca niște copii: trebuia să stea așezați și să asculte; să facă ceea ce le spuneau profesorii; depindeau de generozitatea părinților care le dădeau bani de țigări și tramvai și care erau în permanență gata să-i ocărăscă în caz că-și picau examenele. Acești tineri erau totuși adulți, oameni de a căror inteligență și experiență va fi nevoie într-o zi pentru a conduce lumea. Mintea ar putea fi instrumentul strădaniilor lor în cele mai înalte profesii; ei erau viitori doctori, ingineri, avocați.

Și cât de mult durează, putem noi adăuga, până a obține o diplomă în zilele noastre? Poate fi careva sigur chiar și de faptul că-și va câștiga existența? Cine merge la un medic proaspăt absolvent? Cine încredințează proiectul unei fabrici unui tânăr inginer sau cine angajează un avocat căruia tocmai i s-a permis să profeseze? Cum să explicăm această lipsă de încredere? Motivul este acela că acești tineri și-au petrecut ani de zile ascultând predici, iar ascultatul nu formează un om. Doar experiența și munca practică maturizează tânărul. De aceea întâlnim doctori tineri care trebuie să profeseze mulți ani în spitale; avocați tineri care trebuie să dobândească experiență în birourile experților; ingineri care trebuie să facă același lucru înainte de a putea practica meseria pe cont propriu. Și nu numai asta, dar pentru a dobândi accesul în aceste locuri de practică, absolvenții trebuie să caute favoruri și recomandări și să învingă obstacole deloc ușoare. E destul de trist că acest lucru se întâmplă în toate țările. Un caz tipic s-a întâmplat odată în New York unde a fost organizată o manifestație a sute de absolvenți incapabili să-și găsească de lucru. Purtau un banner pe care era scris: „ Suntem șomeri și înfomețați. Ce ați vrea să facem?” Nimeni nu putea răspunde la această întrebare. Educația este scăpată de sub control și nu-și poate schimba obiceiurile

înrădăcinate. Ceea ce a făcut până acum este că a recunoscut în procesul de creștere a individului forme diferite de dezvoltare în stadii diferite ale vieții.

În anii tinereții mele, nimeni nu se gândea la copiii între doi și șase ani. Acum există instituții preșcolare de diverse feluri, care primesc copii între trei și șase ani; dar azi, ca și în trecut, universitatea este socotită cea mai nobilă treaptă de educație, deoarece de aici provin aceia a căror facultate umană esențială, inteligența, a fost cultivată pe deplin. Dar acum, când psihologii au început să studieze însăși viața, există o tendință crescândă de a face exact contrariul. Sunt mulți care susțin, la fel ca mine, că cea mai importantă perioadă a vieții nu este vârsta studiilor universitare ci prima, perioada de la naștere până la vârsta de șase ani. Pentru că atunci e timpul când se formează inteligența omului, unealta lui cea mai valoroasă. Și nu numai inteligența; totalitatea completă a puterilor sale psihice. Această idee nouă a impresionat în mare măsură pe aceia care aprofundează viața psihică și mulți au început să studieze noul născut și copilul de un an, care este creatorul personalității adulte.

Atenția acordată acestuia și minunățiilor sale, trezește cercetătorului emoții nu foarte diferite de acelea pe care oamenii le simțeau în trecut, când meditau asupra morții. Ce se întâmplă după moarte? Nici o întrebare nu a avut o putere mai mare de a mișca sufletele oamenilor. Dar acum imaginația este captivată de intrarea omului în lume, întrucât, în noul născut, descoperim propria noastră natură ascunsă.

De ce ar fi necesar ca ființa umană să îndure o primă copilărie atât de lungă și de laborioasă? Nici un animal nu are o copilărie atât de grea. Ce se întâmplă în acest timp al copilăriei? Fără îndoială există un fel de creativitate. La început, nu există nimic, și apoi, circa un an mai târziu, copilul știe tot. Copilul nu se naște cu câteva cunoștințe, cu puțină memorie, cu puțină voință, pe care trebuie doar să le dezvolte cu trecerea timpului. Pisica poate, oarecum, să miaune de la naștere; puiul de găină și vițelul produc același fel de sunete pe care le vor produce și când vor fi adulți. Dar puiul de om este mut; el se poate exprima doar prin plâns. Prin urmare, în cazul omului, nu avem de-a face cu ceva care se dezvoltă, ci cu un act de formare; ceva inexistent trebuie să se producă, începând de la nimic. Pasul minunat făcut de bebeluș este acela de a trece de la nimic la ceva, iar pentru mințile noastre dezlegarea acestei enigme e foarte dificilă.

Este nevoie de o minte diferită de a noastră pentru a face acel pas. Copilul are alte puteri decât ale noastre, iar creația pe care el o realizează nu este una lipsită de importanță; înseamnă totul. El își creează nu numai limba, ci își conturează și instrumentele care-i permit să încadreze cuvintele. El trebuie să producă baza fizică a fiecărui moment, a tuturor elementelor intelectului nostru, a tot ceea ce binecuvântează ființa umană. Această operă minunată nu este produsul intenției conștiente. Noi, adulții, știm ce vrem. Dacă dorim să învățăm ceva ne apucăm să învățăm în mod conștient. Dar acest sentiment de a vrea nu există la copil; atât cunoașterea cât și voința trebuie să fie create.

Dacă noi numim mentalitatea noastră adultă ca fiind una conștientă, atunci pe aceea a copilului trebuie să o numim inconștientă, dar tipul inconștient nu este, în mod necesar, inferior. O minte inconștientă poate fi mult mai inteligentă. O găsim în acțiune în fiecare specie chiar și în rândul insectelor. Ele posedă o inteligență care nu este conștientă, deși, adesea, pare a fi înzestrată cu rațiune. Copilul are o inteligență de acest tip, inconștientă, și aceasta este cea care duce la progresul lui uluitor.

Ea începe prin cunoașterea a ceea ce e în jurul copilului. Cum asimilează copilul mediul? O face numai în virtutea uneia din acele caracteristici pe care știm acum că le posedă. Aceasta este o sensibilitate intensă și specializată, în urma căreia lucrurile din jurul lui îi trezesc un interes și un entuziasm atât de mari încât ele devin încorporate în propria sa existență. Copilul *absoarbe* aceste impresii nu cu mintea, ci chiar cu propria-i viață.

Limba oferă cel mai evident exemplu. Cum se face că micuțul învață să vorbească? Spunem că este înzestrat cu auz și ascultă vocile omenești. Dar, chiar admitând acest lucru, trebuie totuși să ne întrebăm cum se întâmplă că, dintre miile de sunete și zgomote care-l înconjoară, le aude și le reproduce doar pe acelea ale vocii omenești? Dacă este adevărat că el aude și învață doar limba ființelor omenești, atunci înseamnă că sunetele vorbirii umane îl impresionează mai puternic decât oricare alte sunete. Aceste impresii trebuie să fie atât de puternice și să cauzeze o asemenea intensitate a emoției – un entuziasm atât de profund, încât să pună în mișcare fibrele invizibile ale corpului, fibre care încep să vibreze în strădania de a reproduce acele sunete.

Prin analogie, să ne gândim la ce se întâmplă la un concert. O expresie vrăjită apare pe fețele auditoriului; capete și mâini încep să se miște la unison. Ce poate cauza acest lucru dacă nu

un răspuns psihic la muzică? Ceva asemănător trebuie să se întâmple și în mintea inconștientă a copilului. Vocile îl emoționează așa de profund încât răspunsul nostru la muzică este nimic în comparație cu ceea ce se întâmplă cu el. Aproape că-i putem vedea mișcările tremurate ale limbii, tremurul micilor corzi vocale și al obrazilor. Totul se află în mișcare, încercând într-o pregătire internă, neuzită, să reproducă sunetele care au cauzat o asemenea agitație în mintea sa inconștientă. Cum se face că micuțul învață o limbă în toate detaliile ei, cu atâta exactitate și precizie, încât devine o parte a personalității lui psihice? Această limbă pe care o însușește în prima copilărie poartă numele de limbă maternă și diferă, în mod clar, de toate celelalte limbi pe care le poate învăța mai târziu, întocmai precum o dantură naturală e diferită de o proteză dentară.

Cum se face că aceste sunete, la început fără înțeles, produc deodată în mintea lui înțelesuri și idei? Copilul nu a absorbit doar cuvintele și înțelesurile lor; el a absorbit în fapt propoziții și construcțiile lor. Noi nu putem înțelege limba fără să înțelegem structura propozițiilor. Să presupunem că zicem: „Paharul este pe masă”; înțelesul pe care îl dăm acestor cuvinte derivă, în parte, din ordinea în care le rostim. Dacă am fi zis: „Pe pahar este masă”, intenția noastră ar fi fost greu de înțeles. Noi extragem înțelesul din ordinea cuvintelor, ordine pe care copilul o poate, de asemenea, absorbi.

Și cum se întâmplă toate acestea? Zicem: „Copilul își amintește lucrurile”, dar pentru a-și aminti ceva, este necesar să aibă memorie, iar copilul nu o are. Din contră, el trebuie să o construiască. Înainte ca cineva să poată aprecia modul în care ordinea cuvintelor într-o propoziție îi afectează înțelesul, acel cineva trebuie să fie capabil să gândească. Dar aceasta este, de asemenea, o abilitate pe care copilul trebuie să o producă.

Așa cum este ea, mintea noastră n-ar fi capabilă să facă ceea ce face mintea copilului. Pentru a dezvolta o limbă din nimic e nevoie de un tip diferit de mentalitate. Copilul o are. Inteligența lui nu este de aceeași natură cu a noastră.

Se poate spune că noi dobândim cunoștințe prin folosirea minții; copilul însă, absoarbe cunoștințele direct în viața lui psihică. Pur și simplu, copilul învață să vorbească limba maternă doar prin faptul că trăiește. Înăuntrul lui se desfășoară un fel de chimie mentală. Prin contrast, noi suntem receptori. Impresiile se revarsă în noi și noi le înmagazinăm în mintea noastră; dar noi înșine rămânem separați de ele, întocmai cum un vas se separă

de apa pe care o conține. În schimb, copilul suferă o transformare. Impresiile nu pătrund pur și simplu în mintea lui; o formează. Ele se încarnează în el. Copilul își creează propriii "mușchi mentali", folosind, pentru aceasta, ceea ce găsește în lumea care-l înconjoară. Noi am numit acest tip de mentalitate, *Mintea Absorbantă*.

Pentru noi, este foarte dificil să percepem puterea mentală a copilului mic, dar nu poate exista nici o îndoială cu privire la cât de privilegiată este. Cât ar fi de minunat dacă am putea păstra capacitatea uluitoare pe care am avut-o când eram copii, de a zburda bucuroși, de a sări și a ne juca învățând, în același timp, o limbă nouă în toată complexitatea ei! Ce minunat ar fi dacă toată știința ne-ar pătrunde în minte, pur și simplu, ca un rezultat al existenței, fără a fi nevoie de mai mult efort decât se cere pentru a mânca sau a respira! La început, n-ar trebui să observăm nici o schimbare specifică. Apoi, dintr-o dată, lucrurile pe care le-am învățat vor apărea în mintea noastră ca niște stele strălucitoare ale cunoașterii. Să începem să observăm că ele erau acolo, să devenim conștienți de idei care, fără să vrem, devin ale noastre.

Să presupunem că eu v-aș zice că există o planetă fără școli sau profesori, unde studiul este necunoscut și totuși locuitorii – care nu fac altceva decât să trăiască și să se plimbe – ajung să cunoască toate lucrurile, să poarte în mintea lor toată învățătura; n-ați crede că am luat-o razna? Ei bine, tocmai această idee care pare atât de fantezistă încă nu poate fi decât rodul unei imaginații bogate, este o realitate. Este modul de a învăța al copilului. Aceasta este calea pe care o urmează. El învață totul fără să știe că învață și, făcând asta, el trece, încetul cu încetul, de la inconștient la conștient, pășind mereu pe cărările bucuriei și dragostei.

Învățarea umană pare pentru noi un lucru măreț; a fi conștient de cunoștințele tale; a poseda forma umană a minții. Dar pentru asta trebuie să plătim, întrucât, imediat conștientizăm că fiecare nouă informație ne costă efort și multă muncă.

O altă achiziție importantă a copilului este mișcarea. De când se naște el trăiește luni de zile în doar în pătuț. Și, nu după mult timp, iată-l pășind, mișcându-se în lumea lui, făcând diferite lucruri. Își face de lucru și este fericit. El trăiește doar în prezent, și în fiecare zi învață să se miște și mai mult. Limba, în toată complexitatea ei, devine a lui, și, odată cu ea, dobândește puterea de a se mișca așa cum îi dictează nevoile. Dar asta nu e tot. Mai mult decât atât, el învață cu o rapiditate uimitoare. Tot ce

Îl înconjoară este înmagazinat: obiceiuri, tradiții, religie se fixează solid în mintea lui.

Mișcările pe care copilul le dobândește nu sunt alese la întâmplare, ci sunt fixe, în sensul că fiecare purcede dintr-o perioadă a dezvoltării specifice. Când copilul începe să se miște, mintea lui fiind capabilă să absoarbă, a preluat deja tot ceea ce este în jurul său. Înainte de a începe să se deplaseze, s-a petrecut o dezvoltare psihologică inconștientă, iar când își inițiază primele mișcări, această dezvoltare devine conștientă. Dacă urmăriți un copil de trei ani veți observa că el se joacă mereu cu ceva. Aceasta înseamnă că el planifică și face conștient ceea ce mintea lui inconștientă a absorbit mai demult. Prin această experiență exterioară, sub forma unui joc, el examinează acele impresii și lucruri pe care le-a acumulat în mod inconștient. Prin intermediul activităților el devine complet conștient și construiește viitorul adult. E călăuzit de o forță misterioasă, extraordinară și minunată, pe care o încarnează încetul cu încetul. Astfel el devine adult. Acest proces se săvârșește cu ajutorul mâinilor, prin experiență, mai întâi prin joc, mai apoi prin muncă. Mâinile sunt instrumentele inteligenței umane. Ca rezultat al acestor experiențe, personalitatea copilului ia o formă individuală, deci limitată, din moment ce lumea conștiinței e întotdeauna mai limitată decât universul inconștientului și cel al subconștientului.

El pătrunde în viață și își începe misterioasa menire; construirea, încetul cu încetul, a acelor forțe uimitoare ale unei persoane adaptate la țara și la timpul său. Își construiește mintea pas cu pas până când aceasta devine înzestrată cu memorie, cu putere de înțelegere și abilitate de gândire. Și iată-l, în sfârșit, în cel de-al șaselea an al vieții. Acum, dintr-o dată, începem să pricepem că noi, învățătorii, avem în grijă o ființă care înțelege, care are răbdarea să asculte când vorbim, o ființă la care până atunci nu aveam nici o cale de a ajunge. Ea trăise într-un alt plan, diferit de al nostru.

Această primă perioadă a vieții urmează să facă subiectul cărții noastre. Studiul psihologiei copilului în primii ani ai vieții dezvăluie ochilor noștri asemenea minunății încât oricine le privește cu înțelegere va fi profund mișcat. Munca noastră ca adulți nu constă în predare, ci în a ajuta mintea copilului în opera ei de dezvoltare. Ce minunat ar fi dacă, fiind pregătiți, tratând copilul în mod inteligent, înțelegând necesitățile lui vitale, am putea să prelungim perioada în care el posedă această capacitate de a absorbi! Ce serviciu am face omenirii dacă am putea ajuta

ființa umană să dobândească cunoștințele fără oboseală; dacă oamenii ar putea să fie copleșiți de informații, fără să știe cum au ajuns la ele - ca printr-o magie! Deși este adevărat, nu-i așa? că toate operele naturii sunt, probabil, magice și misterioase.

Descoperirea faptului că pruncul are o minte capabilă să absoarbă pe cont propriu, produce o revoluție în educație. Acum putem înțelege cu ușurință de ce prima perioadă din dezvoltarea umană, în care se formează personalitatea, este cea mai importantă. La nici o altă vârstă nu are copilul mai mare nevoie de un ajutor inteligent, și orice obstacol care îi împiedică opera creatoare îi va diminua șansa pe care o are de a atinge perfecțiunea. De aceea, n-ar trebui să ajutăm copilul pentru că îl credem o creatură slabă și plătândă, ci pentru că e înzestrat cu energii creatoare imense care, prin natura lor, sunt atât de fragile, încât au nevoie de o apărare inteligentă și tandră. Acestor *energii* vrem noi să le venim în ajutor; nu copilului sau neputinței lui. Când înțelegem că energiile aparțin unei minți inconștiente, care trebuie să devină conștientă prin muncă și printr-o experiență de viață câștigată în contact cu lumea, ne dăm seama că mintea copilului în anii prunciei este diferită de a noastră, că nu putem ajunge la ea prin instruire verbală și nici nu putem interveni direct în procesul trecerii ei de la inconștient la conștient – procesul constituirii facultăților umane – atunci întreaga concepție asupra educației se schimbă. Ea devine o problemă de a da ajutor vieții copilului, dezvoltării psihologice a omului. Ea nu mai este doar o sarcină forțată de a reține ideile și cuvintele noastre.

Aceasta este noua cale pe care a fost așezată educația: aceea de a ajuta mintea în procesul ei de dezvoltare, de a ajuta energiile ei și de a consolida nenumăratele ei puteri.

4

NOUA CALE

Biologia modernă intră pe o nouă direcție. Până la un anumit moment toată cercetarea se limita doar la adulți. Când oamenii de știință studiau animale sau plante, exemplarele pe care le luau în studiu erau totdeauna specimene adulte. La fel a fost și în studiile făcute asupra omenirii. Dacă o problemă privea morala omului sau forma societății, doar adulții făceau obiectul ei. Unul din subiectele cel mai adesea discutate era moartea, dar acest lucru nu trebuie să ne mire deoarece adultul, în drumul lui prin viață, se îndreaptă către moarte. Întreaga chestiune a moralității era una juridică, a relațiilor sociale din lumea adulților. Dar acum știința începe să se orienteze tocmai în direcția opusă. Pare aproape că merge înapoi. Pentru că, fie că vorbim de studiul ființei umane sau al altor forme de viață, atenția se îndreaptă asupra specimenelor mai tinere și chiar spre originile lor. Embriologia și citologia – studiul celulelor vieții – au ajuns pe primul loc, iar din cercetările făcute la acest umil nivel, apare ceva asemănător unei noi filosofii – o filozofie care este departe de a fi pe de-a întregul teoretică. Fiind bazată pe observație, s-ar putea spune, pe bună dreptate, că ea are dreptul de a fie numită științifică, chiar mai mult decât îl au concluziile anterioare produse de gânditori abstracți. Deoarece desfășurarea acestei filosofii se realizează în paralel cu descoperirile făcute în laborator.

De fapt, embriologia ne duce înapoi la originile ființei adulte. În acel stadiu timpuriu există lucruri care nu apar în stadiul matur sau, dacă apar, modul lor de existență este foarte diferit. De abia acum știința cercetează un mod de viață necunoscut gânditorilor anteriori, care aruncă un spot de lumină nouă asupra personalității copilului.

Să începem cu o reflecție foarte simplă: copilul, spre deosebire de adult, nu este pe drumul către moarte. El este pe drumul către viață. Opera lui urmează să modeleze un om în plenitudinea forțelor. Când va apare adultul, copilul va fi dispărut. Deci, întreaga viață a copilului este o înaintare spre perfecțiune, spre o mai mare desăvârșire. De aici putem deduce că micuțul se va bucura să îndeplinească munca necesară pentru a se desăvârși. Viața copilului este una în care munca – înfăptuirea propriei datorii – pricinuieste bucurie și fericire. Pentru adulți ciclul ocupațiilor zilnice este, adesea, mult mai deprimant.

Pentru copil, procesul trăirii este o extindere și o amplificare a lui însuși; cu cât înaintează în vârstă, cu atât devine mai puternic și mai inteligent. Munca și activitatea lui îl ajută să dobândească această putere și inteligență. Pe când, în viața adultă, trecerea anilor are un efect contrar. Și iarăși, în copilărie nu există competiție, pentru că nimeni nu poate face, în locul copilului, munca pe care el trebuie s-o execute el pentru a construi viitorul adult. Pe scurt, nimeni nu poate să crească în locul lui.

Dar, dacă ne întoarcem și mai mult în viața copilului, la perioada de dinaintea nașterii, îl găsim, iarăși, în legătură cu adultul, deoarece viața sa embrionară se desfășoară în pântecul mamei. Înainte de aceasta, a existat prima celulă care s-a născut prin unirea celor două celule furnizate de adulți. Deci, fie că mergem la originile vieții umane, fie că urmărim copilul în activitatea lui de creștere, întotdeauna vom descoperi, nu foarte departe, adultul.

Viața copilului este o linie ce unește două generații adulte. Viața copilului, care creează și este creată, începe de la un adult și se sfârșește în alt adult. Ea este cărarea de-a lungul căreia trece, ținând aproape de viețile adulților, iar studiul ei ne aduce recompense proaspete de interes și iluminare.

Natura are mereu grijă ca micuțul să fie protejat. El este născut din dragoste, iar dragostea este originea lui naturală. Odată născut, el are parte de grija afectuoasă a mamei și a tatălui. Aceasta înseamnă că nu e născut în dezacord, fapt ce constituie prima lui apărare față de lume. Natura inspiră ambilor părinți dragoste pentru micuții lor, iar această dragoste nu este ceva artificial. Nu este doar o dragoste nutrită de rațiune, cum este sentimentul fraternității, izvorât dintr-o dorință intelectuală de a unifica omenirea. Dragostea pe care o găsim în copilăria timpurie ne arată ce fel de dragoste ar fi ideal să guverneze în lumea adultă: o dragoste capabilă, prin propria-i natură, să

inspire sacrificiul, dăruirea unui *ego* altui *ego*, a sinelui în serviciul celorlalți. În adâncul dragostei lor, toți părinții renunță la propriile lor vieți ca să le dedice copiilor lor. Iar acest devotament este natural. Le oferă bucurie și nu e resimțit ca fiind un sacrificiu. Nimeni nu zice vreodată „Privește la acel om, are doi copii nefericitul!” Din contră, el este considerat un norocos. Eforturile pe care părinții le fac pentru copiii lor le oferă bucurii; sunt parte a calității de părinte. Copilul trezește ceea ce adulții consideră a fi un ideal; idealul renunțării, al altruismului – virtuți aproape inaccesibile în afara vieții de familie. Care om de afaceri, în situația de a dobândi o proprietate de care are nevoie, va spune vreodată unuia dintre concurenții lui: „O poți avea, și-o las ție!” Însă, dacă părinților le lipsește hrana, ei, mai degrabă, vor renunța și la ultima firimitură de pâine, decât să-și lase copii flămânzi.

Observăm astfel că există două tipuri de viață iar adultul are privilegiul de a trăi în ambele; în una ca părinte, în cealaltă ca membru al societății. Cea mai bună dintre cele două este aceea cu copiii, întrucât apropierea de ei aduce la suprafață latura noastră cea mai bună.

Aceste două vieți diferite sunt așa de clare încât pot fi observate și la animale. Cea mai violentă și sălbatică dintre fiare devine blândă și prietenoasă față de puii săi. Cât de tandri sunt leii și tigrii cu puii lor? Cât de feroce devine fricoasa căprioară când își apără puiul? Pare că, în prezența celor mici, la toate animalele instinctele obișnuite se inversează. E ca și când paternitatea le-ar fi dat instincte speciale care trec peste cele normale. Animalele fricoase, chiar mai mult decât oamenii, posedă instincte de autoconservare, dar acestea sunt înlocuite de instincte agresive dacă au pui pe care trebuie să-i protejeze.

Nici păsările nu sunt altfel. Când pericolul le amenință, instinctul lor este de a zbura. Dar dacă au pui, ele nu părăsesc cuibul; rămân nemișcate, acoperindu-l cu aripile lor pentru a ascunde albeața prea vizibilă a ouălor. Altele se prefac a fi rănite și abia scapă de fălcile câinelui, în încercarea de a-l momi departe de puii care rămân astfel neobservați. În nenumărate domenii ale vieții animale găsim același lucru și asta înseamnă că există două forme ale instinctului: unul, al autoconservării, celălalt, al protejării puiului. Marele biolog J. H. Fabre, dă cele mai minunate exemple de acest fel. El își încheie marea lui operă afirmând că speciile își datorează supraviețuirea dragostei materne și acest lucru e adevărat, deoarece, dacă supraviețuirea s-ar datora numai

armelor dezvoltate în lupta pentru existență, cum ar putea cei mici să se apere înainte de a-și fi dezvoltat aceste arme? Au puii de tigru dinți? Nu sunt puii din cuib lipsiți de pene? Prin urmare, dacă se vrea ca viața să fie conservată și speciile să supraviețuiască, primul lucru necesar este apărarea progeniturilor, care nu dispun încă de armele necesare, de către părinți.

Dacă supraviețuirea ar depinde numai de triumful celor puternici, atunci speciile ar dispărea. Deci, adevăratul motiv pentru supraviețuire, principalul factor în "lupta pentru existență" este *dragostea adulților* pentru copiii lor.

Una dintre cele mai fascinante părți ale istoriei naturale este căutarea semnelor de inteligență care pot fi distinse chiar și în cele mai umile dintre creaturi. Fiecare dintre acestea este înzestrată cu diferite tipuri de instinct protector; fiecare este, de asemenea, prevăzută cu propriul ei mod special de inteligență. Dar această inteligență este folosită, în principal, pentru protejarea progeniturilor. De asemenea, instinctele de autoconservare sunt mult mai puțin variate și sunt însoțite de o inteligență mult mai redusă. Ele sunt departe de acel rafinament al detaliului care i-a dat lui Fabre material suficient pentru a umple toate cele șaisprezece volume ale sale cu descrierea comportamentului părintesc la insecte*.

Deci, dacă studiem diferite forme de viață, descoperim necesitatea a două tipuri de instincte, a două moduri de viață; iar dacă facem această afirmație despre viața umană, devine necesar – chiar și numai din rațiuni pur sociale – să studiem copiii, datorită efectelor pe care le au asupra adulților. Se înțelege că, pentru a studia eficient viața umană, trebuie să începem cu începutul ei.

*Souvenires Etimologiques.

5

MIRACOLUL CREAȚIEI

Gânditorii fiecărei epoci au fost impresionați de faptul surprinzător că o ființă care inițial nu există, trebuie să sfârșească prin a deveni bărbat sau femeie, capabilă chiar să gândească și să aibă propriile ei idei.

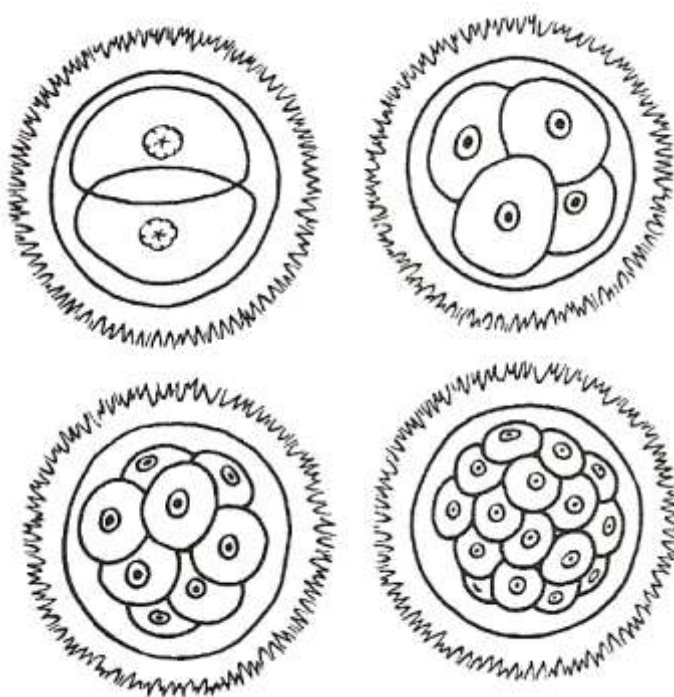
Cum se întâmplă aceasta? Cum ajung să se formeze toate aceste organe de o atât de splendidă complexitate? Cine creează ochii, limba cu care vorbim și creierul – toată infinitatea părților care alcătuiesc ființa umană? Oamenii de știință de la începutul secolului al XVIII-lea sau, mai degrabă, filosofii acelor vremuri, credeau într-o pre-formare. Ei credeau că în celula ou trebuia să existe, în miniatură, un bărbat (sau o femeie) deja format. E adevărat că el ar fi așa de mic încât ar fi invizibil, dar credeau că trebuia cu siguranță să existe și să fie destinat să crească. Această imagine se referea la toate mamiferele, dar existau două școli de gândire, aceea a "animalculiștilor" și cea a "oviștilor". Acestea erau scindate de problema dacă mărunta creatură este prezentă în celula embrionară a bărbatului sau în cea a femeii, și o mulțime de discuții savante s-au învărtit în jurul acestei chestiuni.

Dar un doctor în medicină, pe nume G.F.Wolff, folosind microscopul care tocmai fusese inventat, s-a hotărât să caute singur și să observe ce se întâmplă cu adevărat în procesul creației. În acest scop, el a studiat celulele germinale fecundate din ouă de găină. Pe această cale a ajuns la concluzia uluitoare (vezi *Theoria Generationis*, de G.F.Wolff) că nimic de acest fel nu există dinainte. Ființa se construiește singură, iar el a descris procesul așa cum l-a văzut. Mai întâi, există o singură celulă germinală care se divide în două părți; acestea două se împart în patru (vezi

desenul) și prin această multiplicare a celulelor se ajunge la apariția unei noi ființe.

Firește, învățații care dezbăteau problema preexistenței l-au atacat furioși. Câtă ignoranță! Ce îndrăzneală! Aceasta este erezie! Va submina religia! Și slaba poziție a lui Wolff a devenit atât de dificilă, încât a trebuit să părăsească țara. Într-adevăr, fondatorul embriologiei moderne a fost obligat să trăiască și să moară în exil.

Deși microscopul s-a înmulțit, nimeni altcineva, în următorii cincizeci de ani, n-a îndrăznit să cerceteze secretul. Totuși, afirmațiile acestui pionier și-au creat drum, iar când un alt savant, K.E. von Baer a repetat experimentele lui Wolff, găsi-le corecte, toată lumea a acceptat noul adevăr și, astfel, s-a născut o nouă ramură a științei – una dintre cele mai interesante – numită embriologie.

1. Multiplicarea celulei germinale

Embriologia este fără doar și poate una dintre cele mai fascinante științe, prin aceea că ea nu studiază organele unei ființe dezvoltate, cum face anatomia și nici funcționarea acelor organe, cum face fiziologia; nici nu studiază bolile, ca patologia; ci ea are ca scop ultim descoperirea procesului creator, modul în

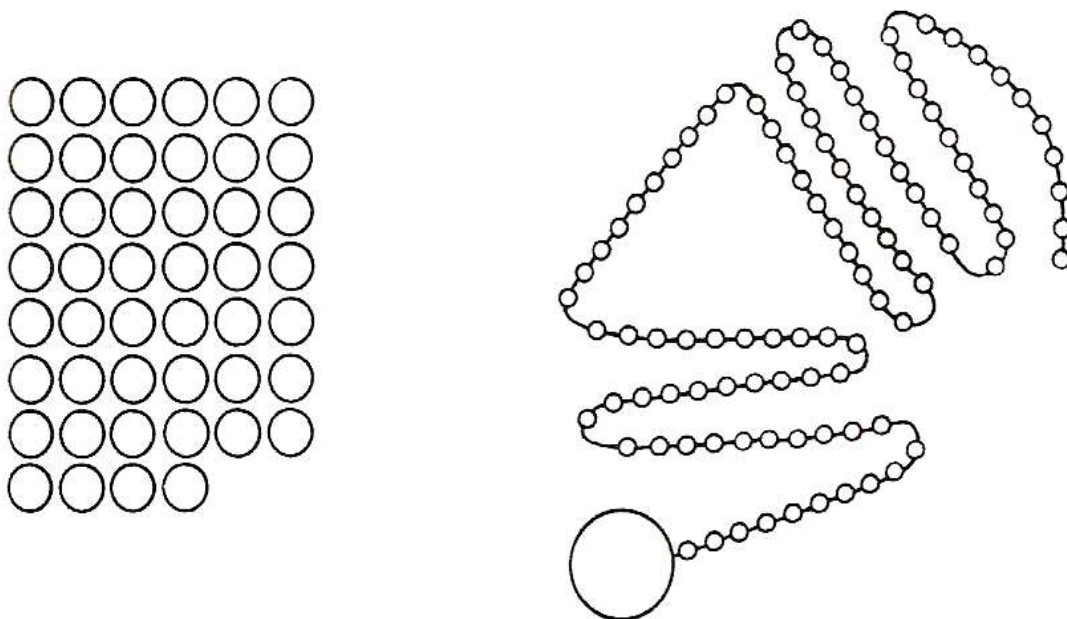
care un corp ce nu exista ajunge să-și dea formă singur pentru a pătrunde în lumea viului.

Fiecare animal, fiecare mamifer, chiar și cea mai minunată dintre creaturi, omul, se trage dintr-o singură celulă, simplă după toate aparențele, ca cele mai multe dintre celulele primitive, nediferențiată și rotundă. Aceste celule germinative sunt uluitoare datorită dimensiunii lor reduse. Cea a omului nu e mai mare decât o zecime dintr-un milimetru. Pentru a vă forma o idee referitoare la dimensiunea sa, marcați un punct cu un creion foarte bine ascuțit și puneți alături zece asemenea puncte. Oricât de mici le-ați face, un milimetru nu le va cuprinde pe toate. Vedem astfel cât de microscopică este celula ce dă naștere omului. Această celulă se dezvoltă separat de progenitorul ei, întrucât este protejată de/și închisă într-un fel de capsulă ce o ține separată de corpul adultului în care este purtată.

Acest lucru e valabil pentru toate tipurile de animale. Celula este atât de izolată de corpul părintesc, încât ființa căreia îi dă viață este cu adevărat produsul celulei germinale. Ce subiect inepuizabil de meditație! Cei mai mari oameni, indiferent de domeniul în care s-au remarcat – fie că este vorba despre un Alexandru sau un Napoleon, un Dante sau un Shakespeare, sau un Ghandi – nu mai puțin decât cel mai umil dintre confracții lor – a fost, fiecare, creat din unul, doar unul dintre aceste corpuri celulare ultraminuscule!

Cercetând celula germinală printr-un microscop puternic, se poate vedea că ea conține un anumit număr de corpusculi. Aceștia, deoarece pot fi colorați rapid prin mijloace chimice, au fost numiți "cromozomi". Numărul lor variază în funcție de specie. La om există 46 de cromozomi. Alte specii au 15, altele 13, așa încât numărul cromozomilor este una dintre caracteristicile fixe ale speciilor. Cromozomii au fost totdeauna priviți ca depozite prin intermediul cărora sunt transmise trăsăturile ereditare. Recent, noile microscopie cu o putere mai mare, numite ultramicroscopie, au făcut posibilă observarea faptului că fiecare cromozom este un fel de cutie ce conține un lanț, sau un colier, compus din aproximativ 100 de granule foarte mici. Cromozomii se deschid, granulele sunt eliberate și celula devine un depozit pentru cca. 4000 de corpusculi numiți *gene* (vezi desenul). Cuvântul, *gene*, implică ideea de generație și, de comun acord, este acceptată presupunerea că fiecare genă poate fi purtătoarea unor trăsături ereditare particulare; de exemplu, forma nasului, sau culoarea părului. Este clar că această viziune științifică a

adevărului nu a reieșit numai prin utilizarea microscopului, ci și datorită faptului că mintea omului este creativă. Ea nu reține doar

2. Un lanț de 100 de gene imaginat ca o linie; toate acestea sunt conținute în fiecare din cei 46 de cromozomi aranjați geometric în stânga.

impresii, ca mai toate fotografiile, ci acestea acționează ca stimuli ai imaginației. Prin imaginație, sau datorită unei inteligențe care poate „vedea în spatele lucrurilor perceptibile”, omul poate face presupuneri cu privire la ceea ce se întâmplă, iar din aceste puteri ale minții omenești derivă impulsul care împinge înainte toată știința și toate cercetările. Dacă medităm asupra acestor descoperiri referitoare la geneza tuturor ființelor vii, nu putem să nu observăm cât de mult misticism există în declarațiile îndrăznețe ale științei. Deoarece această celulă germinativă, atât de mică încât este invizibilă, conține în sine ereditatea acumulată a tuturor generațiilor trecute. Înăuntrul acestei mici pete se află întrupată întreaga experiență umană – toată istoria care a creat rasa.

Înainte ca vreo schimbare să devină vizibilă în celula primitivă și înainte ca aceasta să-și înceapă procesul de segmentare, genele au ajuns deja la un acord între ele. Există un fel de luptă competitivă între ele, din care rezultă o alegere. Nu toate genele prezente într-o anumită celulă pot avea un rol activ

în formarea noii ființe. Aceasta rezultă doar din genele care s-au evidențiat în dispută. Ele poartă "caracteristicile dominante".

În schimb, alte gene rămân ascunse. Ele poartă "caracteristicile recesive". Acest fenomen curios care are loc în perioada de pregătire a procesului creator al celulei germinative, a fost observat pentru prima dată de Mendel, care l-a exprimat sub forma unei ipoteze științifice bazată pe cunoscutele lui experimente revoluționare de încrucișare a plantelor din aceeași familie, dintre care una avea flori roșii și cealaltă albe. Prin semănarea semințelor rezultate, el a obținut 3 plante cu flori roșii și o plantă cu flori albe. Genele roșii dominante înlăturaseră genele albe recesive în trei cazuri din patru. E ușor de arătat că proporția ce rezultă dintr-o luptă între caracteristicile rivale trebuie să urmeze, inevitabil, legile combinațiilor matematice.

Studiile care, de atunci înainte, s-au bazat pe presupuneri matematice în ceea ce privește combinațiile posibile între gene, sunt mult mai complexe dar, concluzia rămâne aceea că orice germen, în condiții date, se poate transforma într-un individ mai mult sau mai puțin frumos, mai mult sau mai puțin puternic, în ordinea priorităților care guvernează în rândul genelor lui.

Datorită acestor combinații diferite, fiecare ființă umană e diferită de celelalte. Astfel, găsim în aceeași familie, în rândul copiilor acelorași părinți, nenumărate varietăți de frumusețe, forță fizică și capacitate intelectuală.

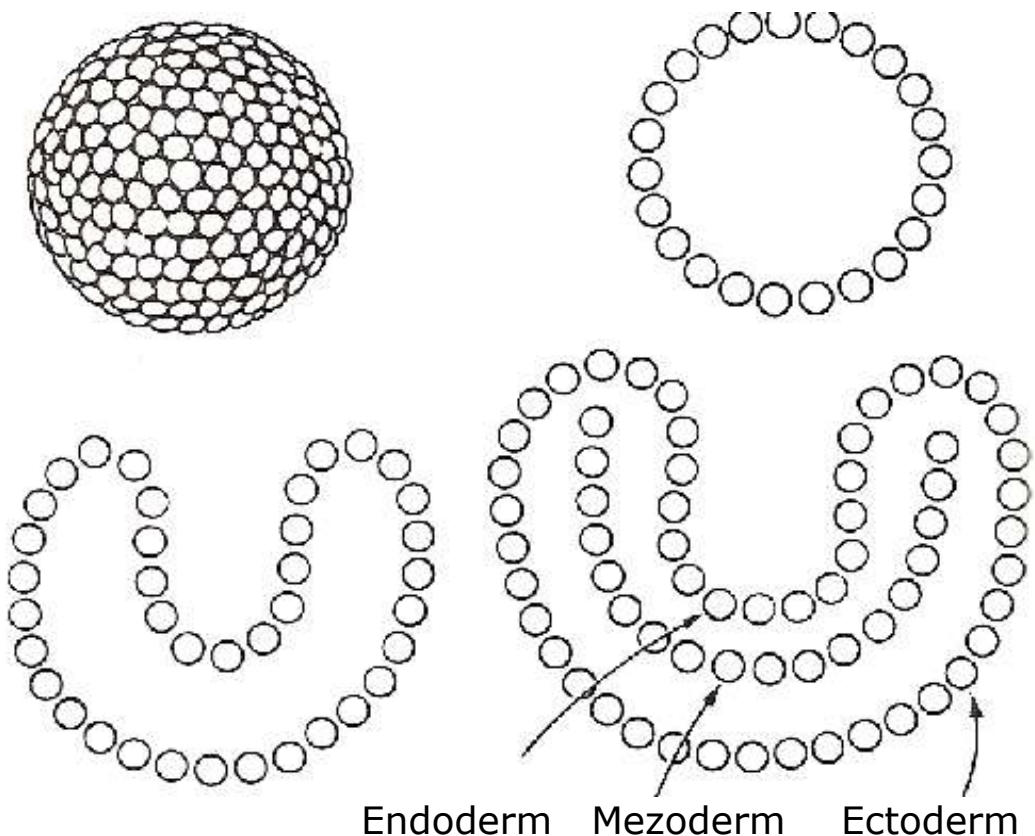
Un interes special se arată studierii condițiilor care favorizează apariția celor mai bune tipuri, iar din aceasta a luat naștere o nouă știință, *Eugenia*.

Totuși, acesta este un capitol în istoria științei (știința genelor și a combinațiilor lor), care se sprijină pe numeroase speculații și care nu joacă nici un rol în studiul direct a ceea ce se întâmplă după ce a avut loc combinația.

Aici începe adevăratul proces biologic de clădire a corpului. Aceasta este o problemă de segmentare celulară, atât de clară și de ușor de urmărit, încât chiar Wolff, observând-o la microscop pentru prima dată, a putut descrie fazele succesive prin care trece embrionul în procesul de dezvoltare.

Celula începe prin divizare în două celule egale care rămân unite. Apoi acestea două devin patru, cele patru opt, cele opt șaisprezece, și așa mai departe. Acest proces continuă până când s-au produs sute de celule. E ca și când o clădire ar fi începută în mod inteligent prin acumularea unui număr suficient de cărămizi pentru a se ridica o casă. La momentul potrivit, celulele sunt

aranjate pe trei straturi distincte, ca și cum cărămizile ar fi aranjate în pereți (această comparație se datorează lui Huxley). Ce urmează este comun tuturor animalelor. Mai întâi, celulele formează un fel de sferă goală, ca marginile unei mingi de cauciuc (*morula*). Apoi carapacea se îndoaie spre interior formând doi pereți opuși unul altuia. În cele din urmă, un al treilea strat este interpus între ceilalți doi. Iată, deci, cei trei pereți din care urmează să se desfășoare totalitatea structurii finale (vezi desenul).

3. (*Stânga sus*) mingea de celule primară, *morula*, constând dintr-un singur perete (*dreapta sus*). (*Stânga jos*) *gastrula* cu perete dublu introflex; (*dreapta jos*) cel de-al treilea perete care se formează între pereții *gastrulei*.

Aceste straturi, "frunzele germinative", sunt următoarele: unul extern, *ectoderma*; unul median, *mezoderma* și unul intern, *endoderma*. Împreună, ele formează un corp mic, alungit, în care

toate celulele sunt de mărime egală, deși, oarecum, mai mici decât prima celulă din care au provenit toate.

Fiecare dintre acești trei pereți produce un complicat sistem de organe. Peretele extern dă naștere la piele și la sistemele senzorial și nervos. Într-adevăr, asta este de așteptat, din moment ce acesta este stratul aflat în contact cu lumea exterioară de care pielea îl protejează, iar simțurile și sistemul nervos îl pun în contact cu această lume. Peretele intern dă naștere organelor care furnizează hrana; de exemplu, intestinele, stomacul, glandele digestive, ficatul, pancreasul și plămâni. Al treilea perete, median, produce scheletul care sprijină mușchii și întreg corpul. Organele sistemului nervos sunt numite "organe de relație", întrucât ele guvernează relațiile noastre cu lumea externă. Organele sistemelor digestiv și respirator sunt denumite "organe vegetative", deoarece ele ajută doar partea "vegetală", sau non-activă, a ființelor vii.

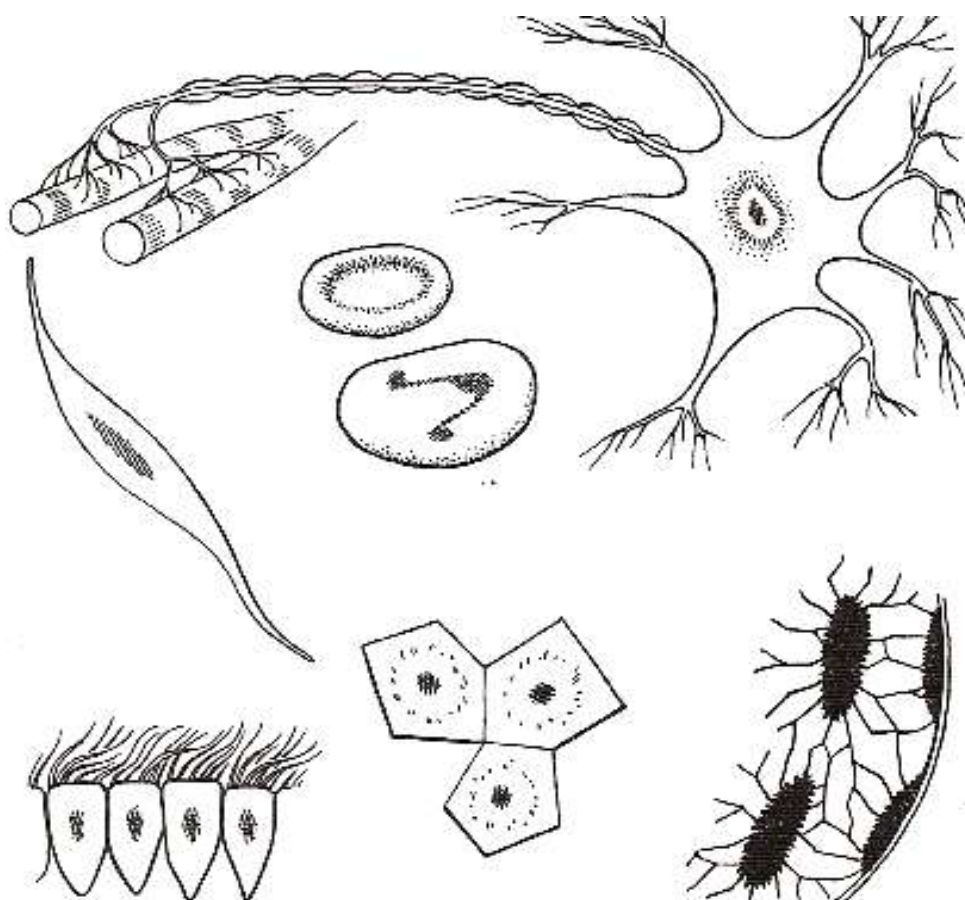
Doar recent, studii aprofundate au arătat cum se dezvoltă organele însele. Ceea ce se întâmplă este că în straturile uniforme apar puncte sau centri și aceste puncte manifestă brusc o bogată activitate biologică. Din matricea murală ies la iveală celule care încep să construiască un organ, sau proiectul unui organ. Oricare ar urma să fie organul, apariția lui e marcată de același procedeu, iar toate organe provin din asemenea centri de activitate sporită, chiar dacă acești centri nu se ating sau sunt complet separați unii de alții. Cel care a descoperit acest lucru este profesorul Child de la Universitatea din Chicago. El a dat acestor centri numele de "gradienti" .*

Aproape în același timp, un alt embriolog, Douglas, lucrând în Anglia, independent de Child, a făcut o descoperire asemănătoare, deși observațiile lui au fost limitate la sistemul nervos. El a denumit punctele active "sanglia"* , atribuindu-le un grad special de sensibilitate.

În momentul în care organele încep să apară, celulele, care la început erau toate la fel, încep să-și schimbe tipul și să sufere diferențieri profunde. Aceasta corespunde funcțiilor pe care organele urmează să le îndeplinească. Prin urmare, are loc o "specializare" prin care celulele devin potrivite pentru activitatea organelor pe care le construiesc. Mai mult, această delicată

-
- C.M Child, *Physiological Foundations of Behavior*, New York, 1924
 - A.C.Douglas, *The Physical Mechanism of Human Mind*, Edinburgh, 1925

specializare, deși are loc în interesul unei funcții specifice, apare înainte ca funcția să înceapă să activeze.

4. Tipuri de celule

În desenul însoțitor sunt expuse unele dintre aceste celule pentru a oferi o imagine a deosebirilor semnificative. Celulele ficatului sunt hexagonale și se ating una pe alta ca dalele unui trotuar. Ele nu au țesut conjunctiv. În schimb, celulele osoase sunt ovale, puține și distanțate, dar ținute în legătură de filamente subțiri; dar partea importantă, esențială osului, o constituie acel tip de țesut conjunctiv solid, care este produs chiar de către celule. De interes deosebit este învelișul traheii. Potire mici, excretând mereu o substanță cleioasă care captează praful din aer, sunt împrăștiate printre celulele triunghiulare și sunt

dotate cu fibre marginale, aflate tot timpul într-o mișcare vibratorie. Acestea mențin mucusul în mișcare spre exteriorul corpului. Pielea are celule plate speciale, dispuse în straturi, din care cel exterior este sortit să moară în permanență și să fie înlocuit de acelea de dedesubt. Aceste celule care protejează suprafața exterioară a corpului, ne amintesc de soldații gata să-și dea viața pentru țara lor.

Celulele nervoase sunt cele mai evolute și cele mai importante. Ele nu pot fi înlocuite. Ele sunt prezente mereu la postul de comandă, cu dendritele lor lungi care străbat distanțe mari, asemenea cablurilor telegrafice ce leagă un continent de altul.

Cât de interesantă este această uriașă diferență între celule, întrucât fiecare provine din primul set de celule, care erau toate la fel. Cu toate acestea, în pregătirea pentru misiunile lor viitoare, ele s-au transformat, așa încât fiecare poate face ceva ce nu a mai făcut înainte! Dar, odată specializate, ele nu se mai pot schimba din nou. O celulă a ficatului nu poate deveni niciodată o celulă nervoasă. Rezultă că, pentru a-și îndeplini sarcinile, ele nu au trebuit – cum obișnuiam să spunem – să se pregătească, ci să se transforme.

Nu se întâmplă aproape același lucru și în comunitățile umane? Aici găsim tipuri de oameni specializați, care pot fi comparați cu organele corpului. În timpuri străvechi, fiecare om făcea mai multe tipuri de munci. Aceeași persoană putea să fie constructor, dulgher, doctor; pe scurt, orice. Dar, pe măsură ce comunitatea se dezvoltă, munca devine mai specializată. Fiecare persoană își alege un tip de muncă și devine, psihologic, nepotrivită pentru alte tipuri. Practicarea unei profesii nu înseamnă doar învățarea unei tehnici. Angajamentul personal în acea profesie produce schimbări interioare necesare succesului. Mai importantă decât tehnica este dobândirea unei personalități speciale potrivită muncii respective. Iar, din dobândirea acesteia, omul își face un ideal propriu. Ea devine scopul vieții lui.

Revenind la embrion, fiecare organ este alcătuit din celule specializate și are de îndeplinit propriile lui funcții, diferite de cele ale altor organe. În plus, fiecare dintre aceste funcții este necesară pentru sănătatea și bunăstarea organismului. Prin urmare, fiecare organ există și funcționează pentru binele întregului.

Embrionul care se dezvoltă nu doar creează organele, dar asigură și comunicarea dintre ele. Acest lucru e făcut de două

mari sisteme; sistemul circulator și sistemul nervos. Acestea sunt, de departe, cele mai complexe dintre toate organele. De asemenea, ele sunt singurele care au ca funcție numai crearea legăturilor dintre celelalte.

Primul este ca un râu care duce substanțe spre toate părțile corpului. Dar el acționează și ca un colector. De fapt, sistemul circulator este vehiculul general de transport care duce hrana spre fiecare celulă a corpului, în timp ce, simultan, preia oxigenul de la plămâni. De asemenea, sângele transportă și anumite substanțe secretate de glandele endocrine. Acestea sunt cunoscute sub numele de hormoni, care exercită o influență asupra organelor, stimulându-le activitatea și, mai presus de toate, controlându-le funcționarea, astfel încât să producă o anumită armonie de acțiune, necesară tuturor.

Hormonii sunt substanțe necesare organelor situate la distanță de acelea în care ei sunt produși. Ce operă perfectă realizează acest sistem circulator prin funcționarea sa! Fiecare organ trăiește ca și cum s-ar afla pe marginea unui râu, din care ia tot ce-i trebuie pentru a trăi și în care varsă înapoi produsele lui proprii, dintre care unele sunt necesare altor organe din alte zone.

Celălalt mare organism care armonizează activitatea globală a corpului este sistemul nervos. Acesta este cel care conduce, concentrând în creier un fel de comandament, sau "cameră de control", de unde comenzile sunt transmise către fiecare parte a corpului.

Chiar și în viața umanității s-a dezvoltat un sistem circulator. Lucruri produse de oameni și țări diferite intră în circulație, iar fiecare ia ce îi este necesar pentru propria viață. Marele râu al comerțului face ca aceste produse să fie disponibile pentru alte persoane și țări. Ce altceva sunt negustorii și comis-voiajorii, dacă nu niște corespondenți ai globulelor roșii din sânge? Iar în marea societate omenească, bunurile produse într-un loc nu sunt consumate, în mod constant, în altul?

În ultimii ani, putem chiar observa creșterea activităților care copiază munca hormonilor.

Acestea sunt eforturile statelor mari de a planifica mediul înconjurător, de a controla comerțul, a stimula, încuraja și conduce inițiativele tuturor națiunilor, numai pentru a realiza marea armonie și bunăstarea tuturor. Se poate spune că defectele care s-au văzut, destul de clar, în aceste încercări, nu fac altceva decât să dovedească faptul că dezvoltarea embrionară a

sistemului circulator social, deși a făcut un prim pas, este încă departe de a fi perfectă.

Cât despre celulele specializate ale sistemului nervos, orice activitate corespunzând acestora lipsește încă, din păcate, din societatea omenească. Din starea haotică a lumii actuale am putea foarte bine deduce că ceea ce ar fi necesar pentru a executa funcția celulelor sistemului nervos, nu s-a dezvoltat încă. Datorită lipsei acestui "organ", noi nu avem nimic care să acționeze simultan asupra întregului corp social și să-l îndrume spre armonie. Democrația, care este forma de guvernare cea mai înaltă a civilizației noastre, permite fiecăruia să voteze și să aleagă astfel Omul din Capul Trebii. Ar fi absurd și inimaginabil să se întâmple asta în embriologie, căci dacă fiecare celulă trebuie să fie specializată, atunci aceea capabilă să le conducă pe toate celelalte ar trebui să fie chiar și mai specializată. A conduce este cea mai dificilă sarcină dintre toate și necesită o specializare mai înaltă decât oricare alta. Așa că nu se pune problema votării, ci aceea de a fi instruit și potrivit muncii. Oricine-i conduce pe ceilalți trebuie, el însuși, să se fi transformat. Nimeni nu poate fi niciodată lider sau îndrumător, dacă nu a fost pregătit pentru acea muncă. Acest principiu, care leagă specializarea de funcție, ar putea să ne facă mai atenți— cu atât mai mult cu cât pare a fi o lege a naturii, planul pe care-l urmează în toate operele ei. Minunile pe care le săvârșește le putem vedea în organismele vii.

Deci, embriologia ne poate indica o direcție valabilă și pentru noi înșine. Ea devine o sursă de inspirație. Julian Huxley rezumă cu succes miracolele embrionului. "Trecerea de la nimic la corpul complex al individului matur este unul dintre miracolele constante ale vieții. Dacă nu suntem copleșiți de măreția acestui miracol, asta poate avea doar un singur motiv, acela că el se întâmplă atât de des sub ochii noștri în experiența vieții de zi cu zi"*.

Orice animal studiem, pasăre sau iepure, sau oricare alt vertebrat, descoperim că e alcătuit din organe, fiecare având o complexitate uimitoare. Și chiar mai minunat este faptul că aceste organe, atât de complicate prin natura lor, sunt strict interconectate. Dacă studiem cu atenție sistemul circulator, descoperim o formă de drenare atât de delicată, de complexă și de completă, încât nici un sistem, inventat de cel mai avansat tip de civilizație nu poate fi comparat cu ea. De asemenea, mintea,

* J.S.Huxley, *The Stream of Life*, (1926)

instrumentul gândirii, care adună prin intermediul simțurilor impresii din lumea exterioară, este atât de splendidă, încât nici un mecanism modern nu se poate asemăna cu ea. Poate vreuna dintre instalațiile noastre mecanice să se asemene cu minunile ascunse ale ochiului sau urechii? Și, dacă mai studiem și reacțiile chimice care au loc în corp, suntem obligați să admitem existența unor laboratoare întregi, atât de bine echipate, încât pot fi fabricate substanțele, iar componentele lor pot fi ținute într-o legătură ce sfidează cele mai elaborate tehnologii ale noastre.

Pe lângă rețeaua de comunicații din cadrul sistemului nervos, chiar și realizările noastre cele mai mărețe, telefonul, radioul, televizorul, telegrafia fără fir și multe altele, par stângace și inepte.

Și dacă inspectăm cele mai bine pregătite trupe din lume, nu vom găsi o asemenea ascultare ca cea a mușchilor, care răspund imediat comenzilor unui singur controlor și strateg. Servitori docili, ei execută o meserie specială, aceea de a fi mereu gata să ducă la îndeplinire, cu exactitate, ordinele pe care le primesc. Dacă medităm îndelung asupra acestor fapte, și dacă înțelegem modul în care aceste organe complexe, aceste organe de comunicare, acești mușchi și nervii care realizează contactul și cu cea mai mică celulă din corp, și dacă ne amintim că totul vine dintr-o singură celulă, rotunda celula germinală primară, atunci ne simțim cuprinși de vraja măreției și minunăției naturii.

6

EMBRIOLOGIE

ȘI

COMPORAMENT

Fiecare din fazele pe care le-am urmărit în dezvoltarea embrionului este comună tuturor animalelor superioare, inclusiv omului. Animalele inferioare diferă doar prin faptul că dezvoltarea lor este incompletă. Ea s-a oprit în una dintre fazele timpurii.

De exemplu, *Volvox* este o ființă care nu s-a dezvoltat dincolo de stadiul globular. Ea rămâne o minge mică goală care se învâртеște în apele oceanului. Pe suprafața exterioară a unicului ei strat de celule, există un înveliș din firișoare de păr mici, vibratorii, prin mișcarea cărora se răsucesc și se deplasează.

Celenteratele sunt acele animale care corespund următorului stadiu, stadiul cu doi pereți, când învelișul sferei goale s-a îndoit spre interior formând două straturi de celule, ectoderma și endoderma. Iar odată ce toate cele trei straturi s-au dezvoltat, stadiile ce urmează sunt atât de asemănătoare la multe specii încât este ușor să confunzi embrionul uneia cu embrionul alteia. Figura 5 arată foarte clar acest lucru.

Acest ultim fapt a fost considerat ca una din cele mai clare dovezi ale teoriei descendenței prin grade diferite de "animalitate". Astfel, se spus că omul provine din maimuță; mamiferele și păsările din reptile; acestea, la rândul lor, din amfibii; ultimele din pești, și așa mai departe, absolut până la cea mai simplă formă de viață în care ființa este alcătuită doar dintr-o celulă. Prin procesul moștenirii, fiecare embrion trebuia, prin urmare, să treacă prin toate stadiile predecesorilor săi – așa încât în embrion s-a rezumat, sau s-a sintetizat, întreaga evoluție a

speciilor. Aceasta a fost numită teoria recapitulativă, prin care Ontogeneza repetă Filogeneza.

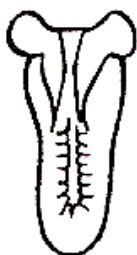
Din această motiv, embriologia a fost încorporată teoriilor lui Darwin, fiind considerată una dintre cele mai convingătoare dovezi ale acestora. Dar, mai târziu, după descoperirile lui De Vries, embriologia s-a găsit obligată, ea însăși, să adopte un punct de vedere mai larg, dacă dorea ca ființele vii să fie explicate.

Stadiu timpuriu

Stadiu ulterior

Om

Iepure

Șopârlă

5. Forme embrionare

Referindu-ne mai întâi la* "teoria mutației", De Vries* a observat varietăți diferite ale unei plante apărute toate din aceleași forme părintești. Aceasta se întâmpla fără vreo influență care ar putea fi atribuită lumii exterioare, și i-a determinat pe oamenii de știință să vorbească despre variații spontanee. Dacă sursele acestor schimbări nu puteau fi găsite în mediul înconjurător, ele se puteau datora doar activităților interne ale embrionului, întrucât numai aici putea avea loc evoluția rapidă.

Astfel, a apărut ideea existenței altor posibilități, decât cea a transformărilor adaptative lente, din ipoteza darwiniană, care necesitau perioade imense de timp, iar acest lucru a permis gânditorilor să se deplaseze cu mai mare libertate către alte supoziții, să accepte posibilitatea mai multor probleme.

De fapt, procesul de construire a embrionului, pe care ni-l dezvăluie microscopul, constituie doar partea mecanică, întrucât ființele vii nu sunt doar un ansamblu de organe ce funcționează împreună pentru un scop comun. Lucrul cu adevărat misterios în legătură cu ființele superioare este acela că, în urma unor procese atât de asemănătoare, va rezulta aici o reptilă, dincolo o pasăre, un mamifer sau un om.

Principala diferență dintre aceste animale constă în forma finală a membrilor, a corpurilor, a dinților lor, iar această formă finală nu este deloc legată de trecutul lor embrionar, ci, mai degrabă, de comportamentul lor în mediul pe care îl locuiesc.

Aceasta a condus la ideea unui singur plan constructiv în natură: o singură manieră de a construi, aproape ca în construcțiile făcute de mâna omului, unde cele mai variate structuri - simple sau monumentale - sunt începute, toate, prin colectarea materialelor (pietre și cărămizi), apoi prin așezarea acestora în ziduri. Dar, ce determină oare clădirile noastre să difere atât ca formă cât și ca ornamentație? Nu materialele din care sunt făcute, ci scopurile diferite pentru care sunt proiectate.

Însă, lăsând toate acestea la o parte, lucrul cu adevărat important este acela că embriologia a fost capabilă să depășească stadiul de teoretizare abstractă. Ea nu duce numai la idei noi, dar a fost deschisă calea pentru cercetarea experimentală și, de-a lungul acesteia, s-a avansat destul de mult pentru a se fonda o știință cu aplicabilitate practică.

* Hugo de Vries, fondatorul geneticii experimentale e cel mai bine cunoscut pentru lucrarea citată aici: „*Die Mutations Theorie*”, Leipzig, 2 vol., 1902-3. Toate scrierile sale au fost strânse în volumul, „*Operate periodicis collata*”, Utrecht, 1918-27.

De fapt, embrionul poate fi supus unor influențe care pot produce schimbări în el. Aceasta înseamnă că omul, acționând asupra embrionului, poate schimba, experimental, cursul vieții. Acest lucru este deja făcut.

Prin intermediul genelor și combinațiilor lor, putem interveni în ereditatea vegetală – apoi în aceea a animalelor – cu rezultate de importanță majoră. Un nou domeniu de interes, vast și variat, nu doar teoretic, dar folositor în practică, a fost deschis. Importanța embrionului constă în faptul că el nu și-a construit în întregime organele și, astfel, poate fi făcut, cu relativă ușurință, să le modifice. Acesta este secretul pe care îl posedă omul în prezent.

Cu câțiva ani în urmă, în America a fost acordat primul patent de invenție în domeniul embriologiei. Fusese creată o varietate de albine fără ace, capabile să colecteze mai multă miere decât albinele obișnuite. În același fel, diverse plante au început să producă mai multe fructe sau să dezvolte tulpini fără țepi. Altele produc rădăcini mult mai bogate în valoare nutritivă, iar unele, deja bogate, au încetat a mai fi otrăvitoare.

Cele mai bune rezultate cunoscute sunt în îmbunătățirea florilor. Dar, deși acest fapt nu este așa de bine cunoscut, intervenția omului se extinde acum dincolo de tărâmul uscatului, spre universul animal și vegetal care există în apă. Prin urmare, putem spune că omul, folosindu-și inteligența, a fost capabil să înfrumusețeze și să îmbogățească pământul. Și dacă, așa cum fac biologii, studiem întreaga viață ca atare și luăm în considerație influențele reciproce existente între formele pe care ea le presupune – și efectele acestora – atunci începem să înțelegem unul dintre scopurile existenței omului pe pământ și faptul că omul însuși este una dintre marile forțe cosmice ale universului.

Datorită rodului inteligenței sale, omul este considerat a fi, de fapt, un continuator al creației, ca și când ar fi fost trimis (cum spune Huxley) să folosească această putere ca să ajute creația și să-i accelereze ritmul. Exercițând controlul asupra vieții însăși, el contribuie la perfecționarea acesteia.

Astfel, studiul embriologiei nu mai este abstract sau steril.

Dacă, printr-un efort de imaginație, vizualizăm dezvoltarea mentală ca urmând căi similare, atunci ar fi normal să presupunem că omul, care azi poate acționa asupra vieții pentru a crea noi tipuri de ordin superior, trebuie, de asemenea, să fie capabil să ajute și să controleze procesul de formare mentală la om.

Dezvoltarea mentală, ca și dezvoltarea corpului, par să urmeze același plan de creație al naturii. La fel cum corpul începe cu o celulă primitivă, fără să difere în mod vizibil de celelalte, tot așa mintea omenească se dezvoltă din nimic sau din ceea ce pare a fi nimic. La fel cum nu există om complet, deja format în celula germinativă originară, tot așa pare a nu exista nici un tip de personalitate mentală deja formată în noul născut. Primul lucru pe care îl putem observa pe plan mental este o acumulare de material, care poate fi comparată cu multiplicarea celulelor pe care am văzut-o apărând pe plan fizic. Această acumulare este realizată de către ceea ce eu am numit *mintea absorbantă*, și observăm, de asemenea, pe acest plan, formarea organelor psihice, în jurul *punctelor de sensibilitate*, care apar rând pe rând. Acestea au o activitate atât de intensă încât adultul nu poate niciodată să le redobândească sau să-și amintească cum erau ele la început. Am sugerat deja acest lucru în ceea ce privește cucerirea limbii de către copil. Aceste sensibilități nu creează doar mintea, ci *organele* ei. Și aici, fiecare organ se dezvoltă, de asemenea, independent de celelalte. De exemplu, în timp ce limba se dezvoltă pe de o parte, aprecierea distanțelor și găsirea direcției se dezvoltă complet separat; tot astfel se întâmplă și cu capacitatea de păstrare a echilibrului pe două picioare și cu alte forme de coordonare.

Fiecare dintre aceste capacități își au propriul lor centru de interes special, iar această formă de sensibilitate este atât de vie încât îl determină pe posesorul ei să execute o anumită serie de acțiuni. Nici una dintre aceste sensibilități nu ocupă întreaga perioadă de dezvoltare. Fiecare durează un timp suficient pentru a ajuta la construcția unui organ psihic. Odată ce acel organ este format, sensibilitatea dispare, dar, atâta timp cât durează, există o efuziune de energie incredibilă pentru noi care am trecut atât de mult dincolo de ea, încât nu ne mai putem aminti nici măcar că am avut-o. Când toate organele sunt gata, ele se unesc pentru a forma ceea ce considerăm a fi unitatea psihică a individului.

Existența sensibilităților trecătoare, asemănătoare acestora, a fost descoperită în ciclurile de viață a insectelor. Același De Vries, care a enunțat teoria mutației, a arătat cum aceste stări temporare încep să călăuzească insecta imediat după nașterea ei, printr-o serie schimbătoare de activități, fiecare fiind, pe rând, necesară supraviețuirii și dezvoltării insectei. Această a doua descoperire a lui De Vries a condus la numeroase cercetări biologice și psihologice asupra altor animale. Iar acestea au dat

naștere la numeroase teorii, susținute cu pasiune de diferite grupuri, până ce Watson, un psiholog american, a încercat să croiască o nouă cărare prin încurcătura, oarecum haotică, de ipoteze.

“Să renunțăm la tot ceea ce nu putem verifica”, a zis el, “și să ne agățăm doar de ceea ce putem dovedi. Acum, există un lucru de care putem fi foarte siguri, deoarece este un fapt vizibil, iar acesta este comportamentul animalului. Deci, să facem din acesta, fundamentul unei noi direcții în cercetare.”

Prin urmare, punctul de plecare a fost comportamentul pe care îl putem observa în manifestările externe ale animalului. Crezând că acesta oferea călăuza cea mai sigură pentru aprofundarea cunoștințelor noastre despre viață, el s-a aplecat asupra comportamentului uman și asupra psihologiei copilului, ca fiind lucruri pe care le putem înțelege direct. Dar a descoperit repede că în copil nu există nici o urmă de comportament prestabilit. El a confirmat și absența instinctelor și a eredității psihologice, susținând că acțiunile omului se datorează unei serii de “reflexe condiționate”, suprapuse unul peste altul, într-o serie de planuri la nivele tot mai înalte. Așa a apărut *Behaviorismul** său, care s-a bucurat de o mare popularitate în America, deși a întâmpinat opoziția și critica acelor care considerau teoria behavioristă ca prematură și superficială.

Totuși, interesul stârnit de propunerea lui a stimulat alți doi cercetători americani să verifice și să studieze încă odată comportamentul, prin metode experimentale și de laborator. Aceștia au fost Coghill și Gesell. Primul a lucrat în embriologie urmărind clarificarea problemei comportamentului; în timp ce Gesell a inițiat un studiu sistematic al dezvoltării copilului, înființând faimosul său laborator psihologic, spre care toate lumea privește cu interes.

În Philadelphia, Coghill a petrecut mulți ani studiind dezvoltarea embrionară a unui singur tip de animal. Acesta a fost *amblyostoma*, aflată la un nivel al evoluției nu atât de ridicat ca acela al amfibiei. El a ales-o pentru simplitatea structurii, ce o făcea deosebit de convenabilă pentru claritatea cercetării. Concluziile lui Coghill nu au fost publicate decât în 1929*, iar motivul pentru care a avut nevoie de atât de mult timp, a fost că faptele pe care le-a observat păreau a fi incompatibile cu părerile

* John B. Watson, *Psychology from the Standpoint of a Behaviourist* (1919) și *Behaviourism* (1925)

* G.E. Coghill, *Anatomy and the Problem of Behaviour*, Cambridge University Press, 1929

înrădăcinate ale biologilor. Deși a continuat să repete experimentele cu din ce în ce mai multă precizie, a constatat permanent că centrii nervoși ai creierului se dezvoltă *înaintea* organelor pe care ei urmau să le dirijeze. Centrul vizual, de exemplu, apărea totdeauna *înaintea* nervilor optici. Dacă embrionul ar fi urmat ordinea presupusă a moștenirii, după care structurile ce apar mai târziu în istoria speciilor se dezvoltă, de asemenea, mai târziu în embrion, atunci primul lucru de observat, ar trebui să fie organele, iar mai târziu – ca rezultat al folosirii lor – centrii. Cum ar putea, deci, centrii vizuali să precedă nu numai ochii, ci chiar și acei nervi care-i pun în legătură cu ochii?

Cercetările lui Coghill au dat un mare impuls studierii faptelor reale legate de comportamentul animal. Și nu doar atât, întrucât ele au dat naștere unei idei surprinzătoare, anume că dacă organele se dezvoltă ulterior centrilor, trebuie s-o facă astfel încât să ia o formă corespunzătoare serviciilor pe care ele trebuie să le realizeze în mediul înconjurător. De aici rezultă nu numai faptul că comportamentul este moștenit (cum se presupunea deja în privința instinctului), ci și o idee nouă, anume că organele sunt modelate în concordanță cu ciclul comportamental al ființei în mediul său înconjurător.

De fapt, ne întâlnim mereu în natură cu exemple admirabile ale legăturii apropiate dintre formele organelor și funcțiile pe care le îndeplinesc, chiar atunci când acestea nu aduc nici un beneficiu real animalului. Insectele care absorb nectar numai dintr-un anumit tip de flori, își dezvoltă trompe adaptate la lungimea corolei acestor flori. Dar ele își dezvoltă și un înveliș care lor le e inutil, cu care adună polenul ce va fertiliza florile pe care le vor vizita după aceea. Furnicarul are o gură așa de mică, încât doar limba lui lungă vermiformă poate ieși prin ea, limbă acoperită cu o substanță lipicioasă ce-i permite să mănânce furnici, etc.

Dar de ce comportamentul animalului a trebuit să devină atât de limitat? De ce un animal se târăște, altul sare, iar altul se cațără? Și de ce unul mănâncă furnici, iar altul se adaptează astfel încât fertilizează doar un anumit tip de flori? Și de ce trebuie ca unele animale să mănânce ființe vii și altele doar carne putrezită? Există unele care trăiesc doar în iarbă, altele care se dezvoltă doar în lemn, sau care-și petrec timpul trecând prin corpurile lor humusul solului. Cui se datorează imensul număr de specii diferite? De ce trebuie ca fiecare să aibă un propriul său mod fix de comportament, moduri care diferă atât de mult de la o specie la alta? De ce instinctele unora trebuie să fie feroase și

agresive, iar ale altora fricoase și timide? Cu siguranță, scopul ființelor vii din această lume nu poate fi doar acela de a trăi, de a supraviețui în lupta pentru existență, fiecare încercând să obțină tot ce poate fi mai bun din mediul său, pentru propriul avantaj, într-un fel de învălmășeală generală, sugerată de explicația darwinistă a evoluției. "Forța vieții"* nu pare a merge drept înainte pentru a realiza o perfecțiune tot mai mare într-o succesiune de forme îmbunătățite. Perfecțiunea în sine nu pare a fi adevăratul scop al vieții.

Iată deci o nouă mare răsturnare de situație în ideile noastre! Din acest proaspăt punct de vedere, scopurile viețuitoarelor par a fi legate, mai degrabă, de îndeplinirea muncii de care are nevoie mediul înconjurător. E aproape ca și când vietățile ar fi agenți ai creației, însărcinate, fiecare, cu o sarcină specifică, precum servitorii într-o casă mare sau salariații unei întreprinderi. Armonia naturii pe suprafața pământului este produsă de eforturile nenumăratelor vietăți care au, fiecare, propriile lor îndatoriri. Acestea sunt tipurile de comportament pe care le observăm, și înseamnă că asemenea comportamente servesc scopuri mult dincolo de simpla slujire a propriilor nevoi vitale.

Dacă este așa, ce se întâmplă cu teoriile evoluției care au avut puterea exclusivă în lumea științei pentru atât de mult timp? Urmează ele să decadă? Nicidecum! Ele sunt, pur și simplu, extinse. Cu siguranță, ideea evoluției nu mai poate fi întreținută în forma ei veche, liniară, care era aceea a unei serii de pași progresivi spre o perfecțiune nedefinită. Astăzi, imaginea evoluției s-a extins; ea s-a răspândit într-un domeniu bidimensional, în care sunt incluse multe relații funcționale, apropiate și îndepărtate, care leagă activitățile diferitelor forme de viață.

Aceste relații nu trebuie interpretate doar ca simple exemple ale ajutorului reciproc, ci ca fiind legate de un scop universal care privește întreaga lume, - de un fel de unicitate a naturii. Toate își primesc elementele necesare propriei lor existențe din ordinea care rezultă.

Ideea că viața ar putea avea o funcție în legătură cu pământul a fost deja recunoscută de geologii din ultimul secol. A existat Lyell**, contemporan cu Darwin, care a arătat cum specii diferite și-au făcut apariția pe pământ în perioade diferite ale

* „*Elanul vital*” al lui Bergson.

** Charles Lyell, *Principles of Geology* (1836); *Elements of Geology* (1838); *Travels in America* (1845).

timpului geologic. Din rămășițele fosilizate ale animalelor descoperite în straturile de roci la diferite nivele, el a fost capabil să dovedească vechimea ființelor vii pe pământ. Dar, de atunci, alți geologi au arătat influența comportamentului animal chiar în modelarea suprafeței terestre. Tratatul *Pământ și viață* al geologului german Friedrich Ratzel*, a devenit celebru în țara mea la începutul acestui secol, și au urmat alte publicații conținând numeroase descoperiri și deducții.

La început a provocat o uimire generală faptul că rămășițe ale animalelor marine au fost găsite în roci la altitudini mari ca acelea din Himalaya sau din Alpi. Au fost găsite și în depozitele de material spălat de ape de pe vârfurile munților. Fără îndoială, acestea erau animale care contribuiseră la construirea pământului, întocmai cum le putem încă vedea acționând în numeroase insule de corali încolțind ca florile în mijlocul pustiului imens al oceanelor. Asemenea rămășițe sunt "semnăturile" unei armate neștiute de constructori care au pregătit reînvierea unei lumi în colaps.

Studii și dovezi suplimentare se acumulează mereu. Forma suprafeței pământului nu poate fi atribuită doar vântului și apei, a trebuit să fie incluse și rolurile esențiale jucate de animale, plante și oameni. Geologul italian, Antonio Stoppani*, după ce a arătat modul în care condițiile terestre depind de ființele vii, a conchis exclamând: "Toate animalele formează o armată disciplinată și instruită, care se luptă să mențină armonia naturii."

Dar, în zilele noastre, nu mai e nevoie să cităm observații unice și parțiale, întrucât a fost întemeiată o știință specială, știința ecologiei care studiază relațiile existente între lucrurile vii. Aceasta a făcut ca detaliile comportamentului prin care o specie interacționează cu alta să fie cunoscute cu atâta precizie încât pare o știință a economiei aplicată la natură. Cu ajutorul ei se pot rezolva probleme practice locale, cum se face în agricultura științifică. De exemplu, pentru a apăra o zonă de plantele importate ce se dovedesc prea invadatoare pentru ca acțiunea umană să le poată controla, se poate apela la ajutorul ecologiei, care poate sugera importul unei insecte destructive, pentru a reda echilibrul necesar. Asemenea exemple au apărut mai ales în Australia[†].

* F. Ratzel, *Earth and Life* (1902-3)

* Dr. Montessori vorbea adesea cu plăcere despre relațiile dintre familia ei și cea alui Stoppani.

† O vastă trecere în revistă a vieții sub toate aspectele sale poate fi găsită în opera lui H.G. Wells, Julien Huxley și G.P. Wells, *The Science of Life*, London, (1931).

Ecologia poate fi numită biologie practică, întrucât ea se ocupă de relațiile dintre specii, nu de caracteristicile fiecărei specii luată separat.

Cele mai utile și importante laturi ale științei moderne sunt pe dimensiunea ei practică, întrucât aici viziunea evoluției e completată de acțiunea ființelor vii asupra mediului înconjurător, iar aceasta ne aduce mai aproape de unitatea adevărului. Lucrul cel mai concludent și mai impresionant despre ele este, în acest sens funcționarea lor. Viața nu este prezentă pe pământ doar pentru a-și conserva propria-i existență, ci pentru a duce mai departe un proces vital întregii creații și, deci, necesar pentru tot ceea ce există.

Nici descoperirile și nici teoriile derivate din realizările științifice ale zilelor noastre nu sunt suficiente pentru a explica misterele vieții, dar fiecare detaliu nou pe care aceste realizări îl aduc la lumină, adaugă ceva la înțelegerea acesteia.

Faptele exterioare, care pot fi pe deplin observate, ne oferă o direcție practică ce merită a fi urmată. Și toți cei care, la fel ca noi, doresc să ajute viața prin educație, se află sub necesitatea de a privi copilul în aceeași lumină ca pe oricare altă ființă vie în cursul creșterii ei. Iar aceasta ne face să ne întrebăm care este locul copilăriei umane în biologie, în întreaga lume a viului. Conceptul liniar al evoluției, care încearcă să explice descendența prin adaptare, prin ereditate și prin impulsul spre perfecțiune, nu mai este suficient. Există o altă forță, care nu este doar un impuls spre supraviețuire, ci o forță în sprijinul armoniei, unind eforturile tuturor, astfel încât toate lucrează pentru un scop comun.

Deci, în copil, pe lângă impulsul vital de a se auto-crea și de a deveni perfect, trebuie să existe și un alt scop, o sarcină care trebuie îndeplinită în armonie, ceva ce el trebuie să facă în slujba unui întreg unitar.

Probabil că vă întrebați deja, "Care este atunci adevăratul scop al copilăriei?" Și nu putem înainta cu încredere în educația științifică fără a încerca, mai întâi, să răspundem la această întrebare.

Copilul are o dublă datorie. Iar dacă luăm în considerare doar una dintre laturile sale, datoria de a crește, există pericolul de a-i înăbuși cele mai bune energii.

Deja am stabilit că e rezonabil să presupunem că, la naștere, copilul poartă înăuntrul lui posibilități creatoare, care trebuie să se desfășoare prin activități în mediul lui înconjurător.

El vine din nimic, în sensul că el nu posedă calități psihice și nici abilități de mișcare prestabilite, dar are în el potențialitățile care îi determină dezvoltarea, iar acestea își vor lua caracteristicile din lumea care-l înconjoară pe copil.

Acest "nimic" al copilului nou născut este comparabil cu "nimicul" aparent al celulei germinale.

Bineînțeles, nu este o idee ușor de acceptat. La vremea lui, Wolff a provocat multă uimire, prin simpla demonstrare a faptului că organismul viu se construiește singur și că, înainte de acesta, nimic nu este deja modelat, cum obișnuiau să-și imagineze filozofii din zilele lui.

Cât de uimitor, nu-i așa?, este să descoperi că nou-născutul nu aduce cu el în lume nici una dintre achizițiile poporului sau rasei lui, nici chiar pe acelea ale familiei lui, ci că el însuși trebuie să construiască toate acestea! Iar acest lucru se întâmplă pretutindeni, în aceeași măsură în cele mai primitive și izolate dintre rase, cât și în cele mai civilizate; și în toate colțurile lumii. Fiecare copil mic are aceeași înfățișare; e nemișcat, gol, nesemnificativ.

Totuși, în această ființă inertă există o putere globală, o "esență creatoare umană", care-l împinge să formeze un om al timpului său, un om al civilizației sale. Iar în această aptitudine de a absorbi pe care o posedă, el urmează legi ale creșterii care sunt universale pentru întreaga omenire.

Datoria lui este să realizeze stadiul prezent al unei societăți evolutive, o societate care vine dintr-o antichitate pierdută în sutele de mii de ani ce s-au dus, și care are în față un viitor de mii și poate milioane de ani. Și nici măcar acest nivel prezent pe care el trebuie să-l realizeze, fără limite în trecut sau viitor, nu e niciodată același.

Este dificil să înțelegi diviziunea corectă a muncii între adult și copil, în acest fenomen unic, al unui progres neajutat de nici o transmitere ereditară a caracteristicilor dobândite.

Există, apoi, neutralitatea copilului, indiferența lui biologică față de înmagazinarea și împletirea în caracterul lui, a tot ceea ce găsește jurul său. Aceasta se arată, surprinzător, ca o dovadă reală a unității existente la nivelul regnului uman.

Înțelegerea acestui adevăr surprinzător, în special în ultimii câțiva ani, a stimulat masiv studiul triburilor înapoiate, în care s-a sperat să se găsească dovezi suplimentare.

În publicația ei recentă, *Patterns of Life* (Modele ale vieții - New York, 1948), dr. Ruth Benedict povestește cum un grup de

misionari francezi care efectua cercetări etnologice moderne, a mers în Patagonia, unde încă trăiesc rase socotite a fi cele mai primitive de pe pământ. Nivelul și obiceiurile lor sociale sunt acelea ale epocii pietrei. Acești oameni, care sunt înspăimântați de omul alb, au fugit la apropierea lor. Dar, în graba lor, unii din acești patagonezi au lăsat în urmă o fetiță nou-născută. Ea a fost salvată de misionari, iar astăzi este o tânără inteligentă care vorbește două limbi europene, are obiceiuri occidentale, este de religie catolică și studiază biologia la universitate. În decurs de optsprezece ani ea trecut, cu adevărat, de la epoca pietrei la era atomică.

Înseamnă că, la începutul vieții sale, individul poate realiza minuni, - fără efort și în mod inconștient.

Această absorbire a caracteristicilor din lumea exterioară este un fenomen vital, care ne amintește de unul dintre fenomenele mimetismului biologic. Acesta este rar, dar nu atât de neobișnuit cum se presupunea în trecut. Exemple sunt întâlnite din ce în ce mai des, așa de des, încât o întreagă aripă a Muzeului Zoologic din Berlin a fost adaptată pentru a expune o bogată colecție a lor. Acum, mimetismul este un fenomen de apărare și constă în a absorbi în propriul corp aparența propriului mediu. În acest sens putem aminti blana albă a ursului polar, aripile în formă de petală ale unor fluturi, asemănarea anumitor insecte cu ramurile sau cu pedunculii plantelor, aspectul gălbui și plat al unui anumit tip de pești.

Această reproducere a trăsăturilor mediului înconjurător nu are nimic de-a face cu istoria unor asemenea trăsături și nici nu depinde de cunoașterea lor conștientă. Multe animale doar privesc aspectele variate ale mediului lor înconjurător; altele le absorb. Deși, total diferit prin natura sa, acest exemplu din universul altor forme de viață, ne ajută să înțelegem fenomenele psihice care au loc în copilărie.

7

EMBRIONUL SPIRITUAL

Prin urmare, copilul nou-născut trebuie să facă o operă formatoare care, în sfera psihologică, corespunde celei efectuate de către embrion în sfera fizică. În fața lui se află o perioadă de viață diferită de cea pe care a dus-o în uter; dar și diferită de ceea ce va să devină. Această operă postnatală este o activitate constructivă care se desfășoară în timpul a ceea ce ar putea fi numit "perioada formativă" și care face din bebeluș un fel de "embrion spiritual".

Omul pare a avea două perioade embrionare. Una este prenatală ca cea a animalelor; cealaltă este postnatală și numai omul o are. Copilăria prelungită a omului îl separă pe deplin de animale și acesta este înțelesul pe care trebuie să i-l dăm. Ea formează o barieră totală prin care omul este văzut ca o ființă diferită de toate celelalte. Capacitățile ei nu sunt nici continuări ale, și nici derivate din acelea ale animalelor. Apariția lui pe pământ a fost un salt în viață: punctul de început al unor noi destine.

Ceea ce ne determină să distingem între specii sunt totdeauna deosebirile dintre ele, niciodată asemănarea lor. Ceea ce duce la constituirea altei specii este totdeauna *ceva nou*. Nu e ceva derivat, pur și simplu, din specia veche, ci arată originalitate. Noua specie poartă caractere care n-au existat niciodată înainte. E un nou impuls apărut în regnul viului.

Așa a fost când au apărut mamiferele și păsările. Ele erau purtătoare de *noutăți*. Nu erau doar simple copii, adaptări, ori continuări ale creaturilor anterioare. Noile trăsături care au apărut când au dispărut dinozaurii, au fost, la păsări, apărarea pasionată a ouălor, construirea cuiburilor, grija față de puii care nu aveau încă pene și protejarea curajoasă a acestora. Dimpotrivă, reptilele

insensibile își abandonaseră totdeauna ouăle. Iar mamiferele au depășit chiar și păsările în apărarea speciilor lor. Ele nu și-au construit cuiburi, ci și-au lăsat vlăstarul să crească în propriile lor corpuri, și l-au hrănit cu sângele lor.

Acestea erau trăsături biologice complet noi.

Apoi a apărut un alt caracter nou, cel al ființei umane. Specia umană are o viață embrionară dublă. Ea este construită după un tipar nou și are un nou destin în raport cu alte creaturi.

Acesta este punctul la care trebuie să ne oprim și să facem un nou început în toate studiile privitoare la dezvoltarea psihologică a copilului și a omului. Dacă opera omului pe pământ este în legătură cu spiritul lui, cu inteligența lui creatoare, atunci spiritul și inteligența lui trebuie să fie punctul central al existenței și al tuturor lucrărilor trupului său. În jurul acestui punct central se organizează comportamentul și chiar activitatea lui fizică. În totalitatea lui omul se dezvoltă înăuntrul unui fel de aureolă spirituală.

Astăzi, chiar și concepțiile noastre occidentale au devenit receptive la această idee, care a fost totdeauna prezentă în filosofia indiană. Experiența însăși ne-a forțat să observăm că tulburările fizice sunt adesea cauzate de stări psihologice, spiritul ne mai exercitând controlul cuvenit.

Dacă natura omului urmează să fie condusă de o "aureolă spirituală care-l învăluie", dacă el depinde de aceasta și tot comportamentul său derivă din ea, atunci prima grijă dată noului născut - înainte de toate celelalte - trebuie să fie o grijă pentru viața lui mentală și nu doar pentru viața lui trupească așa cum se face în prezent.

Copilul aflat în dezvoltare nu dobândește doar abilitățile specifice omului: tăria, inteligența, limba; în același timp, el adaptează ființa pe care o construiește la condițiile lumii din jurul lui. Acest lucru dă valoare formei lui psihologice speciale, care este atât de diferită de cea a adulților. Copilul are o relație cu mediul lui înconjurător diferită de a noastră. Adulții admiră mediul înconjurător; și-l pot aminti și se pot gândi la el; dar copilul îl absoarbe. Lucrurile pe care el le vede nu sunt doar memorate; ele devin parte din sufletul lui. El întrupează în sine toată lumea înconjurătoare, tot ce îi văd ochii și tot ce îi aud urechile. În noi, același lucruri nu produc nici o schimbare, dar pe copil îl transformă. Acestui mod vital de memorie care nu reține în mod conștient, ci absoarbe imagini în însăși viața individului, i-a fost

dat un nume special de către Sir Percy Nunn care l-a denumit "Mneme."*

Un exemplu al acestuia este, după cum am văzut, limba. Copilul nu-și "amintește" sunete, ci le încarnează, iar apoi le poate produce la perfecție. El vorbește limba în conformitate cu regulile ei complexe, cu toate excepțiile ei, nu pentru că a studiat-o și nici doar prin folosirea obișnuită a memoriei. Poate că memoria lui n-o reține niciodată în mod conștient și totuși, această limbă ajunge să formeze parte a vieții lui psihice și a lui însuși. Fără îndoială, avem de-a face cu un fenomen diferit de activitatea exclusiv mnemonică; avem de-a face cu una din cele mai stranii aspecte ale minții de copil. Există în copil un fel special de sensibilitate care-l face să absoarbă totul din jurul lui și numai această muncă de observare și absorbire îi permite să se adapteze la viață. El face acest lucru în virtutea unei puteri inconștiente care există numai în copilărie.

Prima perioadă a vieții copilului este una de adaptare. Trebuie să înțelegem limpede ce înseamnă adaptare în acest sens și s-o distingem de tipul de adaptare pe care o face adultul. Această adaptabilitate specială a copilului face ca locul de pe pământ în care s-a născut să fie singurul în care va dori să trăiască pentru totdeauna, întocmai cum singura limbă pe care o va putea vorbi la perfecție va fi limba lui maternă. Un adult care trăiește în străinătate niciodată nu-și adaptează viața în același fel și în același grad. Gândiți-vă la misionari. Aceștia sunt oameni care merg, din propria lor voință liberă, să-și îndeplinească vocația în ținuturi îndepărtate și, dacă-i întrebi, ei răspund "Noi ne sacrificăm viața trăind aici". Este o mărturisire care arată limita capacității de adaptare a adultului.

Dar, să ne întoarcem la copil. El ajunge să iubească pământul pe care este născut indiferent unde ar fi acesta. Oricât de grea poate fi viața acolo, nu poate găsi niciodată o fericire egală în altă parte. Un om iubește câmpiile înghețate ale Finlandei, altul, dunele de nisip ale Olandei. Fiecare a primit această adaptare, această iubire de țară, de la copilul care a fost.

Copilul este cel care o înfăptuiește, iar adultul se găsește în posesia ei și simte că aparține acestei țări; e obligat s-o iubească,

* În această ordine de idei, cuvântul *Mneme* a fost introdus pentru prima dată de către biologul german Richard Semon, dar ideea a fost extinsă și dezvoltată de către Sir Percy Nunn în a sa *Hormic Theory (Teoria hormică)*. Noi folosim cuvântul în sensul lui Sir Percy Nunn, împreună cu alte concepte ale sale: *Horme* și *Engrame*. Pentru referințe suplimentare, cititorul este sfătuit să consulte excelenta carte a lui Sir Percy Nunn, *Education, its Data and First Principles*, Londra (prima ed. 1920)

să-i simtă fascinația: nicăieri altundeva nu găsește aceeași liniște și fericire.

Cândva în Italia, cei născuți la țară trăiau și mureau acolo, fără să fi călătorit vreodată prea departe. După ce Italia a devenit o națiune, mulți, din motive de căsătorie sau muncă și-au părăsit locurile de naștere; dar, mai târziu în viață, aceștia sufereau, adesea, de o boală ciudată: paloare, depresie, slăbiciune, anemie. Au fost încercate multe remedii și, ca o ultimă soluție, doctorul îl sfătuia pe suferind să se întoarcă și să respire aerul locurilor natale. Și aproape întotdeauna acest sfat avea cele mai bune rezultate; pacienții își recăpătau sănătatea și culoarea. Oamenii obișnuiau să spună că aerul natal al omului era cel mai bun leac, chiar dacă climatul în care se întorcea era mult mai rău decât cel pe care l-a părăsit. Dar lucrul de care acești suferinzi aveau cu adevărat nevoie, era liniștea oferită subconștientului lor de către locurile simple unde trăiseră, copiii fiind.

Pentru noi nimic nu are mai multă importanță decât această formă absorbantă a minții, care formează adultul și-l adaptează la orice fel de ordine socială, climă sau țară. Pe aceasta se bazează întregul nostru studiu. E oportun să reflectăm la faptul că oricine zice: "Îmi iubesc țara" nu zice ceva superficial sau artificial, ci dezvăluie o parte fundamentală a lui și a vieții lui.

Putem, prin urmare, să înțelegem modul cum copilul, datorită psihicului lui specific, absoarbe datinile și obiceiurile ținutului în care trăiește până când formează un individ reprezentativ pentru timpul și locul său. Modul local de viață este încă una din realizările misterioase pe care omul le clădește în copilărie. Faptul că tradițiile și mentalitatea specială a unei regiuni sunt dobândite este destul de clar, întrucât niciuna din acestea nu poate fi naturală sau înăscută*. Astfel începem să dobândim o imagine mult mai cuprinzătoare a activității copilului. El își dezvoltă un comportament adaptat nu doar timpului și locului său, ci și mentalităților locale. Astfel, în India, respectul pentru viață este așa de mare încât și animalele sunt incluse într-o venerație ferm înrădăcinată în inimile oamenilor. Un sentiment așa de profund nu poate fi niciodată dobândit de oameni deja maturi. A spune doar: "Viața e demnă de respect", nu înseamnă că și trăim acest sentiment. Aș putea crede că indienii au dreptate; că și eu ar trebui să respect animalele. Dar la mine, acest lucru ar fi doar o judecată rațională; nu mi-ar stârni

* O dovadă convingătoare a acestui adevăr poate fi găsită în cartea lui Ruth Benedict, *Patterns of Culture*, New York, 1948

emoția. Acel tip de venerație pe care o au indienii pentru vacă, de exemplu, noi, europenii nu o vom putea trăi niciodată. Cum nici indianul autohton nu poate să se elibereze vreodată de ea, oricât de rațional ar fi. Aceste caracteristici mentale par a fi ereditare, dar, în realitate, ele sunt creații ale copilăriei derivate din mediul care înconjoară copilul. Am văzut odată, într-o grădină a școlii locale Montessori, un copilăș Hindu puțin mai mare de doi ani, privind intenționat solul pe care părea că trasează o linie cu degetul. Era o furnică acolo care-și pierduse două picioare și care de abia mai putea merge. Copilul observase situația ei dificilă și încerca să fie de ajutor făcându-i o cărare cu degetul. Oricine ar fi presupus că acest copilăș Hindu trebuie să fi „moștenit” o asemenea dragoste pentru animale.

Un alt copil, atras de aceleași acțiuni, s-a apropiat, a văzut furnica, a ridicat talpa și a zdrobit-o. Acest al doilea copil era un musulman. Un copil creștin ar fi făcut, eventual, același lucru, sau ar fi trecut indiferent. Am fi iertați dacă am crede că și aici - în simțirea acestei bariere ce ne separă de animale, după care dragostea și respectul se datorează doar oamenilor - am avea de a face cu un exemplu de ereditate mintală.

Națiunile lumii au religii diferite, dar, chiar și când înțelepciunea unui popor vine să respingă una din tezele ei vechi, inima se simte zdruncinată în mod ciudat. Aceste credințe și sentimente formează o parte integrală a noastră înșine. Cum spunem noi în Europa: "Ne-au intrat în sânge". Toate obiceiurile morale și sociale care conturează personalitatea omului, sentimentele de castă și toate celelalte tipuri de sentimente care-l fac un indian tipic, un italian tipic sau un englez tipic, sunt formate în copilăria timpurie, în virtutea acelei puteri minții misterioase pe care psihologii au denumit-o "Mneme".

Acest lucru e valabil și în cazul aspectelor obișnuite ale poziției, mersului și ținutei care disting așa de multe tipuri rasiale. Există autohtoni africani care dobândesc un fizic special pentru a face față fiarelor sălbatice. Alții efectuează din instinct exercițiile corecte pentru ascuțirea auzului, astfel încât acuitatea auditivă constituie un semn distinct al celor din tribul lor. Fiecare trăsătură personală absorbită de către copil devine stabilă pentru totdeauna și chiar dacă, mai târziu, judecata o abandonează, ceva din ea rămâne în mintea subconștientă. Nimic din ce este format în copilărie nu poate fi vreodată dezrădăcinat pe de-a-ntregul. "Mneme-ul" (pe care îl putem concepe ca un tip superior de memorie) nu doar crează caracteristicile speciale ale individului, ci

le păstrează vii în el. Ceea ce a absorbit copilul rămâne un ingredient ultim al personalității lui. Și același lucru se întâmplă cu membrele și organele lui, așa încât fiecare persoană matură are o individualitate pe veci pecetluită în ea, individualitate construită în această perioadă timpurie a vieții.

Speranța de a schimba adulții este, așadar, în van. Când zicem "Această persoană nu este bine crescută" sau când remarcăm ținuta neglijentă a alteia, putem cu ușurință să le rănim sau să le umilim; să le facem conștiente de defectele lor. Dar greșelile rămân pentru că ele sunt adânc înrădăcinate și sunt de neschimbat.

Același lucru explică adaptarea omului - ca s-o numim așa - la diferitele epoci istorice; în timp ce un adult din alte timpuri n-ar putea trăi în lumea noastră actuală, copilul se adaptează civilizației la nivelul pe care aceasta l-a atins în momentul venirii lui pe lume. Oricare ar fi acel nivel, el reușește să facă un om care poate trăi acolo în conformitate cu tradițiile epocii. Acest lucru arată că adevărata funcție a copilăriei în ontogeneza omului este una de adaptare; de construire a unui model de comportament care-i dă libertatea să acționeze în lumea din jurul său și s-o influențeze.

De aceea, azi, copilul trebuie să fie considerat ca un punct de unire, o legătură care unește diferitele epoci ale istoriei, diferitele nivele ale civilizației. Copilăria este o perioadă de importanță reală, deoarece atunci când vrem să infuzăm noi idei, să modificăm sau să îmbunătățim tradițiile și obiceiurile unui popor, să insuflăm o nouă vigoare trăsăturilor lui naționale, vehiculul pe care trebuie să-l folosim este copilul; întrucât puține din acestea pot fi realizate cu adulții. Dacă aspirăm cu adevărat la lucruri mai bune, la răspândirea mult mai largă a luminii civilizației în rândul unei populații date, atunci, pentru a realiza aceste țeluri, trebuie să ne îndreptăm către copii.

Spre sfârșitul ocupației britanice în India, o familie de diplomați britanici își trimiteau adesea cei doi copii ai lor cu o doică indiană să ia masa într-unul din *hotels de luxe* indiene. Acolo, doica, așezată pe jos, îi învăța pe copii să mănânce orez cu mâinile, în stil indian. Ideea era că acești copii ar trebui să crească eliberați de disprețul și respingerea pe care acest obicei național al indienilor le creează, în general, europenilor. Aceste diferențe ale vieții cotidiene și sentimentele ostile pe care ele le stârnesc sunt cauzele principale ale fricțiunilor dintre oameni. Dacă, din nou, obiceiurile moderne sunt considerate a fi decăzute și se dorește

reînvierea unora mai vechi, nimic eficient nu poate fi realizat decât prin copii.

Pentru a influența societatea trebuie să ne îndreptăm atenția spre copilărie. Din acest adevăr vine importanța grădinițelor de copii întrucât cei mici clădesc omenirea și ei pot lucra doar pe materialele pe care le oferim noi.

Influența imensă pe care educația o poate exercita prin intermediul copiilor, are ca instrument mediul înconjurător, întucât copilul absoarbe mediul care-l înconjoară, ia totul din el și-l încarnează în el însuși. Cu posibilitățile lui nelimitate el poate fi, la fel de bine, cel care transformă umanitatea, întocmai cum este cel care o creează. Copilul ne aduce o mare speranță și o nouă viziune. Sunt multe lucruri pe care noi, educatorii, le putem face ca să aducem umanitatea la o înțelegere mai profundă, la o prosperitate mai înaltă și la o spiritualitate superioară.

Aceasta presupune că micuțul trebuie să fie considerat ca o ființă ce posedă o viață mentală importantă chiar de la naștere și că trebuie să-l tratăm ca atare. Astăzi viața mentală a copiilor nou-născuți primește, de fapt, mai multă atenție. Ea a devenit așa de interesantă pentru psihologi încât pare să dea naștere unei noi științe - un lucru pe care l-am văzut deja că se întâmplă în viața fizică a copilului, în forma igienei și a pediatriei.

Dar, dacă există viață mentală chiar la copilașul nou-născut, aceasta trebuie să fie deja acolo, astfel n-ar putea exista. De fapt, ea trebuie, de asemenea, să fie prezentă în embrion și, când această idee a fost acceptată pentru prima dată, s-a pus, în mod natural, întrebarea când s-ar putea spune că începe viața mentală embrionară. După cum știm uneori un copil este născut la șapte luni în loc de nouă - iar la șapte luni e deja destul de împlinit ca să poată trăi. Deci, psihicul lui - ca acela al fătului de nouă luni - trebuie să fie capabil să funcționeze. Acest exemplu, asupra căruia nu mai e nevoie să insist, slujește ca să arate înțelesul pe care-l am atunci când susțin că toată viața este psihică. Fiecare specie de vietate este înzestrată într-o măsură oarecare cu energie psihică, cu un anume fel de psihologie, oricât de primitivă ar putea fi cea creatură. Dacă observăm ființele unicelulare vedem că până și ele dau impresia că au conștiință; ele se îndepărtează de pericol, se îndreaptă spre mâncare și așa mai departe.

Și totuși, până nu de mult, copilul era creditat ca neavând viață mentală; și doar recent trăsăturile lui mentale, anterior neobservate, au fost admise de descrierea științifică.

Au ieșit la iveală anumite fapte care formează noi puncte luminoase în conștiința adultă. Ele indică responsabilitățile care atârnă pe umerii noștri. Însuși evenimentul nașterii a trezit brusc imaginația oamenilor; și vedem rezultatele nu doar în psihoterapie, ci și în literatură.

Psihologii vorbesc acum de "aventura dificilă a nașterii", referindu-se nu la mamă, ci la copil; copilul care suferă fără a fi capabil să protesteze, care se țipă doar când agonia și travaliul său au luat sfârșit.

A fi forțat să se adapteze brusc la un mediu înconjurător total diferit de cel în care trăia, a fi obligat să-și asume dintr-o dată funcții niciodată exercitate înainte și să facă asta în starea extraordinară de extenuată în care se află - acesta este cel mai dramatic și mai dificil test din întreaga viață a unui om. Așa zic psihologii moderni care au elaborat expresia "teroarea nașterii"* pentru a indica acest moment critic și decisiv în viața mentală a copilului.

Desigur, nu avem de-a face cu o teamă conștientă, dar dacă mintea copilului ar putea vorbi, ar găsi cuvinte ca acestea prin care să transmită situația: "De ce m-ai aruncat în această lume înspăimântătoare? Ce voi face? Cum să pot trăi în acest nou mod? Cum să îndur toate aceste zgomote teribile, eu, care n-am auzit niciodată mai mult decât o șoptă? Cum pot să preiau aceste funcții dificile pe care până acum, tu, mama mea, le-ai făcut în locul meu? Cum să diger și să respir? Cum să pot suporta aceste schimbări bruște ale mediului, eu, care m-am bucurat totdeauna de căldura moderată și neschimbătoare a corpului tău?"

Copilul nu e conștient de ceea ce s-a întâmplat. El n-ar putea ști că suferă durerile nașterii. Totuși, trebuie că în sufletul lui rămâne vreun semn chiar dacă inconștient; în mintea lui subconștientă el simte, și revarsă în plânsetul lui ceva din ce am încercat eu să exprim.

Deci, aceia care lucrează în domeniu găsesc natural să creadă că trebuie să existe moduri de a ajuta copilul să facă prima lui adaptare la lume. Să nu uităm niciodată că fătul e capabil să simtă frică. Atunci când, în primele ore ale vieții, sunt cufundați rapid într-o baie, foarte adesea sunt văzuți făcând mișcări de apucare, ca și când ar simți că urmează să cadă. Aceasta este o

* Această expresie a fost folosită pentru prima dată în 1923 de Otto Rank, unul din primii discipoli ai lui Freud, în teoria sa asupra „traumei nașterii”. Deși teoria completă n-a fost general acceptată, conceptul de teamă de naștere, sau teroare, are un loc stabilit în domeniul psihologiei inconștientului.

reacție tipică de spaimă. Cum îl ajută natura pe nou-născut? Cu siguranță ea pregătește terenul luând niște măsuri asiguratorii: de exemplu, dă mamei un instinct de a strânge cu putere bebelușul la sân. Aceasta îl protejază de lumină. Mama însăși este și ea lăsată, un timp, fără ajutor. Stând liniștită pentru a se odihni, ea transmite copilului calmul necesar. Totul se întâmplă ca și când mama ar realiza în mod inconștient dauna făcută copilului ei. Ținându-l strâns, ea îi dă căldură din căldura ei și-l ferește de prea multele senzații.

La mamele umane aceste măsuri de protecție nu sunt urmate așa de viguros ca la mamele animale. Observăm, de exemplu, cum pisica mamă își ascunde puii în colțuri întunecoase și e agitată când se apropie cineva. Instinctul protector al mamei umane nu e așa puternic și este, prin urmare, mult mai ușor de pierdut. Imediat ce s-a născut, copilul e luat de altcineva, care îl spală, îl îmbracă, îl ține la lumină ca să-i vadă culoarea ochilor, tratându-l totdeauna mai mult ca pe un obiect neânsuflețit decât ca pe o ființă vie. Nu mai e natura cea care conduce, ci rațiunea umană, iar aceasta acționează greșit fiindcă nu e iluminată de înțelegere și fiindcă avem obiceiul să credem că fătul nu are viață mentală.

E clar că această perioadă sau, mai degrabă, acest scurt moment al nașterii trebuie să fie studiat separat.

Nu e vorba de viața psihică a copilului, în general. E un episod - prima lui întâlnire cu lumea exterioară. Istoria naturală ne arată modul inteligent în care natura se preocupă de această perioadă la mamifere. Înainte ca puii să vadă lumina, mama se izolează de restul turmei și, după naștere, rămâne cu puii, separată de turmă pentru un timp. Acest fenomen se observă cel mai bine la majoritatea animalelor care trăiesc în turme mari sau în haite, ca de pildă caii, vacile, elefanții, lupii, căprioarele și câinii. Toate aceste animale fac același lucru. În perioada de izolare, puii au timp să se adapteze la mediul care-i înconjoară. Ei trăiesc numai cu mama lor care-i învăluie în dragostea ei, supraveghindu-i și protejându-i. În această fază puiul ajunge treptat să se comporte ca și ceilalți din specia lui. În timpul acestei scurte perioade de izolare, există din partea puiului o reacție psihologică continuă la stimulii ambientali, iar aceste reacții urmează planul general al comportamentului corespunzător speciei. Astfel, când mama revine la ceilalți, cel mic poate intra în comunitate deja pregătit să trăiască ca parte a ei, și asta, nu doar fizic vorbind, ci și în sens psihologic; comportamentul ființei tinere este acela al unui căluț, al unui lup mic, al unui vițel, etc.

Putem observa că și atunci când sunt domesticite, mamiferele își păstrează instinctele vechi în această privință. Vedem acasă cum câinii și pisicile își ascund puii cu trupul. Prin aceasta ele continuă instinctele sălbatice și se conservă o intimitate care ține puiul atașat de mama lui. Putem spune că fătul a părăsit corpul mamei dar e încă una cu el. Nici un alt ajutor mai practic nu putea fi născocit pentru a face ca primul mod de viață să facă loc treptat celui de-al doilea.

Prin urmare, astăzi, trebuie să interpretăm această fază vitală după cum urmează: instinctele de specie ale animalului se trezesc în primele zile ale vieții.

Nu doar că circumstanțele dificile trezesc sau stimulează, pur și simplu, reacțiile instinctive potrivite situației și limitate la ea, dar acțiunile pe care le observăm sunt parte din chiar planul creației însăși.

Dacă aceasta se întâmplă la animale, ceva asemănător trebuie să se întâmple și la om. Aici nu avem de-a face doar cu un moment dificil, ci cu un moment *decisiv* pentru întregul viitor. Acum are loc un fel de trezire a capacităților potențiale. Acestea vor avea sarcina de a conduce munca imensă, creatoare ce urmează a fi făcută de copil, de acest "embrion spiritual". Întrucât natura pune semne fizice evidente la fiecare schimbare foarte importantă în dezvoltarea psihicului, vedem cum cordonul ombilical, care ținea copilul legat de mamă, se desprinde la câteva zile după naștere. Această primă fază este de maximă importanță întrucât în timpul ei sunt în pregătire puteri misterioase.

Deci, ceea ce trebuie să ținem minte nu este doar *trauma* nașterii - ci posibilitatea, sau așa ceva, de a pregăti acele activități care trebuie în mod necesar să-i urmeze. Întrucât, deși la copil nici o formă definită a comportamentului nu este pre-stabilită, (cum se întâmplă la animale), totuși, el trebuie, fără îndoială, să posede capacitatea de a crea un comportament. Nu vor exista amintiri atavice ca să-l călăuzească, dar, fără îndoială, copilul va trăi *impulsuri nebuloase fără formă* dar încărcate cu energie potențială; iar acestea vor avea datoria de a conduce și a încarna în el acea formă a conduitei umane pe care o găsește în mediul lui înconjurător. Noi am dat acestor impulsuri fără formă numele de "nebuloase"*. Când se naște un animal, el este echipat de către

* Trezirea „nebuloselor” corespunde cu trezirea a ceea ce la animale se cheamă „instincte comportamentale”, și aceasta se întâmplă în primele zile ale vieții, cele pe care igiena mentală este obligată să le considere ca cele mai importante. Vezi *The Formation of Man: Nebulae and World Illiteracy*, de Dr. Maria Montessori, T.P.H., Adyar, Madras, 1955.

ereditate; prin natură va avea modurile exacte ale mișcării, controlul necesar, capacitatea de a alege hrana potrivită, formele de apărare specifice speciei.

Dar omul trebuie să pregătească toate acestea în timpul dezvoltării generale a vieții lui sociale; deci copilul, după ce s-a născut, trebuie să încorporeze în viața lui toate aceste practici ale grupului său social. În loc să le posede din naștere, el trebuie să le absoarbă din exterior. Sarcina vitală a copilăriei este această muncă de adaptare, care înlocuiește „modelele comportamentale” ereditare prezente în embrionul animalelor.

Având în vedere această funcție specială pe care o îndeplinește, putem studia acum dezvoltarea copilului ca un "mecanism general" al vieții umane. Acest lucru e foarte interesant.

Acest copilăș - departe de a fi desăvârșit, chiar și din punct de vedere fizic - trebuie să se construiască singur până când devine ființa complexă care este omul. El nu dispune de acea "trezire a instinctelor" de care dispun animalele nou-născute în primul stadiu al contactului lor cu lumea. Deși e deja născut, el continuă să desfășoare o viață embrionară prin care construiește ceea ce pare a fi, nici mai mult nici mai puțin, decât un "set de instincte umane".

Și deoarece, în cazul lui, nu există nimic fixat dinainte, el va trebui să-și creeze singur întreaga viață mentală umană și toate mecanismele motorii care constituie mijloacele de exprimare ale acesteia.

El e o ființă inertă care nu poate nici măcar să-și susțină greutatea propriului cap, dar care e pe punctul de a se comporta ca și copilul pe care l-a reînviat Isus. Mai întâi, ni se spune, copilul s-a ridicat în șezut, apoi a stat în picioare și apoi Isus "l-a dat înapoi mamei lui". În același fel, bebelușul cel fără de mișcare va fi, în sfârșit, "redat omenirii" în viața lui de trudă pe pământ.

Inerția musculară a copilului ne amintește de descoperirea lui Coghill - aceea că, în procesul de pregătire pentru funcția lor, organele sunt formate *după* centrul nervoși. De asemenea, în copil există modele psihice de comportament care trebuie stabilite *înainte* ca el să înceapă să se miște. Astfel începutul mobilității infantile nu este motor, ci mental.

Partea cea mai importantă a dezvoltării umane este latura mentală. Mișcările omului trebuie să fie organizate în conformitate cu orientările și direcțiile trasate de viața sa mentală. Inteligența este cea care distinge omul de animale și primul lucru care urmează să apară este construirea inteligenței. Toate celelalte așteaptă după ea.

Când copilul se naște, organele lui nu sunt terminate; scheletul este departe de a se fi osificat; nervii motori nu sunt încă înzestrați cu membrana lor de mielină care-i izolează unul de altul și le permite să transmită comenzile creierului. Prin urmare, corpul rămâne inert ca și când ar fi doar schița unui proiect de corp.

Deci, ființa umană se dezvoltă mai întâi în inteligență, iar restul dezvoltării preia, în totalitate, forma și modurile de acțiune ale vieții sale mentale.

Acest lucru arată cel mai bine importanța primului an și faptul că prioritatea pe care o are inteligența în procesul dezvoltării este caracteristică fiului omului.

Acum, creșterea copilului consistă din multe părți, toate urmând o ordine fixă, deoarece respectă o lege comună. Un studiu detaliat al dezvoltării embrionare postnatale arată când craniul își completează creșterea, când fontanelele - datorită întâlnirii părților cartilaginoase - se apropie treptat; când anumite suturi, cum ar fi sutura frontală se îmbină; și apoi cum întreaga structură fizică își schimbă proporțiile relative și cum se ajunge la osificarea finală a membrelor până la extremități. Se cunoaște, de asemenea, când sunt mielinizați nervii spinali și când cerebelul - organul de echilibru al corpului care este foarte mic la naștere - întreprinde o creștere bruscă și rapidă până când atinge proporția normală în raport cu emisferile cerebrale. În sfârșit, cum se modifică glandele endocrine și cele care au o funcție în procesele digestive.

Aceste fapte sunt bine cunoscute de câțiva timp și ele arată nivelele succesive ale "maturității" în dezvoltarea fizică, mergând mână-n mână cu schimbările corespunzătoare din fiziologia sistemului nervos. Astfel, de exemplu, dacă nervii și creierul mic sau creierul din spate (cerebelul) nu au ajuns la nivelul de maturitate potrivit, atunci va fi imposibil pentru copil să-și păstreze echilibrul și, prin urmare, să stea în capul oaselor sau să se ridice.

Niciodată educația sau exercițiile fizice nu vor putea să stabilească alte limite la această posibilitate. Prin maturizare, organele motrice se oferă, ele însele, puțin câte puțin, comenzilor minții și aceasta poate, apoi, să le facă să se miște în moduri nedeterminate, așa încât să preia experiență din mediul înconjurător.

Prin intermediul acestor experiențe și al acestor exerciții, mișcările copilului devin coordonate și, în final, voința lui le poate folosi pentru propriile scopuri.

Omul, spre deosebire de animale, nu se naște cu mișcări deja coordonate; el trebuie să-și modeleze și să-și coordoneze propriile

mişcări. Nu are nici măcar un scop predeterminat; și pe acesta trebuie să și-l afle singur. Cât de diferit este de odraslele majorității mamiferelor care merg, aleargă și sar de la naștere în conformitate cu specia lor. Ele pot executa, aproape imediat, cele mai dificile manevre; de exemplu, să se cațere dacă așa le cere ereditatea lor, să sară peste obstacole sau să-și ia rapid zborul.

În schimb, omul nu aduce cu el în lume nici o abilitate, și totuși talentul său în învățarea mișcărilor este de neîntrecut. El poate dobândi cele mai variate mișcări imaginabile: cele ale meșterului artizan, ale acrobatului, dansatorului, muzicianului și ale campionilor din multele ramuri ale sportului. Dar niciuna din acestea nu vine doar dintr-o simplă maturizare a organelor mișcării. Totdeauna este o chestiune de experiență în acțiune; de practică; cu alte cuvinte, de educație. Fiecare persoană este autorul propriilor ei deprinderi, deși constituția fizică cu care pornește este aceeași. Omul însuși e cel care realizează propria perfecționare.

Revenind acum la copii, este important să distingem între cele câteva părți ale alcătuirii lor.

Ca să ajungem la prezentarea noastră, trebuie, mai întâi de toate, să acceptăm faptul că, deși ei se mișcă atunci când corpul le oferă baza fizică pentru mișcare și, deși aceasta se datorează atingerii unui grad suficient de maturitate, starea lor mentală nu depinde de asta. Așa cum am văzut, la om latura mentală se dezvoltă prima. Organele așteaptă cât timp e nevoie pentru ca această dezvoltare să se întâmple, și apoi mintea se folosește de ele. Dar, când organele intră în acțiune, încep să apară dezvoltări mentale noi care se produc, totdeauna, cu ajutorul mișcărilor făcute în cursul experienței cu mediul înconjurător. În consecință, se întâmplă că, dacă un copil este împiedicat să-și utilizeze capacitățile de mișcare imediat ce ele sunt pregătite, dezvoltarea mentală a acestui copil este obstrucționată. Deși dezvoltarea mentală nu are limite, ea depinde în mare parte de putința de a-și folosi instrumentele de acțiune, de a birui prin aceasta lanțurile proprii ei neputințe. Dar, tot timpul, mintea se dezvoltă pe cont propriu.

Creșterea mentală este raportată la un singur mister, la secretul invizibil al destinului ei viitor. Fiecare individ are puteri diferite pe care să le ducă la realizare, iar acestea nu pot fi investigate atât timp cât copilul este încă în stadiul psiho-embriionar.

În această perioadă noi putem observa doar uniformitatea izbitoare a tuturor nou-născuților din lume. Poate fi spus că " La naștere toți copiii sunt la fel, ei se dezvoltă în același mod și în conformitate cu aceleași legi". În mințile lor lucrurile se întâmplă tot așa cum se întâmplă și în embrionul fizic. Aici, segmentarea celulelor trece mereu prin aceleași stadii iar acest fenomen este atât de adevărat încât, cu greu, poate cineva să spună care este diferența dintre un embrion și altul. Totuși, celulele, pe măsură ce se multiplică, urmează să creeze ființe extrem de diferite precum șopârta, pasărea sau iepurele. Fiecare, la început, se construiește în același fel, deși, mai târziu, apar cele mai profunde deosebiri.

La fel se petrec lucrurile și cu "embrionul spiritual " din care poate să apară mai târziu un artist de geniu, un lider de popoare, un drept-credincios, sau o persoană obișnuită. Iar acești oameni obișnuiți pot avea preferințe diferite care-i vor conduce spre poziții diferite în edificiul social. E clar că ei nu sunt sortiți "să facă, toți, același lucru", "să se comporte în același mod", cum se întâmplă printre ființele inferioare a căror activitate este limitată de ereditatea lor.

Dar niciodată nu putem prezice această dezvoltare ulterioară, aceste destinații diferite, nu le putem nici prognostica, nici ține cont de ele în timpul perioadei de formare embrionară, perioada postnatală în care are loc formarea omului.

În această perioadă, noi nu putem face altceva decât să ajutăm viața să se desfășoare, iar aceasta se desfășoară în același fel pentru toți. Pentru toți există o primă perioadă de adaptare; pentru toți latura mentală este cea care inițiază aventura vieții. Iar dacă această perioadă este ajutată în conformitate cu cerințele vieții umane, în aceeași măsură va beneficia fiecare, prin aceea că, mai târziu, va putea să-și dezvolte capacitățile individuale mult mai bine.

În concluzie, poate exista doar un singur mod de educare și îngrijire a bebelușului. Dacă educația urmează să înceapă de la naștere, la acea vârstă nu poate exista decât un singur fel de educație. N-are rost să discutăm despre deosebirile de procedură pentru bebelușii indieni, bebelușii chinezi sau bebelușii europeni, și nici pentru aceia care aparțin unor clase sociale diferite. Putem vorbi numai de o singură metodă; cea care urmează dezvoltarea naturală a omului. Toți bebelușii au aceleași nevoi psihologice și urmează aceeași succesiune de evenimente în atingerea staturii omenești. Fiecare dintre noi trebuie să treacă prin aceleași faze ale creșterii.

Și, deoarece aceasta nu este o chestiune de opinie sau interpretare, nici nu se pune problema că vreun filozof, vreun gânditor, sau vreun cercetător de laborator ar fi capabil să ofere sugestii, să stabilească un tratament sau altul.

Numai natura, care a stabilit legi sigure și a hotărât trebuințele ființei umane în curs de dezvoltare, poate dicta metoda educațională ce trebuie urmată; întrucât aceasta este stabilită de scopul ei – acela de a satisface trebuințele și legile vieții.

Aceste legi și aceste nevoi trebuie să le indice copilul însuși, prin manifestările lui spontane și prin progresele realizate. Liniștea și fericirea lui, intensitatea eforturilor lui și constanța răspunsurilor liber alese, sunt dovada acestora.

Singura noastră datorie este să învățăm de la el, la fața locului, și să-l slujim cât de bine putem.

În zilele noastre psihologia medicală scoate în evidență o perioadă scurtă, dar decisivă, momentul nașterii, despărțindu-o de perioada de dezvoltare care îi urmează. În timp ce interpretările ei se bazează, în prezent, doar pe punctul de vedere freudian, ele, totuși, furnizează date reale și fac o distincție importantă. Aceasta este între "simptomele de regresie" care au legătură directă cu trauma nașterii și "simptomele de represie" care sunt legate de circumstanțele ce pot avea loc în perioada ulterioară de creștere. Regresiile nu sunt represii. Ele semnifică un fel de decizie inconștientă a nou-născutului; o decizie de a se întoarce înapoi, în loc de a merge înainte, spre dezvoltare.

"Trauma nașterii", se înțelege acum, duce la ceva mult mai grav decât țipetele și protestele copilului; ea poate fi cauza dezvoltării anormale a copilului. Rezultatul este o schimbare psihică sau, mai degrabă, o deviație a forțelor psihice. În loc să-și urmeze cursul considerat normal, dezvoltarea copilului este deviată într-o direcție nefericită.

În loc să progreseze, cei care suferă în urma unei reacții negative la șocul nașterii dau impresia că încă sunt atașați de starea de dinainte de naștere. Există mai multe simptome ale regresiei; dar toate au în comun faptul că cel care suferă dă impresia că a judecat acest moment și și-a zis: "Mă voi întoarce înapoi, în locul de unde am venit". Orele lungi de somn ale micuțului sunt socotite a fi normale, dar un somn prea lung nu e normal chiar și la un nou-născut, iar Freud l-a considerat un fel de refugiu spre care se retrage copilul, o expresie a repulsiei pe care o simte față de viață și lume.

În plus, regatul subconștientului nu se află, oare, în somn? Când suntem profund necăjiți ne îndreptăm spre somn; pentru că în somn există vise și nu realități; în somn există viață fără nevoia de a lupta. Somnul e un loc de refugiu, o retragere din lume. Poziția corpului în somn trebuie, de asemenea, observată. Poziția naturală a fătului nou-născut este aceea cu mâinile lângă față și picioarele strânse. Dar, în unele cazuri, această poziție este întâlnită chiar la persoane mature și ea arată, se poate crede, o întoarcere la poziția corpului din uter. Alt simptom al regresiei poate fi accesul de plâns al copilului când se trezește din somn. El pare a fi speriat, ca și când ar trebui să retrăiască acel groaznic moment care l-a adus în această lume neplăcută. Copiii mici suferă adesea de coșmaruri, iar acestea le sporesc destul de mult antipatia față de viață.

Mai târziu în viață, regresia se poate arăta ca o tendință de a se agăța de ceilalți, ca și când ar fi groaznic să fii lăsat singur. Această atașare nu e un semn al afecțiunii, ci al fricii. Copilul este timid și vrea să stea mereu lângă cineva; de preferință mama. Nu-i place să iasă afară, ci preferă casa și izolarea de lume. Orice lucru din lume care-ar trebui să-l facă fericit îl umple de panică și simte aversiune la gândul unor experiențe noi. Toate câte-l înconjoară, în loc să se dovedească atractive, așa cum ar trebui, pentru o ființă în creștere, par să-l respingă și dacă - din fragedă copilărie - copilul simte repulsie totală pentru mediul înconjurător de care depinde dezvoltarea lui, acest fapt, cu necesitate, îl împiedică să crească normal. Acest copil nu va dori niciodată să cucerească; și nici să absoarbă lumea din jur pentru a o face parte din sine. Pentru el procesul de absorbire va fi mereu dificil și niciodată perfect. Ar putea fi numit o expresie vie a maximei: "Omul se naște ca să sufere". Totul îl obosește. Chiar și respirația pare să-l coste un efort și orice face este contrar înclinației naturale. Oamenii de acest fel au nevoie de mai multă odihnă și somn decât alții. Au, adesea, o capacitate digestivă scăzută. Ne putem imagina foarte ușor ce fel de viitor îi așteaptă pe asemenea copii, deoarece aceste simptome nu sunt tranzitorii; ele îi vor însoți toată viața. Acest tip de copil plânge ușor, cere încontinuu ajutor, pare a fi leneș, trist și deprimat. Când s-au maturizat, ei încă mai au o aversiune față de lume, ezită să întâlnească străini, sunt, în mod fundamental, timizi. Aceștia sunt oamenii inferiori în lupta pentru existență. În viața socială sunt lipsiți de bucurie, curaj și fericire.

Aceasta este răzburarea groaznică a inconștientului psihologic. Cu memoria noastră conștientă noi uităm, dar

inconștientul, deși pare că nu simte și nu-și amintește nimic, face ceva mai rău, deoarece impresiile făurite la acest nivel sunt transmise *mneme*-ului. Ele devin întipărite în personalitate.

Acesta este marele pericol al omenirii. Copilul care nu este protejat în vederea formării lui normale, se va răzbuna mai târziu pe societate prin intermediul adultului format de el. Orbirea noastră nu provoacă rebeliune, cum ar face printre adulți, dar ea formează oameni care sunt mai slabi decât ar trebui să fie.

Ea produce schimbări interne care devin obstacole pentru viața individului, și personalități ce întârzie progresul omenirii.

Ceea ce am accentuat mai sus este importanța pe care psihiatrii o atribuie acum rolului jucat de momentul nașterii în viața psihică a omului. Dar, până acum, am menționat doar observațiile mai timpurii, acelea care indică pericolul regresiei. În legătură cu acestea trebuie să analizăm acum măsurile de protecție pe care toate mamiferele și le asumă în numele puilor lor. Naturaliștii au concluzionat de mult timp că, în primele zile după naștere grija mamei, care este atât de amănunțită și caracteristică, e strâns legată de o trezire în noul-născut a instinctelor generale de specie, iar din aceasta putem obține unele contribuții foarte folositoare spre o înțelegere mai profundă a psihologiei copilului mic.

Observăm, astfel, cât de necesar este să dăm importanță atât adaptării copilului la lumea lui, cât și să ne amintim șocul nașterii, deoarece acesta ne arată că și copilul are nevoie de îngrijire specială tot atât cât are și mama. Mama și copilul se supun unor riscuri diferite, dar ambii trec prin dificultăți grave. În cazul copilului, riscul pentru viața fizică, deși atât de mare, este mai puțin serios decât acela pentru viața mentală. Dacă singura cauză a simptoamelor regresive stă în traumele nașterii, toți copiii ar prezenta aceste simptome. De aceea, noi preferăm să urmăm o ipoteză mai mult inclusivă, una care e bazată atât pe om cât și pe animale. E clar că în primele zile ale vieții se întâmplă ceva de importanță maximă. Ceva de o natură corespunzătoare trezirii comportamentului ereditar la mamifere, (cum am spus mai sus), trebuie să se întâmple și la copil, pentru că - deși el nu are modele ereditare de comportament pe care să le urmeze - cu siguranță el are "potențialități" capabile să-i împlinescă dezvoltarea, iar acestea o împlinesc folosindu-se de lumea exterioară.

Pe această bază am formulat conceptul de "nebuloase", comparând energiile creatoare care vor călăuzi copilul să absoarbă din mediul înconjurător, cu "nebuloasele" stelare din care corpurile cerești își trag originea. Particulele din nebuloasele cerești sunt așa

de separate încât nu au o consistență reală, dar toate împreună formează ceva vizibil care pare, de la o distanță destul de mare, ca fiind una din categoria stelelor. Întocmai cum această nebuloasă, cu trecerea timpului, se transformă în ceva mai pozitiv, tot așa ne putem imagina apariția lentă a ceva neereditar, produsă totuși de o tendință instinctivă care este ereditară. De exemplu, copilul primește de la nebuloasa limbajului stimulii potriviți și orientarea necesară pentru a forma în sinea sa limba lui maternă, care nu-i este înăscută, ci e ceva ce el găsește în mediul înconjurător și absoarbe în conformitate cu legi imuabile. Datorită energiei nebuloase a limbajului, copilul devine capabil să distingă sunetele limbii vorbite de alte sunete și zgomote care ajung la el amestecate. Datorită acestuia el poate încarna atât de perfect limba pe care o aude, ca și când ar fi o caracteristică rasială. În același fel își asumă caracterele sociale și obiceiurile, care fac din el un om ce aparține părții lui de lume.

Nebuloasa limbajului nu conține tipul special de limbă pe care copilul e menit s-o dezvolte, dar din ea poate fi construită orice limbă pe care el o găsește în jurul lui la naștere, și fiecare limbă se va dezvolta în aceeași durată de timp și urmând aceeași procedură, la toți copiii din toate țările lumii.

Vedem aici o diferență esențială între om și animale. Pe când animalul nou-născut produce, aproape imediat, sunetele specifice rasei sale, pentru care posedă modelul ca parte a eredității, copilul rămâne mut pentru un timp relativ lung, după care vorbește limba pe care o vorbesc cei din jurul lui. Așa se face că un copil olandez crescut printre italieni va vorbi limba italiană și nu olandeza, în ciuda genealogiei olandeze a părinților lui.

Copilul, e clar, nu moștenește un model prestabilit pentru limbă, ci moștenește capacitatea de a construi o limbă printr-o activitate inconștientă de absorbire. Această potențialitate - care poate fi asemănată cu potențialul *genelor* celulei germinale de a controla țesuturile spre a forma un organ precis și complex - constituie ceea ce noi am denumit "nebuloasa limbajului".

În același fel, nebuloasa care afectează puterea de adaptare a copilului la mediul lui înconjurător și apariția în el a comportamentului social care-l înconjoară la naștere, nu reproduce pe cale ereditară modelele anterioare de comportament prin care a trecut specia în drumul ei către nivelul actual al civilizației, ci dă copilului, după naștere, puterea de a absorbi acele modele specifice pe care le găsește în jurul său. Acest lucru este la fel de adevărat pentru toate celelalte achiziții mentale. Cum, cu justețe, scrie

Carrel* "Fiul unui savant nu va moșteni nici un element din cunoștințele tatălui său. Lăsat singur pe o insulă pustie, el nu va fi într-o stare mai bună decât a strămoșilor noștri cro-magnoni".

Dați-mi voie să fac o pauză aici ca să clarific o chestiune. Poate, cititorul are impresia că, atunci când vorbim de nebuloase, avem în minte diverse puteri instinctive, fiecare cu o existență proprie independentă și ar putea obiecta că aceasta ar ascunde unitatea esențială a minții. Dar analogia nebulară este folosită aici doar ca un vehicul pentru descriere și nu implică vreo înclinație spre o concepție atomistă a minții. Pentru noi, organismul mental este un întreg dinamic care își transformă structura prin experiența activă obținută din mediu; el este călăuzit spre aceasta de o energie (*horme*)*, nebuloasele fiind moduri sau stadii specializate și diferențiate ale acesteia.

Să ne imaginăm că nebuloasa limbajului n-a funcționat sau a rămas latentă dintr-un motiv necunoscut. Atunci limba nu s-ar dezvolta. Această anomalie, care nu este neobișnuită, produce o formă a muțeniei la copiii care au organele vorbirii și auzului perfect normale și al căror creier este, de asemenea, normal. Am întâlnit câteva din aceste cazuri în fața cărora neurologii și specialiștii O.R.L. s-au confesat că au rămas fără explicație, ca în fața unei enigme a naturii. Ar fi interesant să examinăm aceste cazuri și să cercetăm ce s-a întâmplat în primele zile de viață ale acestor ghinionști.

Aceste idei vor explica multe fapte care sunt încă neclare în alte domenii, de exemplu, acelea care privesc adaptarea la societate. Ele pot avea chiar mai multă valoare științifico-practică decât urmările presupuse ale traumei nașterii. Eu susțin că multe tendințe regresive se datorează lipsei imboldului vital care ghidează copilul în procesul de adaptare socială. În aceste cazuri, copilul nu absoarbe nimic din mediul înconjurător din lipsa sensibilităților necesare, sau absoarbe în mod defectuos. Simțind repulsie în loc de atracție, el nu reușește să-și dezvolte ceea ce se cheamă "dragoste pentru mediul înconjurător" din care ar trebui să-și dobândească independența printr-o serie de cuceriri asupra lui.

Apoi, desigur, trăsăturile caracteristice ale tipului rasial, obiceiurile, religia ș.a.m.d, nu sunt absorbite în modul normal, iar rezultatul este o adevărată anormalitate morală, o persoană

* Dr. Alexis Carrel, *L'Homme cet Inconnu*, Paris, 1947.

* Cuvântul *horme* (din grecescul *δρμαω* -a excita), e folosit de noi în sensul de forță sau stimul vital. Vezi și nota de subsol care deschide Capitolul 8.

nelalocul ei, un paria care prezintă multe din simptomele regresive menționate mai sus. În locul modelelor ereditare de comportament, omul posedă *sensibilități creatoare* și dacă adaptarea la mediu se datorează acestora, atunci e clar că întreaga viață psihică a individului stă pe o temelie stabilă de aceste sensibilități în primii ani de viață. Dar, acum, trebuie să ne întrebăm, există vreo cauză careia îi putem atribui o trezire întârziată sau o netrezire a acestor sensibilități creatoare? La această întrebare încă nu se poate da nici un răspuns, fiecare trebuie să-l caute în viețile acestor ghinionști în fața situației cărora știința se confesează că este în încurcătură și vorbește despre enigme.

Până în prezent am cunoscut doar un caz care poate sugera o direcție de cercetare. E acela a unui tânăr incapabil de disciplină și care nu voia să învețe: un băiat dificil, cu un caracter rău care l-a făcut greu de educat și l-a condamnat la izolare. Era chipeș, sănătos și, de asemenea, inteligent. Dar, în primele cinsprezece zile ale vieții lui, el suferise o malnutriție severă, cauza unei pierderi în greutate pronunțate, așa încât îl redusese la schelet, mai ales în jurul feței. Doica trimisă să-l hrănească l-a considerat dezgustător și l-a numit "Slăbănogul". După primele două săptămâni și în tot restul vieții el s-a dezvoltat normal. De asemenea, era un copil puternic (altfel ar fi murit), însă tânărul în care s-a transformat era predestinat actelor antisociale.

Deajuns însă cu ipoteze ce încă trebuie să fie confirmate. Există un fapt de importanță supremă. Nebuloasele sensibilității direcționează dezvoltarea mentală a bebelușului nou-născut întocmai cum *genele* condiționează oul fecundat în procesul de formare a corpului. Deci, să dăm copiilor nou-născuți același fel de grijă specială pe care-l dau animalele superioare puilor lor în timpul scurtei perioadei de după naștere, când se trezesc caracterele psihice ale speciei. Prin aceasta, nu vorbim doar de îngrijirea copilului în primul an, sau în primele luni ale vieții, cu atât mai puțin nu o limităm doar la domeniul sănătății fizice. Ci scopul nostru este să stabilim un principiu de importanță specială pentru mamele inteligente și pentru orice familie, în general: trebuie să apară un cod special de reguli exacte și precise pentru îngrijirea copilului la naștere și în primele zile care urmează nașterii.

8

CÂȘTIGAREA INDEPENDENȚEI DE CĂTRE COPIL

Cu excepția situației în care copilul are tendințe regresive, natura urmează să se îndrepte în mod direct și energic spre independență funcțională. Dezvoltarea ia forma unui impuls către o independență din ce în ce mai mare. E ca o săgeată eliberată din arc care zboară drept înainte, iute și sigură. Câștigarea independenței de către copil începe din momentul intrării în lume. Pe măsură ce se dezvoltă, el se perfecționează și depășește fiecare obstacol ce-i stă în cale. În interiorul lui acționează o forță vitală care-i călăuzește eforturile spre scopul lor. Este forța denumită "*horme*"* de către Sir Percy Nunn.

Dacă am încerca să găsim în viața conștientă ceva asemănător acestui *horme*, ar putea fi asemuit cu forța voinței. Dar aceasta ar fi o analogie extrem de săracă. Ideea de voință e prea restrânsă, prea mult o parte a conștiinței individului. *Horme* aparține vieții în general, a ceea ce s-ar putea numi impuls divin, sursa întregii evoluții. Această forță vitală a creșterii stimulează copilul să săvârșască multe acțiuni și, dacă i se permite să se dezvolte normal, fără a fi împiedicat, ea se arată sub forma a ceea ce numim "bucuria vieții". Copilul e mereu entuziast, mereu fericit.

* Acest termen care se aseamănă cu cel de *elan vital* al lui Bergson sau cu cel de *libido* al lui Freud, a fost propus pentru prima dată de Nunn, fiind apoi adoptat de Wm. McDougall. Vezi *An Outline of Psychology*, Londra, 1948 (ed.I, 1923), p.71 ș.u., a acestui autor.

Cucerirea nivelelor succesive de independență constituie pașii principali în ceea ce se cheamă "dezvoltarea naturală" a copilului. Cu alte cuvinte, dacă observăm dezvoltarea naturală cu suficientă atenție, vom vedea că poate fi definită ca o câștigare a nivelelor succesive de independență. Acest lucru e adevărat nu doar în plan mintal, ci și în cel fizic; corpul are, de asemenea, tendințele lui de dezvoltare, impulsuri și îndemnuri așa de puternice încât doar moartea le poate întrerupe.

Deci, să studiem această cale și stadiile ei. La naștere copilul părăsește o temniță - uterul mamei sale - și, astfel, devine independent de procesele corporale ale ei. Mai departe, fătul este inzestrat cu un impuls, sau trebuință, de a se îndrepta spre lumea exterioară și de a o absorbi. Am putea spune că s-a născut cu "psihologia cuceririi lumii". El își formează propria personalitate absorbind ce găsește în jurul său.

Acesta este semnul care marchează prima lui perioadă de viață în lume. Dacă simte impulsul de a cuceri mediul înconjurător, înseamnă că acesta trebuie să aibă pentru copil o anumită atracție. Deci, hai să spunem că (folosind cuvinte care nu sunt destul de potrivite) copilul este „îndrăgostit” de lumea din jurul lui. Am putea, de asemenea, spune împreună cu Katz* că "lumea aduce copilului un aspect bogat în stimuli emoționali".

Primele organe ale copilului care încep să funcționeze sunt simțurile. Dar ce sunt acestea dacă nu organe de preluare? Ele sunt instrumente prin care noi putem obține impresii care, în cazul copilului, urmează să devină „încarnate”, făcute parte a personalității lui.

Ce vedem atunci când privim în jurul nostru? Vedem tot ce ne cade sub ochi. Ce auzim dacă ascultăm? Auzim fiecare sunet care se poate auzi. Deci, se pare că domeniul din care putem extrage este extrem de vast, aproape universal, și acesta este mersul naturii. Noi nu asimilăm mai întâi acest sunet și apoi pe celălalt, sau zgomotele diverse unul câte unul. Noi începem prin a le absorbi pe toate deodată, un întreg nedespărțit. Distingerea între un lucru și alt lucru, între un zgomot și o notă muzicală sau între o notă și altă notă, vine mai târziu, ca și când ar evolua din această acumulare globală. Cât de bine se armonizează aceasta cu psihologia Gestalt-ului!

Deci, acesta este tabloul psihic al copilului normal. Mai întâi el înmagazinează lumea ca un întreg, apoi o analizează.

* Prof. D. Katz, *The Psychology of Form*, (ed. it. Einaudi, 1950, p. 188)

Dar, să presupunem că avem un alt tip de copil care nu simte această atracție irezistibilă pentru mediul lui înconjurător. La acest tip, dragostea pentru mediu a fost zădărnicită și înlocuită cu frica. Mediul îl înspăimântă.

În mod evident, dezvoltarea primului tip va fi diferită de a celui de-al doilea. Studiul dezvoltării infantile arată că, dacă până la șase luni, apar anumite transformări, creșterea copilului a fost normală. Unele din acestea sunt fizice dar invizibile, necesitând teste pentru a fi determinate. De exemplu, stomacul începe să secrete acidul clorhidric necesar pentru digestie. Apare primul dinte. Deci, vedem perfecționarea graduală a corpului care se dezvoltă prin anumite procese ale creșterii. Iar rezultatul este că, la vârsta de șase luni, copilul poate trăi fără laptele mamei sau, cel puțin, poate să-l combine cu alte feluri de mâncare. Dacă ne amintim că, înainte de aceasta, copilul era complet dependent de laptele matern datorită intoleranței față de altă mâncare pe care n-o putea digera, vedem gradul extraordinar de independență la care el a ajuns acum. E aproape ca și cum la șase luni ar zice: "Nu mai vreau să trăiesc pe spinarea mamei. Acum sunt complet viu și pot să mă hrănesc singur". Ceva asemănător se întâmplă în adolescență, când copiii încep să se simtă umiliți de dependența față de familie și încearcă să plătească pentru întreținere.

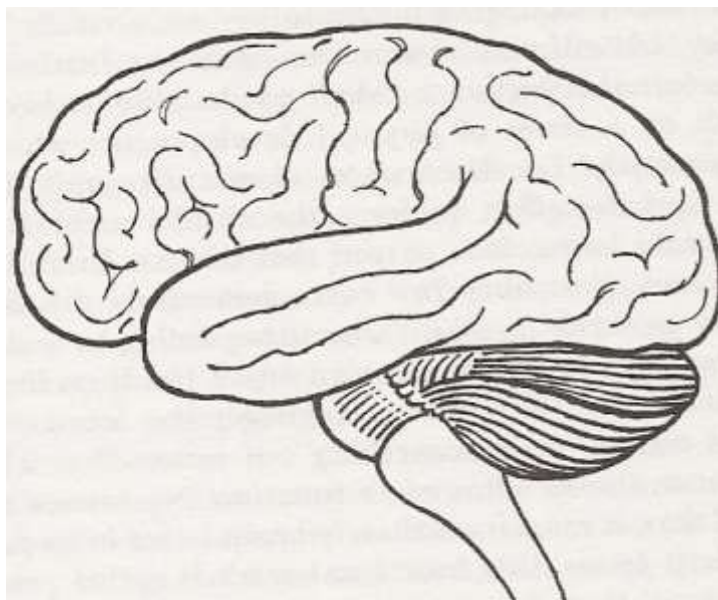
Și tocmai în această perioadă (care e ceea ce ne face să o gândim ca fiind o perioadă critică) copilul începe să pronunțe primele lui silabe. Acestea sunt primele cărămizi în marele edificiu al limbii pe care e pe cale de a o construi, iar aceasta va fi un alt mare pas, o altă cucerire a independenței. Imediat ce copilul poate vorbi, el se poate exprima singur și nu mai depinde de ceilalți să-i ghicească nevoile. El însuși descoperă că intră în legătură cu societatea omenească, întrucât oamenii pot comunica doar prin intermediul limbii.

Învățarea vorbirii și puterea de a conversa inteligent cu ceilalți pe care această învățare o aduce, constituie cel mai impresionant pas înainte pe calea independenței. Copilul care, la început, este aproape ca un surdo - mut, fiind incapabil să se exprime sau să înțeleagă ce spun ceilalți - pare să dobândească simultan atât capacitatea de a auzi cât și capacitatea de a folosi cuvinte.

Foarte curând după aceea, la vârsta de un an, copilul începe să meargă fapt care îl eliberează de încă o altă închisoare. Acum el poate să alerge și dacă te apropii de el, poate evada și se poate ascunde, asigurat de sentimentul că picioarele îl vor duce oriunde

dorește el să meargă. Deci, omul se dezvoltă stadial, iar libertatea de care se bucură provine din acești pași spre independență realizați unul câte unul. Nu este doar o problemă de decizie dacă „să-i dăm libertate”, sau de a vrea ca el să fie liber; independența lui este o stare fiziologică, o schimbare produsă de procesele creșterii. Cu adevărat, natura este cea care-i oferă copilului șansa de a crește; natura este cea care-i acordă independența și-l îndrumă să reușească în a-și dobândi libertatea.

O semnificație specială o are învățarea mersului, nu doar pentru că mersul e extrem de complex, ci și pentru că această învățare se produce în primul an al vieții, alături de formarea limbii, de orientarea în teren și așa mai departe. Pentru copil, mersul constituie un eveniment fiziologic crucial. Nici un alt mamifer nu trebuie să învețe să meargă. Doar omul are nevoie să treacă printr-o fază prelungită și delicată de creștere pentru a putea să meargă. Înainte chiar ca să poată sta ridicat, cu atât mai puțin să pășească, el trebuie să facă trei cuceriri fiziologice distincte. În schimb, vițeei și alte animale încep să meargă de îndată ce s-au născut. Totuși, aceste animale sunt cu mult inferioare nouă, în ciuda dimensiunilor lor imense. Pare ca și când noi ne naștem neajutorați, deoarece constituția noastră este așa de complexă și de complicată, încât are nevoie de mai mult timp pentru a construi aceste capacități.

6. Cerebelul la baza creierului.

Capacitatea de a sta drept și de a merge doar pe două picioare solicită o organizare nervoasă mult mai elaborată, compusă din câteva părți. Una din acestea este cerebelul sau creierul din spate situat la baza creierului propriu-zis (vezi desenele).

Exact la vârsta de șase luni cerebelul începe să se dezvolte cu mare rapiditate. El continuă această creștere rapidă până în luna a paisprezecea sau a cincisprezecea, apoi ritmul încetinește, dar, totuși, el continuă să crească până când copilul a ajuns la vârsta de patru ani și jumătate. Capacitatea de a sta în picioare și de a merge depinde de această dezvoltare. Ea e ușor de urmărit la copil. În realitate există două dezvoltări care urmează una alteia. La șase luni copilul începe să stea în capul oaselor, iar la nouă luni începe să se târască sau să-și dea singur drumul să alunece pe mâini și picioare. Apoi, la zece luni stă în picioare, iar la douăsprezece sau treisprezece, merge pe picioare. Până în a cincisprezecea lună, e sigur pe picioarele lui.

Cealaltă parte a acestui proces complex este completarea anumitor nervi. Până când nervii spinali, cei care transmit comenzi mușchilor picioarelor, nu s-au dezvoltat complet, aceste comenzi nu pot fi transmise. Completarea acestor nervi, care are loc în această perioadă, este necesară pentru controlul acelor mușchi. Astfel, pentru a putea merge, trebuie armonizate multe elemente care compun un proces de dezvoltare complex. Al treilea element este dezvoltarea scheletului. După cum am văzut, la naștere picioarele copilului nu sunt complet osificate. Ele sunt, în parte, cartilaginee și, prin urmare, încă moi. Cum ar putea ele, în această stare, să susțină corpul? Scheletul trebuie să se întărească înainte de începutul mersului. Mai trebuie să observăm încă un lucru. Oasele capului, care, la momentul nașterii, nu erau unite, acum cresc împreună și se unesc. Acum, dacă se împiedică și cade, nu mai există un risc serios de a se produce leziuni asupra creierului copilului.

Dacă, prin mijloace educaționale, vrem să învățăm copilul să meargă înainte de această perioadă, nu vom reuși, deoarece mersul depinde de o serie de dezvoltări fizice care au loc simultan. Mai întâi trebuie să se ajungă la anumite stări de maturare, strict localizate, iar forțarea dezvoltării naturale a copilului poate cauza numai rău. Natura este cea care conduce. Totul depinde de ea și trebuie să respecte comenzile ei exacte. În același fel, dacă încercăm să oprim copilul care începe să meargă n-o putem face

deoarece, în natură, îndată ce un organ s-a format el trebuie să intre în funcțiune. În limbajul naturii, cuvântul "a crea" nu înseamnă doar "a face ceva"; el înseamnă că ceea ce a fost făcut trebuie să i se permită să funcționeze. Imediat ce a apărut un organ, el trebuie să înceapă a acționa în sfera corespunzătoare. În termeni moderni, această activitate funcțională este denumită "experiență în mediu". Dacă asemenea experiență nu poate fi obținută, organul eșuează în a se dezvolta normal, întrucât la început el este incomplet. El își încheie dezvoltarea doar dacă e folosit.

De aici se înțelege faptul că un copil se poate dezvolta complet doar prin intermediul experienței în mediul înconjurător. Noi numim o asemenea experiență, "muncă". Nici n-a apărut bine limbajul, că și începe copilul să trăncănească și nimeni nu-l poate convinge să tacă. Unul din cele mai dificile lucruri din lume este să faci un copil mic să tacă. Iar dacă i s-ar interzice să vorbească sau ar fi oprit să meargă, el n-ar putea să se dezvolte normal. El va suferi o blocare a dezvoltării. În schimb, el merge, aleargă, sare și așa i se dezvoltă picioarele, prin folosire.

Deci, copilul care și-a extins independența prin dobândirea de noi capacități se poate dezvolta normal doar dacă e lăsat liber pentru a-și exersa acele capacități. Copilul se dezvoltă prin exersarea independenței câștigate. Pe scurt, dezvoltarea, cum o exprimă și psihologia modernă, nu apare de la sine. "Comportamentul fiecărui individ este un produs al experienței în mediu".

Dacă, prin urmare, ceea ce înțelegem prin educație este să ajutăm viața copilului în procesul de dezvoltare, tot ce putem face este să ne bucurăm de fiecare dată când el ne arată că a ajuns la un nou nivel al independenței. Ce bucurie nemărginită simțim când rostește primul cuvânt, cu atât mai mult cu cât ne dăm seama că n-am putut face nimic ca să ajutăm acest fenomen. Dar problema educației se pune în mod direct atunci când ne gândim că acest progres al copilului - oricât de greu ar fi de oprit - poate, totuși, să fie împiedicat, sau încetinit, de orice eșec în obținerea experienței necesare în raport cu mediul.

Deci, primul lucru pe care-l cere educația este asigurarea unui mediu înconjurător în care copilul să își poate dezvolta puterile ce-i sunt date de la natură. Aceasta nu înseamnă doar să-l distrăm și să-l lăsăm să facă ce vrea. Înseamnă că trebuie să ne adaptăm mintea pentru a colabora cu natura, și să ascultăm de una dintre

legile ei, legea care decretează că dezvoltarea vine din experiența în mediu.

Cu primul pas făcut copilul atinge un nivel de experiență superior. Observându-l în acest timp, vedem că el tinde mereu să-și lărgească independența. El vrea să acționeze pe cont propriu, să care obiecte, să se îmbrace și să se dezbrace singur, iar acest lucru nu se datorează vreunei sugestii din partea noastră. Impulsurile lui sunt așa de energice, încât reacția noastră obișnuită este de a le stopa.

Dar făcând asta, noi nu oprim, în realitate, copilul, ci natura însăși, deoarece voința copilului este în acord cu cea a naturii căreia îi respectă legile, una câte una.

Mai întâi într-un fel, apoi în altul, el devine din ce în ce mai puțin dependent de persoanele din jurul lui, până când vine vremea când vrea să fie independent și din punct de vedere mental. Atunci demonstrează o plăcere de a-și dezvolta mintea prin propriile lui experiențe și nu prin experiențele celorlalți. Începe să caute rațiunea lucrurilor. Astfel se produce procesul de individualizare a omului în perioada infantilă. Acestea nu sunt chestiuni de teorie sau opinie, ci sunt fapte observate cu ușurință. Când supunem că libertatea copilului trebuie să fie *desăvârșită*, că independența și funcționarea lui normală trebuie să fie *garantate* de societate, noi nu folosim limbajul unui idealism vag. Acestea sunt adevăruri dezvăluite prin observații pozitive făcute asupra vieții și naturii. Dezvoltarea umană este posibilă, practic, doar prin libertate și experiență în mediu.

În orice caz, nu trebuie să proiectăm în lumea copiilor aceleași idei de independență și libertate care constituie un ideal în lumea adulților. Dacă adulților li s-ar cere să se examineze ei înșiși și să dea o definiție a independenței și libertății, ar fi o definiție lipsită de acuratețe, întrucât ideea lor de libertate este una foarte jalnică. Le lipsește lărgimea orizonturilor infinite ale naturii. Doar în copil vedem reflectată măreția naturii care, prin dăruirea libertății și independenței, dăruiește însăși viața. Ea o dăruiește urmând reguli neschimbătoare în ceea ce privește vârsta și trebuințele individului. Ea face din libertate o lege a vieții: fii liber sau mori!

Prin aceasta, eu cred că modul de acțiune al naturii ne oferă un ajutor, o nouă bază pentru interpretarea vieții sociale. E ca și când copilul care crește ar expune vederii noastre întreaga scenă, din care noi, în viața noastră socială, preluăm doar câteva detalii minore. Ceea ce ne arată copilul este corect prin aceea că ne pune la dispoziție un ghid care să ne conducă spre realitate, spre

adevăr. De fiecare dată când un adevăr natural este descoperit, el reduce îndoiala și, din această cauză, libertatea pe care copilul și-o câștigă prin creștere și dezvoltare ne poate direcționa gândirea pe căi noi de cel mai mare interes.

Care poate fi, de fapt, scopul acestei cuceriri mereu crescânde a independenței? De unde vine? El izvorăște din personalitatea care crește și care devine, apoi, capabilă să se descurce singură. Dar aceasta se întâmplă peste tot în natură; fiecare ființă vie funcționează separat și vedem că și copilul urmează planul naturii. El ajunge la libertate care e prima regulă a vieții pentru tot ce e viu. Cum își realizează el această independență? O face prin intermediul unei activități continue.

Cum devine el liber? Prin intermediul efortului constant. Singurul lucru pe care viața nu-l poate face niciodată este să stea nemișcată. Independența nu este o condiție statică; ea este o cucerire continuă și, în scopul de a ajunge nu doar la libertate, ci și la tărie, la perfecționarea propriilor capacități, e necesar să urmăm această cărare a trudei neconținute.

Primul instinct al copilului este să-și ducă singur acțiunile la bun sfârșit, fără să-l ajute cineva și prima dovadă conștientă a independenței ne-o arată când se apără împotriva aceluia care încearcă să facă acțiunea în locul lui. Ca să reușească singur, el își intensifică eforturile.

Dacă, așa cum cred atât de mulți oameni, cel mai bun mod de viață ar fi să nu faci nimic, să stai și să fii servit, atunci ce ar putea fi mai ideal decât viața pe care copilul a dus-o înainte de a se fi născut? Când era în pântec, mama făcea totul pentru el. Să ne gândim la sarcina înspăimântătoare de a învăța să vorbești care-i permite omului matur să converseze cu semenii lui. Dacă "odihna" ar fi fost cu adevărat idealul vieții, n-ar putea copilul să renunțe la ideea de a învăța să vorbească sau să se adapteze la o dietă normală? N-ar putea el să se cruțe de necazul de a merge și a-și folosi mintea și de toată povara pe care o trăiește în procesul de familiarizare cu lumea din jurul lui?

Dar aceasta este departe de realitățile pe care ni le dovedesc copiii. Ei ne arată că învățăturile naturii diferă de idealurile pe care societatea le propune ca model pentru sine. Copilul caută independența prin intermediul muncii; o independență a corpului și a minții. Puțin îi pasă de cunoștințele celorlalți; el vrea să dobândească o cunoaștere proprie lui, să aibă experiența lumii și să o perceapă prin propriile lui eforturi, fără ajutor. Trebuie să înțelegem clar că, atunci când îi dăm copilului libertate și

independență, noi dăm libertate unui lucrător deja călit pentru acțiune, care nu poate trăi fără să muncească sau să fie activ. Această trăsătură este comună tuturor formelor de viață, iar ținerea ei în frâu face din copil un degenerat.

Totul în lumea vie este activ. Viața înseamnă activitate la maximum și doar prin activitate se poate căuta și obține perfecționarea vieții. Aspirațiile sociale transmise nouă de generațiile trecute; idealul numărului minim de ore de lucru, de a avea pe alții să lucreze în locul nostru, al lenei niciodată completă - sunt semnele unei degenerări pe care natura a fost obligată să o producă în copilărie.

Aceste aspirații sunt semne ale regresiei la acea persoană care, în primele zile ale vieții, nu a fost ajutată să se adapteze mediului înconjurător și care, ca o consecință, simte antipatie față de el, față de efort. În timpul copilăriei, acestei persoane îi plăcea să fie ajutată și servită, purtată în brațe sau în cărucior, era timidă în fața altor copii și îi plăcea să doarmă cât mai mult. Acum prezintă trăsăturile degenerării, recunoscută și descrisă de știință ca o tendință de întoarcere în pântecul mamei. Copilul care a fost născut normal și care se dezvoltă normal merge spre independență. Cel care evită acest lucru este degenerat.

Educația acestor nefericiți prezintă o problemă destul de diferită. Cum să vindecăm regresia care întârzie și deformează dezvoltarea normală? Copilul deviat nu iubește mediul înconjurător pentru că-l simte plin de tot felul de dificultăți. Pentru el e prea aspru și potrivnic. Astăzi, centrul scenei în știința psihologiei copilului este ocupat de acest copil deviat, de aceea ar fi mai bine dacă s-ar numi psihopatologia copilăriei. Au fost întemeiate numeroase clinici de îndrumare a copilului, iar numărul lor e în continuă creștere și au fost elaborate noi tehnici, cum ar fi *terapia prin joc*, pentru a face față numărului crescând al copiilor cu tulburări de comportament. Pedagogia ne învață că mediul înconjurător trebuie să ofere mai puțină rezistență; așa că obstacolele din mediu care nu sunt indispensabile, sunt reduse din ce în ce mai mult, sau, probabil, îndepărtate complet. Azi, tot ce e în jurul copilului e aranjat cât mai atractiv posibil, în special pentru acei copii care simt repulsie față de propriul lor mediu înconjurător. Acest lucru e făcut în speranța creșterii sentimentelor de simpatie și dragoste care să le învingă pe cele de neîncredere și dezgust. Sunt asigurate, de asemenea, activități plăcute, deoarece știm că dezvoltarea rezultă din activitate. Ambianța trebuie să fie bogată în motive care stârnesc interesul pentru activitate și care invită copilul

să experimenteze singur. Acestea sunt principii dictate de viață și natură, ce ajută copilul deviat cu caracteristici regresive dobândite să treacă de la tendința de a lenevi la dorința de a munci, de la letargie și inerție, la activitate, de la o stare de teamă (care se exprimă, uneori, prin atașamentul excesiv față de unele persoane de care copilul nu poate fi despărțit) la o libertate plină de bucurie, libertatea de a începe cucerirea vieții.

De la inerție la muncă! Aceasta este calea vindecării, întocmai cum, de la inerție la muncă e calea dezvoltării copilului normal. Aceasta trebuie să fie baza pentru o educație nouă. Natura însăși o indică și o stabilește.

Deși nu doresc să mă implic în discuții teoretice lungi, aș dori, înainte de a merge mai departe, să clarific ceva legat de folosirea de către mine a cuvântului "maturație". Întrucât cred că o idee precisă a concepției mele asupra acestui subiect este importantă pentru înțelegerea, nu doar a capitolelor ce urmează, ci și a altor părți ale acestei cărți. La origine, cuvântul "maturație" a fost folosit în genetică și embriologie, pentru a indica acea perioadă a dezvoltării celulei germinative originare, în care aceasta se transformă dintr-o celulă imatură într-una matură*, înainte ca fecundarea să aibă loc.

Dar, în psihologia perioadei infantile, acest termen a dobândit un înțeles mult mai larg. El denotă un tip de mecanism reglator pentru procesul de creștere, care asigură echilibru în organism ca întreg și în dirijarea impulsurilor lui de creștere. Arnold Gesell, în special, a dezvoltat acest concept, deși el n-a formulat vreo definiție foarte precisă. Dar, dacă pricep corect înțelesul lui, el susține că dezvoltarea individului este supusă unor legi fixe care trebuie respectate, deoarece copilul "are tendințe și trăsături constituționale, în mare măsură înnăscute, care determină *cum*, *ce* și, în anumite limite, chiar și *când* va învăța".**

Cu alte cuvinte, Gesell spune că în copil există funcții care nu pot fi influențate prin instruire***.

Acest lucru este adevărat doar dacă ne referim la viața fizică. În fapt, așa cum am spus mai sus, noi nu putem învăța un copil să meargă înainte de fi apărut anumite stări de maturație localizate. În același fel, nici un copil nu poate învăța să vorbească înainte de

* Pentru o descriere clară a acestui proces cf. H.S.Jennings, *Genetics*, New York, 1935.

** Arnold Gesell, M.D., *Infant and Child in the Culture of To-day*, New York și Londra, 1948, pagina 40.

*** Arnold Gesell, M.D., *Stair-climbing Experiment in Studies in Child Development*, New York și Londra, 1948, pagina 58

o anumită vârstă (întocmai cum nimeni nu-l poate opri, odată ce a început). Oricine a urmărit munca mea știe că totdeauna am fost printre cei dintâi care au apărut ideea că copiii cresc în conformitate cu legi naturale; într-adevăr, consider aceste legi ca fiind baza educației. Totuși afirmațiile lui Gesell mi se par prea biologiste, pentru a fi strict aplicate creșterii mentale a copiilor. În conformitate cu doctrina lui monistă, el susține că "mintea copilului se desfășoară la fel ca și corpul lui, ca rezultat al proceselor de dezvoltare"*. Dar acest lucru cu greu poate fi considerat exact. Dacă noi creștem un copil într-un loc izolat, departe de contacte umane, dându-i nimic mai mult decât hrană fizică, dezvoltarea lui corporală va fi normală, dar cea mentală va fi grav diminuată. Un exemplu convingător a fost dat de dr. Itard în relatarea eforturilor lui răbdătoare de a-l învăța pe acel băiat, cunoscut la vremea aceea ca "Sălbaticul din Aveyron"***.

Așa cum am spus adesea, e adevărat că noi nu putem face genii. Noi putem doar să dăm fiecărui individ șansa de a-și împlini posibilitățile lui potențiale. Dar dacă e să vorbim de un proces de "maturație biologică", trebuie să fim, de asemenea, pregătiți să recunoaștem un proces de "maturație psihologică". Așa cum am încercat să arătăm în capitolele anterioare, aceasta merge în paralel cu toate fenomenele observate în embriologie.

În procesul vital al formării unui organism noi nu putem distinge nicăieri o totalitate care crește ca ansamblu; și nici creșterea nu se desfășoară în mod regulat și gradual. Dezvoltarea fiecărui organ apare separat în jurul unor centri de activitate. Activitatea acestor centri durează un timp limitat și încetează odată cu apariția organului. Pe lângă aceste puncte sau centri activi, care sunt preocupați de formarea organelor, mai există și perioadele senzitive care joacă un rol important în ghidarea *comportamentului* animal, până când acesta poate trăi în lumea exterioară. Acest lucru a fost arătat de biologul olandez De Vries și-l găsim minuțios identic în dezvoltarea psihologică a copilului - un fapt care ne convinge că natura umană e întru totul credincioasă metodelor vieții.

Înseamnă că "maturația" este, de departe, mai mult decât „suma netă a efectelor genelor funcționând într-un ciclu temporal

* Prefața la cartea lui Gesell: *The Embriology of Behaviour*, New York și Londra, 1945.

** Dr.J.M. Itard, *Rapports et Memoires sur le Savage de l'Aveyron, l'Idiotie et la Surdi-mutite*, Paris, 1807.

auto-limitat”^{*}, întrucât, în afară, de efectele genelor există și efectele mediului înconjurător asupra căruia ele acționează. Acest mediu înconjurător trebuie să joace un rol dominant în procesul maturăției.

Cât privește maturăția psihologică, aceasta poate să survină doar prin experiența în mediul înconjurător, iar aceasta din urmă îi schimbă forma la fiecare nivel de dezvoltare pentru că *Horme*-ul își schimbă tipul, manifestându-se la individ ca un interes intens pentru repetarea de foarte multe ori a anumitor acțiuni fără nici un scop clar, până când - datorită acestei repetiții - apare, dintr-o dată, cu forță explozivă, o funcție nouă. Astfel, modelul particular al funcției a fost construit de un proces de maturare invizibil din afară, întrucât aceste acțiuni repetate nu par să aibă vreo legătură directă cu funcția pe care o produc și sunt abandonate îndată ce ea apare. Între timp, interesul corespunzător al copilului trece acum la o altă activitate ce va pregăti o altă funcție. În cazul în care copilul e împiedicat de a se bucura de aceste experiențe tocmai în momentul planificat de natură de a proceda așa, sensibilitatea specială care-l atrage spre ele va dispărea, ceea ce va avea un efect negativ asupra dezvoltării și, prin urmare, asupra maturizării lui.

Căutând o definiție mai largă a maturăției, am găsit-o într-un manual recent de psihologie^{**}, sunând astfel: "Maturăția constă în transformări structurale care sunt, în principal, ereditare, de ex., care își au originea în cromozomii ovulului fertilizat, dar aceste transformări sunt produse, în parte, și de o interacțiune dintre organism și mediul înconjurător".

Interpretând aceasta în lumina propriilor noastre descoperiri, putem spune că omul se naște cu o forță vitală (*horme*) deja prezentă în structura generală a *minții absorbante*, cu specializările și diferențierile ei pe care le-am descris sub titlul de "nebuloase".

Această structură se schimbă în timpul copilăriei sub îndrumarea a ceea ce noi am numit (după De Vries), *perioade senzitive*.^{***} Prin urmare, creșterea și dezvoltarea psihică sunt călăuzite de: mintea absorbantă, nebuloase și perioadele senzitive cu mecanismele lor respective. Acestea sunt ereditare și caracteristice speciei umane. Însă promisiunea pe care o poartă cu

* A. Gesell, *The Embriology of Behaviour*, pagina 23.

** E.G. Boring, H.S. Langfeld și H.P. Weld, *Introduction to Psychology*, New York, 1939.

*** Cf. Dr. Maria Montessori, *The Secret of Childhood*, Orient Longmans, Bombay, Calcutta, Madras, 1951 (ed. I Longmans Green & Co. Ltd., Londra, 1936).

ele poate fi împlinită doar prin experiența activității libere asupra mediului înconjurător.

9

PRIMELE ZILE ALE VIEȚII

Dacă ceea ce trebuie să facem este să ajutăm viața mentală a omului, atunci prima lecție pe care trebuie s-o învățăm este că *mintea absorbantă* a copilului mic își află tot ce-i trebuie pentru a se hrăni în mediul înconjurător. Aici urmează să-și găsească locul și să se construiască singură din ceea ce preia. Trebuie, deci, ca, mai ales la începutul vieții, să facem un mediu înconjurător cât mai interesant și atractiv posibil.

Copilul, după cum am văzut, trece prin faze succesive de dezvoltare și, în fiecare din acestea, mediul înconjurător are de jucat un rol important - deși diferit. Dar în niciuna din faze nu are mediul mai multă importanță decât în cea imediat după naștere. Puțini oameni, până acum, sunt conștienți de asta, deoarece, până nu de mult, nici nu se bănuia că, în primii doi ani de viață, copiii au trebuințe mentale. Ei bine, acum se știe că acestea, sunt atât de imperioase, încât ignorarea lor va avea consecințe dăunătoare pentru totdeauna.

Atenția cercetătorilor era, de obicei, fixată în totalitate asupra laturii fizice, a bunăstării copilului. Mai ales în acest secol, medicina și igiena au elaborat un tratament meticolos pentru a reduce rata mare a mortalității infantile. Dar, tocmai pentru că ținta să reducă mortalitatea, acest tratament a fost limitat doar la sănătatea fizică. Domeniul sănătății mentale este încă aproape neexplorat, iar cei care sunt preocupați de el găsesc puține indicii care să-i orienteze în afară de istoria naturii și de credința că scopul major al copilăriei este de a forma un individ adaptat vieții sociale a zilelor lui.

Istoria naturală, ce ne arată ea? Ea sugerează existența unei prime perioade de izolare și de adaptare mentală la lumea exterioară - un lucru necesar chiar și pentru acele mamifere care se nasc cu viitorul comportament deja trasat.

Dacă ne amintim că, la naștere, omul nu are comportament predestinat și că, pentru un copil, problema nu este una de trezire mentală, ci de creație mentală, vedem imediat uriașul *rôle* pe care mediul trebuie să-l joace în viața lui. Importanța și valoarea lui sunt mărite la scară gigantică, la fel cum sunt și pericolele pe care le poate conține. De aici grija pe care trebuie să o avem față de toate condițiile ce-l înconjoară pe noul-născut, astfel încât să nu-i provoace repulsie sau să dezvolte tendințe regresive, ci să se simtă atras de lumea nouă în care a intrat. Aceasta îl va ajuta în marea lui sarcină de absorbire de care depind progresul, creșterea și dezvoltarea.

În timpul primului an de viață există perioade diferite, fiecare necesitând un mod special de îngrijire*. Prima, foarte scurtă, este episodul dramatic al nașterii copilului. Fără a intra în amănunte, putem indica anumite principii. Copilul trebuie să rămână (în primele câteva zile), pe cât posibil, în contact cu mama sa. Nu trebuie să fie prea mult contrast în ceea ce privește căldura, lumina, zgomotul în raport cu condițiile lui de dinainte de naștere, unde, în pântecul mamei sale, exista liniște perfectă, întuneric și o temperatură constantă. În clinicile pediatrie moderne mama și copilul sunt ținuti într-o cameră cu pereți de sticlă, având o temperatură constantă controlată astfel încât să poată fi adusă încet-încet la temperatura normală de afară. Sticla este albastră pentru a da o lumină redusă.

Există, de asemenea, reguli stricte de manipulare și deplasare a bebelușului. Acestea contrastează foarte mult față de practica anterioară, când bebelușul era, de obicei, cufundat într-o căldare cu apă aflată pe podea și primea, astfel, un șoc sever. În zilele noastre, în loc de a-l îmbrăca rapid fără a ne gândi la trăirile lui, ca și când ar fi un obiect nesimțitor, știința susține că bebelușul ar trebui atins cât mai puțin posibil și că n-ar trebui îmbrăcat deloc, ci ținut într-o cameră simplă și suficient încălzită ca să-i țină cald. De asemenea, s-a schimbat și modul de a deplasa copilul. El este cărat într-o plăpumioară matlasată, ca într-un hamac, pe care este așezat cu mișcări ușoare; nu trebuie ridicat sau coborât brusc; e

* Pentru un studiu exhaustiv al acestuia vezi Florence Brown Sherborn, *The Child*, New York și Londra, 1941.

mânuit cu aceeași delicatețe ca și răniții. Motivele pentru care se procedează astfel nu sunt doar de ordin igienic. Asistentele poartă pe nas o panglică de voal, așa încât microbii să nu treacă de la ele în aerul înconjurător, iar mama și copilul sunt tratați ca și când ar fi organe ale aceluiași corp, comunicând unul cu altul. Adaptarea copilului la lume e astfel favorizată în direcția naturală, pentru că există o legătură specială ce unește mama și copilul, aproape ca o atracție magnetică.

Mama radiază forțe invizibile cu care copilul este deprins iar acestea constituie pentru el un ajutor în zilele dificile ale adaptării.

Am putea spune că, în raport cu mama, copilul și-a schimbat doar poziția: acum e în afara corpului ei, nu mai e în interior. Dar toate celelalte rămân la fel, iar comuniunea dintre ei există încă. Acesta este modul în care se concepe azi relația mamă-copil, deși, doar cu câțiva ani în urmă, mama și nou-născutul erau separați imediat, chiar și în cele mai bune clinici.

Ceea ce am descris e considerat "ultimul cuvânt" în îngrijirea științifică a copilului. Dar natura ne arată că aceste măsuri extreme nu sunt necesare de-a lungul întregii copilării. După un timp scurt, mama și copilul se pot întoarce din izolare și pot lua parte la viața socială.

Problemele sociale ale copilului nu sunt aceleași ca cele ale unui adult. Până acum, inegalitățile sociale au afectat copiii în mod invers decât pe părinții lor. Deoarece nu e deloc paradoxal să spunem că în timp ce adulții suferă când fac parte dintre săraci, copiii suferă printre bogați. În afară de îmbrăcămintea sofisticată, de obiceiurile sociale, de grupurile de prieteni și rude care vizitează bebelușul, se întâmplă ca în clasele avute mama să-și încredințeze copilul unei doici, sau să caute alte mijloace de a scăpa de el, în timp ce, în condiții sărace, mama urmează calea naturii și-și ține copilul alături de ea. Pe numeroase căi ajungem să vedem că lucrurile pe care lumea adultă le consideră valoroase, pot avea efecte contrare în lumea copiilor.

După ce a trecut această perioadă, copilul se adaptează el însuși la condițiile din mediu, în mod calm și fără aversiune. El se înscrie pe drumul independenței pe care am descris-o, și își deschide brațele spre mediul înconjurător. El absoarbe modul de viață al celor din jur și-l face propriul lui mod.

Prima lui activitate pe această cale, care poate fi foarte bine numită cucerire, este folosirea simțurilor. Membrele sale sunt nemișcate iar el zace inert, deoarece țesuturile osoase nu sunt

definitivate. Deci, viața lui nu poate fi una a deplasării. Doar mintea lui este activă absorbind impresiile aduse de simțuri.

Ochii lui sunt ageri și curioși și trebuie să ne amintim că, așa cum arată cercetările recente, ochii copilului nu sunt afectați doar de lumină. El nu este în nici un caz pasiv. Fără îndoială, în timp ce primește impresii, el este un căutător activ în lumea sa. El însuși caută impresii.

Acum, dacă am face disecția unui ochi de animal, am vedea un aparat vizual care nu diferă de al nostru, un fel de *camera obscura*. Dar, prin natura lor, animalele își folosesc ochii într-un mod mai limitat. Ele sunt atrase de unele lucruri mai mult decât de altele. Astfel, ele nu cuprind cu vederea întregul lor mediu înconjurător. Ele dispun de un fel de dispozitiv de ghidare care le direcționează activitatea pe anumite canale și își folosesc ochii în conformitate cu acesta.

Acest ghid există în ele încă de la început. Simțurile lor sunt formate și perfecționate astfel încât să-l poată urma. Astfel, ochii pisicii (ca și ai celorlalte animale de pradă nocturne) sunt adaptați să vadă în întuneric; dar pisica, deși îi place întunericul, este interesată de lucrurile care se mișcă și nu de acelea care stau nemișcate. Dacă se mișcă ceva în întuneric, pisica se năpustește imediat asupra lui, fără să țină cont de restul scenei. Ea nu are un interes general față de mediul ei, ci doar un impuls instinctiv spre anumite aspecte ale acestuia. În același fel, unele insecte sunt atrase de florile de o anumită culoare, deoarece în florile de acea culoare își găsesc hrana. Ei, bine, o insectă proaspăt ieșită din crisalidă nu poate avea nici un fel de experiență în acest domeniu. Este ghidată de instinct, iar ochii o ajută să acționeze în conformitate cu acesta. Comportamentul speciei este controlat de acest ghid. În nici un caz indivizii speciei nu se supun în mod mecanic simțurilor. Nu simțurile sunt cele care îl ghidează pe individ. Dar simțurile există și prestează servicii stăpânului lor, cel care acționează, astfel, călăuzit.

Copilul este favorizat în mod deosebit. Simțurile sale, care, de asemenea, au un ghid, nu sunt limitate cum sunt cele ale animalelor. Pisica se limitează la lucrurile din mediu care se află în mișcare și este atrasă de acestea. Copilul nu are asemenea limite. El observă tot ce se poate vedea iar experiența ne arată că absoarbe totul în mod egal. Mai mult decât atât, el nu absoarbe doar cu ajutorul aparatului fotografic din ochiul său ci, s-ar putea spune că în el se produce un fel de reacție psiho-chimică astfel încât aceste impresii devin parte integrantă a personalității sale. S-

ar putea spune cu siguranță că - în afară de dovezile științifice- o persoană a cărei viață este condusă doar de dorințele sale, care stă la mila acestora, suferă de un defect interior. Ghidul său călăuzitor poate exista încă, dar puterea lui de a-i influența conduita, a slăbit. Acest lucru îl transformă într-un automat, o mașinărie victimă a propriilor sale simțuri, o ființă pierdută și abandonată.

Așadar, îngrijirea și menținerea în stare trează a ghidului din fiecare copil este o problemă de maximă importanță.

Comparația pe care am făcut-o ne ajută să înțelegem puterea de care dispune copilul de a absorbi din mediul înconjurător. Există unele insecte care seamănă cu frunzele iar altele care seamănă cu lujerul plantei. Ele își petrec viața pe frunze și lujere, cu care seamănă atât de bine, încât par una cu acestea. Ceva asemănător se întâmplă și cu copilul. El absoarbe viața care se desfășoară în jurul lui și devine una cu ea, așa cum aceste insecte devin una cu vegetația în care trăiesc. Impresiile copilului sunt atât de profunde încât are loc o schimbare biologică sau psihochimică, prin care mintea sa ajunge să semene cu însuși mediul înconjurător. Copiii devin asemeni lucrurilor pe care le îndrăgesc. S-a descoperit că această putere de a absorbi mediul înconjurător și de a ajunge să semene cu acesta există în fiecare formă de viață.

La insectele de care am amintit și la alte animale, această putere există în mod fizic. La copil ea există în mod *psihologic*.

Și trebuie să o socotim printre attributele majore ale viețuitoarelor. Copilul nu privește lumea așa cum o privim noi. Noi putem vedea ceva și să spunem "Ce frumos!", apoi trecem la alte lucruri reținându-l vag, ca pe o amintire. Dar copilul își construiește cea mai profundă individualitate din cele mai profund resimțite impresii pe care le primește, iar acest lucru se întâmplă, în special, în prima parte a vieții sale. În perioada prunciei, doar cu ajutorul capacităților sale infantile, copilul dobândește caracteristici care îl vor marca pentru totdeauna - cele de limbă, de religie, de rasă, și așa mai departe. Acesta este felul său de a se adapta lumii în care se găsește. În timp ce face acest lucru, el este fericit iar mintea lui se maturizează.

Și nu numai asta, dar el se adaptează fiecărei forme de mediu în care pătrunde ulterior. Ce se înțelege prin această "producere de adaptare"? Noi considerăm că înseamnă procesul de autotransformare a cuiva în asemenea măsură încât să se potrivească mediului său înconjurător, care devine apoi, parte din ființa sa. Așadar, trebuie să ne întrebăm ce avem de făcut și ce fel de mediu trebuie să creăm, dacă vrem să ajutăm copilul.

Dacă am avea de a face cu un copil de trei ani, el ar putea fi în măsură să ne spună singur. Ar trebui să observăm că nu tânjește după flori sau lucruri frumoase. De asemenea, ar trebui să anticipăm și să-i oferim motive de activitate specifice stadiului său de dezvoltare. Putem descoperi cu ușurință ce tipuri de activități sunt la îndemână care să-i permită exersarea capacităților sale în creștere. Dar când este vorba despre un nou născut care urmează să își construiască adaptarea, ce fel de mediu îi putem pregăti?

În gândirea contemporană nu există răspuns la această întrebare. De fapt, mediul natural al copilului este lumea, tot ceea ce îl înconjoară. Ca să învețe o limbă, îi trebuie să trăiască cu cei care o vorbesc, altfel nu va reuși. Dacă trebuie să achiziționeze capacități mentale deosebite, atunci trebuie să trăiască alături de oameni care folosesc în mod constant aceste capacități. Obiceiurile, manierele și deprinderile grupului său pot să rezulte doar din traiul împreună cu cei care le posedă.

Acum, în realitate, aceasta este una dintre cele mai revoluționare idei, deoarece se opune celor gândite și făcute în ultimii ani în acest sens. Datorită unei concepții bazate exclusiv pe igiena fizică, s-a ajuns la concluzia - sau mai degrabă la concluzia greșită - că ar trebui o izolare a copilului! Rezultatul a fost o cameră specială sau "creșă", amenajată separat pentru copii, iar când aceasta a fost considerată neigienică, a fost luat drept model spitalul. Copilul a fost lăsat singur și pus să doarmă cât mai mult, ca și cum ar fi fost bolnav.

Trebuie, însă, să ne dăm seama că, dacă aceasta este o formă de progres în igiena corporală, ea prezintă totodată un pericol pentru sănătatea mentală. Dacă copilul este izolat într-o creșă însoțit doar de o infirmieră, dacă nu are parte de dragoste maternă adevărată; creșterea și dezvoltarea sa normală sunt stopate. Un sentiment de întârziere, de insatisfacție, de foame mentală, îl poate afecta foarte grav. În loc să trăiască așa cum și-ar dori, împreună cu mama lui, cu care are o legătură de simpatie specială, el stă tot timpul în compania infirmierei care de-abia vorbește cu el. Deseori este închis într-un "cărucior" din care nu poate vedea nimic din ceea ce se întâmplă în lumea din jur.

Aceste condiții nefavorabile sunt cu atât mai rele, cu cât familia în care s-a născut este mai bogată. Din fericire, de la război încoace, această stare de lucruri s-a schimbat mult. Sărăcia și noile idei sociale au readus părinții lângă copiii lor într-o companie benefică și plină de dragoste.

Îngrijirea copiilor ar trebui considerată cu adevărat o problemă de importanță socială. Obsevațiile și studiile moderne despre copii ne-au făcut să înțelegem că, imediat ce copilul poate ieși din casă, îl putem lua cu noi, lăsându-l să privească în jur cât mai mult posibil. Aceasta ne duce înapoi în vremea cărucioarelor înalte, iar modelul creșelor a fost și el transformat. În timp ce respectă cu rigurozitate standardele igienice, pereții săi sunt decorați cu o mulțime de imagini iar copilul stă pe un suport ușor înclinat, astfel încât să domine întreaga scenă - și să nu aibă privirea fixată doar în tavan.

Problema limbajului este și mai dificilă, în special în cazul angajării de bone care, cel mai adesea, aparțin unei clase sociale diferite de cea a copilului. Un alt aspect al acestei probleme este dacă e bine să fie prezent copilul atunci când părinții discută cu prietenii lor. În ciuda tuturor obiecțiilor care ar putea fi aduse, trebuie spus că, dacă dorim să ne ajutăm copilul, trebuie să-l ținem cu noi, astfel încât să poată vedea ce facem și să audă ce spunem. Chiar dacă el nu înțelege în mod conștient ce se petrece, va reține în subconștient o impresie a evenimentului. Această impresie este absorbită și ajută la dezvoltarea copilului. În ce direcție se vor îndrepta preferințele copilului când va fi scos din casă? Nimeni nu va putea spune cu certitudine; trebuie să observăm copilul. Mămicile și bonele pricepute permit copilului să se apropie și să privească cât timp dorește, atunci când îl văd interesat de ceva anume. Ele îl ridică la nivelul obiectului care îi atrage privirea și îi urmăresc fața luminată de interes și dragoste pentru lucrul care i-a atras atenția. Cum putem noi judeca ce-l va interesa pe micuț? Noi înșine trebuie să ne punem la dispoziția sa. Toate ideile din trecut trebuie, așadar, inversate, iar aceste idei revoluționare trebuie răspândite printre adulți. Este necesar ca noi toți să devenim convinși că micuțul contruiește în sine o adaptare vitală la mediul său înconjurător și că, prin urmare, trebuie să aibă un contact deplin și complet cu acesta. Dacă copilul dă greș în această întreprindere, ne vom confrunta cu grave probleme sociale.

Câte probleme de ordin social nu sunt cunoscute astăzi ca decurgând din eșecul indivizilor în procesul de adaptare, fie în plan moral, fie în altele? Aceasta este o problemă fundamentală și ne face să înțelegem că știința despre îngrijirea copiilor trebuie să devină cea mai profundă și permanentă preocupare a oricărei societăți civilizate.

Dați-ne voie să întrebăm cum a fost posibil ca un adevăr atât de evident și de important să fie ignorat atâta timp. Aceia care nu

sunt încrezători în ideile noi, vor da replica de bun-simț că generațiile trecute au reușit și fără aceste cunoștințe. Ni se va spune: "Rasa omenească are o vechime considerabilă; mii de oameni au trăit deja: Eu însumi am crescut și la fel copiii mei, fără ajutorul unor asemenea teorii. Copiii de pe vremea mea au învățat să vorbească, chiar au dobândit obișnuințe atât de persistente încât să devină prejudecăți".

Dar haideți să ne gândim, pentru o clipă, la multele popoare care trăiesc la nivele culturale diferite de ale noastre. În chestiunea creșterii copiilor, cele mai multe par să fie mai luminate decât noi, - cu toate idealurile noastre occidentale ultramoderne. Niciunde în altă parte nu găsim copii tratați într-o manieră atât de contrară nevoilor lor naturale. În majoritatea țărilor, copiii își însoțesc mamele peste tot. Mama și copilul sunt de nedespărțit. În tot timpul când sunt împreună, mama vorbește și copilul ascultă. Mama negociază prețul cu vânzătorul în prezența copilului; el vede și aude tot ceea ce se întâmplă. Acest lucru se petrece de-a lungul întregii perioade de alăptare maternă, care este și motivul acestei strânse apropieri. Mama trebuie să-și hrănească copilul, prin urmare, când pleacă, ea nu-l poate lăsa singur acasă. Acestei trebuințe de hrană i se adaugă dragostea și afecțiunea reciprocă. În acest fel, trebuința de hrană și dragostea ce unește aceste două ființe, se combină, amândouă, în rezolvarea problemei de adaptare a copilului la lume, iar acest lucru se întâmplă în cel mai natural mod posibil. Mama și copilul sunt una.

Exceptând situațiile în care gradul de civilizație a anulat acest obicei, nici o mamă nu-și încredințează copilul altcuiva. Copilul împărtășește viața mamei și ascultă tot timpul. Se spune de obicei că mamele vorbesc mult, dar acest lucru e un ajutor necesar pentru dezvoltarea copilului și pentru munca lui de adaptare. Dacă ar auzi numai cuvintele adresate lui copilul ar câștiga foarte puțin. Doar atunci când aude discuțiile adulților și poate să vadă acțiunile care dau sens discuțiilor, copilul prinde, puțin câte puțin, chiar și construcția propozițiilor. Acest lucru este mult mai important decât cuvintele monosilabice pe care le gângurește mama lui cu el. Este limbajul gândirii vii îmbrăcată în acțiune.

Toate marile grupuri umane, națiunile sau rasele au diferențele lor individuale; de exemplu, au modalități diferite de a transporta copilul. Studiul acestei teme este unul dintre cele mai interesante în moderna știință a etnologiei. În cele mai multe părți ale lumii, mamele își pun copiii într-un pătuț sau într-o geantă mare; ele nu își duc copiii în brațe. În unele țări, copilul este prins

pe o bucată de lemn care se așează pe umerii mamei când se duce la muncă. Unele mame își atârnă copiii de gât, altele de spate, iar altele îi pun în niște coșuri mici; dar, în toate țările, mamele au găsit o modalitate de a-și lua copiii cu ele. Pentru a rezolva problema respirației și a preveni riscul sufocării, când există obiceiul de a căra copilul cu fața spre spatele mamei, se iau măsuri de precauție speciale. Femeile japoneze, de exemplu, duc copilul în așa fel încât gâtul lor să fie deasupra umărului persoanei de care e legat. De aceea, cei care au călătorit prima dată în Japonia, i-au numit pe japonezi "rasa celor cu două capete". În India copilul este purtat pe șold, iar Pieile Roșii leagă copilul cu cureaua de spate într-un fel de leagăn care îl ține spate în spate cu mama sa, dar îi permite să vadă tot ceea ce se întâmplă în spatele ei. Ideea abandonării copilului este atât de departe de mintea acestor mame, încât, cum s-a întâmplat odată într-un trib African când noua regină care urma să fie încoronată i-a uimit pe misionarii care participau la ceremonie, apărând cu bebelușul său.

Un alt aspect este obiceiul de prelungire a perioadei de alăptare. Uneori acest lucru durează un an și jumătate; alteori doi sau chiar trei ani. Acest lucru nu are nimic de a face cu nevoile nutriționale ale copilului, deoarece, între timp, copilul a devenit capabil să mănânce și alte feluri de mâncare; dar prelungirea alăptării cere mamei să rămână împreună cu copilul, iar aceasta îi împlinește trebuința inconștientă de a-și ajuta progenitura să aibă parte de o viață socială plină, în care să-și construiască psihicul. Deoarece, chiar dacă mama nu vorbește copilului, simplul fapt de a fi cu ea îl aduce în contact cu lumea; el vede și aude oamenii pe stradă și la piață, căruțe, animale și alte imagini își fac loc în mintea lui, chiar dacă nu știe cum se numesc. Urmăriți cum i se luminează fața când mama lui se târguiește la o tarabă pe prețul fructelor. Veți vedea imediat ce interes profund îi trezesc gesturile și cuvintele.

Se poate observa, de asemenea, că un copil care merge cu mama sa nu plânge niciodată decât dacă este bolnav sau suferă în vreun fel. Uneori el poate adormi, dar nu plânge. Dacă veți privi vreodată fotografii documentare făcute cu scopul special de a surprinde viața socială a unei țări, veți observa că nici unul dintre copiii aflați cu mamele lor nu plâng.

Ei, bine, în țările vestice plânsul copiilor este o problemă. Cât de des n-auzim părinți văitându-se de plânsul neîncetat al copiilor? Ei discută ce să facă pentru a liniști copilul și a-l mulțumi. Replica psihologiei moderne este aceasta: "Copilul plânge și devine nervos,

țipă și este furios deoarece suferă de foame mentală". Și acesta este adevărul. Copilul este plictisit. El este înfometat din punct de vedere mental, ținut prizonier într-un spațiu închis, frustrat în exersarea capacităților sale. Singurul remediu este să-l eliberăm din această singurătate și să-l lăsăm să participe la viața socială. Acest tratament este adoptat în mod natural și inconștient în multe țări. În cazul nostru, trebuie să fie înțeles și aplicat în mod deliberat, ca rezultat al unei gândiri conștiente.

10

CÂTEVA

CONSIDERAȚII

ASUPRA

LIMBAJULUI

Să ne întoarcem acum la dezvoltarea limbajului la copil. Câteva reflecții asupra acestui lucru sunt necesare, altfel n-am reuși să observăm conexiunile sale cu viața socială. Nu numai că limbajul face ca omul să aparțină unui grup sau unei națiuni, dar el este și punctul central de diferențiere a speciei umane de toate celelalte specii. Limbajul stă la baza acelei transformări a mediului înconjurător pe care noi o numim civilizație.

Viața umană nu este în totalitate instinctivă ca aceea a animalelor. Nimeni nu poate prezice ce va face un anumit copil în lume. Dar, fără înțelegerea reciprocă cu ceilalți, este destul de clar că nu va fi capabil să facă prea multe! Puterea de a gândi nu este de ajuns. Oricât de inteligenți ar fi fost oamenii, gândirea singură nu ar fi putut produce deliberări și acorduri între ei, aspecte necesare pentru a realiza ceva. Limbajul este un instrument al *gândirii colective*.

Înainte de apariția omului pe Pământ, limbajul nu exista. Și ce este el? O simplă răsuflare! Câteva zgomote legate între ele.

Iar sunetele lui, luate separat, sunt lipsite sens. Între acest vas și cuvântul „cană”, nu este nici o legătură logică. Singurul lucru care dă sens acestor sunete este faptul că oamenii au fost de acord să le dea un anumit înțeles. La fel se întâmplă cu toate celelalte cuvinte. Ele sunt expresii ale acordului între membrii unui grup uman, și numai cei „cunoscători” le pot înțelege. Alte grupuri s-au înțeles asupra unor seturi diferite de sunete pentru a transmite aceleași idei.

Așa se face că o limbă este un fel de zid care izolează o anume grupare umană și o separă de toate celelalte. Și, poate de aceea, „cuvântul” a avut întotdeauna o valoare mistică pentru mintea omului; este ceva care unește și apropie oamenii chiar mai mult decât naționalitatea. Cuvintele sunt punți între oameni, și limba pe care o vorbesc se dezvoltă și se ramifică în acord cu nevoile minților lor. Putem spune că limba crește odată cu gândirea umană.

Un lucru curios de observat este faptul că doar câteva sunete sunt suficiente pentru a forma atât de multe cuvinte. Acestea pot fi asociate într-un număr enorm de combinații încât cuvintele pe care le putem forma cu ele sunt infinite. Unele sunete le preced sau le urmează pe altele, unele sunt sonore, altele surde, unele sunt pronunțate cu buzele lipite, altele cu buzele deschise. Dar, chiar mai uimitoare decât asta, este puterea memoriei de a reactualiza o cantitate atât de mare de combinații, precum și înțelesurile lor. Apoi, este capacitatea de gândire, faptul că aceasta trebuie exprimată prin gruparea cuvintelor în propoziții. Cuvintele din aceste propoziții trebuie să fie aranjate într-o ordine anume. Ele nu pot fi doar adunate laolaltă asemenea pieselor de mobilier dintr-o cameră. Există reguli care ghidează ascultătorul spre intențiile vorbitorului. Pentru a exprima un gând despre ceva, vorbitorul trebuie să numească acel ceva și lângă nume să pună adjectivul. Subiectul, verbul și complementul, toate au o poziție anume în propoziție. Nu este de ajuns doar a pronunța cuvintele corect; ordinea lor este la fel de importantă. Putem testa ușor acest fapt, luând o propoziție exprimată clar și scriind-o pe o bucată de hârtie. Apoi tăiem cuvintele separat. Când sunt amestecate între ele, înțelesul lor dispare. Într-o ordine diferită, aceleași cuvinte nu au înțeles. În concluzie, oamenii trebuie să fie de acord și în ceea ce privește ordinea cuvintelor*.

* Vezi și G. Revesz, *Ursprung und Vorgeschichte der Sprache*, Berna, 1946.

Prin urmare, limbajul este într-adevăr expresia unei super-inteligențe. Din punct de vedere istoric, limbile s-au dezvoltat, câteodată, într-un mod atât de complicat, încât după dispariția civilizațiilor care le vorbeau, ele nu au mai fost utilizate și, fiind atât de greu de reamintit, au dispărut. La o primă vedere, s-ar putea crede că limbajul a fost ceva dat nouă de natură, dar suntem obligați să concluzionăm că este ceva dincolo de natură și deasupra ei. Este o creație supra-impusă naturii, un produs inteligent al minții maselor. Se răspândește în toate direcțiile ca o rețea nelimitată prin care totul poate fi exprimat. Limbi ca sanscrita sau latina le-am putea studia ani în șir, și tot nu le-am putea stăpâni în totalitate. E un mister imposibil de descifrat. Pentru a duce la bun sfârșit un proiect, oamenii trebuie să cadă de acord și, pentru asta, au nevoie de o limbă comună. Vorbirea este un lucru real; și totuși, dintre toate instrumentele pe care le folosește omul, ea este ce mai lipsită de substanțialitate.

Atenția pe care am acordat-o acestei probleme – modul în care acest instrument este achiziționat de către om – ne conduce la credința că, într-adevăr, copilul este cel care "absoarbe" limba. Realitatea acestei absorbiri este ceva profund și uimitor, căreia nu i s-a acordat încă destulă atenție. Tot ceea ce spunem de obicei este: "Copiii trăiesc cu oameni care vorbesc, deci, în mod natural, ajung să vorbească și ei". Dar, luând în considerare nenumăratele dificultăți ale majorității limbilor, această idee este foarte superficială. Cu toate acestea, problema există de mii de ani și nici cel mai mic progres nu s-a înregistrat în cercetarea sa.

Studierea problemei sugerează și o altă observație: aceea că o limbă, oricât de dificilă am considera-o noi, a fost cândva vorbită de clasele needucate pe teritoriile unde își avea originile. Latina, de exemplu, care este dificilă și pentru aceia dintre noi care vorbesc una dintre derivatele ei moderne, a fost vorbită, la origini, de sclavii din Imperiul Roman. Dificultățile ei erau și atunci la fel de mari ca și acum. Iar țăranii needucați care munceau pământul, nu utilizau ei aceeași limbă ca și copiii de trei ani din palatele romane?

Ce să spunem despre India unde, cu mulți ani în urmă, orice lucrător al pământului, orice om al junglei, se exprima, în mod natural, în sancrită ?

Curiozitatea pe care o trezesc aceste întrebări, ne-a condus la realizarea unor studii atente asupra dezvoltării limbajului, așa cum poate fi observat la copiii din zilele noastre.

Spun dezvoltarea, nu predarea limbajului, deoarece mama nu îi predă copilului limba. El se dezvoltă natural, ca o creație spontană. De asemenea, dezvoltarea lui urmează legi fixe care sunt aceleași pentru toți copiii. Diferitele perioade ale vieții copilului prezintă aceleași etape în atingerea unui nivel – lucru care se repetă pentru copiii din toată lumea, indiferent dacă limba este simplă sau complicată. Există încă multe limbi de o simplitate extremă vorbite de popoarele primitive, iar copiii ating același nivel în achiziționarea lor ca și în cele mult mai dificile. Toți copiii trec printr-o perioadă în care nu pot pronunța decât silabe; apoi pronunță cuvinte întregi și, în final, folosesc la perfecție toate regulile sintactice și gramaticale*.

Diferențele între masculin și feminin, singular și plural, între timpuri și moduri, prefixe și sufixe, toate sunt aplicate în vorbirea copiilor. Limba poate fi complexă, poate avea multe excepții de la reguli, și totuși, copilul care o absoarbe, o învață ca pe un întreg și o poate utiliza la aceeași vârstă la care un copil african folosește doar cele câteva cuvinte ale vocabularului său primitiv.

Dacă urmărim producerea diferitelor sunete, observăm că și aceasta urmează niște legi. Toate sunetele care apar în cuvinte sunt produse prin utilizarea anumitor mecanisme. Uneori nasul acționează la unison cu gâtul, alteori trebuie să se coordoneze mușchii limbii și ai pomeților. Diferite părți ale corpului iau parte la construirea acestui mecanism, care funcționează perfect în cazul limbii materne, limba învățată de copil. Totuși, într-o țară străină, noi, adulții, nici măcar nu putem detecta toate sunetele pe care le auzim, cu atât mai puțin să le reproducem vocal. Putem folosi doar mașinăria propriei noastre limbi; nimeni în afara copilului nu poate să-și construiască propria mașinărie și, astfel, să învețe la perfecție atâtea limbi câte aude vorbindu-se în jurul său.

Acesta nu este rezultatul unei acțiuni conștiente. Este ceva realizat la un nivel inconștient al minții. Începe și se desfășoară în cele mai întunecate adâncimi ale inconștientului, iar când iese la suprafață, este ca o achiziție fixă. Noi, adulții, putem doar să ne imaginăm cum este să vrei să înveți o limbă în mod conștient. Apoi, deliberat, ne apucăm să realizăm această sarcină. Dar trebuie să încercăm să cultivăm altă idee. Este ideea mecanismelor naturale, sau mai bine zis, a mecanismelor supra-

* Pentru o imagine concisă a diferitelor faze ale dezvoltării limbajului la copil, vezi W. Stern, *Psychology of Early Childhood*. Se pot face, de asemenea, referințe la opera lui Piaget.

impuse naturii, care acționează separat de conștiință, iar aceste minunate mecanisme, sau serii de mecanisme, se dezvoltă în profunzimi care nu sunt direct accesibile observației noastre. Singura dovadă pe care o avem despre ele este externă, dar aceasta este pe de-a-ntregul vizibilă, fiind comună întregii omeniri.

Oricât de izbitoare ar fi imaginea completă, câteva detalii sunt chiar și mai impresionante. Unul este acela că în vorbirea tuturor popoarelor există o continuitate a pronunției de la o generație la alta. Altul este că limbile complexe sunt absorbite cu aceeași ușurință ca și cele simple. Pentru nici un copil învățarea limbii materne nu este obositoare; „mecanismul său” o aduce în realitate ca întreg, indiferent de ce limbă ar fi vorba.

Această absorbire a limbii de către copil mă face să mă gândesc la o analogie care, deși nu e foarte apropiată, poate să ne furnizeze o vagă idee despre ceea ce se întâmplă în mintea copilului.

Să presupunem că avem nevoie de imaginea unui lucru. Putem, fie să o realizăm noi înșine, utilizând creion și vopsele, fie să îi facem o fotografie, care se bazează pe un principiu diferit. Imaginea, în acest caz, este înregistrată pe o placă sensibilă care poate recepta imaginea a zece oameni la fel de repede ca a unuia singur. Totul se întâmplă într-o clipă, iar fotografierea a o mie de oameni nu necesită nimic în plus. Munca este aceeași fie că se referă la titlul unei cărți, fie la o pagină plină cu caractere stăine înghesuite. Chimicalele reacționează la orice, simplu sau complex, într-o fracțiune de secundă. Dar nouă ne ia mult timp să desenăm o figură umană și, cu cât trebuie să desenăm mai multe figuri, cu atât ne trebuie mai mult timp. Dacă durează atât de mult să copiem titlul unei cărți, va dura și mai mult să copiem o pagină tipărită cu litere foarte mici.

Mai mult de-atât, imaginea fotografică se înregistrează pe placă în întuneric total; procesul de dezvoltare se face, de asemenea, în întuneric; se fixează în întuneric și abia apoi poate fi expusă la lumină. Dar până atunci, ea va fi devenit nealterabilă.

La fel se întâmplă și cu mecanismul psihic al copilului de învățare a unei limbi. Acțiunea lui începe în cele mai adânci întunecimi ale inconștientului minții; acolo limba este dezvoltată și produsul devine fixat. Abia apoi apare în afară. Dincolo de orice dubiu există un mecanism care lucrează și care face ca toate acestea să se întâmple.

Odată ce ne-am convins de acest lucru, este normal să ne întrebăm ce anume se întâmplă cu exactitate, iar astăzi se manifestă un entuziasm sporit pentru cercetările tehnice asupra acestei probleme. Dar o parte a muncii, care ține doar de observație, o putem realiza singuri. Aceasta constă în urmărirea evenimentelor vizibile, - care, la urma urmelor, sunt singurele de care putem fi siguri. Asemenea studii trebuie să fie foarte exacte. Ele sunt realizate în prezent cu cea mai mare grijă, începând de la naștere până la vârsta de doi ani sau chiar mai departe. Este notat tot ceea ce se întâmplă în fiecare zi, precum și perioadele în care dezvoltarea stagnează. Din asemenea observații se desprind anumite fapte care pot fi socotite adevărate pietre de hotar. Activitatea interioară poate fi imensă și totuși indiciile externe sunt, de multe ori, slabe. Asta înseamnă că există o mare disproporție între puterea de exprimare și munca interioară pe care o depune copilul. S-a descoperit, de asemenea, faptul că progresul vizibil nu are loc în mod gradual, ci în salturi. La un moment dat, de exemplu, apare capacitatea de a pronunța silabe, iar apoi, luni de zile, copilul rostește numai silabe. Din exterior, copilul pare că nu face nici un progres, dar, dintr-o dată, el rostește un cuvânt. Apoi, pentru mult timp, utilizează doar unul sau două cuvinte și pare a avansa descurajant de lent. Cu toate acestea, alte forme ale activității arată că viața sa interioară suferă o constantă și remarcabilă expansiune.

Ei bine, stau lucrurile altfel în propria noastră experiență? Citim în istorie despre popoare primitive care au trăit secole întregi la un nivel foarte scăzut, părând incapabile de progres; dar aceasta este doar imaginea exterioară, vizibilă pentru istoric. Adevărul este că are loc o creștere interioară continuă, care apare brusc sub forma unei serii de descoperiri ce duc la o schimbare rapidă. După care urmează o altă perioadă de dezvoltare calmă și lentă, înaintea următoarei izbucniri puternice.

Exact același lucru se întâmplă cu limbajul omului în copilărie. Nu există o avansare fină și lentă, cuvânt cu cuvânt, ci observăm și aici fenomene explozive - cum le numesc psihologii - care nu sunt provocate de acțiunea unui dascăl, ci apar singure, fără un motiv aparent. Într-o anumită perioadă a vieții, vorbirea fiecărui copil izbucnește în afară printr-un număr de cuvinte, toate pronunțate corect. Pe durata a trei luni, copilul, care fusese aproape mut, învață să utilizeze cu ușurință toate formele variate ale substantivului, sufixe, prefixe și verbe. Iar aceasta se întâmplă, cu fiecare copil, la sfârșitul celui de-al doilea an de viață.

Prin urmare, noi înșine am putea învăța din exemplul copilului și am putea deveni mai răbdători. Putem spera întotdeauna că, din perioadele de stagnare ale istoriei va veni progresul. Poate că ignoranța omenească nu este un lucru atât de negativ precum pare. Lucruri minunate pentru viitor pot sta așteptând explozii ale vieții noastre interioare, care nu ne este cunoscută.

Aceste evenimente explozive și erupții ale capacității de a se exprima continuă, la copil, mult timp după vârsta de doi ani. La fel se întâmplă cu folosirea propozițiilor simple și complexe, a verbelor cu modurile și timpurile lor, inclusiv a subjonctivului. Propozițiile coordonate și cele subordonate apar în același mod neașteptat. Astfel devin stabile structurile mentale și mecanismele de exprimare a limbii, specifice rasei sau clasei sociale căreia îi aparține copilul. Aceasta este o comoară pregătită în inconștient, care este, apoi, înmănată conștiinței, iar copilul, în posesia deplină a noilor sale capacități, vorbește și vorbește fără încetare.

Dincolo de vârsta de doi ani și jumătate, care marchează o etapă de graniță în formarea mentalului uman, începe o nouă perioadă în organizarea limbajului care continuă să se dezvolte fără explozii, dar cu multă vioiciune și spontaneitate. Această a doua perioadă durează până undeva în jurul vârstei de cinci-șase ani și, în acest timp, copilul învață multe cuvinte noi și își perfecționează capacitatea de formare a propozițiilor. Este adevărat că, dacă circumstanțele sunt de așa natură încât copilul aude foarte puține cuvinte, sau doar un dialect, el va ajunge să vorbească în acest fel. Dar dacă trăiește printre oameni culti, cu un vocabular vast, el îl absoarbe la fel de ușor. Circumstanțele, deci, sunt foarte importante, și totuși, în acest timp, limbajul copilului devine mai bogat indiferent de împrejurări.

Unii psihologi belgieni au descoperit că un copil de doi ani și jumătate știe doar două sau trei sute de cuvinte, dar la șase ani știe mii. Și toate acestea se întâmplă fără un profesor. Este o achiziție spontană. Iar noi, după ce el a făcut toate acestea singur, îl trimitem la școală să-l învățăm alfabetul!

Trebuie să avem grijă să ținem minte că întotdeauna este urmată o cale dublă. Există o activitate inconștientă care pregătește vorbirea, urmată de un proces conștient care trezește lent și ia din inconștient ceea ce acesta îi poate oferi.

Rezultatul final? Este *omul*. Copilul de șase ani care a învățat să vorbească corect, știind și utilizând regulile limbii native, n-ar putea niciodată să descrie munca inconștientă din

care au rezultat toate acestea. Cu toate acestea, creatorul vorbirii este el, *omul*. El realizează acest lucru în întregime singur, dar dacă i-ar fi lipsit această capacitate și nu ar fi putut, în mod spontan, să-și însușească și să stăpânească limba, nici o activitate eficientă nu ar fi putut fi realizată vreodată de către lumea umană. Și nu ar mai exista ceea ce numim civilizație.

Aceasta este adevărata perspectivă în care trebuie să vedem copilul. Aceasta este importanța lui. El face totul posibil. Pe munca lui se bazează civilizația. De aceea trebuie să-i oferim copilului ajutorul de care are nevoie și să fim în slujba lui, astfel încât să nu fie nevoit să străbată drumul singur.

11

CHEMAREA LIMBII

Dați-mi voie să încerc să ilustrez numeroasele minunății ale mecanismului limbii. Este bine știut că sistemul nervos central furnizează ființei vii o mașinărie pentru a se adapta singură lumii exterioare, și că toate organele de simț, nervii și centrii nervoși, organele musculare de mișcare sau locomoție, trebuie să joace un rol lor activ în acest scop. Însă existența unui mecanism al limbajului implică - într-un fel - ceva mai mult decât prezența factorilor pur materiali. Spre sfârșitul secolului trecut, s-a demonstrat că există zone ale celulelor nervoase, sau "centri" din cortexul cerebral care sunt legate de limbaj. Două dintre acestea sunt, de la început, implicate, una ocupându-se de *receptarea* vorbirii (un centru receptiv auditiv) și cealaltă, de *producerea* vorbirii, de mișcările necesare pentru vocalizarea cuvintelor. Una dintre acestea este, deci, un centru senzorial, iar cealaltă, un centru motor.

În aspectele sale vizibile, aparatul limbajului are organe în care poate fi observată aceeași diviziune. Centrul organic al urechii receptează sunetele vorbirii, iar cel al gurii, gâtului, nasului etc., le produce. Acești doi centri se dezvoltă separat, atât din punct de vedere fiziologic, cât și psihologic. Într-un fel, organele auzului sunt legate de acel loc misterios al vieții mentale, locul unde limbajul se dezvoltă în adâncurile minții inconștiente a copilului. În ceea ce privește aspectul motor, activitățile sale pot fi deduse din complexitatea și precizia uimitoare a mișcărilor necesare rostirii cuvintelor.

Este foarte clar că această ultimă parte se dezvoltă mai încet și devine vizibilă mai târziu decât cealaltă. Cineva ar putea

întreba de ce? Aceasta se poate datora numai faptului că sunetele auzite de copil *provoacă* mișcările delicate necesare reproducerii lor.

Desigur, acest lucru este extrem de logic deoarece, dacă omul nu e dăruit cu un limbaj pre-stabilit (ci, în realitate, trebuie să-și creeze el însuși un limbaj) atunci este natural faptul că, înainte de le putea repeta, copilul trebuie să audă sunetele folosite de cei din jurul său. Prin urmare, mișcările de reproducere a cuvintelor trebuie să aibă la bază un substrat de sunete înregistrate în minte, deoarece mișcările pe care le va executa depind de sunetele pe care le-a auzit și pe care mintea le-a reținut. Până aici putem înțelege pe deplin, dar trebuie să ne amintim că vorbirea e produsă de un mecanism natural, nu de o rațiune logică. Ceea ce e cu adevărat logic este natura însăși. Atunci când studiem natura, mai întâi de toate observăm faptele și apoi, când le-am înțeles, constatăm câtă logică este în ele. Ceea ce, în mod firesc, ne conduce la concluzia: "Trebuie să existe o forță inteligentă care să dirijeze aceste întâmplări!". Această influență clară a unei asemenea dirijări inteligente care acționează creator se observă mult mai mult în fenomenele psihice decât în cele pur fizice deși, chiar și în acestea este destul de izbitoare; să ne gândim la flori cu toată frumusețea lor de culori și forme. Ceea ce e limpede e faptul că, la naștere, copilul nu are nici auz, nici vorbire. Și atunci, ce există? Nimic, dar totul e gata să apară.

Există acești doi centri, neștiutori de vreun sunet sau de vreo influență ereditară, cel puțin în ceea ce privește o anumită limbă. Cu toate acestea, ei au o forță de a se fixa, mula pe o limbă și de a prelucra mișcările necesare producerii sunetelor ei. Ei sunt parte a mașinăriei folosită de natură pentru dezvoltarea limbii în toată completitudinea ei. Pătrunzând și mai adânc, devine clar că, asemeni acestor doi centri nervoși, trebuie să existe o sensibilitate specială și o stare gata de acțiune aflate, de asemenea, în centru. Prin urmare, activitatea copilului urmează senzațiile de auzire; totul este așa de bine aranjat încât, chiar din momentul nașterii, copilul își poate începe munca de adaptare și de pregătire pentru vorbire.

Organele însele formează doar o parte din aceste pregătiri complexe. Observându-le putem vedea un mecanism cu nimic mai prejos decât evenimentele care se petrec pe plan psihologic. Urechea (organul părții auzite a limbii), care e formată de natură în condițiile tainice ale vieții intrauterine, este un instrument atât

de delicat și complex încât pare creația unui geniu al muzicii. Partea centrală a urechii ne amintește de o harpă ale cărei corzi pot vibra ca răspuns la diverse sunete, în acord cu lungimea lor. Harpa urechii noastre are șaiszeci și patru de corzi dispuse gradual și în spirală, ca într-o scoică de mare, datorită spațiului redus. În ciuda acestui spațiu limitat, natura a fost îndeajuns de deșteaptă încât să pună la dispoziție tot ce este necesar pentru recepția notelor muzicale. Dar, ce face ca aceste corzi să vibreze? Pentru că, dacă nu sunt atinse de nimic, ele pot rămâne tăcute ani de zile, ca un pian nefolosit. Ei bine, în fața harpei se află o membrană rezonantă, ca suprafața întinsă a unei tobe și, de fiecare dată când un zgomot lovește această membrană a timpanului, corzile harpei vibrează iar auzul nostru culege muzica vorbirii.

Urechea nu răspunde oricărui sunet din univers deoarece nu are destule corzi, dar cele de care dispune pot rezona cu muzica complexă și, prin ea, poate fi transmisă o întreagă limbă, cu toată delicatetea și rafinamentul său. Instrumentul urechii e produs în uimitoarea perioadă a vieții prenatale. Dacă un copil e născut la șapte luni, urechea e deja completă și pregătită să-și înceapă lucrul. Cum transmite acest instrument sunetele care ajung la el, de-a lungul minusculelor fibre nervoase până la acel punct din creier unde sunt localizați centrii speciali pentru recepția lor? Ne aflăm iarăși în fața unui mister al naturii.

Cum se formează însă vorbirea, după naștere? Psihologii care au făcut studii speciale asupra nou-născutului spun că auzul este simțul care se dezvoltă cel mai încet. Atât de încetă este această dezvoltare încât mulți susțin că pruncii se nasc surzi. Ei nu răspund în nici un fel la nici un de zgomot – dacă nu este însoțit de violență. Pentru mine acest fapt ar putea avea o semnificație mistică. Nu găsesc nici un motiv pentru a suspecta o lipsă de sensibilitate, ci, mai degrabă, un proces profund de colectare a sunetelor; o concentrare a sensibilității în centrii limbajului, în special în aceia care acumulează cuvintele. Gândesc că acești centri sunt special proiectați pentru a capta limbajul, vorbele; deci, probabil că acest puternic mecanism al auzului răspunde și acționează numai în relație cu sunete de un anumit tip - cele ale vorbirii. Rezultatul este că vorbele auzite de copil declanșează acel mecanism complicat prin care se execută mișcările necesare reproducerii lor. Dacă nu ar exista o separare specială a sensibilității care dirijează acest fenomen – dacă centrii ar fi liberi să primească orice fel de sunete – copilul ar începe să

producă cele mai surprinzătoare zgomote. Ar imita toate sunetele specifice locului unde se întâmplă să se afle, inclusiv cele care nu sunt produse de oameni. Că un copil învață să vorbească se datorează numai și numai faptului că natura a constituit și a izolat acești centri, dându-le limba ca finalitate.

Au existat „copii – lupi”, abandonati în pădure care, mai târziu, au scăpat în mod miraculos, iar acești copii - deși au trăit în mijlocul țipetelor animalelor și păsărilor, în murmurul apelor și foșnetul frunzelor – au rămas complet muți. Ei nu emit nici un sunet deoarece nu au auzit niciodată limba umană, singura care are puterea de a activa mașinăria vorbirii.*

Accentuez acest lucru deoarece vreau să arăt că există un mecanism special pentru limbă. *Ceea ce distinge specia umană de celelalte specii* nu e posesia limbii în sine, ci posesia acestui mecanism care dă oamenilor posibilitatea să-și producă propria lor limbă. Prin urmare, cuvintele sunt un fel de produs pe care îl fabrică copilul datorită mașinăriei care se află la dispoziția sa. În perioada plină de mister care urmează imediat după naștere, copilul – care este o entitate psihică înzestrată cu o formă de sensibilitate special nuanțată – poate fi privit ca un *ego* adormit. Dar care, dintr-o dată, se trezește și aude muzica suavă; toate fibrele sale încep să vibreze. Bebelușul poate crede că nici un alt sunet nu i-a ajuns până atunci la ureche, dar, în realitate, sufletul lui nu a răspuns la nici un alt sunet. Numai vocea umană are puterea de a-l stârni.

Dacă ne amintim de marile forțe irezistibile care creează și conservă viața, putem înțelege de ce formațiunile datorate acestei muzici trebuie să rămână pentru totdeauna și de ce mijlocul prin care se păstrează continuitatea limbii sunt noile ființe care continuă să vină pe lume. Tot ce s-a format în acea perioadă în *mneme*-ul copilului are puterea de a deveni etern.

La fel se întâmplă și cu cântecele și dansurile ritmate. Fiecare grup uman iubește muzica. Fiecare își creează propria muzică, așa cum își creează propria limbă. Fiecare răspunde propriei muzici prin mișcări ale corpului și o acompaniază cu cuvinte. Vocea umană e o muzică iar cuvintele sunt note, fără înțeles în ele însele, dar cărora fiecare grup le atribuie un înțeles special propriu. În India sute de limbi separă grupurile, dar muzica le unește pe toate - încă o dovadă a receptivității copilăriei. Să ne gândim ce poate însemna acest lucru; nici unul

* Un exemplu interesant este cel al sălbaticului din Aveyron. Vezi notele de la sfârșitul cap.8

dintre animale nu are muzică sau dansuri, în timp ce întreaga omenire, în toate părțile lumii cunoaște și creează dansuri și cântece. Aceste sunete ale vorbirii se fixează în inconștient. Nu putem vedea ce se întâmplă în interiorul unei ființe vii, dar manifestările externe ne oferă un ghid. Primele care se fixează în inconștientul micuțului sunt sunetele singulare ale limbii, temelia limbii materne; le-am putea numi alfabetul. Urmează silabele, apoi cuvintele, dar acestea sunt folosite fără înțeles, cum se întâmplă uneori când copilul citește cu voce tare din abecedar. Dar cât de înțelept este condusă toată această muncă! În interiorul copilului se află un învățător mititel care lucrează asemenea unei învățătoare de modă veche care îi pune pe copii întâi să recite alfabetul apoi să pronunțe silabele și pe urmă cuvintele. Numai că ea o făcea într-un moment nepotrivit, când copilul făcuse deja singur acest lucru și stăpânea pe deplin limba! În schimb, învățătorul interior o face la momentul potrivit. Copilul fixează întâi sunetele și apoi silabele urmând un proces gradual la fel de logic ca limba însăși. Urmează cuvintele și, în final, intrăm în domeniul gramaticii. Aici primele cuvinte ce urmează a fi învățate sunt numele lucrurilor, substantivele. Vedem cât de mult învățăturile naturii ne luminează gândul. Ea este învățătoarea și la imboldul ei copilul învață ceea ce nouă adulților ne pare ca cea mai sâcâitoare parte a limbii. Însă copilul arată cel mai activ interes, interes care se continuă în următoarea perioadă a dezvoltării sale, de la trei la șase ani. Din punct de vedere metodic ea predă substantivele și adjectivele, conjuncțiile și adverbele, verbele la infinitiv apoi conjugarea verbelor și declinarea substantivelor; prefixele, sufixele și toate excepțiile. E ca o școală la sfârșitul căreia avem un examen în care copilul arată practic că poate utiliza fiecare parte de vorbire. De abia atunci observăm cât de bun a fost învățătorul care a lucrat în el și cât de silitor și de inteligent a fost elevul pentru a învăța totul în mod corect. Dar nimeni nu zăbovește să admire această operă minunată, abia când copilul a început să meargă la școală ne interesează și ne mândrim cu ce învață. Dar dacă noi, cei mari, am fi sinceri în dragostea noastră față de cei mici, atunci ar trebui să ne cadă sub ochi miracolul succeselor lor și nu așa-zisele lor defecte.

Cu adevărat, copilul este o ființă miraculoasă și acest lucru ar trebui profund înțeles de către educatori. Acest prichindel a învățat totul în doi ani. În acești doi ani suntem martorii trezirii graduale a unei conștiințe în interiorul lui, într-un ritm din ce în ce

mai rapid, până când, brusc, începe să domine totul, ca și când ar fi condus de o adiere fermecată. La patru luni (unii zic că mai devreme și înclin să îi cred), bebelușul devine conștient că această muzică misterioasă care îl înconjoară și care îl mișcă atât de profund, provine din gura omului. Gura și buzele o produc prin mișcare. Arareori observă cineva cât de intens urmărește bebelușul buzele celui care vorbește; le privește cu cea mai mare concentrare și încearcă să le imite mișcările.

Apoi intervine conștiința care va juca un rol activ în această operă. Desigur, mișcările au fost pregătite în mod inconștient. Nu toate coordonările celor mai mici fibre musculare necesare producerii vorbirii sunt complete, dar acum s-a trezit interesul conștient care îi reîntărește atenția, conducându-l către o serie de încercări vivace și inteligente.

După ce, timp de două luni, copilul a urmărit gura celui care vorbește, începe acum să producă sunete silabice, având deja vârsta de șase luni. Incapabil înainte de a produce un singur sunet al limbii, se trezește într-o dimineață înaintea ta și îl auzi "ta...ta...ma...ma...". A produs cuvintele "tata" și "mama". O perioadă va continua să pronunțe numai aceste două silabe, și vom spune „asta-i tot ce poate să zică”. Dar trebuie să ținem minte că a ajuns la acest moment doar în urma unor eforturi foarte mari. Scopul propus de *ego*-ul său, este cel care a făcut o descoperire, iar acum este conștient de forța sa. Avem un omuleț nu mai avem o mașină; o persoană care poate folosi mașinaria aflată la dispoziția sa.

Ajungem astfel către sfârșitul primului an de viață; dar, mai devreme, către zece luni, copilul a făcut o altă descoperire. Aceea că muzica provenită din gura unei persoane are un scop. Nu e doar o muzică oarecare. Când i ne adresăm afectuos copilul își dă seama că vorbele noastre sunt pentru el și începe să se „prindă” că i le spunem în mod intenționat. Deci, până la sfârșitul primului an, s-au întâmplat două lucruri: în adâncurile inconștientului copilul are un înțeles, iar la nivelul de conștiință atins, a creat vorbirea deși, pentru moment, aceasta e doar o gângureală, o simplă combinare și repetare a sunetelor.

La vârsta de un an copilul spune primul său cuvânt *intențional*. Gângurește ca și înainte dar gângureala are un scop, iar această intenție e dovadă a unei inteligențe conștiente. Ce s-a întâmplat în interiorul său? Studii amănunțite ne conving de faptul că, în adâncurile ființei sale, există ceva mult mai mult decât arată aceste expresii modeste ale capacității sale. Devine

din ce în ce mai conștient de faptul că limba se referă la mediul înconjurător, iar dorința de a o stăpâni în mod conștient devine și ea, din ce în ce mai mare. Dar, tocmai aici, izbucnește în interiorul său marele război – bătălia conștiinței împotriva mașinii. Acesta este primul conflict din om, prima stare de război între părțile sale! Dați-mi voie să folosesc propria-mi experiență pentru a ilustra ce se întâmplă. Sunt o persoană care are multe idei de exprimat și doresc – cum se întâmplă adesea într-o țară străină – să le transmit în altă limbă decât a mea, astfel încât să ajung la inima ascultătorilor. Dar, într-o limbă străină cuvintele mele sunt doar o găngureală fără folos. Știu că cei ce mă ascultă sunt oameni inteligenți și doresc să facem schimb de opinii, dar nu pot avea acest privilegiu din lipsa mijloacelor de exprimare.

Perioada în care mintea copilului are multe idei pe care ar vrea să le comunice celorlalți dar nu le poate exprima datorită lipsei limbajului, este una foarte dramatică în viața copilului, care îi aduce primele dezamăgiri. În subconștient și lipsit de ajutor se apucă singur să învețe, iar efortul depus face ca succesul său să fie cu atât mai surprinzător.

O persoană care încearcă să se exprime are nevoie disperată de un profesor care să pronunțe în mod foarte clar cuvintele în fața lui. De ce familia nu face acest lucru? Obiceiul nostru este să nu facem nimic. Doar imităm găngureala copilului și, de n-ar avea un profesor interior propriu, ar fi incapabil să învețe. Acest profesor e cel care îl face să asculte când adulții vorbesc între ei, chiar când nu se gândesc la el. Îl îmboldește să învețe limba cu foarte mare exactitate în timp ce noi nu facem nici un efort în acest sens .

Și totuși, s-ar putea aranja, așa cum facem noi în școlile noastre, ca pruncii de un an să descopere persoane inteligente care să le vorbească inteligent. Nu ne dăm seama suficient de dificultățile pe care le întâmpină copiii între unu și doi ani și nici nu vedem cât de important este să le dăm șansa de a învăța perfect. Trebuie să ajungem să înțelegem faptul că un copil își însușește gramatica singur; dar acesta nu e un motiv pentru a nu-i vorbi gramatical sau pentru a nu îl ajuta să își construiască propozițiile.

Noile „ajutoare în casă”^{*} pentru copii de la zero la doi ani trebuie să aibă cunoștințe științifice despre dezvoltarea limbajului. Ajutând copilul devenim servanți și colaboratori cu natura care îl creează și descoperim că întregul său program de studii a fost trasat deja.

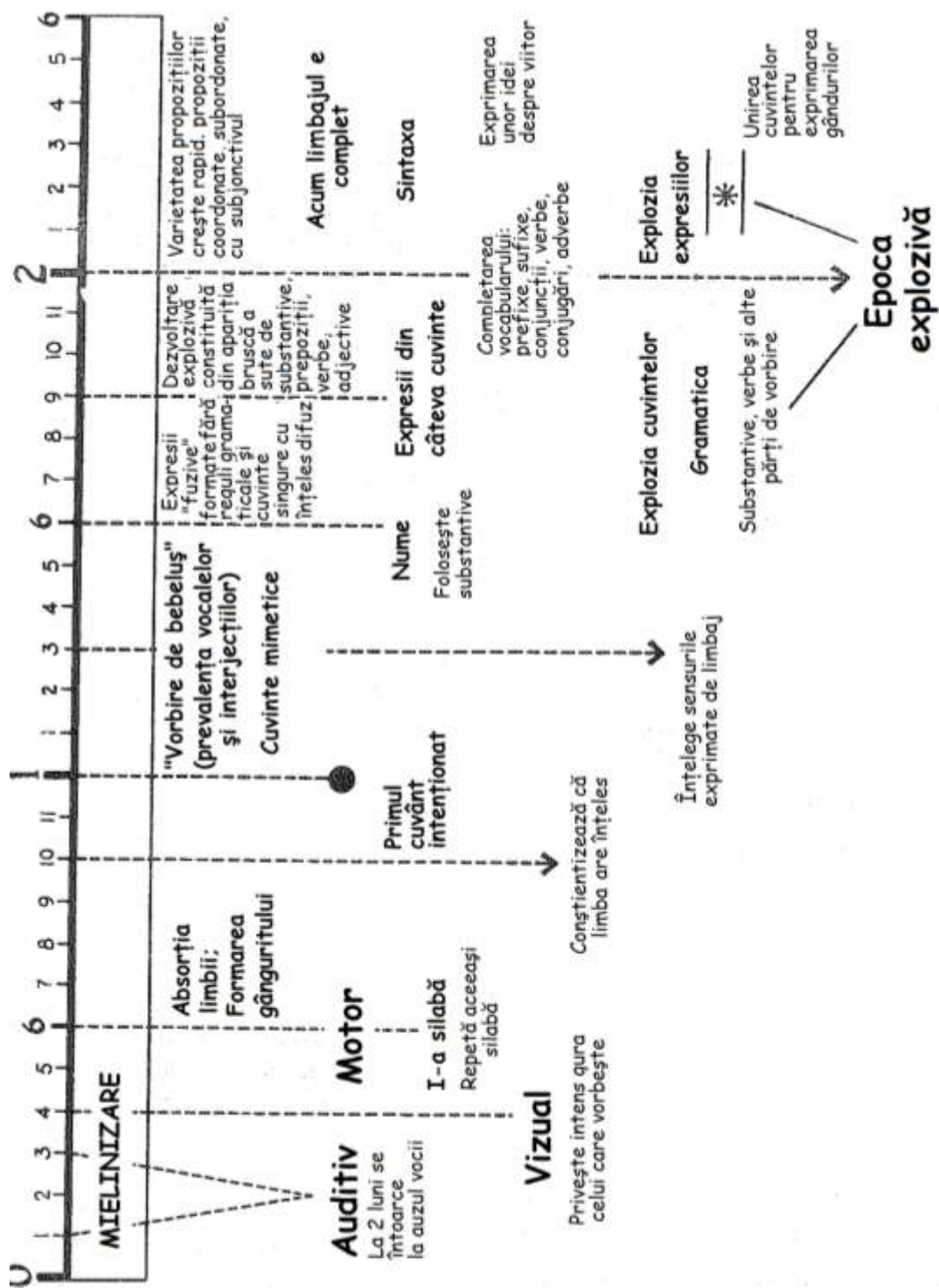
Întorcându-mă la exemplul meu, cum m-aș comporta dacă – gângurind în limbi străine – aș vrea să spun ceva foarte important? Mi-aș pierde probabil cumpătul, m-aș înfuria și chiar aș striga. Același lucru se întâmplă cu un copil de unu sau doi ani. Când încearcă să ne spună ceva cu un singur cuvânt și noi nu reușim să îl înțelegem, devine furios. Ajunge la urlete paroxistice care ni se par fără sens. De fapt, deseori spunem: „Iată! Ai dovada că natura umană e perversă din naștere!”

Dar acesta este un om mic, neînțeleș, care luptă pentru independență. Neposedând vre-un limbaj, tot ce poate face e să își arate exasperarea. Însă el are puterea de a construi un limbaj iar furia sa se datorează eforturilor frustrate de a produce cuvântul potrivit pe care să îl încadreze cât mai bine posibil. Cu toate acestea nici dezamăgirile, nici neînțelegerile nu îi opresc încercările și astfel încep să apară gradual, cuvinte care seamănă oarecum cu cele folosite de ceilalți.

În jurul vârstei de un an și jumătate copilul descoperă un alt fapt și anume că fiecare lucru are propriul său nume. Aceasta ne arată că dintre toate cuvintele pe care le-a auzit, a putut să desprindă substantivele, în special substantivele concrete. Ce pas minunat înainte! A fost conștient că se află într-o lume a obiectelor iar acum fiecare dintre ele este indicat de un cuvânt special. E adevărat că nu se poate spune orice numai cu substantivele, dar, la început, el trebuie să folosească un cuvânt pentru a exprima un întreg gând. Psihologii acordă mare atenție acestor cuvinte pe care copiii le folosesc în locul propozițiilor. Se numesc cuvinte „fusive”, uneori „cuvinte portmanteau” sau „propoziții într-un cuvânt”. Văzând că i se pregătește mâncarea, copilul spune „Mapapa”, însemnând „Mamă, vreau papa”.

O trăsătură notabilă a acestei exprimări condensate este aceea că înseși cuvintele sunt modificate. Adesea forma prescurtată este unită cu un sunet mimetic, ca în ham – ham pentru câine, alteori se inventează cuvântul. Efectul global este

^{*} Societatea Montessori din Roma conduce cursuri speciale de instruire pentru aceste "Ajutoare" care se specializează în îngrijirea copiilor de această vârstă. (Scuola Assistenti Infanzia Montessoriane, 116 Corso Vittorio Emanuele, Roma).

7. Dezvoltarea limbajului

cea ce numim „vorbire de bebeluș”, vorbire care merită un studiu mult mai atent din partea celor ce lucrează în domeniul îngrijirii copiilor.

Limbajul nu e singurul lucru pe care copilul îl formează la această vârstă. Printre altele își formează simțul ordinii. Acest lucru nu e nicidecum ceva superficial sau trecător cum se presupune adesea, ci izvorăște dintr-o nevoie reală. În timp ce trece printr-o fază de construcție activă a propriului psihic, copilul simte un impuls profund de a pune ordine în ceea ce, conform logicii sale, se află într-o stare de confuzie.

Cât de ușor neputința îi poate cauza angoase mentale și cât de mult capacitatea noastră de a-i înțelege limbajul ajută să îl apărăm de ele și să îi calmăm mintea!

Deși cazurile acestea se întâmplă zilnic, îmi amintesc unul pe care l-am mai menționat*, deoarece aruncă o lumină specială asupra problemei. Este povestea unui copil spaniol care obișnuia să spună „go” în loc de „abrigo” care înseamnă pardesiu, și „palda” în loc de „espalda” care înseamnă umăr. Cele două cuvinte ale copilului „go” și „palda” țâșneau dintr-un conflict mintal care îl făceau să se zbată și să urle. Mama copilului își dezbrăcase pardesiul și îl așezase pe braț. Atunci copilul a început să țipe și nimic nu îl putea liniști. În cele din urmă i-am făcut mamei o sugestie, anume să îmbrace din nou pardesiul. A făcut asta și copilul s-a oprit imediat din plâns spunând fericit „go palda” prin care el înțelegea „Acum e în regulă. Pardesiul trebuie purtat pe umeri”. Această istorioară oferă o ilustrare clară a dorinței de ordine și a aversiunii față de dezordine prezente la copil. Deci, încă odată, accentuez importanța de a avea un tip special de „școală” pentru copiii de un an, un an și jumătate și cred că mamele și societatea în general, în loc de a ține bebelușii izolați, ar trebui să îi lase să trăiască în contact cu adulții și să audă în mod frecvent cea mai curată limbă vorbită clar.

* Acesta și alte exemple de acest tip, care arată că un copil poate chiar să înțeleagă conversații întregi înainte de a fi capabil să se exprime, pot fi găsite în cartea „The Secret of the Childhood”, Orient Longmans, 1950.

12

EFECTUL OBSTACOLELOR ASUPRA DEZVOLTĂRII

Cred că ne va ajuta să ne formăm o imagine mai clară asupra tendințelor ascunse ale copilului dacă mă opresc pentru a vorbi despre anumite forme profunde ale sensibilității pe care le posedă mintea lor. Ajungem la ceva asemănător unei psihanalize a minții copilului. În fig. 8 am folosit simboluri pentru a reprezenta dezvoltarea limbajului la copil. Aceasta ne va ajuta să clarificăm ideile.

Triunghiurile negre sunt alese pentru a reprezenta substantivele (numele obiectelor), cercurile negre reprezintă verbele, iar restul părților de vorbire sunt cele din legendă - Figura 8. Acum, dacă știm că cei mici folosesc cam două, trei sute de cuvinte la o anumită vârstă, metoda pe care o promovez ne oferă posibilitatea de a vizualiza, putând, astfel, vedea dintr-o privire cum se dezvoltă limbajul, deoarece, indiferent de limba copilului, fie aceasta engleza, tamil, gujerati, italiana sau spaniola, părțile de vorbire sunt întotdeauna reprezentate prin aceleași simboluri.

În partea stângă a diagramei sunt câteva pete neclare care arată primele eforturi ale copilului de a vorbi: exclamații, interjecții etc. Urmează etapa în care două sunete sunt alăturate pentru a produce o silabă; apoi trei sunete care duc la cuvinte. Abia ceva mai târziu, către partea dreaptă a diagramei, vedem grupuri de cuvinte diferite. Acestea constau din anumite substantive utilizate des de copil, apoi vin expresii alcătuite din

câte două cuvinte - expresii cu înțeles difuz, fiecare cuvânt semnificând mai multe*. Curând după asta are loc o „explozie” uriașă, în care intră în uz o multitudine de cuvinte noi. Am prezentat numărul actual estimat de către psihologi.

Puțin înainte de aceasta, vedem în diagramă un grup de cuvinte, majoritatea substantive, iar lângă ele alte diferite părți de vorbire împrăștiate la întâmplare; dar imediat după vârsta de doi ani, este prezentată o a doua fază în care cuvintele formează grupuri ordonate. Este explozia propozițiilor. Prima explozie este, deci, una a cuvintelor, cea de-a doua una a gândirii.

Însă, înainte ca aceste explozii să aibă loc, trebuie să fi existat o anumită pregătire. Ea poate fi ascunsă, secretă, dar existența ei nu mai este doar o simplă bănuială sau ipoteză, întrucât putem vedea după rezultate eforturile făcute de copil pentru a-și exprima gândurile! Tocmai din cauză că adultul nu poate înțelege întotdeauna ceea ce copilul încearcă să spună, accesele acestuia de iritare și furie au loc exact în această perioadă a vieții. Am mai făcut aluzie la asta. Frustrarea, la această vârstă, e o parte a vieții copilului. Toate eforturile lui, când nu sunt încununete de succes, îl determină să se înfurie. Este un fapt binecunoscut că surdo-mușii sunt adesea extrem de nervoși, lucru ce poate fi atribuit incapacității lor de a se exprima. Există o mare bogăție interioară ce așteaptă să fie exteriorizată, iar copilul normal găsește metode de a o face, însă numai cu foarte mare dificultate.

Aceasta este o perioadă dificilă pentru copil întrucât obstacolele țin toate de mediu sau de limitele propriilor sale capacități. E a doua oară când adaptarea îi pare dificilă. Prima dată a fost atunci când, imediat după naștere, a fost chemat să funcționeze pe cont propriu, până atunci mama făcuse totul în locul său. Am văzut, atunci, cum șocul nașterii, trauma și regresia mentală cauzate de acesta sunt, în absența unei îngrijiri adecvate și pline de înțelegere, o amenințare pentru copil. Am văzut totodată, cum unii copii sunt mai puternici ca alții, sau mai norocoși - favorizați de împrejurări - și cum aceștia se îndreaptă direct spre independență care este temelia unei dezvoltări normale. Situația de acum prezintă trăsături paralele la toate aceste. Chemarea limbii este o călătorie laborioasă spre o independență mai mare oferită de vorbire, dar pericolul regresiei pândește și aici.

* Vezi capitolul 11.

Mai există încă o trăsătură a acestei perioade creative pe care rog cititorul să și-o amintească. Este aceea că, atât impresiile primite de către mintea copilului cât și consecințele emoționale provocate de acestea, au tendința de a rămâne permanent înregistrate în minte. Aceasta se întâmplă cu folos în cazul sunetelor rostite și al gramaticii, dar așa cum, în această perioadă, copiii rețin ceea ce învață pentru tot restul vieții, tot așa rețin și efectele nefericite ale obstacolelor. Fiecare fază a vieții creative are această natură duală. O luptă, o spaimă, o anumită răsturnare de situații, pot avea consecințe incalculabile, întrucât reacția la aceste obstacole e absorbită întocmai ca și efectele pozitive ale progresului. Ne putem gândi la urma lăsată pe placa fotografică de o scurgere accidentală de lumină care apare la orice imprimare ulterioară. Așa că, în această perioadă, nu trebuie să ne așteptăm numai la dezvoltarea normală a caracterului, pot, de asemenea, să se formeze unele malformații, sau „deviații” de personalitate, care, în stadiile următoare ale creșterii, devin foarte serioase.

Atât mersul cât și limbajul sunt stabilite în această adevărată perioadă de formare. Ea se extinde dincolo de vârsta de doi ani și jumătate, dar intensitatea și fertilitatea ei încep să scadă. Însă, întocmai cum aceste forțe continuă să crească și să se dezvolte, tot așa fac și defectele și dificultățile care își au originea în aceeași perioadă. De fapt, este un loc comun în psihanaliză, că majoritatea tulburărilor mentale din viața adultului sunt urmări ale acestor primi ani.

Dificultățile legate de dezvoltarea normală se încadrează pe orbita generală a „reprimării”, un termen folosit, în general în psihologie, dar asociat, în special, psihanalizei. „Reprimările”, de care toți au auzit în zilele noastre, își au rădăcinile în copilăria timpurie. Vorbirea ne oferă numeroase exemple, deși ele apar din plin în toate domeniile de activitate umană. Când începe „explozia cuvintelor”, această masă de cuvinte trebuie să aibă o ieșire. Tot așa trebuie să aibă și propozițiile când – în următoarea etapă – copilul începe să-și exprime gândurile în formă gramaticală. În zilele noastre teoria educației acordă multă importanță libertății de exprimare, legând-o, nu numai de trebuințele iminente ale mecanismului vorbirii, dar și de viața viitoare a individului. Există cazuri în care explozia normală nu are loc la vârsta potrivită. De exemplu, un copil de trei ani, sau de trei ani și jumătate poate folosi numai cele câteva cuvinte obișnuite la o vârstă mult mai fragedă. Sau poate părea complet mut; totuși organele sale de

vorbire sunt normale. Aceasta se numește „muțenie mentală” deoarece cauzele ei se află, în întregime, în minte; e o condiționare psihopatologică.

Alte tipuri de tulburare mentală studiate de psihanaliză (care este o adevărată ramură a medicinei moderne) încep în această perioadă. Muțenia poate dispărea dintr-o dată, ca printr-o minune. Copilul începe să vorbească în mod neașteptat, fluent și corect din punct de vedere gramatical. Este clar că totul fusese pregătit deja în interiorul lui, dar că un obstacol îi împiedicase exprimarea.

În școlile noastre aveam copii de trei și patru ani care nu fuseseră auziți vreodată vorbind. Ei nu folosiseră nici măcar cuvintele „fuzive” pronunțate de copiii de doi ani. Dar, datorită libertății găsite aici, precum și a stimulilor înconjurători, au arătat, dintr-o dată, că ar fi putut vorbi tot acest timp. Cum a fost posibil? Probabil că a lucrat vreo rană mentală gravă, sau un impediment persistent de un anumit tip, care a împiedicat eliberarea bogăției de limbaj pe care, realmente, îl posedau.

Dar câtor adulți li se pare greu să se exprime! O fac numai cu mare greutate, ca și când s-ar întreba mereu ce să spună. Această ezitare ia forme diferite:

- a. lipsa curajului de a vorbi,
- b. lipsa curajului în formarea cuvintelor,
- c. dificultate în folosirea propozițiilor,
- d. vorbirea e mai lentă decât în mod normal și întreruptă de interjecții ca *ăă—aa---hmmm--* etc.

Aceste dificultăți de ordin interior au devenit acum bariere de netrecut. Sunt forme ale unei inferiorități permanente și trebuie îndurate întreaga viață.

Alte obstacole de origine psihologică împiedică pronunțarea clară; victima se bâlbâie sau are defecte în capacitatea de pronunțare. Aceste eșecuri își au începutul în acea perioadă a vieții în care se forma mecanismul vorbirii. Deci, este clar că fiecare perioadă de achiziție are propriul tip de regresie.

Prima perioadă. Sunt achiziționate mecanismele pentru formarea cuvintelor.

Regresia corespunzătoare: slabă pronunțare, bâlbâială.

Perioada a doua. Sunt achiziționate mecanismele pentru formarea propozițiilor (sunt exprimate gândurile).

Regresia corespunzătoare: ezitare în formarea propozițiilor.

Aceste forme de regresie sunt legate de sensibilitatea copilului. Așa cum el este extrem de receptiv în scopul creării și dezvoltării capacităților sale, tot astfel este și față de opoziția excesivă, iar rezultatele acestei creații frustrate se întipăresc sub forma unor defecte pentru tot restul vieții. Trebuie deci să ținem minte întotdeauna că sensibilitatea copilului e mai mare decât orice altceva ne-am putea imagina.

Noi suntem cei care, adesea, obstrucționăm copilul și, astfel, devenim responsabili pentru anomaliile ce durează o viață. Întotdeauna tratamentul nostru trebuie să fie cât se poate de delicat, evitând violența, întrucât, de obicei, nu realizăm cât de violenți și duri suntem. Trebuie să ne supraveghem cu cea mai mare atenție. Adevărata pregătire pentru educație este studierea propriei persoane. Pregătirea unui educator care urmează să ajute viața e ceva mult mai mult decât simpla învățare a unor idei. Include instruirea caracterului; e o pregătire a spiritului.

Copiii au multe tipuri de sensibilități, dar toți au aceeași sensibilitate la *traumă*. Cât de ușor e să-i rănești! Și totuși, ei resimt la fel de profund răceala și calmul aspru al adultului: „adu-ți aminte, pușor, ce ți-a spus mami”. Părinții care mai au obiceiul de ași lăsa copii cu o guvernantă (baby-sitter acum, n.tr.), ar trebui să fie și mai atenți la modul autoritar, dur, în care dădaca le vorbește adesea. De obicei, din această cauză oamenii din clasele sociale superioare au probleme când, deși au destul curaj fizic, sunt timizi în vorbire, ezită sau se bâlbâie.

Uneori, eu însămi am fost prea severă cu un copil sau altul, iar următorul exemplu apare în una dintre celelalte cărți ale mele*. Un copil și-a pus pantofii pe o pătură frumoasă de mătase de pe pat. I-am îndepărtat într-o manieră oarecum hotărâtă și am scuturat pătura energic cu mâna ca să-i arăt că acesta nu era locul adecvat pentru pantofi. Timp de două, trei luni, de fiecare dată când copilul vedea o pereche de pantofi, mai întâi îi pune în alt loc, apoi căuta o pătură sau pernă pe care s-o scuture. Cu alte cuvinte, răspunsul la lecția mea exagerată nu a fost acela al unui spirit rebel sau dușmănos. Copilul nu a spus „Nu mă trata așa, îmi pun pantofii unde vreau!”, ci replica lui la conduita mea greșită a fost un comportament anormal. Adesea, se întâmplă ca reacția copiilor să nu fie violentă. Poate că ar fi mai bine dacă ar face-o,

* *Secretul copilăriei.*

deoarece copilul care se supără a descoperit o cale de a se apăra și, mai apoi, se poate dezvolta normal. Dar când răspunde printr-o schimbare de personalitate sau refugiindu-se în anormalitate, întreaga lui viață a fost deteriorată. Adulții nu conștientizează asta și cred că nu au de ce să se îngrijoreze dacă copilul nu se înfurie.

O altă serie de anomalii existente la adulți ia forma unor frici fără sens și a unor „ticuri”. Multe din acestea pot fi, de asemenea, urmări ale violenței asupra senzitivității copilului mic. Unele reflectă experiențele nefericite cu animale – pisici, pui; altele își au originea în frica acestuia de a nu fi închis în cameră. Nici argumentele raționale, nici persuasiunea nu pot ajuta victimele acestor frici, cunoscute în medicină ca *fobii*. Unele sunt atât de des întâlnite încât au denumiri speciale, de exemplu, „claustrofobia” – frica de uși închise sau de spații închise.

Mult mai multe cazuri pot fi citate din experiența medicală, dar le menționez numai pe acestea pentru a arăta tipul de mentalitate specific copilului la această vârstă și pentru a insista asupra faptului că modul în care îl tratăm va da roade, nu numai pe moment, ci și în omul care este destinat să devină.

Pentru a înțelege mintea copilului e esențial să urmărim calea observării și a descoperirii. Trebuie să facem ceva asemănător cu ceea ce fac psihanaliztii când coboară la nivelul inconștientului din mintea adultului. Acest lucru nu e deloc ușor, fie deoarece cunoștințele noastre asupra „vorbirea de bebeluș” sunt insuficiente, fie că nu reușim să înțelegem sensurile speciale pe care copilul dorește să le dăm cuvintelor lui. Uneori trebuie să cunoaștem întreaga viață a copilului, sau, cel puțin, să-i investigăm trecutul apropiat, înainte de a soluționa problema cu care se confruntă această creatură mărunță. Cât de des nu simțim nevoia unui interpret care să ne traducă ce vrea să spună copilul!

Personal am lucrat mult timp la asta, încercând să devin interpretul copilului și am observat cu surprindere că, dacă încerci să faci asta pentru ei, vin alergând să te caute parcă înțelegând că există cineva care îi poate ajuta.

Afecțiunea copiilor pentru cei care îi mângâie și îi îngrijesc nu se ridică la un asemenea entuziasm superior. Singura speranță a copilului e translatorul. Iată pe cineva care va descuia grădina descoperirilor căreia lumea i-a pus zăvorul. Cel care ajută pe copil este admis de acesta într-o intimitate care excede afecțiunea, deoarece ajutorul e un dar mult mai mare decât consolarea.

Într-o casă în care locuiam înainte, aveam obiceiul de a mă trezi foarte de dimineață pentru a începe lucrul. Într-o zi, un băiețel care nu putea avea mai mult de un an și jumătate a intrat în camera mea la acea oră neobișnuită. L-am întrebat plină de afecțiune, dacă vrea ceva de mâncare. El mi-a răspuns „râme”. Surprinsă, am exclamat: râme, râme? Observând că nu am înțeles, a încercat să mă ajute adăugând cuvântul „ou”. Mi-am spus „nu poate fi vorba despre ceaiul dimineață, vrea altceva. Dar ce altceva vrea să-mi spună? ”. Apoi a spus: „Nina, ou, râme” și am priceput pentru că mi-am adus aminte (și aici repet cât de important este să se cunoască întreaga viață a copilului) că în ziua precedentă sora lui, Nina, hașurase cu un creion colorat un desen în formă de ou. El vrusese creionul dar ea se supăraseră și îl alungase. Și acum, observați cum lucrează mintea copilului. În loc să-și opună voința lui celei a surorii sale, a așteptat momentul oportun,- cu răbdare și statornicie, - pentru a încerca din nou. I-am dat un creion colorat și o formă ovală din inseturile metalice, iar fața lui s-a luminat, dar tot n-a putut să traseze după formă, așa că am făcut-o eu. Apoi a început s-o coloreze cu linii curbate ca undele. Sora lui colorase cu obișnuitele linii drepte, dar el avusese o idee mai bună și folosea liniile șerpuitoare, ca niște râme. Deci, acest copil așteptase până când toți ceilalți au adormit, în afară de interpretă și apoi mersese la ea, convins că aceasta îl va ajuta.

Iată deci, că nu furia sau violența, ci răbdarea e caracteristică acestei perioade din viața copilului; răbdarea de a aștepta momentul oportun. Numai atunci când nu se poate exprima, când întâmpină obstacole interioare în calea dorinței lui, se înfurie și acționează violent (accese). Exemplul de mai sus arată, de asemenea, cum acești prichindei încearcă să se comporte asemenea copiilor mai mari. Dacă un copil de trei ani începe să lucreze ceva, atunci și cel în vârstă de un an și jumătate va dori s-o facă. Poate că îi e greu, dar tot va încerca.

Un băiețel din casa noastră voia să-și imite sora de trei ani care învăța pașii unui dans nou. Profesoara ne întrebaseră deja cum i se poate cere să predea pașii de balet unei fetițe atât de mici. Am rugat-o să nu se îngrijoreze asupra a cât de mult putea să învețe acest copil, ci doar să încerce. Știind că ideea noastră era să ajutăm copilul în procesul de dezvoltare, profesoara a fost de acord și a început. Deodată băiețelul de un an și jumătate a alergat spre ea, strigând: „Și eu!”.

La această cerere profesoara a luat o poziție hotărâtă, protestând că îi era de-a dreptul imposibil și contra demnității ei de profesor de balet, să predea unui copil atât de mic. Totuși, am convins-o să-și calce pe mândrie și să ne facă pe plac, să ne facă și acest capriciu; așa că s-a pregătit să danseze un marș. Imediat, copilul a izbucnit furios și a refuzat să se miște. Asta, credea ea, îi confirma opinia. Dar el nu se înfuriase din pricina dansului. Pricina supărării lui era pălăria profesoarei care era lăsată pe sofa. Fără a spune nici „pălărie”, nici „profesoară” el repeta cu furie două cuvinte. Acestea erau „hol” și „cui”. Ceea ce dorea să spună era: „Această pălărie nu-și are locul aici. Ar trebui să fie pe cuierul din hol”. Tot interesul lui pentru dans fusese uitat ca și cum ar fi simțit chemarea supremă de a pune ordine în haos. Imediat ce pălăria a fost pusă pe cuier, el s-a calmat și era gata să danseze. E clar că nevoia fundamentală a micuțului pentru ordine are prioritate în fața tuturor celorlalte așteptări sociale pe care lumea le-ar avea de la el.

Studiul cuvintelor și senzitivității copiilor ne permite să penetrăm în profunzimea sufletelor lor, profunzime rareori atinsă de către psihologi.

Răbdarea copilului din primul exemplu precum și nevoia lui de ordine din cel de-al doilea exemplu, ne dă mult de gândit. Dacă la acestea adăugăm povestea copilului care a înțeles o întreagă conversație, dar care n-a fost de acord cu concluzia ultimului vorbitor despre finalul fericit al povestirii aflate în discuție*, vedem că, pe lângă concluziile arătate în diagramă (fig.7), în mintea copilului se derulează o întreagă viață, o întreagă piesă de teatru mentală din care noi suntem excluși.

Fiecare descoperire făcută asupra minții copilului la această vârstă ar trebui publicată, datorită luminii pe care o aruncă asupra modului în care am putea să-i ajutăm pe copii să se adapteze mai bine condițiilor din mediu. Oricât de obositor ne-ar părea, tot ce ajută viața umană are o importanță inestimabilă. Cel ce ajută copilul în primul an de viață are o sarcină nobilă. Acea de a începe și de a colabora la dezvoltarea unei științe viitoare pe care se va baza dezvoltarea mentală și formarea caracterului. Între timp purtăm pe umerii noștri această povară de a preveni ca deviațiile și defectele să nu atingă personalitatea copilului și să nu producă, în acest fel, adulți inferiori. În acest scop trebuie să reținem :

* Vezi *Secretul copilăriei*

1. că primii doi ani de viață afectează tot restul,
2. că pruncul are puteri mentale extraordinare cărora li s-a acordat prea puțină atenție,
3. că el este extrem de sensibil și că, din acest motiv, orice fel de violență produce nu numai o reacție imediată, dar și defecte care pot deveni permanente.

13

IMPORTANȚA MIȘCĂRII ÎN DEZVOLTAREA GENERALĂ

A venit momentul ca, în teoria educației, mișcarea să fie privită dintr-un nou punct de vedere. Noi înțelegem greșit natura și rolul mișcării în copilărie, iar aceste numeroase idei greșite ne fac să gândim că mișcarea e ceva mai puțin nobil decât este de fapt. Ca parte a vieții școlare, care acordă prioritate intelectului, rolul mișcării a fost întotdeauna neglijat, iar acest lucru e trist. Când a fost, în sfârșit, acceptată, a fost doar sub titlul de „exerciții fizice”, „educație fizică” sau „jocuri sportive”. Dar asta înseamnă a trece cu vederea legătura ei strânsă cu dezvoltarea minții.

Hai să revedem sistemul nervos uman în întreaga lui complexitate uimitoare. În primul rând avem creierul (sau „centrul”). Apoi sunt diversele organe de simț, care colectează impresiile și le transmit către creier. În al treilea rând, există mușchii. Iar nervii, care e rolul lor? Aceștia sunt ca niște cabluri pentru transmiterea energiei nervoase către mușchi. Iar această energie este cea care controlează mișcările mușchilor. Deci, sistemul are trei părți principale, creier, simțuri și mușchi. Mișcarea este rezultatul final la care duce funcționarea acestor delicate mecanisme. De fapt, personalitatea se poate exprima doar prin mișcare. Cel mai mare dintre filosofi trebuie să folosească vorbirea sau scrisul pentru a-și comunica ideile, iar acestea implică mișcare musculară. Care ar fi valoarea gândurilor

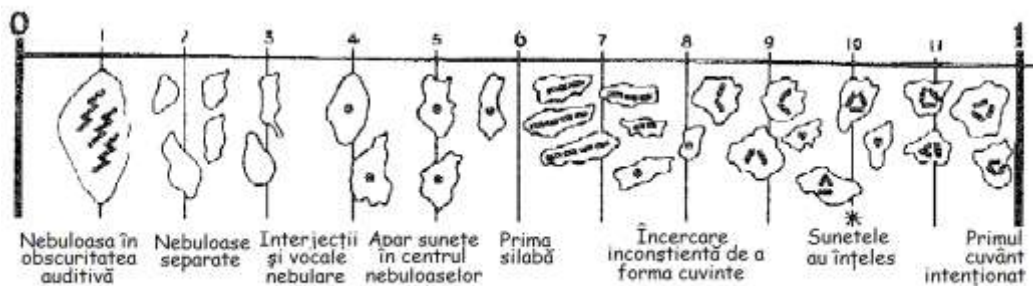
sale dacă nu le-ar exprima? Iar acest lucru îl poate face numai prin folosirea mușchilor.

Dacă observăm animalele, primul lucru care ne surprinde este că ele se pot exprima doar prin intermediul mișcărilor lor. Așa că, ignorarea unei întregi părți a existenței în cazul omului e un fapt aproape illogic.

Fiziologii privesc mușchii ca fiind o parte a sistemului nervos central, spunând că acesta lucrează ca un tot unitar, pentru a pune omul în relație cu mediul său înconjurător. De fapt acest întreg aparat alcătuit din creier, simțuri și mușchi, este, adesea, numit *sistemul de relație*, însemnând că el pune omul în contact cu lumea lui, vie și ne-vie și, prin urmare, și cu alți oameni. Fără ajutorul acestuia omul nu ar putea avea nici un contact cu mediul înconjurător sau cu semenii lui.

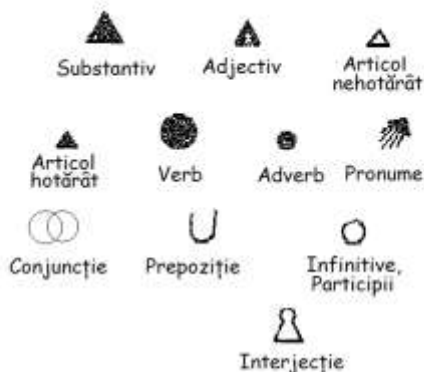
În comparație cu acestea, toate celelalte componente ale corpului omenesc sunt, ca să spunem așa, – egoiste, deoarece ele slujesc numai persoana respectivă. Ele îi permit să trăiască, sau, cum spunem noi, „să vegeteze” și, în consecință, sunt numite „organe și sisteme ale vieții vegetative”. Sistemele vegetative doar ajută pe deținătorul lor să crească și să existe. Cel care îl pune în contact cu lumea este sistemul de relație.

Sistemul vegetativ furnizează bunăstarea fizică a omului și îi permite să se bucure de cea mai bună stare de sănătate. Dar despre sistemul nervos trebuie să gândim într-un mod foarte diferit. Acesta ne dă frumusețea impresiilor noastre, perfecțiunea gândurilor noastre. Este izvorul oricărei inspirații. Deci, este greșit ca acesta să fie redus la nivelul vegetativ. Dacă standardele către care ne îndreptăm sunt legate doar de auto-perfecționarea corpului propriu și de ridicarea noastră pe culmi spirituale, acest lucru ne duce în zona orgoliului spiritual. Este o gravă greșală, poate cea mai mare pe care o poate face omul. Comportamentul animalelor nu le conduce doar spre a avea un corp frumos și spre a face mișcări grațioase, ci are alte scopuri, mult mai îndepărtate. În același fel, viața omului are un scop. Nu este de ajuns ca întotdeauna să tinzi să ajungi pe cele mai înalte culmi de rafinament spiritual și de frumusețe interioară. Desigur, un om poate ținti și trebuie întotdeauna să țintească spre cel mai înalt nivel al perfecțiunii fizice și mentale, dar viața sa ar fi inutilă și nedemnă dacă dorințele lui ar sfârși în acest punct. Într-adevăr, la ce ar putea folosi faptul de a avea creier sau mușchi? Nu există nimic în lume care să nu joace un rol în economia universală și, dacă suntem înzestrați cu bogății spirituale, cu trăiri estetice și cu

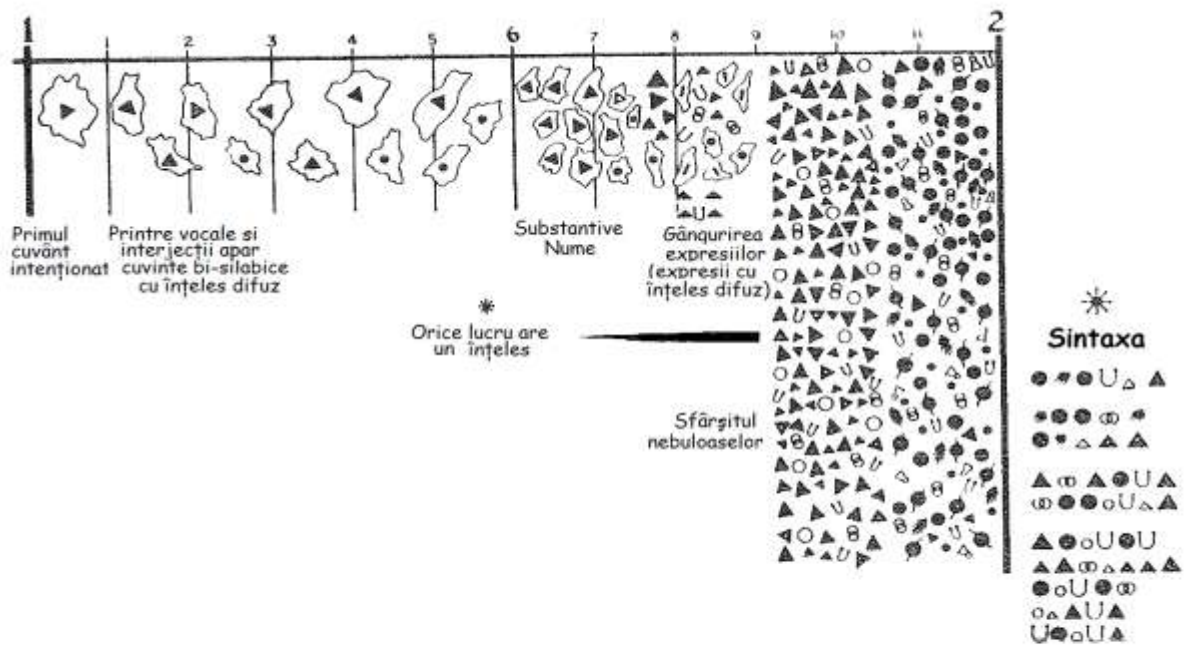
 Sunetele sunt percepute ca provenind de la mișcările gurii

Simboluri gramaticale

După publicarea acestei cărți formele unor simboluri au fost schimbate.

8 . Dezvoltarea limbajului de la stadiul de nebuloasă

la exprimarea conștientă în formă gramaticală.

o conștiință rafinată, aceasta nu e pentru noi înșine, ci pentru ca aceste daruri să fie folosite în beneficiul tuturor și să-și aducă contribuția în economia universală a vieții spirituale.

Puterile spirituale sunt o formă a bogăției. Ele trebuie să intre în circulație astfel încât și ceilalți să se poată bucura de ele; ele trebuie exprimate, utilizate, pentru a completa ciclul relațiilor umane. Chiar și culmile spiritualității, dacă au fost urmărite doar de dragul lor, nu au nici o valoare și dacă țintim numai la acestea, vom neglija cea mai importantă parte a vieții și a scopurile ei. De-am crede în reîncarnare și ne-am spune: „Fiind bun în această viață voi fi mult mai bun în viața mea viitoare”, ar vorbi doar egoismul din noi. Am reduce nivelul spiritual la nivelul vegetativ. Dacă ne gândim totdeauna la noi și numai la noi înșine, chiar și din perspectiva eternității, vom fi veșnic egoiști. În schimb, trebuie să luăm în considerație celălalt punct de vedere și asta nu doar în viața de zi cu zi, ci și în educație. Natura ne-a înzestrat cu multe abilități: acestea trebuie dezvoltate și nu doar dezvoltate, ci folosite.

Următoarea analogie ne-ar putea fi de ajutor. Știm că, pentru a ne bucura de o stare de sănătate bună, inima, plămânii și stomacul trebuie să lucreze toate, împreună. De să nu aplicăm aceeași regulă sistemului de relație, sistemului nervos central? Dacă avem un creier, organe de simț și mușchi, acestea toate trebuie să coopereze. Toate aceste părți ale sistemului trebuie să se exerseze, nici una dintre ele nu trebuie neglijată. Vrem, hai să zicem, să excelăm în capacitatea creierului, dar pentru a reuși în această direcție trebuie să includem și celelalte părți. Pentru a perfecționa orice activitate dată, va fi nevoie de mișcare ca ultima etapă a ciclului. Cu alte cuvinte, o spiritualitate înaltă poate fi atinsă doar prin acțiune. Acesta este punctul de vedere din care trebuie judecată mișcarea. Ea aparține activității totale a sistemului nervos central, și, în această calitate, nu poate fi ignorată. Sistemul de relație este un întreg unitar, chiar dacă are trei părți. Fiind o unitate, acesta poate deveni perfect doar când este pus să lucreze ca o unitate.

Una dintre cele mai mari greșeli ale zilelor noastre este să concepem mișcarea doar în sine, ca ceva separat de funcțiile superioare. Noi gândim la mușchii noștri ca organe care să fie folosite doar în scopul sănătății. Noi „facem exerciții fizice” sau gimnastică, pentru a ne păstra în „formă”, pentru a respira, mânca sau dormi mai bine. Este o eroare care a fost preluată și de școli. În fiziologie acest lucru este ca și cum ai face dintr-un

mare prinț, servitorul unui cioban. Prințul - sistemul muscular - e folosit doar pentru a ajuta viața vegetativă.

O astfel de mare greșală nu poate duce decât la rănire: care apare din separarea făcută între viața mișcării și viața gândirii. Deoarece copilul are atât corp cât și minte, avem sentimentul că trebuie să introducem jocurile sportive în curriculumul școlar, spre a evita astfel neglijarea vreunei părți din cele cu care ne-a înzestrat natura. Dar, a considera totdeauna separat, când mintea, când corpul, înseamnă a întrerupe continuitatea ce ar trebui să domnească între ele. Aceasta ține acțiunea departe de gând. Dar adevăratul scop al mișcării este mult mai înalt decât acela de a produce poftă de mâncare sau de a întări plămâni; este acela de a servi finalitatea existenței, economia universală și spirituală a naturii.

Pentru a le da locul potrivit, mișcărilor omului trebuie să fie coordonate cu centrul – cu creierul. Nu e vorba doar de faptul că gândul și acțiunea sunt două părți ale aceluiași fenomen, ci de faptul că viața superioară se exprimă prin mișcare. A susține altceva înseamnă a face din corpul uman o masă de mușchi, fără creier. Se poate ca dimensiunea vegetativă să se dezvolte, dar interconexiunea dintre minte și mușchi să nu țină ritmul. Capacității de a lua decizii îi lipsește controlul muscular, singurul prin care poate fi exprimată. În felul acesta nu se poate realiza independența, ci doar distrugerea a ceea ce natura, în înțelepciunea ei, a intenționat să fie o unitate.

Când se discută despre dezvoltarea mentală, există mulți care spun, „Ce caută mișcarea aici? Noi vorbim despre minte”. Iar când ne gândim la activitatea intelectuală, ne imaginăm întotdeauna oameni care stau liniștiți, nemișcați. Însă dezvoltarea mentală *trebuie* să fie conectată cu mișcarea și să depindă de ea. Este vital ca teoria și practica educației să ia această idee la cunoștință.

Până acum toți educatorii au considerat mișcarea și sistemul muscular ca ajutoare pentru respirație sau pentru circulație, sau ca mijloace pentru clădirea forței fizice. Dar, în noua noastră concepție, mișcarea este văzută ca având o mare importanță în însăși dezvoltarea mentală, cu condiția ca acțiunea care se execută *să fie conectată cu activitatea mentală în desfășurare*. Ambele, creșterea mentală și spirituală, sunt stimulate de aceasta, fără de care nici progresul maxim, nici sănătatea maximă (vorbind de minte) nu pot exista.

O mulțime de dovezi în favoarea acestui fapt sunt de găsit în natură și devin indiscutabile dacă urmărim, cu grijă și atenție, dezvoltarea copiilor. Urmărind copilul, devine evident că dezvoltarea minții se realizează *prin* intermediul mișcărilor pe care le face. În dezvoltarea vorbirii de exemplu, vedem cum capacitatea crescândă de înțelegere merge mână în mână cu utilizarea din ce în ce mai extinsă a acelor mușchi cu ajutorul cărora copilul formează sunetele și cuvintele. Observațiile făcute pe copii din toată lumea confirmă faptul că, pentru a-și extinde înțelegerea, copilul folosește mișcarea. Mișcarea ajută dezvoltarea minții, iar aceasta își află noi posibilități de exprimare în mișcarea și activitatea ulterioară. Deducem că avem de a face cu un ciclu, deoarece mintea și mișcarea sunt părți ale aceleiași entități. Simțurile participă, de asemenea, iar copilul care are puține oportunități pentru activități senzoriale, rămâne la un nivel mental mai scăzut.

Acum, mușchii care sunt dirijați de creier sunt numiți mușchii voluntari, însemnând că ei sunt sub controlul voinței, iar puterea voinței este una dintre cele mai înalte expresii ale minții. Fără energia voinței, cu greu am putea spune că există viață mentală. Din acest motiv, dacă mușchii voluntari sunt dirijați de voință, ei trebuie să constituie un fel de organ al minții.

Mușchii, care sunt carnea corpului, alcătuiesc cea mai mare parte a acestuia. Scheletul și oasele acționează doar ca suporturi pentru mușchi. Deci și acestea trebuie să facă parte din același sistem. Forma exterioară pe care o contemplăm la oameni și la animale este dată de oase și mușchi. Forma care ne izbește cel mai mult ochiul e dată de musculatura voluntară. Numărul acestor mușchi este aproape imposibil de calculat, dar de mare interes sunt diferențele dintre ei. Unii sunt masivi, alții extrem de delicați, unii sunt foarte scurți, alții lungi și în fâșii, iar fiecare își are scopul său propriu, diferit de al celorlalți. Dacă unul trage într-o anumită direcție, întotdeauna va fi un altul care să tragă în direcția opusă, și cu cât acest joc între forțe opuse este mai viguros și mai precis, cu atât mai delicată va fi execuția mișcărilor. Dacă repetăm timp îndelungat sau „exersăm” o mișcare nouă, cu ideea de a o face cât mai perfectă posibil, acesta va fi un exercițiu orientat pentru a realiza o armonie frumoasă între forțe opuse. Rezultatul nu înseamnă atât de mult un acord, cât o opoziție armonizată, un dezacord asupra căruia s-a căzut de acord.

Noi nu suntem deloc conștienți de aceste forțe contrare. Ei, bine, controlul pe care îl exercităm în mod conștient asupra mișcărilor noastre, se datorează lor. Această armonie internă le este dată animalelor de către natura lor: grația legănării tigrlui sau a saltului veveriței se datorează unei bogații de contrarii echilibrate atât de perfect încât să producă aceste efecte spectaculoase. Ne reamintește de acea mașinărie complicată care funcționează perfect, ceasul, ale cărui roți se învârtesc în direcții opuse și măsoară timpul la perfecție, datorită preciziei cu care a fost reglat.

Astfel, orice mișcare dispune de cea mai complicată și delicată mașinărie. Dar la om, nici una nu este stabilită la naștere, ci urmează a fi formate și perfecționate de activitatea pe care o depune copilul în lume. Spre deosebire de animale, omul este dăruit cu o asemenea abundență de mușchi, încât, cu greu ar putea exista mișcări pe care să nu poată să le poată învăța sau executa, și nu vorbim aici de întărirea mușchilor, ci de coordonarea lor, ceea ce e un lucru foarte diferit. Ideea este că, în cazul omului, mușchii nu sunt coordonați, iar el trebuie să-și construiască și să-și perfecționeze structura nervoasă necesară mișcărilor pe care le învață, prin acțiuni inițiate de mintea sa. Cu alte cuvinte copilul are puterea internă de a produce coordonările, pe care, astfel, le creează el însuși, și, odată ce au început să existe, continuă să le perfecționeze prin exersare. În mod clar, el însuși este unul din principalii factori creativi în producerea lor.

Lucrul minunat este că mișcărilor omului nu sunt fixate și limitate ca cele ale animalelor, ci că el poate decide și alege pe care să le învețe. Există animale care au darul cățărării, alergării sau înotului, dar omul nu are asemenea daruri. În schimb, el are doar un singur dar, acela că le poate învăța pe toate și le poate face mai bine decât animalele!

Însă, o asemenea versatilitate depinde de muncă. Îl costă efortul repetării, al " exersării", în timpul căreia mușchii ajung să acționeze la unison, deoarece interconexiunile nervoase au un mod inconștient de a găsi armonia de care este nevoie, pornind de la o inițiativă voluntară.

În realitate, nimeni nu își însușește toate puterile musculare de care e capabil. Omul e ca o persoană născută cu o avere colosală, atât de bogat încât poate folosi doar o parte din moștenire, dar poate să aleagă, după dorință, partea pe care o va folosi. Un om poate deveni gimnast profesionist, dar asta nu înseamnă că s-a născut cu vreun tip special de mușchi. Nici

dansatoarea de profesie nu e înzestrată cu mușchi speciali pentru dans. Gimnastul și balerina se dezvoltă ei înșiși prin forța voinței. Oricine, indiferent ce ar dori să facă, are la dispoziție o gamă atât de largă de puteri musculare, încât poate alege și își poate fixa singur evoluția. E nevoie doar de colaborarea voinței.

Nu e înscris în natura umană ca toți oamenii să urmeze aceeași cale a dezvoltării, așa cum se întâmplă cu animalele din aceeași specie. Chiar dacă mulți oameni cultivă aceeași artă, fiecare o face într-un mod ușor diferit. Vedem asta în scriere, deși toți putem scrie, fiecare are propriul său scris de mână. Fiecare personalitate umană are propriul său fel de a face lucrurile.

Natura activității unei persoane e trădată de mișcările sale deoarece activitatea sa este expresia minții sale – e viața sa mentală – iar aceasta are acces la un întreg tezaur de mișcări care se dezvoltă în serviciul acestei părți - centrale și conducătoare - a ființei sale interne. Când un om nu reușește să își dezvolte întreaga musculatură, sau - cum se întâmplă uneori - când își dezvoltă numai acei mușchi necesari unei munci fizice grele, atunci mintea îi va rămâne la acest nivel scăzut la care i-au rămas și mișcările. În acest fel, viața mentală a unei persoane poate fi restricționată de tipul de muncă oferit lui, sau preferat de el. Viața mentală a celui ce nu muncește deloc se află în mare pericol, deoarece – deși e adevărat că nu toate forțele musculare pot fi folosite - există o limită sub care e periculos ca cele care sunt folosite să scadă. Când mișcările sunt reduse sub aceasta, întreaga viață a persoanei respective este slăbită. De aceea educația fizică și jocurile sportive au devenit componentă obligatorie a curriculum-ului școlar. Acestea previn situația ca o parte prea mare din sistemul muscular să rămână nefolosită.

Noi, de asemenea, în această metodă ar fi trebuit să urmărim planificarea unei alternanțe a activităților mentale și fizice din școlile obișnuite, dacă nu ar fi fost ca viața mentală exprimată de copiii noștri să fi dus la folosirea constantă a întregii lor musculatură. Acest fapt nu are nimic de a face cu învățarea unor deprinderi particulare. El diferă complet de unele tendințe educaționale moderne în care copilul învață să scrie frumos de parcă ar deveni funcționar, iar alții sunt puși la tras și împins pentru a deveni muncitori mai buni. O instruire profesională de acest tip nu servește adevăratele scopuri ale mișcării în educație așa cum o înțelegem noi. Conceptul pe care îl avem în minte este foarte diferit. Este problema copilului care își coordonează acele

mișcări ce joacă un rol necesar în viața sa mentală, astfel încât să-i îmbogățească aspectele practice și executorii.

Fără acest acompaniament al mișcării, creierul se dezvoltă pe cont propriu, înstrăinat parcă de rezultatele activităților sale. Mișcările care nu sunt dirijate de minte par hazardate și produc necazuri. Însă, mișcarea este atât de esențială vieții oricărui individ în contact cu mediul înconjurător și care își formează relații cu alți oameni, încât trebuie să se dezvolte la această vârstă. Rolul său este să servească omul întreg și viața sa în relație cu lumea externă.*

Ideile și principiile de azi sunt prea mult centrate pe *auto-perfecționare* și *auto-realizare*. Dar, imediat ce înțelegem adevăratele scopuri ale mișcării, această auto-centrare va trebui să dispară. Suntem obligați să extindem conceptul pentru a include toate potențialitățile realizabile. Pe scurt, trebuie totdeauna să ne agățăm cu fermitate de ceea ce se poate numi "filosofia mișcării". Mișcarea este cea care distinge viul de ne-viu. Mai mult, lucrurile vii nu se mișcă niciodată la întâmplare. Ele înaintează către scopuri, iar viețile lor urmează legi ale naturii. Hai (pentru a ne lămurii, noi înșine, foarte clar) să încercăm să ne imaginăm cum ar fi dacă totul ar deveni nemișcat. Dacă în interiorul plantelor ar înceta orice mișcare, nu ar mai exista flori și fructe. Procentajul de gaze otrăvitoare din aer ar spori în mod dezastruos. Dacă orice mișcare ar fi oprită, dacă păsările ar rămâne nemișcate în copaci și toate insectele s-ar prăbuși la pământ, dacă fiarele preeriei nu ar mai cutreiera sălbăticiile și peștii nu ar mai înota în ape, ce loc înfricoșător ar deveni această lume a noastră!

Nemișcarea e imposibilă. Dacă toate mișcările ar fi interzise, sau dacă lucrurile vii s-ar mișca fără scop, fără a fi călăuzite de acea finalitate utilă pe care toate creaturile o au ca temă, lumea ar deveni haotică. Fiecare ființă vie are propriile ei mișcări caracteristice și propriile ei scopuri pre-stabilite, iar în cadrul creației, există un echilibru armonios între toate aceste activități diferite care sunt coordonate pentru a realiza un anumit scop.

Munca este inseparabilă de mișcare. Viața omului și a întregii societăți umane este legată de mișcare. Dacă toată lumea nu ar mai lucra o singură lună, omenirea ar pieri. Deci, mișcarea are și un aspect social; nu e doar o chestiune de igienă.

* Pentru o expunere clară și convingătoare asupra acestei necesități, vezi Prof. J.J.Buytendijk, *Erziehung durch behendiges Tun*.

Dacă toată capacitatea de mișcare a omului s-ar duce în „exerciții fizice”, energia totală a omenirii s-ar consuma și nu s-ar produce nimic. Însăși existența ordinii sociale depinde de mișcare dirijată către scopuri constructive. Individul aflat în pântecul vieții sociale își execută acțiunile atât într-un scop individual cât și într-unul social. Când vorbim de „comportament”, comportamentul oamenilor și animalelor, ne gândim, de fapt, la acest tip de mișcări cu scop. Un asemenea comportament constituie miezul activităților lor și nu se limitează doar la acțiunile care servesc un scop personal; de exemplu, curățenia sau activitatea casnică. Realizarea acestora poate servi finalități mai îndepărtate, întrucât se acționează pentru beneficiul altora. Dar pentru asta, munca omului trebuie să însemne mult mai mult decât un exercițiu de gimnastică. Dansul este cea mai individuală dintre toate mișcărilor, dar chiar și dansul ar fi lipsit de esență fără spectatori; cu alte cuvinte, fără un anumit scop social sau transcendental.

A avea o viziune a planului cosmic în care fiecare formă de viață depinde de mișcări direcționate care au efect dincolo de scopul lor conștient, înseamnă a înțelege munca îndeplinită de copil și a fi capabil să i-o călăuzești mai bine.

14

INTELIGENȚA

ȘI

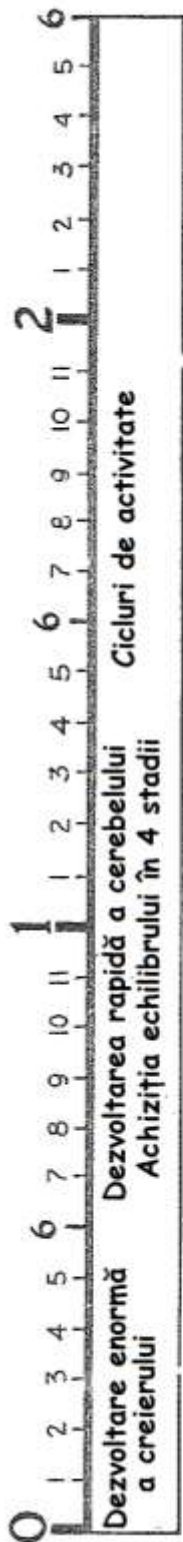
MÂNA

Este foarte interesant să studiem dezvoltarea mecanică a mișcării, nu numai datorită complexității ei, ci și pentru că fiecare dintre fazele pe care le parcurge este vizibilă.

În figura 9, am prezentat dezvoltarea mișcării prin două linii orizontale, cu diferite alte linii perpendiculare pe ele. Liniile puțin mai îngroșate marchează intervale de șase luni, iar cele mai groase, intervale de un an. Linia de jos reprezintă dezvoltarea mâinilor, iar cea de sus reprezintă dezvoltarea echilibrului și a mersului. Așadar, diagrama arată dezvoltarea tuturor celor patru membre, luate câte două.

La animalele inferioare, cele patru membre se dezvoltă și lucrează împreună, dar la om fiecare pereche se dezvoltă separat de cealaltă, lucru care arată clar că servesc scopuri diferite. Pe scurt, mâinile și picioarele au funcții diferite. Capacitatea de a merge și de a menține echilibrul se dezvoltă la toți oamenii într-un mod atât de regulat, încât o putem considera un eveniment biologic. Putem spune fără a ne hazarda, că omul, odată născut, va merge cu siguranță și că toți oamenii vor semăna în modul cum își folosesc picioarele. Dar nimeni nu poate spune ce va face un anume om cu mâinile. Cine știe ce priceperi speciale își vor dezvolta copiii de azi? Cei din generațiile trecute și-au dezvoltat abilități destul de diferite. De aceea, cele două linii vor avea înțelesuri diferite, în funcție de ceea ce studiem: mâinile sau picioarele.

Funcționarea picioarelor are, indiscutabil, o bază biologică și are legătură chiar cu dezvoltarea internă a creierului. Pe de altă

Controlul capului	I	II	III	IV	Efort maxim
Poate sta așezat dacă e ajutat	Poate sta în picioare dar merge în 4 membre	Poate merge cu ajutor	Merge fără ajutor	Merge când obiecte grele	Alteargă și are siguranță în ținerea obiectelor.
Poate să ridice capul și umerii când e culcat cu fața în jos	Poate sta așezat singur			Se catără ținându-se de ceva	Intreprinde plimbări lungi
	Merge pe vârfuli dacă este susținut	Pune toată talpa pe pământ		Urcă scările	Exerciții fizice

Întâi - a fi viu	Dezvoltarea apucării	Prinderea	capătă scop	Fortă	Coordonare prin intermediul experienței
Adaptări fiziologice	Prindere instinctivă	Apucarea unui obiect ales	(MUNCĂ, REPETITIE - EXERSARE) {Discriminare între dorințe}	Ridică obiecte grele în brațe	Munca duce la independență
	Studiază mâna	Primele activități de muncă ale mâinii		Se catără cu ajutorul mâinilor	Spălarea vaselor
	Apucarea intenționată a obiectelor	(Alegere)		Caută oportunități pentru efort maxim	Siguranță în ținere când se catără
					Activități imitative
					Ajută-mă să fac singur
					Curățenie, ștergerea prafului
					Punerea mesei

parte, omul este singurul mamifer care merge pe două picioare, în timp ce toate celelalte merg pe patru. Odată ce omul și-a câștigat echilibrul, el își poate menține această dificilă poziție verticală numai pe două picioare. Dar, pentru el, acest echilibru nu este ușor de dobândit; de fapt, este o adevărată artă care necesită mult exercițiu. Ca să reușească, omul trebuie să-și sprijine toată laba piciorului pe sol, în timp ce majoritatea animalelor merg pe vârfurile picioarelor. Și, desigur, când sunt folosite toate cele patru picioare, există numeroase puncte mici de sprijin. De aceea, piciorul omului poate fi studiat din trei puncte de vedere: fiziologic, biologic și anatomic; și toate sunt foarte interesante.

Dar dacă mâna nu are îndrumarea biologică de care dispune piciorul, dacă mișcările sale nu sunt dinainte stabilite, cine îi va îndruma dezvoltarea? Nedatorând, așa cum se întâmplă, nimic biologiei sau fiziologiei, această îndrumare nu poate veni decât de la creier. Mâna este în legătură directă cu sufletul omului, și nu numai cu sufletul individului, ci și cu diferitele moduri de viață pe care omul le-a adoptat în diferite locuri și în diferite timpuri. Îndemânarea mâinii omului este legată de dezvoltarea minții sale și, în lumina istoriei, observăm că are legătură cu dezvoltarea civilizației. Mâinile omului exprimă gândurile sale, iar din momentul primei sale apariții pe pământ, urme ale operei mâinilor sale apar și în documentele istoriei. Fiecare mare civilizație a lăsat mărturie operele sale de artă specifice. În India a existat o măiestrie meșteșugărească atât de rafinată, încât, astăzi, cu greu poate fi imitată. Dovezi ale unui artizanat deosebit se găsesc în Egipt, în timp ce civilizații cu un nivel mai scăzut au lăsat și ele dovezi, deși acestea sunt mai brute.

Prin urmare, dezvoltarea deprinderilor manuale ține ritmul cu dezvoltarea mentală. Desigur, cu cât munca e mai delicată, cu atât mai mult este nevoie de priceperea și atenția unei minți inteligente care s-o îndrume. În Europa, în timpul Evului Mediu, a fost o perioadă de mare avânt mental, iar cărțile și manuscrisele care reflectau ideile noi erau frumos ilustrate. Chiar și viața spirituală, care pare atât de îndepărtată de lucrurile pământești, a avut splendorile sale de acest gen și, astfel, putem admira

miracolele templelor ornamentate, care au atras oamenii spre un cult comun - temple care au apărut întotdeauna acolo unde a existat viață spirituală.

Ni se spune că Sf. Francis din Assisi - poate cel mai simplu și pur dintre sufletele umane - obișnuia să spună: „Priviți aceste dealuri maiestuoase! Ele sunt zidurile templului nostru și aspirația inimilor noastre!”

Iată că, într-o zi, el și adepții săi spirituali au fost invitați să construiască o biserică, și atât el cât și ceilalți, fiind săraci, s-au folosit de roci netăiate, care le erau la îndemână și pe care le-au cărat pe umeri ca să construiască biserica. Adevărul este că, atunci când există un spirit liber, el trebuie să se materializeze într-o formă de activitate, iar pentru aceasta este nevoie de mâini. Găsim peste tot urme ale muncii manuale a omului și, prin intermediul acestora, putem întrezări o frântură din spiritul său și din ideile timpului său.

Dacă încercăm să ne gândim la trecutul încețoșat și îndepărtat, atât de îndepărtat încât nici oasele nu-au mai rămas, ce oare ne ajută să reconstituim acele timpuri și să ne imaginăm viața celor care au trăit atunci? Arta lor. În unele dintre aceste epoci preistorice există semne ale unei civilizații primitive bazate pe forța fizică. Monumentele și ornamentele sunt alcătuite din blocuri uriașe de piatră, iar noi ne întrebăm uluiți cum de au putut fi asamblate. Peste tot, arta mai rafinată arată, indiscutabil, un nivel mai înalt de civilizație. Așadar, putem spune că mâna omului a urmat intelectul acestuia, viața sa spirituală și emoțiile sale, iar urmele pe care le-a lăsat trădează prezența sa. Dar, și fără acest punct de vedere psihologic asupra lucrurilor, putem vedea că toate schimbările din mediul înconjurător al omului sunt datorate mâinilor sale. Cu adevărat, ar putea părea că toată sarcina inteligenței este să îndrume munca mâinilor. Pentru că, dacă oamenii și-ar fi folosit doar limbajul ca să-și comunice gândurile, dacă înțelepciunea lor s-ar fi exprimat doar prin cuvinte, nu ar mai fi rămas nici o urmă a generațiilor trecute. Datorită mâinii, însoțitoarea minții, s-a ridicat civilizația. Mâna a fost și este organul acestui mare dar pe care îl moștenim.

De aceea, mâinile sunt legate de viața mentală. Într-adevăr, nu susține vechea artă a chiromanției că istoria rasei este imprimată în palmă și că aceasta este un organ spiritual? Din acest motiv, studiul dezvoltării psihice a copilului trebuie să fie strâns legat de studiul activității mâinilor sale, care sunt

stimulate de mintea sa. Nimic nu arată mai clar decât această activitate cât de bine se împletesc cele două.

Putem afirma astfel: inteligența copilului se poate dezvolta până la un anumit nivel fără ajutorul mâinilor sale. Dar, dacă se dezvoltă cu ajutorul mâinilor, atunci nivelul pe care îl atinge este superior iar caracterul copilului este mai puternic. Așadar, chiar și aici, în ceea ce credem a fi numai o problemă pur psihologică, realitatea este că personalitatea unui copil rămâne rudimentară dacă nu găsește oportunități pentru a-și pune capacitățile de mișcare în practică asupra a tot ceea ce-l înconjoară. Din experiența mea, dacă - din motive speciale - un copil nu a fost capabil să-și folosească mâinile, caracterul său rămâne la un nivel scăzut în procesul de formare: este incapabil de ascultare, nu are inițiativă și pare leneș și trist. Dar acei copii care au fost capabili să-și folosească mâinile se dezvoltă cel mai bine și ating o tărie de caracter impresionantă.

Aceasta ne aduce în minte un moment interesant din istoria Egiptului, când munca manuală, meșteșugărească, era prezentă în toate domeniile; în artă, arhitectură și religie. Înscripțiile de pe mormintele din acea epocă arată că cea mai mare prețuire pe care-o putea primi un om era să se spună despre el că a fost o persoană de caracter. Așadar, dezvoltarea caracterului trebuie să fi părut foarte importantă pentru acești oameni, ale căror realizări manuale erau de cel mai înalt nivel. Aceasta ilustrează încă o dată, modul în care activitatea mâinilor ține pasul, de-a lungul istoriei, cu dezvoltarea caracterului și a civilizației, și modul în care mâinile sunt în relație cu personalitatea.

Și dacă, pe lângă acestea, ne gândim și la modul de mers al acelor oameni, acesta a fost, așa cum ne-am putea aștepta, întotdeauna pe două picioare, vertical și păstrându-și echilibrul. Probabil, ei dansau și alergau puțin altfel decât noi, dar întotdeauna și-au folosit doar picioarele pentru a se deplasa încolo și înapoi.

Dezvoltarea mișcării este, prin urmare, dublă; în parte, este legată de legea biologică; în parte, este legată de viața interioară; deși ambele tipuri sunt dependente de folosirea mușchilor. Studiind copilul, avem de urmat două linii de dezvoltare: dezvoltarea mâinii și aceea a mersului și a menținerii echilibrului. Din figura 9 observăm că abia la vârsta de un an și jumătate apare o legătură între cele două. Acum este perioada în care copilul dorește să care obiecte grele cu mâinile, iar picioarele trebuie să-l sprijine. Picioarele omului, care sunt mijloacele sale

naturale de deplasare, îl poartă la locurile unde poate munci, dar munca aceasta o face cu mâinile. El poate merge distanțe lungi, iar oamenii au ajuns, în realitate, să ocupe întreaga suprafață a pământului și, în timp ce avea loc această cucerire a pământului, ei trăiau și mureau. Dar ceea ce au lăsat în urma lor, ca semn al trecerii lor, a fost munca mâinilor lor.

În studiul nostru asupra limbajului am văzut că vorbirea se leagă, în primul rând, de auz. Dar acțiunea este legată de vedere, căci avem nevoie să vedem unde punem piciorul, iar când mâinile noastre lucrează, trebuie să vedem ce fac. Aceste două simțuri, auzul și văzul, sunt cele mai implicate în dezvoltarea psihologică a copilului. În viața sa mentală, primul lucru care se trezește este capacitatea de a observa ce e în jurul său și este evident că trebuie să ajungă să cunoască lumea în care urmează să se miște. Primele sale mișcări sunt precedate de o muncă de observare, iar când începe să se deplaseze, va fi ghidat de ceea ce știe deja și de ceea ce a devenit capabil să perceapă. Obținerea adaptării și a mișcării sunt, ambele, dependente de gradul precedent de dezvoltare mentală. Tocmai de aceea copilul nou-născut începe prin a sta întins, fără a se deplasa. Când, mai târziu, se va deplasa, va fi capabil să-și urmeze orientarea/ghidul minții sale.

Primul semn de mișcare este efortul copilului de a apuca sau de a lua ceva. Până când nu apare apucarea, atenția copilului nu este atrasă de mâna care i-a dat posibilitatea să facă această activitate. Prinderea, apucarea, care la început a fost inconștientă, devine acum conștientă și, așa cum vedem urmărind copilul, mâna, și nu piciorul, este prima care îi atrage atenția. Odată ce aceasta s-a întâmplat, acțiunea de a apuca obiecte continuă dar, în loc de a fi instinctivă, cum a fost la început, devine intenționată. La zece luni, procesul de observare a lumii înconjurătoare a trezit în copil interesul față de ea și, acum, dorește s-o stăpânească. Prinderea intenționată, impulsivă de dorințele sale, încetează în acest moment să mai fie doar o simplă prindere. Ea face loc unor adevărate exerciții ale mâinii, exprimate, mai ales, prin deplasarea obiectelor dintr-un loc în altul. Posesor al unei imagini clare a împrejurimilor și, plin de dorințe în ceea ce le privește, copilul începe să acționeze. Înainte de a împlini un an, mâinile sale devin ocupate în variate feluri, care, pentru el, sunt, s-ar putea spune, numeroase tipuri de muncă: deschiderea și închiderea dulapurilor, a cutiilor cu capace, tragerea sertarelor de la bufet, scoaterea dopurilor și a capacelor

de la sticle și punerea lor înapoi, scoaterea resturilor dintr-un coș și punerea lor la loc. Prin intermediul acestor eforturi, copilul reușește să obțină din ce în ce mai mult control asupra mâinilor sale.

Între timp, ce s-a întâmplat cu cealaltă pereche de membre? Aici, nici inteligența, nici conștiința nu trebuie să intervină. Ceea ce se întâmplă este, din punct de vedere anatomic, o formă de dezvoltare rapidă a cerebelului, organul special pentru controlul mușchilor care ne mențin în echilibru.

Este ca și cum ar suna un clopoțel, strigând unui corp inert să se ridice și să-și mențină echilibrul. În acest caz, mediul înconjurător nu are nici un rol. Ordinele vin de la creier. Copilul, cu efort și puțin ajutor, mai întâi stă așezat și apoi se clatină pe picioare.

Psihologii spun că ridicarea omului în poziția verticală are patru stadii. În prima, stă așezat, în a doua se rostogolește pe burtă și se târăște și dacă, în timpul acestei faze, cineva îi oferă două degete de care să se țină, el își poate mișca picioarele, unul câte unul, dar atingând pământul numai cu degetele picioarelor. Când, în sfârșit, stă în picioare singur, o face cu toată laba piciorului pe sol. Ajungând astfel în poziția verticală, normală pentru om, el poate merge, cu condiția să se țină de ceva, de exemplu, de fusta mamei sale. Iar foarte curând după aceea ajunge la cel de-al patrulea stadiu, care este acela al mersului de unul singur.

Toate acestea s-au întâmplat pur și simplu printr-un proces intern de maturare. Următoarea tendință a copilului este de a spune: „Acum că am picioarele mele, am plecat. La revedere!”

El a ajuns acum la un alt nivel de independență, căci esența independenței este aceea de a fi capabil să faci ceva pentru tine însuși. Conceptul filosofic care stă la baza acestor cuceriri succesive a independenței este acesta: omul își obține independența prin efort. Să fii capabil să faci ceva fără ajutorul altcuiva: aceasta este independența. Dacă ea există, copilul poate progresa rapid; iar dacă nu există, progresul lui va fi lent. Cu aceste idei prezente în minte, putem vedea cum trebuie tratat copilul: ele ne oferă un ghid folositor pentru cum să acționăm în raport cu el. Cu toate că înclinațiile noastre naturale se îndreaptă către a ajuta copilul în strădaniile lui, filosofia aceasta ne învață să nu dăm niciodată un ajutor mai mare decât este absolut necesar. Copilul care vrea să meargă singur trebuie lăsat să încerce, pentru că ceea ce întărește orice capacitate în procesul

de dezvoltare este exercițiul, iar exercițiul este necesar și după ce s-a dobândit abilitatea de bază. Dacă un copil este mereu purtat în brațe, chiar și la vârsta de trei ani (lucru pe care l-am văzut adeseori), dezvoltarea lui nu este ajutată, ci împiedicată. De îndată ce s-a ajuns la independență, adultul care continuă să ajute devine un obstacol.

Prin urmare, este clar că nu trebuie să purtăm în brațe copilul, ci să-l lăsăm să meargă, iar dacă mâna sa dorește să muncească, trebuie să-i dăm obiecte pe care să poată exersa o activitate inteligentă. Ceea ce conduce copilul pe calea independenței sunt propriile lui acțiuni.

Observațiile ne arată că la vârsta de un an și jumătate apare un nou factor de o mare importanță atât în dezvoltarea brațelor cât și a picioarelor. Acest factor este forța, tăria. Copilul care a devenit activ și îndemânic simte că e puternic. Ideea sa principală, în orice face, nu este numai aceea de a exersa, ci și aceea de a depune maximum de efort(cât de diferit față de noi)!

Natura pare că-i spune: „Ai agilitate și îndemânare, iar acum trebuie să devii puternic. Altfel, toate acestea vor fi inutile”.

Iar acesta este momentul în care îndemânarea mâinilor și puterea de a-și menține echilibrul pe picioare fac cauză comună. În loc de a merge pur și simplu, copilului îi place să facă plimbări foarte lungi și să care obiecte destul de grele. Oamenii, de fapt, nu sunt făcuți doar pentru a merge, ci și pentru a căra greutate. Mâna, care a învățat să apuce, trebuie să se antreneze să ridice greutate și să le mute. Iată copilul de un an și jumătate strângând în brațe o cană uriașă de apă, pe care reușește s-o susțină, menținând, însă, echilibrul cu dificultate și mergând foarte încet. Există, de asemenea, și o plăcere pentru sfidarea și înfrângerea legilor gravitației. Copilul adoră să se cațere iar când face asta, să se prindă cu mâinile și să se tragă în sus. Nu mai prinde obiectele ca să le ia, ci le apucă strâns ca să se cațere. Toate acestea urmăresc punerea la încercare a forței musculare și o întreagă perioadă a vieții este dedicată acestor încercări. Iată că și în această etapă vedem logica naturii, pentru că omul matur trebuie să fie puternic din punct de vedere fizic.

Doar după toate acestea copilul, care acum merge și este încrezător în puterea sa, începe să observe acțiunile celor din jurul său și încearcă să facă aceleași lucruri. În această perioadă el imită nu pentru că i-a spus cineva să facă asta, ci fiindcă simte o nevoie interioară. Este ceva ce se poate percepe doar când copilul este liber. Așadar, aici putem expune logica naturii:

1. Să-i dea copilului poziția verticală, dreaptă.
2. Să-l facă să meargă și să devină puternic.
3. Să-i dea posibilitatea să ia parte la viața ce se desfășoară în jurul său.

Din aceasta vedem cum fazele pregătitoare urmează una alteia. Mai întâi copilul trebuie să se pregătească el însuși și să-și pregătească instrumentele trupești, apoi să devină puternic, apoi să-i observe pe alții și, în final, să înceapă să facă el însuși diferite activități. Natura îl îndeamnă și chiar îi sugerează exerciții de gimnastică, de exemplu urcatul pe scaune și pe scări. Numai după aceea începe o nouă fază în care simte nevoia de a începe să facă lucrurile singur. „Sunt pregătit și acum vreau să fiu liber”.

Nici un psiholog nu a luat suficient în considerație faptul că micuțul devine un mare plimbăreț și simte nevoia să facă plimbări foarte lungi. De obicei, noi fie îl purtăm în brațe, fie îl punem într-un cărucior. Noi credem că el nu poate merge și îi oferim un mijloc de transport; că el nu poate munci, așa că muncim noi pentru el. Chiar din momentul intrării lui în viață noi îi inducem un complex de inferioritate.

15

DEZVOLTAREA

ȘI

IMITAȚIA

În capitolul trecut ne-am despărțit de copil la vârsta de un an și jumătate. Această vârstă a devenit un punct de interes și poate fi un moment de cotitură în educație. Este momentul în care pregătirea membrelor superioare se alătură pregătirii membrelor inferioare. Personalitatea copilului este, de asemenea, pe punctul de a se extinde, pentru că, odată cu „explozia în limbaj” la vârsta de doi ani, în scurt timp va ajunge la un stadiu de reală completitudine. În pragul acestui eveniment, la un an și jumătate, copilul face deja eforturi să exprime ce are în minte. Este o perioadă de mare efort și de activitate constructivă.

În timpul acestei faze a dezvoltării copilului, trebuie să fim deosebit de atenți să nu distrugem nici una dintre tendințele naturale ale vieții. Dacă natura arată atât de clar că aceasta este o perioadă de efort intens, trebuie să fim pregătiți să ajutăm acest efort. A spune aceasta înseamnă a face o afirmație foarte generală, dar sunt mulți cercetători în domeniul copilăriei care ar exprima-o în detalii exacte. Ei spun că în această perioadă a vieții copilul începe să imite. Ideea în sine nu este o noutate, deoarece întotdeauna s-a spus despre copii că îi imită pe cei mari. Dar acesta era un mod superficial de a pune problema. Astăzi ne dăm seama că, înainte de a putea imita, copilul trebuie, mai întâi de

toate, să înțeleagă. Vechea idee era că tot ce aveam de făcut, noi, cei maturi, era să ne purtăm obișnuit, iar copiii, prin imitație, vor crește făcând ce facem noi. Aici se terminau responsabilitățile noastre. Bineînțeles că includeam și ideea de „a da un bun exemplu” și accentuam importanța faptului ca toți adulții să facă asta, mai ales educatorii. De exemplul lor depindea binele umanității. Și mamele, de asemenea, trebuiau să fie perfecte. Dar natura nu gândește în acest fel. Ea nu e preocupată de perfecțiunea adulților. Lucrul important este acela că, înainte de a putea imita, copilul trebuie pregătit pentru asta și această pregătire derivă din eforturile pe care le-a făcut. Acest lucru este valabil pentru fiecare ființă umană. Exemplul dat de adulți oferă doar scopul sau motivația pentru a imita. El nu produce un rezultat reușit. De fapt copilul, odată lansat în încercările sale, deseori își depășește exemplul. El face mai perfect și mai exact tot ce i s-a sugerat. În anumite tipuri de activități acest adevăr este evident. Toată lumea știe că, pentru ca un copil să devină pianist, el trebuie să facă mult mai mult decât să-i imite pe aceia care știu deja să cânte. El trebuie să exerseze în continuu, pentru a da degetelor sale îndemânarea necesară. Și totuși, cât de des aplicăm această credință *naivă* în imitație, în domenii care sunt și mai complicate. Îi citim copilului, ori îi spunem povești despre eroi și sfinți gândind că acest lucru îl va influența să devină erou sau sfânt. Lucru imposibil fără o mult mai profundă pregătire a spiritului. Nimeni nu poate deveni „mare” doar prin imitație. Exemplul poate trezi o speranță, un interes. Dorința de a imita poate stimula efortul; dar, pentru a ajunge pe culmi este necesar un antrenament îndelungat. În domeniul educațional, natura însăși ne învață că imitația necesită pregătire. Primele eforturi pe care le face copilul nu au ca scop imitarea, ci *formarea în el însuși a capacității de a imita*; ele au ca țintă schimbarea *lui însuși* în lucrul dorit. Aceasta arată importanța universală a pregătirii indirecte. Natura nu ne dă numai puterea de a imita, ci și puterea de a ne transforma, de a deveni ceea ce ne sugerează exemplul. Și dacă, în calitate de educatori, credem că putem ajuta forțele vieții copilului să-și împlinească menirea, atunci este important să știm în ce momente ajutorul nostru poate fi folositor.

Dacă urmărim un copil de această vârstă, vom vedea că încearcă să facă ceva anume. Ceea ce el încearcă să facă ne poate părea absurd, dar asta n-are importanță. El trebuie să termine acel lucru. Este îndemnul vieții dinăuntru său care-i comandă aceasta. Dacă ciclul său de activitate este întrerupt,

rezultatele sunt o deviație a personalității, lipsă de scop și de interes. În zilele noastre se susține că este foarte important a lăsa aceste cicluri de activitate să-și continue cursul. Nu mai puțin importante sunt formele indirecte de pregătire; de fapt, toate acestea sunt forme ale acestei pregătiri. Întreaga noastră viață ne pregătește indirect pentru viitor. La toți aceia care au făcut ceva de o importanță fundamentală, veți descoperi că întotdeauna a existat o perioadă intensă în viețile lor, care a precedat efectuarea acelei realizări. Nu a fost neapărat o muncă de același fel, dar trebuie să se fi făcut un efort intens în aceeași direcție sau în alta, iar acesta a acționat ca o pregătire spirituală, cu condiția ca aceasta să se fi putut desăvârși. Ciclul trebuie să se fi completat. Așadar, oricare ar fi activitatea inteligentă desfășurată de copil și la care avem ocazia să asistăm - chiar dacă nouă ne pare absurdă sau contrară dorințelor noastre (cu condiția, bineînțeles, să nu-i cauzeze nici un rău) - nu trebuie să intervenim; deoarece copilul trebuie întotdeauna să termine ciclul de activitate asupra căreia s-a hotărât.

Așa cum s-a spus în capitolul anterior, copiii la această vârstă găsesc căi interesante prin care să-și ducă la capăt intențiile. Vedem prichindei mai mici de doi ani care, aparent, cară greutatea mult peste puterile lor, fără nici un motiv evident. În casa unui prieten erau niște scaune grele și am văzut un copil de un an și jumătate care s-a apucat să le mute, cu un efort vizibil, de la un capăt al camerei la celălalt. Copiii le place să ajute la aranjarea mesei și vor căra pâini întregi în brațe, atât de mari încât nu pot nici să-și vadă picioarele. Vor continua să facă aceasta, să care obiecte înainte și înapoi, până obosec. De obicei, grija adultului este să elibereze copilul de greutate, dar psihologii din zilele noastre sunt convingși că ajutorul de acest fel, care întrerupe activitatea aleasă chiar de copil, este una dintre cele mai dăunătoare forme de acțiune represivă pe care o putem face. Tulburările nervoase ale multor copii „dificili” pot fi urmări ale acestui tip de interferență.

Un alt tip de efort către care copiii se simt atrași este acela de a urca scările. Când facem noi această activitate avem un motiv anume, dar copilul o face fără nici un motiv. Atunci când a ajuns în vârf, el nu este mulțumit și coboară ca să urce din nou și, astfel, își completează ciclul de mai multe ori. Toboganele făcute din lemn sau ciment, pe care le vedem deseori pe terenurile de joacă ale școlilor, servesc foarte bine acestui scop; dar pentru copil nu alunecatul contează, ci urcatul, bucuria de a face efort.

Este atât de dificil să găsești adulți care să nu intervină în activitățile copiilor, așa încât toți psihologii sunt de acord în a cere crearea unor locuri separate în care copiii să poată lucra fără a fi întrerupți. În acest scop, grădinițele și creșele pentru copii sunt foarte importante, în special pentru prichindeii de la un an și jumătate în sus. Tot felul de lucruri sunt făcute, special, pentru aceste școli. Poate fi o căsuță în vârful unui pom cu o scară pentru a urca și coborî. Dar căsuța aceasta nu este un loc în care să te odihnești sau să locuiești; este un punct la care să ajungi. Scopul ei este efortul necesar pentru a ajunge acolo; casa este neînsemnată. Dacă micuțul vrea să care ceva, întotdeauna va alege cel mai greu lucru pe care-l va găsi. Chiar și instinctul pentru urcat, care este atât de observabil, nu este altceva decât o dorință de a face efortul necesar. El încearcă să găsească ceva „dificil” pe care să se cațere, poate un scaun. Dar scările îi oferă cea mai mare bucurie, deoarece copiii au o tendință interioară de a merge în sus.*

Acest tip de activitate, care nu servește nici unui scop extern, le oferă copiilor exercițiul de care au nevoie pentru a-și coordona mișcările. Stăpânirea mișcărilor coordonate (mișcări în care mai mulți mușchi trebuie să coopereze) este aceea care-i permite copilului să ne imite acțiunile. Țelul aparent al activității copilului nu este scopul ultim; tot ce face copilul este să se supună unui impuls interior. Numai după ce este pregătit, el poate imita adulții. Numai atunci mediul înconjurător îl poate inspira ce să facă. Dacă vede pe cineva măturând sau făcând aluat, acum este capabil să i se alăture; noua idee poate stimula o acțiune de succes.

Să ne întoarcem acum la copilul de doi ani și la nevoia lui de a merge. Este natural să simtă această nevoie, pentru că el trebuie să pregătească omul viitor și, de aceea, trebuie să-și însușească toate abilitățile umane esențiale. Copilul de doi ani este capabil să mergă o milă sau două și, de asemenea, să urce dacă are chef. Cele mai dificile aspecte ale mersului îl atrag cel mai mult. Trebuie să ne amintim că ideea copilului despre mers este destul de diferită de a noastră. Credința noastră că o plimbare lungă este peste puterile lui, vine din faptul că-l facem să meargă în ritmul nostru. Acesta este un lucru la fel de stupid cum ar fi acela de a merge la plimbare alături de un cal și să ai

* În cartea mea *Secretul copilăriei* cititorul va găsi multe exemple ale acestui ciclu de activitate.

pretenția să ții pasul cu el. Cel din urmă, văzând că respirăm greu, va spune atunci (așa cum noi spunem copilului) „Nu e bine. Sari în spatele meu și vom ajunge acolo împreună”. Dar copilul nu încercă “să ajungă acolo”. Tot ce vrea el este să meargă. Și deoarece picioarele lui sunt mai scurte decât ale noastre, nu trebuie să încercăm să-l facem să țină pasul cu noi. Noi suntem cei care trebuie să meargă în ritmul lui. Necesitatea aceasta de a nu ne grăbi cu un copil este destul de clară în cazul acesta, și ar trebui să observăm că această regulă se aplică oricând educăm copiii mici, nu contează în ce domeniu. Copilul are propriile legi de dezvoltare și dacă vrem să-l ajutăm să crească, trebuie să urmăm aceste legi, nu să ne impunem propriile legi asupra lui. Copilul nu merge numai cu picioarele, ci și cu ochii. Ceea ce-l îndeamnă sunt lucrurile interesante pe care le vede. Iată o oaie care paște. El se așază lângă ea și-o privească. Imediat se ridică și se duce la o anumită distanță - vede o floare - o miroase - vede un copac - merge direct la el, se plimbă în jurul lui de câteva ori, apoi se așază să-l privească. În acest fel poate hoinări mile întregi. Plimbările sale sunt întrerupte de perioade de odihnă și, în același timp, pline de descoperiri interesante. Dacă întâlnește vreun obstacol în drumul său, de exemplu câteva pietre căzute, sau un trunchi de copac, atunci fericirea sa este completă. Iubește apa. Stând jos pe malul unui râuleț murmură fericit „Apă, apă!”. Tovarășul său matur, vrând să ajungă undeva cât de curând posibil, are idei destul de diferite asupra subiectului referitor la scopul plimbării.

Drumul copilului este ca și acela al primelor triburi de oameni care au colindat pământul. Nimeni n-a zis „Hai la Paris”, căci nu exista Parisul. „Hai să luăm trenul”... nu existau trenuri. Oamenii au mers până au găsit ceva interesant sau folositor; o pădure de unde se puteau aduna lemne; o câmpie întinsă pentru nutreț. Așa sunt și copiii. Instinctul de a se mișca de colo-colo, de a trece de la o descoperire la alta, este o parte a naturii lor și trebuie să constituie și o parte a educației lor. Pentru educator, copilul care merge să facă o plimbare este un explorator. Ideea de explorare sau cercetare, care este folosită azi ca un fel de eliberare sau schimbare față de activitatea din școală, ar trebui să fie o parte obișnuită a educației și să apară mult mai devreme în viață. Toții copiii ar trebui să se poată plimba astfel, ghidați de ceea ce-i atrage. Școala, în această activitate, ar trebui să le ofere ajutor pregătitor în clasă; învățându-i, de exemplu, numele culorilor, formele frunzelor și nervurile lor, obiceiurile insectelor, păsărilor și

ale altor animale. Toate acestea deschid domenii pline de interes: cu cât copiii știu mai mult, cu atât vor vedea mai mult, și cu atât vor merge mai departe. Pentru a explora, e nevoie de curiozitate intelectuală deplină și este sarcina *noastră* să i-o fomăm.

Mersul este un exercițiu complet prin el însuși. Nu este nevoie să i se adauge alte exersări musculare. Un om care face plimbări, respiră și digeră mai bine, se bucură de toate avantajele sănătății pe care o urmărim prin sport. Este o formă de exercițiu care aduce frumusețe corpului și, dacă pe marginea drumului găsim ceva interesant de adunat sau de identificat, un șanț de sărit, lemne de adunat pentru foc, aceste mișcări - de a întinde brațele și de a apleca corpul - se transformă în gimnastica perfectă. Puțin câte puțin, pe măsură ce cunoașterea omului se dezvoltă, interesele sale intelectuale se lărgesc, iar odată cu acestea se extind și activitățile corpului său. Drumul educației ar trebui să urmeze drumul evoluției, a merge și a te bucura de orizonturi tot mai largi. În felul acesta, viața copilului devine tot mai bogată.

A face din acest principiu o parte a educației este foarte important în zilele noastre, când oamenii merg mai puțin pe jos, folosind tot felul de vehicule pentru transport. Nu este un lucru bun să împărțim viața în două: folosim membrele pentru jocuri iar capul pentru cărți. Viața ar trebui să fie un întreg unitar, în special în primii ani, când copilul se formează în conformitate cu legile creșterii sale.

16

DE LA

CREATORUL INCOȘTIENT

LA

LUCRĂTORUL CONȘTIENT

Până acum am discutat despre o perioadă din dezvoltarea copilului care, credem că are multe în comun cu viața sa din pântecul matern. Acest fel de dezvoltare continuă până la trei ani, și, în timpul acestei perioade - care este una foarte creativă - au loc multe schimbări importante. Totuși, în ciuda acestui lucru, trebuie să ne gândim la ea ca la o parte din viață care cade pradă uitării. Este ca și cum natura ar fi tras o linie de separare; pe de o parte sunt întâmplări pe care nu ni le mai putem aminti; pe de altă parte este începutul memoriei. Partea uitată este aceea pe care am numit-o *psiho-embriionară*, adică partea care trebuie comparată cu viața *fizico-embriionară*, ori pre-natală, pe care nimeni nu și-o poate aminti.

În această perioadă psiho-embriionară diversele capacități se dezvoltă în mod separat și independent unele de altele; de exemplu, limbajul, mișcarea brațelor și mișcarea picioarelor. Tot acum capătă formă și anumite capacități senzoriale. Iar aceasta ne amintește de perioada prenatală, când organele fizice se dezvoltă fiecare pe cont propriu, fără legătură cu celelalte. Deoarece în această perioadă psiho-embriionară vedem capacitățile mentale de control apărând în mod separat. Iar faptul că nu reușim să ne amintim ce se întâmplă nu este surprinzător,

Întrucât încă nu există unitate la nivelul personalității - această unitate putând să apară doar atunci când părțile sunt complete.

Astfel se întâmplă că la vârsta de trei ani viața pare să înceapă din nou; deoarece acum conștiința strălucește în toată împlinirea și gloria ei. Între aceste două perioade, perioada inconștientă și cea care-i urmează, aceea de dezvoltare conștientă, pare să existe un hotar bine marcat. În prima, nu există posibilitatea unei memorii conștiente. Doar odată cu apariția conștiinței dobândim unitatea personalității, și, ca urmare, puterea de a ne aminti.

Înainte de vârsta de trei ani se creează funcțiile; după această vârstă ele se dezvoltă. Linia de demarcare dintre aceste două perioade ne reamintește de Apele Lethei - Râul Uitării din mitologia greacă. Ne vine foarte greu să ne amintim ce s-a întâmplat cu noi înainte de vârsta de trei ani și, chiar mai greu, perioada de dinainte de a avea doi ani. Psihanaliza încearcă prin toate mijloacele să extragă trecutul din străfundul minții, dar nimeni, la modul general, nu poate să-și amintească ceea ce s-a întâmplat înainte de al treilea an de viață. Ar putea fi vreo situație mai dramatică decât aceea în care, tocmai în momentul când creația ne-a scos din neștiut la lumină, nici măcar persoana în cauză să nu poată spune nimic despre ce s-a petrecut!

Creatorul inconștient, acest personaj uitat, pare a fi fost șters cu totul din memoria umană, iar copilul care ne întâmpină la vârsta de trei ani este o persoană pe care o găsim imposibil de înțeles. Conexiunile care ne leagă de el au fost tăiate de natură. De aceea există un pericol uriaș ca adultul să distrugă ceea ce natura încearcă să clădească. În acest sens trebuie să ne amintim că în această primă parte a vieții sale, copilul este totalmente dependent de noi. El nu poate să se descurce de unul singur și dacă noi, adulții, nu învățăm nimic - fie de la natură, fie de la știință - referitor la modul în care i se dezvoltă mintea, probabil că vom deveni cele mai mari obstacole în calea progresului său.

Dar, înainte de sfârșitul acestei perioade, copilul a dobândit capacități care-i permit să se apere singur. Dacă se simte oprimat de către adult, poate protesta prin cuvinte, poate să fugă sau să joace farse. Asta nu înseamnă că scopul real al copilului este de a se apăra. Ceea ce dorește să facă este să-și stăpânească mediul, găsind în el mijloacele propriei dezvoltări. Și ce anume (pentru a fi exact) trebuie el să dezvolte? Simplu, toate acele capacități pe care până acum le-a creat. Deci, de la vârsta de trei ani până la șase ani, fiind capabil să abordeze mediul înconjurător în mod

deliberat și conștient, el începe o perioadă de adevărată construcție. Capacitățile ascunse pe care le-a creat în perioada anterioară se pot acum dezvălui, datorită oportunităților de experiențe conștiente pe care le găsește în lumea înconjurătoare. Asemenea experiențe nu sunt doar joacă, sau o serie de activități întâmplătoare, ci reprezintă munca pe care trebuie să-o facă pentru a crește. Mâna sa, ghidată de inteligență, începe să execute treburi cu caracter tipic uman. Dacă, la început, copilul era o ființă aproape contemplativă - privindu-și lumea cu o pasivitate aparentă și folosind-o pentru a-și construi temelii minții - în această nouă lume el își exersează voința. La început era condus de o forță impersonală, parcă ascunsă în el; acum este condus de un „Eu” conștient, de propriul sine, și vedem că acum mâinile lui sunt active. Este ca și cum copilul, după ce a absorbit lumea printr-un fel de inteligență inconștientă, acum „pune mâna” pe ea.

Celălalt tip de dezvoltare care începe chiar acum, constă în perfecționarea achizițiilor deja realizate. Limbajul este un exemplu foarte clar, deoarece dezvoltarea sa spontană continuă până în jurul vârstei de cinci ani. Limbajul exista deja încă de la vârsta de doi ani și jumătate, când copilul nu numai că putea să formeze cuvinte, dar folosea propoziții corecte din punct de vedere gramatical. Dar încă rămâne această sensibilitate specială (perioada senzitivă a limbajului, cum am numit-o noi) care continuă să îndemne copilul să fixeze sunetele limbii cu o din ce în ce mai mare acuratețe și, mai presus de toate, să o îmbogățească cu un tot mai amplu *repertoire* de cuvinte.

Prin urmare, există două tendințe: una de extindere a conștiinței prin activități desfășurate asupra mediului înconjurător, a doua, de perfecționare și îmbunătățire a acelor abilități deja formate. Acestea ne arată că perioada de la trei la șase ani este una de „perfecționare constructivă” prin intermediul activității.

Puterea minții de a absorbi fără încetare din lumea înconjurătoare încă există, dar acum procesul de absorbire este ajutat și îmbogățit prin experiență activă. Nu mai este doar o simplă problemă a simțurilor, deoarece acum participă și mâna. Această mână devine „organul de prin care mintea captează”. Dacă până acum copilul era obișnuit să absoarbă lumea cu privirea în timp ce era cărat încolo și înapoi, acum el arată o tendință irezistibilă de a atinge orice și de a zăbovi asupra unor lucruri individuale. El este mereu ocupat, fericit, făcând mereu ceva cu mâinile. Inteligența sa nu se mai dezvoltă pur și simplu

prin faptul că există: ea are nevoie de o mulțime de lucruri care să-i ofere motive de activitate, deoarece în această perioadă formativă se continuă și se amplifică procesul de dezvoltare a psihicului.

A fost numită „vârsta binecuvântată a jocului” –vârsta de care oamenii au fost întotdeauna conștienți, dar care abia recent a fost supusă studiului științific.

În Europa și America unde viteza vieții civilizate creează o tot mai mare separare între om și natură, oamenii încearcă să întâmpine această nevoie oferind copiilor o imensă cantitate de jucării, când adevăratele lor nevoi sunt pentru stimuli de o cu totul altă natură. La această vârstă copiii au nevoie să atingă și să manipuleze tot felul de lucruri, din păcate însă, le sunt lăsate la dispoziție prea puține lucruri reale, interzicându-li-se să atingă cea mare parte dintre obiectele pe care le pot vedea. Există o singură substanță pe care copilul modern are voie să o manevreze fără interdicții, nisipul. A lăsa copiii să se joace cu nisip a devenit acum un obicei universal. Apa este uneori permisă, dar nu prea multă, deoarece se udă, iar apa amestecată cu nisip provoacă murdărie. Iar adulților nu le prea place să rezolve consecințele!

Dar în acele țări unde industria de jucării este mai puțin avansată, veți găsi copii cu gusturi total diferite. Ei sunt mai calmi, mai sensibili și fericiți. Singura lor idee este să participe la activitățile care se desfășoară în jurul lor. Ei seamănă mai mult cu niște oameni obișnuiți, folosind și manevrând aceleași lucruri ca și adulții. Când mama spală rufe sau face pâine și prăjituri, copilul participă și el. Deși acțiunea este imitativă, avem de a face cu o imitație selectivă și inteligentă, prin care copilul se pregătește pentru a juca rolul său în lume. Nu e nici o îndoială că, în fapt, copilul are nevoie să facă aceste lucruri pentru a servi unor scopuri proprii, interioare, legate de propria dezvoltare. În școlile noastre oferim tot ce e necesar, astfel încât copilul să poată imita acțiunile pe care le vede acasă, sau în țara în care trăiește. Dar noi avem materiale făcute special pentru el, la dimensiuni potrivite cu statura și forța sa. Sala de clasă e făcută pentru el, iar el e liber să se deplaseze prin ea, să vorbească și să se dedice unor diverse activități inteligente și formative.

În zilele noastre toate acestea par foarte normale, însă, când am propus pentru prima dată această idee, oamenii au fost uimiți. Când eu și ajutoarele mele am pregătit pentru copiii cu vârste cuprinse între trei și șase ani o lume cu mobilier pe mărimea lor, astfel încât să poată trăi în ea ca și cum ar fi propria lor casă,

această idee a fost considerată a fi absolut minunată. Scăunelele și măsuțele, farfurioarele și castronașele pentru spălat, activitățile de „viață reală”, așezarea mesei, curățarea șemineului, măturatul și ștergerea prafului – pe lângă ramele utilizate pentru a învăța să se îmbrace singuri - au fost salutate ca inovații nemaipomenite în materie de idei educative.

Viața socială pe care acești copii au ajuns să o desfășoare a adus la suprafață tendințe și gusturi neașteptate. Copiii au fost cei care ne-au arătat că preferă compania semenilor în locul păpușilor, că preferă micile ustensile de “viață reală” în locul jucăriilor.

Profesorul John Dewey, binecunoscutul educator american, povestește cum i-a venit ideea ca în New York - acel mare centru al vieții americane- să cumpere câteva mici ustensile făcute special pentru uzul copiilor. Astfel, el a căutat personal prin magazinele din New York după măturici, scăunele, farfurioare, ș.a.m.d. N-a putut găsi nimic de genul acesta: chiar ideea fabricării acestora era absentă. Nu exista decât un număr impresionant de jucării de toate felurile. Profesorul a exclamat uimit: “Copiii au fost uitați!”

Însă, vai, copilul este uitat în mult mai multe situații decât aceasta. El este Cetățeanul Uitat, care trăiește într-o lume în care se găsesc de toate pentru toți, mai puțin pentru el. În această lume goală el rătăcește fără sens, provocând în mod constant necazuri, distrugându-și jucăriile, căutând în zadar satisfacția spirituală, în timp ce adultul habar nu are de adevăratele sale nevoi.

Înlăturând, în școlile noastre, această barieră, dând la o parte vălurile care ascund adevărul, dând copilului lucruri adevărate, reale, într-o lume adevărată și reală, ne-am așteptat să-i vedem bucuria și încântarea produse de utilizarea lor. Dar, în realitate, am văzut mult mai mult decât atât. Întreaga personalitate a copilului s-a schimbat și primul semn al acestei schimbări a fost o declarație de independență. Era ca și cum ar fi spus: “Vreau să fac totul de unul singur. Așa că vă rog să nu mă ajutați”.

Dintr-o dată a devenit om căutând să se descurce singur, disprețuind orice ajutor. Cine s-ar fi așteptat ca răspunsul său să fie acesta, că adultul va trebui să-și limiteze rolul la acela de observator? Imediat ce copilul a fost introdus în această lume pe mărimea sa, și-a și însușit-o. Viața socială și formarea caracterului au urmat de la sine.

Așa că, ce a rezultat a fost nu doar starea de fericire a copilului, ci și faptul că el și-a început munca de a construi un om. Fericirea nu este întregul scop al educației. Capacitățile și caracterul omului trebuie să fie independente, omul trebuie să fie capabil să muncească și să-și afirme stăpânirea asupra a tot ce depinde de el. *În această lumină ni s-a revelat copilăria, imediat ce conștiința s-a născut și a început să preia controlul.*

17

CONTINUAREA DEZVOLTĂRII PRIN CULTURĂ ȘI IMAGINAȚIE

Copiii de această vârstă sunt împinși de legile naturii lor să găsească experiențe active în lumea din jur. Pentru aceasta ei își folosesc mâinile, nu doar în scopuri practice, ci și pentru a-și însuși cunoștințe. Dacă lăsăm copiii liberi în acest tip nou de mediu creat de noi pentru ei, natura și abilitățile lor ni se relevă într-o lumină cu totul neașteptată. Par a fi mai fericiți și prezintă un interes atât de profund, încât pot lucra perioade lungi de timp fără să obosească. Drept urmare, mințile lor par a se deschide și devin nerăbdători să cunoască.

Acest fapt este cel care a stat la baza „exploziei scrisului”, eveniment care a atras pentru prima dată atenția generală asupra vieții mentale necunoscute a copiilor mici.

Dar explozia scrisului n-a fost decât „fumul produs de foc”. Adevărata explozie are loc în cadrul personalității interne. Idee care ne duce cu gândul la acei munți care conțin un vulcan intern. Din exterior par solizi și de neschimbat, dar într-o zi are loc o bubuitură și flăcările tâșnesc în afară prin roca masivă. Iar după natura acestor flăcări, după fumul și rocile neobișnuite aruncate la suprafață, experții pot determina natura interiorului pământului.

Imediat ce acești copii s-au aflat în condițiile vieții adevărate, cu materiale serioase pentru uzul propriu, de mărime proporțională cu dimensiunile lor, pare că, în interiorul lor, s-au

trezit activități neașteptate. Acestea au fost pe cât de normale, pe atât de surprinzătoare, iar efortul nostru de a le urmări și de a le interpreta înțelesul, ajutând astfel și alte activități asemănătoare să apară, a dus la crearea acestei metode de educație.

Nici o altă metodă educațională, în sensul general acceptat, nu a dat aceste rezultate. Din contră, aceste activități - pe măsură ce se desfășurau progresiv - au devenit ghidul nostru și ne-au învățat cum să tratăm copiii. Totul a început cu eforturile noastre de a oferi condiții satisfăcătoare de viață, în care copiii să nu întâmpine obstacole în dezvoltarea lor și cu lăsarea lor să aleagă în mod liber diferite tipuri de activități dintre cele pe care le-am pus la dispoziție. Prin urmare s-a putut spune că ceea ce am făcut noi a fost o descoperire în domeniul psihologiei infantile. De fapt Peary, exploratorul, care tocmai se întorsese din expediția sa la Polul Nord, a numit opera noastră „Descoperirea sufletului uman”. El credea că această expresie ar da o idee mai bună despre natura lucrării, decât catalogarea ei ca metodă de educație.

De la bun început, au fost două grupuri de fapte care au ieșit clar la iveală. Unul era că mintea copilului poate absorbi cultura de la o vârstă mult mai mică decât se presupunea în mod general, dar acest mod de însușire a cunoștințelor se realizează prin anumite activități care implică mișcare. La această vârstă copilul poate învăța doar prin acțiune. El trebuie să facă ceva care să-i dezvolte personalitatea în devenire. Acum că știm cât de mare este receptivitatea sa între trei și șase ani, nu mai poate exista nici un dubiu în această privință.

Al doilea grup de fapte este legat de formarea caracterului, dar de acesta mă voi ocupa într-un capitol următor. Aici mă voi limita la primul grup, însușirea culturii pe calea activităților spontane.

Copiii prezintă un interes special pentru acele lucruri deja cunoscute lor (prin procesul de absorbire) din perioada anterioară. Asupra acestora ei își pot concentra mintea cu mare ușurință. De exemplu, explozia scrisului la copil este îndeaproape legată de senzitivitatea lui specială pentru limbaj, iar aceasta era operațională la momentul când a început să vorbească. Pe la vârsta de cinci ani și jumătate sau șase, această senzitivitate își va înceta existența; deci, este clar că scrisul poate fi învățat cu plăcere și entuziasm doar înainte de această vârstă. Copiii mai mari de șase ani au pierdut oportunitatea specială pe care le-o

oferă natura, de a învăța să scrie fără să facă eforturi speciale și conștiente de sârguință și voință.

La fel, se știe din alte experiențe că acest scris ușor nu vine numai din folosirea de către noi a acestei perioade senzitive, el depinde de asemenea, de anumite exerciții pregătitoare pe care copilul le face încă dintr-un stadiu anterior, când mâna lui este ocupată cu aparatele pe care le-am proiectat cu atenție, destinate exersării capacității de discriminare senzorială. Din acest motiv, un nou principiu educațional și-a croit drum în metoda noastră, principiul „pregătirii indirecte”.

Natura însăși funcționează pe acest principiu. Chiar și în embrion, ea construiește organe anticipând nevoi pe care individul le va avea și, doar când mașinăria există, ea este pusă în acțiune de către natură.

Deci, dacă există tendința copilului de a dezvolta, de a elabora în această a doua perioadă, acele formațiuni interioare pe care le-a construit în prima, le-am putea lua pe ultimele ca un ghid pentru cele care vor urma. În dobândirea vorbirii, de exemplu, am văzut cum copilul, în prima perioadă, trece printr-o serie de faze ordonate precis ca și acelea din cartea de gramatică. Pe rând, el enunță sunete separate, silabe, substantive, verbe, adjective, adverbe, prepoziții, conjuncții și restul. Prin urmare, știm că-l putem ajuta în a doua perioadă urmând aceeași succesiune. Da, îl vom învăța gramatica de la început! Și, într-adevăr, pentru modul de gândire de azi, sună absurd afirmația că predarea limbii ar trebui să înceapă direct cu gramatica, și că un copil poate începe să învețe gramatica *înainte* să înceapă să citească și să scrie.

Dar să ne gândim mai cu atenție. Care este baza vorbirii cu sens? Nu este gramatica? Oricând vorbim, noi (și copiii) vorbim gramatical. Dacă, la patru ani, vârsta la copilul își perfecționează mecanismul limbajului și își îmbogățește vocabularul, îi dăm puțin ajutor gramatical, atunci îi oferim condiții favorabile pentru realizarea muncii sale. Învățându-l gramatică, îl ajutăm să stăpânească perfect limba vorbită pe care o absoarbe. Experiența ne-a arătat că, acum, copiii mici arată cel mai viu interes pentru gramatică și că acesta este momentul potrivit pentru a-l pune în contact cu ea. În prima perioadă (de la 0 la 3 ani), achiziția formelor gramaticale s-a realizat în mod inconștient; acum poate fi perfectată conștient. Și mai observăm și altceva: la această vârstă copilul învață multe cuvinte noi. El are o sensibilitate

specială pentru cuvinte; ele îi capatează interesul, iar el le acumulează, în mod spontan, într-un număr foarte mare.

Au fost făcute multe experimente care arată în mod concludent faptul că aceasta este vârsta la care vocabularul se îmbogățește cel mai rapid. Este ca și când copilul ar fi înfometat de cuvinte noi. Dacă nu este ajutat, le va obține cu efort și la întâmplare. Așa că încercăm să-i facilităm munca, adunând cuvintele de care va avea nevoie și oferindu-i-le în mod sistematic.

Întâmplător, aceasta ne-a condus la un alt procedeu didactic pe care l-am adoptat permanent. Educatoarele care m-au ajutat în primele stadii ale activității mele, nu aveau studii superioare. Ele scriau numeroase cuvinte pe care să le citească copiii, fiecare cuvânt pe câte un cartonaș separat. Dar, nu după mult timp, au venit să îmi spună că epuizaseră toate cuvintele referitoare la îmbrăcăminte, la lucrurile din casă, de pe stradă, la numele copacilor ș.a.m.d. Iar copiii doreau mai multe. Așa că am început să aleg cuvinte folosite în ciclurile de învățământ ulterioare; de exemplu, numele figurilor geometrice pe care le manipulează copiii când utilizează materialele de dezvoltare senzorială: poligoane, trapeze, triunghiuri de diferite tipuri, etc. Copiii le-au învățat pe toate! Așa că am scris numele instrumentelor științifice: termometrul, barometrul, etc., apoi am trecut la termeni botanici: sepală, petală, stamină, pistil, etc. Și pe acestea le-au învățat cu entuziasm și încă mai cereau. Când îi scoteau pe copii la plimbare, aceste educatoare își stăpâneau cu greu sentimentul de rușine că li se dezvăluie ignoranța, când copiii le învățau numele fiecărui tip de automobil!

La această vârstă setea de cuvinte a copilului este de nestămpărat, iar capacitatea de a le învăța este inepuizabilă. Dar acest lucru nu este valabil și pentru perioada următoare. În această perioadă se nasc alte facultăți noi, iar copilul învață cuvinte noi cu mult mai mare dificultate. Am observat că acei copiii care învățaseră aceste cuvinte într-o perioadă timpurie a vieții, le reținuseră și puteau să le folosească fluent când au mers în sistemul școlar obișnuit, la opt sau nouă ani, dar și în anii următori. Dar rezultatele erau mult mai slabe la copiii de opt ani sau mai mari, cărora li se predau aceleași cuvinte pentru prima dată. Trebuie să concluzionăm că aceste cuvinte științifice sunt cel mai bine învățate de copiii între trei și șase ani; nu mecanic, desigur, ci în conexiune cu obiectele denumite, sau în cursul procesului de explorare, astfel încât vocabularul lor să țină pasul

cu experiența. De exemplu, noi arătăm părțile unei frunze sau ale unei flori, sau indicăm unitățile geografice (cap, golf, insulă, etc.) pe glob. Este mai ușor dacă avem modele solide sau poze, ori diagrame la care copiii să aibă acces. Pentru ei nu există dificultăți în aceste cazuri, dar adesea educatoarele nu știu cuvintele, sau nu și le pot aminti și le confundă.

La Kodaikanal am văzut niște elevi de paisprezece ani de la școlile obișnuite, care ezitau în legătură cu numele pe care ar trebui să le dea părților unei flori. Un micuț de trei ani a venit să-i ajute. A spus "Pistil", apoi a fugit înapoi la treaba lui.

Cu altă ocazie, după ce explicasem clasificarea din manual a rădăcinilor plantelor și le ilustrasem prin fotografiile atârinate pe pereți, unul dintre prichindei a venit și a întrebat ce erau aceste fotografii. I-am spus și puțin după aceea am descoperit că multe plante din grădină fuseseră smulse din rădăcină. Cei mici fuseseră incitați de idee și vruseseră să vadă ce fel de rădăcini aveau aceste plante!. Așa că ne-am gândit că este bine să le dăm niște lecții directe, iar asta a dus la proteste din partea părinților care ne-au spus că, atunci când au ajuns acasă, copiii au smuls toate plantele din grădină; apoi le-au spălat rădăcinile pentru a vedea ce formă au.

Se limitează orizontul mintal al copilului la ceea ce vede? Nu. El are un tip de minte care merge dincolo de concret. El are marea putere a imaginației.

Imaginarea, sau surprinderea unor lucruri absente fizic, depinde de o abilitate mentală specială, de ordin înalt. Dacă mintea omului ar fi fost limitată doar la ceea ce vede în jur, imaginea de ansamblu pe care și-o formează ar fi incompletă. Noi nu vedem doar cu ochii, iar cultura nu este alcătuită doar din ceea ce vedem. Să luăm, de exemplu, cunoștințele despre lume, dacă, în raza vizuală nu există lacuri și nici zăpadă, putem, totuși, să le vedem „cu ochii minții”. Doar posesia unui anumit tip de activitate mentală ne dă posibilitatea să facem asta.

Cât de departe poate merge imaginația copiilor? Neștiind răspunsul, am început să experimentăm cu copii de șase ani, dar, în loc să începem cu unitățile geografice mai mici (râu, golf, insulă, etc.) am încercat efectul prezentării întregii lumi dintr-o dată: adică, am arătat globul pământesc cu uscatul și apa, - „lumea”.

Acum, lumea este ceva pentru care nu există imagine senzorială extrasă din mediul care înconjoară copilul. Dacă, totuși, el și-a format o idee despre asta, aceasta poate fi doar în virtutea

unei puteri intangibile a minții lui, o putere imaginativă. Le-am oferit copiilor un mic glob terestru pe care marea era prezentată ca o suprafață netedă, de un albastru indigo închis, iar uscatul, ca o suprafață aspră la atingere, dintr-o fină pudră strălucitoare*. Globul nu avea nici unul din marcajele obișnuite, nume sau locuri, însă, deodată, copiii au început să spună:

„Aici este uscatul”.
„Acea este marea”.
„Uite, aici este America”.
„Asta este India”.etc

Le-a plăcut globul atât de mult, încât a devenit cel mai popular articol din încăperea. Minte copilului între trei și șase ani poate percepe, nu numai prin inteligență, relațiile dintre lucruri, dar el are capacitatea superioară de a-și imagina mintal acele lucruri care nu sunt direct vizibile. Imaginației i-a fost întotdeauna atribuit un loc predominant în psihologia copilului și, în toată lumea, oamenii le spun copiilor basme, de care ei se bucură enorm ca și când copiii ar dori să-și exerseze acest mare dar, care este, fără îndoială, imaginația. Totuși, când toată lumea e de acord că imaginația produce plăcere copilului, de ce îi dăm doar basme și jucării pe care să-și exerseze acest dar? Dacă un copil își poate imagina o zână și un tărâm din basme, nu-i va fi dificil să-și imagineze America. În loc să audă în conversații referiri vagi despre aceasta, el poate să-și clarifice ideile proprii despre ea, uitându-se pe globul pe care America este prezentată. Noi uităm adesea că imaginația este o forță pentru descoperirea adevărului. Minte nu este un lucru pasiv, este o flacără devoratoare, niciodată în repaus, întotdeauna în acțiune.

Câțiva copii de șase ani stăteau odată în jurul globului discutând despre el, când un micuț de trei ani și jumătate s-a împins printre ei înainte și a zis:

„Lăsați-mă să văd. Aceasta este lumea?”

„Da”, au spus ceilalți cumva surprinși. Iar micuțul a zis:

„Acum înțeleg. Unchiul meu a fost în jurul lumii de trei ori!”

Deci, a înțeles că acesta era un model, pentru că el știa că lumea e imensă. E clar că el a adunat toate astea din conversațiile auzite.

* Cum ar fi nisipul argintiu. Acesta poate fi presărat pe o suprafață de cauciuc lipicioasă, sau vopsită și lăsată apoi să se usuce.

Un altul dintre copiii noștri, un băiat de patru ani și jumătate, a cerut și el să vadă globul. După ce s-a uitat îndeaproape și i-a ascultat pe câțiva copii mai mari care vorbeau despre America fără să-l observe, el a intervenit dintr-o dată:

„Și unde este New York?” Ceilalți au fost, evident, surprinși, dar, bineînțeles, i-au arătat. Apoi a întrebat: „Și unde este Olanda?” Aceasta a produs o și mai mare uimire, dar când i-a fost arătată el a zis:

„Deci asta este marea!” Atunci ceilalți au început să-l întrebe cu mare curiozitate, iar el a spus următoarea poveste.

„Tatăl meu merge de două ori pe an în America și stă la New York. După ce pleacă, mami zice: „Tati este pe mare”. Ea spune asta timp de mai multe zile. Apoi spune „Tati a ajuns la New York”. Și după alte câteva zile spune: Tati este din nou pe mare”. Apoi vine o zi minunată când ea spune, „Acum este în Olanda și îl vom întâlni în Amsterdam.”

Acest copil auzise atât de multe despre America, încât, când a auzit-o menționată în legătură cu globul, s-a oprit deodată s-o privească, iar expresia lui părea să spună „Am descoperit America!”

A vizualiza un înțeles, pentru el trebuie că a fost o mare ușurare, după ce căutase în van să facă legăturile în lumea gândului așa cum făcuse înainte în lumea materială. Până atunci fusese capabil doar să îmbrace cuvintele pe care le auzise într-o închipuire greșită, lucru pe care copilul e obligat, de obicei, să-l facă.

Oamenii au crezut întotdeauna că a se juca cu cuburi și a-și exercita imaginația cu basme erau două dintre nevoile principale ale copilului la această vârstă. Prima era menită să stabilească o relație directă între mintea copilului și mediul său, pentru a-l cunoaște și a-l stăpâni, dobândind astfel o mai mare dezvoltare mentală. Cea de-a doua era considerată ca dovadă a imaginației debordante pe care copilul o proiectează în jocurile sale. Dar, având în mâini ceva real pe care să-și exerseze această forță puternică, s-ar putea presupune, pe drept cuvânt, că este ajutat într-o măsură mult mai mare, întrucât, în acest fel, mintea lui este adusă în contact cu lumea exterioară.

Copiii de vârsta aceasta ne cer mereu să le explicăm diverse lucruri. Toți știm cât de curioși sunt și ne simțim bombardați cu întrebări. Dar, dacă nu privim aceasta ca pe un chin, ci ca pe o expresie a unei minți care tânjește după cunoaștere, atunci aceste întrebări ne-ar ilumina. Copilul de această vârstă nu poate

urmări explicații lungi, iar noi, de obicei, încercăm să fim mult prea exhaustivi.

Odată, un băiețel și-a întrebat tatăl de ce frunzele sunt verzi. Crezând că acesta este semnul unei inteligențe deosebite, tatăl i-a vorbit îndelung despre clorofilă și despre cum folosește ea razele soarelui. Dar mai târziu l-a auzit pe copil mormăind pentru sine: „Tot ce vroiam să știu era de ce sunt frunzele verzi; nu toate chestiile alea despre clorofilă și soare!”

Jocul, imaginația și întrebările sunt trăsăturile caracteristice acestei vârste, lucru știut de toată lumea. Dar deseori există neînțelegeri. Uneori întrebările sunt dificile.

„Mami”, zice copilul, „de unde am venit eu?” El este profund nedumerit în legătură cu acest fapt. O mamă inteligentă care se aștepta la această întrebare de la o zi la alta, s-a hotărât să spună adevărul. Așa că, imediat ce copilul de patru ani a pus întrebarea, ea i-a răspuns: „Copilul meu, eu sunt cea care te-a făcut.”

Acest răspuns a fost rapid și scurt și copilul s-a liniștit imediat. După aproape un an, ea i-a spus „Acum o să fac un alt copil”, iar când a plecat la maternitate a anunțat că la întoarcere va aduce copilul cu ea.

Ajungând acasă, a arătat copilului bebelușul și i-a spus, „Acesta este frățiorul tău. L-am făcut și pe el așa cum te-am făcut și pe tine”. Dar, la vremea aceasta, copilul se apropia de vârsta de șase ani și a protestat viguros. „De ce nu-mi spui cum venim pe lume, cu adevărat? Acum sunt destul de mare ca să știu. Așa că, de ce nu-mi spui adevărul? De când mi-ai spus că vei face alt copil, te-am urmărit cu atenție, dar n-ai făcut nimic!”

Chiar și să spui adevărul nu e așa de ușor pe cât pare. Părinții și educatorii au nevoie de o înțelepciune specială pentru a ști cum să satisfacă imaginația copilului.

Educatorii au nevoie de instruire, pentru că nu logica noastră poate rezolva aceste probleme. Trebuie să știm cum se dezvoltă copiii și să renunțăm la toate ideile preconceptuate. Este nevoie de mult tact și delicatețe pentru a urma mintea unui copil între trei și șase ani, lucruri pe care adulții rareori le posedă. Din fericire, copilul învață mai multe din mediul său înconjurător decât de la noi, dar avem nevoie de intuiție psihologică pentru a-l ajuta cât de mult putem.

Felul de a face lucrurile al copilului a fost pentru noi un izvor inepuizabil de revelații.

Ne-a arătat dimensiunea prejudecăților care, până acum, ne-au orbit în ceea ce privește adevărata natură a psihologiei copilului, și ne-a arătat cât de imposibil este să-l călăuzim cu ajutorul principiilor *a priori*, deoarece el este o entitate necunoscută. Numai copilul însuși ne poate învăța cum să-l cunoaștem, prin intermediul comportamentului său.

În mii de cazuri am observat că un copil nu numai că are nevoie să facă ceva interesant, dar că îi place să i se arate exact cum să facă. S-a constatat că precizia îl atrage profund fiind cea care-l face să lucreze. Din cele spuse trebuie să deducem că atracția sa spre aceste sarcini manipulatorii are un scop inconștient. Copilul are un instinct de a-și coordona mișcările și de a le aduce sub control.

O altă observație de importanță majoră este aceea că, atunci când copilul este captivat de o activitate, el repetă aceeași serie de mișcări de mai multe ori. Nimic nu este mai uimitor decât să vedem un copil de-al nostru implicat într-un așa numit „exercițiu de viață practică”: complet absorbit, de exemplu, în exercițiul de lustruire a unui vas de alamă și urmând cu grijă instrucțiunile până când acesta strălucește; apoi, fără pauză, începând totul de la capăt repetând fiecare detaliu până când a lustruit vasul, deja strălucitor, de câteva ori! Aceasta dovedește că scopul extern a fost doar un stimul. Scopul real a fost de a-și satisface o trebuință inconștientă și, de aceea operația este formativă, deoarece repetiția copilului instaurează în sistemul său nervos un întreg sistem de control complet nou, cu alte cuvinte, stabilind noi coordonări între mușchii săi, coordonări care nu sunt date de natură, ci trebuie să fie achiziționate. La fel se întâmplă și cu noi înșine în sport, în toate jocurile pe care le exersăm cu entuziasm. Tenisul, fotbalul, și altele asemenea lor, nu au ca singur scop manevrarea corectă a mingii, ci ele ne provoacă să dobândim o nouă abilitate - ceva ce lipsea înainte - iar acest sentiment de a ne spori deprinderile este adevărata sursă a plăcerii noastre de a juca.

Este adevărat, se poate spune că în toate aceste activități copilul se joacă. Dar acest fel de joacă se realizează cu efort și îl conduce spre dobândirea de noi capacități de care va avea nevoie în viitor.

I s-a trezit instinctul de adaptare la necesitățile timpului său, care ia forma unui efort laborios de construcție interioară, ca și cum cineva i-ar fi spus: „Nu oricum, ci trebuie să construiești așa și așa, deoarece aceste mișcări, și nu altele, vor fi cerute de la

tine". Dar acest tip de efort este propriu copilăriei și, de aceea, eu spun că imitația, la copii, este un fel de inspirație, care -i conduce spre munca auto-constructivă.

Aici, deci, observăm un adevărat dinamism în procesul de construire a capacităților copilului. Acțiunile pe care copilul le vede săvârșite de cei din jur devin stimuli pentru propriile activități pe care el le desfășoară în așa fel încât să fixeze în sine capacitatea de a le executa. Și ce anume se fixează? Ca și în învățarea unei limbi, e ceva ce seamănă cu urzeala pe care țesătoarea o așează pe războiul de țesut; urzeala întâi, - nu pânza care urmează să fie țesută, ci temelia ei. Această urzeală corespunde sunetelor din cadrul cuvintelor, cu ritmurile și cadențele lor sonore și cu ordinea aranjării lor în formă gramaticală. La fel este și cu aceste exerciții de viață practică, prin care urzeala comportamentului general este aranjată după modelul specific unei anume nații sau rase. În perioada de la trei la șase ani, se țese și se finisează însăși pânza. Prin urmare, perioada de până la șase ani este decisivă. Oricare ar fi abilitățile pe care și le dezvoltă copilul acum, ele vor rămâne fixate pentru toată viața. Modul său de a se mișca și de a face diferite lucruri devin trăsături fixe și permanente ale personalității sale, care îl vor amprenta ca persoană aparținând stratului de jos al societății sau nivelului înaltei societăți, pentru că acestea sunt diferențele care separă clasele, în aproape același la fel în care diferențele de limbă separă națiunile.

Din această cauză dacă unui om de condiție joasă, circumstanțele schimbate i-ar permite ascensiunea într-o sferă mai înaltă, îi va fi imposibil să scape de stigmatul originii sale. Și dacă un aristocrat dorește să se deghizeze într-un muncitor, ceva din manierele și obiceiurile sale, îl va trăda cu siguranță.

Cât despre limbă, aceasta este vârsta la care se fixează dialectele. Chiar un profesor universitar, obișnuit să folosească un vocabular ultra-tehnic, va fi, negreșit, dat de gol de accentul său, indicând provincia din care provine.

Nici o educație superioară nu poate anula ceea ce a fost format odată, în copilărie. De aici putem deduce importanța educației sociale la această vârstă. În timpul ei există încă șansa corectării unor devieri de personalitate care au fost provocate de obstacolele întâlnite în primii trei ani, deoarece aceasta este perioada în care natura își desăvârșește opera. În același timp, dacă educația este condusă pe linie științifică, putem, efectiv, reduce diferențele care separă oamenii din diverse rase și țări, iar asta va conduce la o mai mare armonie a vieții pe pământ. Cu

alte cuvinte, civilizația poate produce schimbări în omul însuși, la fel cum a produs schimbări în mediul înconjurător oferit de natură. Puteri magice sunt, astfel, conferite rasei umane.

Acea parte a personalității copilului care este activ angajată în ghidarea dezvoltării lui se reflectă în toate activitățile sale. Aceasta poate fi văzută foarte clar la lucru în exercițiile pe care le face cu materialele noastre pentru dezvoltarea senzorială.

Cum ar trebui gândită educația senzorială ?

Simțurile sunt puncte de contact cu mediul, iar mintea, prin ceea ce aceasta preia de la ele, poate deveni extrem de abilă, la fel cum un pianist poate învăța să compună cele mai superbe melodii din același set de clape. De exemplu, cei care lucrează cu mătase pot ajunge la o asemenea delicatețe a simțului tactil, încât pot spune dacă ața dintre degetele lor este compusă dintr-un fir sau două. Un om dintr-un trib sălbatic poate auzi sâsâitul abia perceptibil al șarpelui.

Acestea sunt acuități create de viața cotidiană, deși sunt supuse unor mari diferențe individuale. Dar nici o educație senzorială nu poate exista decât ca parte a unor activități totale, în care sunt implicate atât inteligența cât și mișcarea.

Diferențele individuale depind de tendințele interne care generează interesul, lucru pe care oamenii ajung să-l posede în grade diferite. Cu alte cuvinte, cu toții avem atracții înnăscute care ne ajută să creștem și să ne dezvoltăm în conformitate cu acea natură care e numai a noastră.

Copilul care a lucrat cu aparatele noastre senzoriale nu numai că a căpătat o mai mare abilitate de a-și folosi mâinile, dar a căpătat și un grad mai mare de percepție a stimulilor care vin spre el din lumea exterioară. În acest fel, lumea exterioară a devenit pentru el mai bogată, deoarece este capabil să aprecieze diferențe subtile care, pentru o persoană mai puțin perceptivă, pot să nici nu existe.

Materialul nostru senzorial asigură un fel de ghid pentru observație, întrucât el clasifică impresiile pe care fiecare simț le poate recepta: culori, sunete muzicale, zgomote, forme și mărimi, senzații tactile, mirosuri și gusturi. Indubitabil, aceasta este tot o formă de cultură, pentru că ea ne face să acordăm atenție atât nouă înșine, cât și mediului înconjurător. Nu mai puțin decât vorbitul și scrisul, ea este una dintre formele de cultură care perfecționează o personalitate și îi îmbogățește capacitățile naturale.

Simțurile, fiind exploratorii lumii, deschid calea spre cunoaștere. Aparatele noastre pentru educarea simțurilor oferă copilului o cheie pentru a-l ghida în explorarea lumii, ele aruncă o rază de lumină asupra lumii, făcându-i vizibile mai multe lucruri, cu mai multe detalii decât ar percepe în întuneric, sau în starea de needucat.

Simultan, tot ce aparține înaltelor energii ale copilului devine stimul, dirijând puterile sale creatoare către muncă și extinzând interesele minții sale exploratoare.

În școlile obișnuite de astăzi, profesorii predau adesea ceea ce este cunoscut ca fiind „lecții despre obiect”, în care copilul trebuie să enumere diferite proprietăți ale unui obiect dat, de exemplu culoarea, forma, textura, etc. Dar numărul obiectelor din lume este infinit, în timp ce proprietățile pe care le au sunt limitate. Aceste proprietăți sunt, prin urmare, ca literele alfabetului cu care se poate forma un număr infinit de cuvinte.

Dacă le prezentăm copiilor obiecte care expun fiecare dintre aceste proprietăți separat, este ca și cum le-am da un alfabet pentru explorările lor, o cheie pentru poarta cunoașterii. Oricine a cunoscut nu numai proprietățile lucrurilor clasificate într-o anumită ordine, ci și gradațiile fiecăreia, este capabil să descifreze tot ceea ce conține mediul și lumea naturii.

Acest „alfabet” al lumii exterioare are o valoare inestimabilă. De fapt, cultura, așa cum am spus mai sus, nu este doar o problemă de acumulare de informații, ci implică o extindere a personalității. A preda unui copil ale cărui simțuri au fost educate, este un lucru complet diferit față de a învăța un om care nu a primit acest ajutor. Orice obiect care i se prezintă, orice idee care i se transmite, orice îndemn de a observa sunt primite cu interes, deoarece copilul este deja sensibil la asemenea diferențe minore, ca acelea care există între formele frunzelor, culorile florilor sau corpurile insectelor. Totul depinde de capacitatea sa de a observa și de interesul pe care îl manifestă. Contează cu mult mai mult să ai o minte pregătită, decât un profesor bun.

Acum, în aparatele pe care le-am proiectat există - așa cum am spus - o clasificare a calităților lucrurilor din care copilul obține unul dintre ajutoarele cele mai eficiente în ordonarea minții sale.

Este natural să facem distincție între lucruri și calitățile lor. Toată lumea poate vedea diferențele dintre culori, note muzicale, forme, etc., fără vreo educație specială. Într-adevăr, aceasta este o capacitate care ține de însăși forma minții umane. Prin natura sa, mintea nu numai că are puterea de a imagina (adică a te

gândi la lucruri care nu sunt prezente nemijlocit), dar poate, de asemenea, să asambleze și rearanjeze propriul conținut mental, poate extrage, - hai să-i spunem -, un „alfabet al calităților” din toate acele nenumărate lucruri pe care le întâlnim în lumea exterioară. Aceasta o face prin faptul că posedă capacitatea de gândire abstractă. Inventatorii alfabetului au folosit această capacitate: ei au selectat și au pronunțat separat cele câteva sunete din care erau compuse toate cuvintele. Alfabetul este, prin urmare, un sistem abstract, deoarece singurele sunete rostite care au o existență reală sunt cuvintele. Dacă omul n-ar avea capacitățile de imaginare și abstractizare, n-ar avea nici inteligență; sau inteligența sa ar semăna cu aceea a animalelor superioare, adică ar fi rigidă și s-ar limita la doar câteva forme particulare de comportament ceea ce i-ar împiedica expansiunea.

Acum, ideile abstracte sunt întotdeauna limitate ca număr, în timp ce lucrurile concrete pe care le întâlnim sunt infinite ca număr. Aceste abstracții limitate își sporesc valoarea prin precizie. În lumea minții, ele ajung să aibă valoarea unui organ special, un instrument al gândirii, care servește la a ne da coordonatele în spațiu, așa cum ceasul ne oferă coordonatele temporale.

Aceste două forțe ale minții (imaginația și abstracția), care merg dincolo de simpla percepție a lucrurilor prezente, joacă un rol comun în construcția conținutului minții. Amândouă sunt necesare pentru a construi limbajul. Un alfabet exact, pe de o parte și reguli gramaticale, pe de altă parte, permit acumularea unei extraordinare bogății de cuvinte. Deoarece cuvintele, dacă ele urmează a fi folosite și a îmbogăți limba, trebuie să fie capabile să-și ocupe locul în sistemul sunetelor și al ordinii gramaticale. Iar ceea ce se întâmplă în construirea limbajului, se întâmplă și în construirea minții.

Când spui „Iată un om cu o mentalitate vagă. Este deștept, dar confuz,” te referi la o minte cu o mulțime de idei căreia îi lipsește claritatea care provine din ordine. Despre un altul poți spune, „Are o minte ca o hartă. Ideile lui sunt clare și întemeiate.”

De aceea, în activitatea noastră de până acum, am dat un nume acestei părți a minții care este construită cu exactitate, și am numit-o „minte matematică”. Am preluat termenul de la Pascal, filosoful francez, fizician și matematician, care a spus că mintea umană este matematică prin natura sa, iar cunoașterea și progresul provin din observarea exactă.

La fel cum forma unei limbi este dată de sunetele alfabetului său și de regulile de ordonare a cuvintelor, tot așa forma minții

umane, urzeala în care pot fi țesute toate bogățiile percepției și imaginației este, în mod fundamental, o chestiune de ordine. Iar dacă studiem operele tuturor acelor care și-au pus amprenta asupra omenirii sub forma unor invenții utile semenilor lor, vedem că punctul de pornire a fost întotdeauna ceva ordonat și exact din mințile lor, și că acesta a fost ceea ce le-a permis să creeze ceva nou*. Chiar în lumile imaginative ale poeziei și muzicii există o ordine de bază, atât de exactă încât a fost numită „metrică” și este măsurată.

În educație, ni se pare evident că trebuie să luăm în calcul aceste două puteri mentale și, cu toate că una prevalează de obicei asupra alteia în orice personalitate dată, ele trebuie să existe amândouă și să colaboreze într-o manieră armonioasă. Efortul de a cultiva doar imaginația conduce la o lipsă a echilibrului care devine un obstacol în calea reușitei în partea practică, materială a vieții.

La copiii mici din școlile noastre, dovada unei înclinații spre matematică apare în multe moduri uluitoare și spontane.

De fapt, dacă le-am arătat exact cum să facă ceva, chiar această precizie este cea care pare să le mențină interesul viu. A avea un scop real spre care să fie direcționată acțiunea, aceasta a fost prima condiție, dar modul exact de a o face a funcționat ca un suport care l-a ajutat pe copil să fie stabil în eforturi și care, prin urmare, l-a ajutat să facă progrese în dezvoltare. Am descoperit că ordinea și precizia sunt cheia activității spontane în școală.

Dacă privim acum aparatele senzoriale care sunt capabile să trezească o asemenea concentrare profundă (remarcabilă la copiii foarte mici cu vârste cuprinse între trei și patru ani), nu există nici o îndoială că aceste aparate pot fi privite nu doar ca un ajutor real în explorarea mediului, ci și în dezvoltarea minții matematice***.

Rezultatele pe care le obținem cu micuții noștri contrastează ciudat cu faptul că matematica este atât de des privită mai mult ca un chin decât ca o plăcere în programele școlare. Majoritatea oamenilor și-a dezvoltat „bariere mentale” față de ea. Cu toate acestea, totul este ușor dacă rădăcinile sale pot fi implantate în *mintea absorbantă*.

* A se vedea cartea mea, *The Advanced Montessori Method* (vol I) - capitolul despre imaginație. Heinmann, Londra

** Pentru o mai bună cunoaștere a acestor aparate cititorului i se sugerează cartea mea *The Discovery of the Child* (Kalakshetra, Adizar, Madras)

Elemente de precizie matematică nu apar în mediul obișnuit al copilului mic. Natura îi oferă pomi, flori, animale, dar nu și astfel de elemente. Prin urmare, tendințele matematice ale copilului pot să sufere din lipsa oportunităților în detrimentul progresului său ulterior. Iată de ce ne gândim la materialul nostru senzorial ca la un sistem de *abstracții materializate*, ori ca la o matematică de bază. Căile mele de a face o educație în matematică sunt descrise în alte două cărți personale, care sunt și tratate asupra psihologiei speciale a acestui domeniu de învățare.*

Copilul, în primele stadii ale dezvoltării sale, trasează un fel de urzeală compusă din triumfurile pe care le-a repercutat asupra mediului material înconjurător. Acesta este un adevărat fenomen de tip embrionar, deoarece un embrion este produsul unor tipare preexistente, fapt adevărat indiferent care ar fi acele tipare: cele ale viitoarelor organe ale corpului, situate în gene, sau cele ale comportamentului său, așa cum a descoperit Coghill.

Din nou, în ceea ce privește limba, copilul trasează un alt tip de urzeală – o urzeală care este fixă și exactă, deoarece este compusă din sunete specifice și din reguli fixe de aranjare a cuvintelor. Acele sunete și acea ordonare a cuvintelor nu au o existență anterioară în natură. Ele au fost dezvoltate de un grup uman. Pentru că, așa cum am văzut, cuvintele și sensurile lor au apărut din consensul reciproc al oamenilor care doreau să se înțeleagă între ei.

Și alte lucruri sunt stabilite de grupurile sociale. De exemplu, tradițiile și obiceiurile care devin totuna cu forța moralei. Este interesant de notat faptul că aceste obiceiuri rareori apar doar pentru a face viața mai ușoară, după cum se susținea în teoria evoluției. Regulile sociale au aspecte care contrazic mai mult decât oricare altele această idee. „Instinctul de autoconservare” nu caută doar să găsească cele mai bune condiții de viață. Dimpotrivă, apar restricții ale vieții care te fac să te gândești mai degrabă la un instinct înnăscut al sacrificiului, deși este adevărat că, pentru a da formă unui bloc neșlefuit, el trebuie întâi modelat, cu alte cuvinte, câteva părți trebuie tăiate sau sacrificate. Realitatea este că studiile asupra obiceiurilor oamenilor primitivi arată că practicile restrictive (prohibiții - tabuuri, etc.) și chiar mutilările corporale apar la toți.

* Maria Montessori: Psico-aritmetica și Psico-geometria (Casa Editorial, Araluca, Barcelona, 1934).

Frumusețea însăși este câteodată căutată în forma unor distorsiuni nenaturale, care sunt adesea căpătate cu prețul unui greu sacrificiu (să ne amintim de faimoasele răsuciri aerobice ale picioarelor chinezoaicelor sau de mai comunele perforări ale urechii și nasului, pentru purtarea bijuteriilor și deformările pe care asemenea bijuterii le produc adesea).

Dar cele mai importante restricții apar în dietă. Acele milioane de indieni care, recent, au murit de foamete, trăiau pe un pământ cu turme și cirezi la fel de prolifică ca oriunde în lume. Dar tradiția lor de a nu ucide animalele pentru hrană era atât de adânc înrădăcinată, încât a fost mai puternică decât moartea.

Acum, ideile morale sunt o suprastructură a vieții sociale, care le fixează într-o formă determinată. Și nu trebuie să fie uitat faptul că aceste forme trebuie, de asemenea, să fie stabilite prin consens într-o asemenea măsură încât influența lor să poată fi extinsă.

Și același lucru trebuie spus despre religii: chiar și idolul trebuie să primească consensul social. Religiiile nu sunt numai înțelegeri între oameni, bazate pe anumite idei, ci sunt născute, indiscutabil, din nevoile spirituale ale speciei umane, - nevoi care duc la adorație și nu doar la o acceptare intelectuală a anumitor credințe. Omul primitiv, uimit de minunile naturii, o adoră în câteva din cele mai impresionante aspecte, adăugând grațitudine și teamă la mirarea sa. Procesul se încheie cu o atașare, de comun acord, a acestor răspunsuri profund emoționale de anumite evenimente și lucruri care devin sacre pentru grup.

Nu numai că ele stimulează imaginația, dar însăși mintea se agață de ele, extrăgându-și de aici propriile sale sinteze, (cam așa cum se întâmplă cu impresiile senzoriale din care mintea își extrage ideile ei abstracte); o activitate mentală fundamentală discerne calitățile lucrurilor. Dar aici, unde operează inconștientul (așa cum face în experiențele care conduc la religiozitate), atingem punctul expresiei abstracte a acestor calități, lucru realizat prin utilizarea de simboluri pentru personificarea lor. Pentru a deveni embleme sociale, aceste simboluri trebuie acceptate printr-un consens comun. Astfel descoperim că actele religioase, printre care și ritualurile, sunt forme simbolice de exprimare care joacă roluri fixe în viața grupului.

Toate acestea devin stabile odată cu trecerea secolelor. Nu numai că se naște un sistem fix, cum ar fi sistemul moralei, dar el devine o sursă de unitate între oameni. Îi combină într-un fel care diferențiază grupul lor de alte grupuri. Aceste diferențe sociale

Între grupurile umane se aseamănă cu diferențele biologice dintre specii și, exact așa cum acestea din urmă sunt transmise pe cale ereditară, tot astfel și aceste formațiuni psihologice se transmit de la o generație la alta.

Dar aceste trăsături ale grupului nu sunt trasate, acceptate și fixate numai prin imaginație. Imaginația, însoțită de necesitatea spirituală sunt cele care colectează material pentru ele, așa cum fac simțurile pe un alt plan, dar apoi intervine abstracția pentru a simplifica și uni, astfel încât mintea să poată reuși să exprime imensități infinite într-o formă determinată.

Oricât ar fi de precise și stabile aceste forme, ele se întrupează în simboluri simplificate de care se poate agăța oricine. Din aceste simboluri derivă stabilitatea comportamentului, o stabilitate aproape matematică prin precizia sa. Impresiile imaginative și spirituale sunt, prin urmare, captate și cristalizate de către capacitățile matematice ale minții directe.

Prin urmare, când copilul absoarbe obiceiurile, morala și religia oamenilor, ce absoarbe el de fapt?

Prin analogie cu ceea ce se întâmplă la nivelul limbajului, el preia un model; altfel zis, el acceptă stabilitatea și precizia derivate din abstracții și ordonate în conformitate cu mintea matematică. Acest model devine o parte din el, aproape în același fel cum configurațiile biologice sunt parte a unui embrion. Modelul, pattern-ul este ceva potent și creator, dând formă personalității, exact în același fel în care trăsăturile ereditare ale corpului sunt direcționate de gene, sau cum tipurile de comportament sunt trasate de tiparele gravate în centrul nervoși.

Copilul, în perioada postnatală (sau psihologică) a vieții sale embrionare, absoarbe din lumea din jurul său tiparele distinctive cărora i se conformează viața socială a grupului său. Adică, el nu preia mai întâi comorile mentale reale ale rasei sale, ci doar șabloanele ce rezultă din ele. Prin urmare, el preia partea de temelie sau rezumatul, partea precisă, care - exact din acest motiv - este repetată în viața obișnuită a oamenilor. Pe scurt, el absoarbe partea matematică. Și, odată ce modelele, pattern-urile s-au fixat în lăuntruul său, ele rămân caracteristici fixe, exact ca limba maternă.

Mai târziu, omul se poate dezvolta oricum, dar dezvoltarea va fi întotdeauna pe acest fundament. În același fel, limba sa maternă poate fi îmbogățită nedefinit, dar aceasta se va întâmpla totdeauna după modelul de bază al acelor sunete și reguli gramaticale care au fost stabilite în perioada embrionară.

Faptul că mintea matematică este activă de la început, devine evident nu doar (așa cum am sugerat) datorită atracției pe care exactitatea o exercită asupra fiecărei acțiuni executate de copil, dar o vedem și în faptul că nevoia de ordine a copilului este una dintre cele mai puternice stimulente ce domină prima parte a vieții sale. Senzitivitatea față de aranjarea ordonată a lucrurilor, față de pozițiile relative ale acestora, apare odată cu simpla percepție, și anume, cu prima preluare a impresiilor din mediul înconjurător. De asemenea, copilul își poate susține acțiunile sale direcționate spre un scop doar dacă există o procedură exactă de urmat și în nici un alt mod nu poate să ajungă la concentrare și constanță în munca sa.

Aceste lucruri, luate împreună, ne-au condus la ideea existenței unei formațiuni de bază în dimensiunea mentală a personalității copilului. Se auto-formează un organism psihic, și o face urmând un model prestabilit. Dacă n-ar fi așa, orizontul mental al copilului ar trebui modelat de rațiunea și de voința sa, adică de capacitățile care sunt dobândite mult mai târziu. Dar această idee trebuie respinsă, fiind absurdă.

Așa cum omul nu-și creează corpul prin judecată logică, tot astfel el nu urmează linia raționamentului când creează forma minții sale. Creația, în acest caz, înseamnă acea apariție primordială misterioasă care dă naștere la ceva ce, la început, n-a existat, ceva care, mai târziu, este destinat să crească în conformitate cu legi vitale. Dar, într-adevăr, totul începe cu creația tiparelor: *Omne vivum ex ovo!* Toată viața apare dintr-un ou.

Din acest motiv, mintea umană este construită pe o bază care este ea însăși creativă, însă în perioada care urmează nașterii; deoarece mintea omului trebuie să se modeleze după ceea ce preia din lumea înconjurătoare. Ea încarnează această lume pentru a forma un fundament și astfel crează în fiecare individ tipul de persoană constitutiv pentru grupul său rasial. Așa este menținută continuitatea diferențelor între diversele comunități umane care și-au dezvoltat propriile lor civilizații de-a lungul timpului.

Continuitatea a tot ceea ce nu a fixat natura, dar care se dezvoltă treptat, așa cum trebuie să facă un model social, este posibilă doar dacă noii indivizi care se nasc în lăuntrul lui au o forță creatoare, una care să-i poată adapta circumstanțelor în care s-au născut. Aceasta este adevărata funcție biologică a copilului și este, de asemenea, ceea ce permite progresul social.

Dar, tocmai pentru că este o operație creatoare pe care am putea-o lua sub control, are pentru noi o importanță incalculabilă.

18

CARACTERUL ȘI DEFECTELE SALE ÎN COPIILĂRIE

Trebuie să ne întoarcem acum la al doilea grup de evenimente care sunt importante în timpul primilor ani de viață, și anume acelea privind caracterul copilului și formarea sa.

Vechea pedagogie a acordat întotdeauna un loc important instruirii caracterului cu toate că nu a reușit să spună ce înțelege prin caracter sau să indice cum ar trebui educat acesta. Tot ce a putut să afirme era că laturile intelectuală și practică ale educației nu sunt suficiente, și că trebuie, de asemenea, inclus acest factor necunoscut, acest „X” denotat de cuvântul „caracter”. În plus, aceasta ne arată o anumită intuiție înseamnând că educatorii încercau să dezvolte elementele importante ale personalității umane. Anumite virtuți au fost întotdeauna considerate ca fiind valoroase: curajul, perseverența, simțul datoriei, relațiile morale cu ceilalți, iar educației morale i-a fost acordat totdeauna un loc aparte.

Dar, cu toate acestea, ideile referitoare la ce este în realitate caracterul rămân vagi peste tot în lume.

Filozofii și biologii au dezbătut problema din cele mai vechi timpuri, dar mereu au eșuat în încercarea de a ajunge la o definiție exactă. De la greci și până astăzi, de la Theophrastus la Freud și Jung, mulți au atacat problema dar, așa cum afirmă, pe

bună dreptate, Rümke: „Suntem mereu într-un stadiu al încercărilor”.*

Nu există nici o definiție ultimă acceptată de toți. Totuși, intuitiv, oricine recunoaște importanța acestei sume totale de calități care este cunoscută, în mod universal, sub acest nume.

Cele mai recente studii asupra caracterului descoperă în el elemente fizice, morale și intelectuale, voință, personalitate și ereditate. Din 1876, de când Bahnsen a introdus pentru prima dată termenul de „characterologie”, s-a dezvoltat ceea ce apare aproape ca un nou domeniu al științei, studiul caracterului. Și tocmai acest domeniu care este, mai degrabă, unul al speculațiilor, - decât unul al cunoașterii exacte - este cel în care majoritatea teoreticienilor și inovatorilor moderni și-au adus contribuția. Dar lucrul curios este că toți încep cu oamenii mari, cu omul adult, fie în sens abstract, fie privit ca o ființă vie. Chiar și aceia care fac referire la educație (indiferent dacă ei adoptă un punct de vedere empiric sau religios) trec, în general, cu vederea copilul mic, deși vorbesc mult despre ereditate, adică despre influențele prenatale. Rezultatul este un salt de la ereditate la stadiul de adult, fiind lăsat neexplorat un spațiu gol pe care foarte puțini au încercat să-l umple.

Ei bine, cercetările noastre s-au ocupat tocmai de acest spațiu gol, iar contribuția spontană a copiilor noștri a fost cea care ne-a arătat noi moduri de a cugeta asupra acestei probleme prost definite. Aceasta ne permite să vizualizăm dezvoltarea caracterului ca o succesiune naturală de evenimente rezultate din eforturile individuale ale copilului, care n-au nici o legătură cu vreun factor extern, dar care depind de energia sa vitală creatoare și de obstacolele pe care le întâlnește în viața de zi cu zi. Interesul nostru este, de aceea, îndreptat către observarea și interpretarea muncii pe care o realizează natura în construirea omului pe latura sa psihologică. Acest lucru trebuie să-l facem de la naștere, când caracterul și personalitatea sunt nule, până la vârsta la care ele încep să se dezvăluie singure. Deoarece, înrădăcinate în inconștientul minții, există, fără îndoială, legi naturale care determină dezvoltarea psihologică și care sunt comune tuturor oamenilor. În schimb, diferențele depind în mare măsură de vicisitudinile vieții: de accidente, de eșecuri și de regresii produse în câmpul mental de acele obstacole pe care individul a trebuit să le întâlnească în calea sa.

* H.C.Rümke, *Introduction to Characterology*, Haarlem, 1937

Fără îndoială că o teorie ca aceasta trebuie să fie capabilă să interpreteze caracterul în fiecare stadiu, din copilărie până la maturitate, dar, pentru moment, să considerăm viața în desfășurare a copilului ca fiind un factor de bază, și s-o facem ghidul nostru către variațiile infinite care apar între indivizi, variații cauzate de eforturile lor de adaptare.

Din acest punct de vedere, putem aborda tot ceea ce privește caracterul sub înfățișarea aparentă a comportamentului uman. După cum am spus mai sus, viața individului de la 0 la 18 ani poate fi împărțită în trei perioade: 0-6 ani (care formează subiectul acestei cărți); 6-12 și 12-18; fiecare din acestea fiind sub-divizate în două faze secundare. Dacă aceste perioade ar fi analizate separat, tipurile de mentalitate a copiilor specifice fiecăreia par atât de diferite, încât aproape că ar putea aparține unor indivizi diferiți.

După cum am văzut, prima perioadă este una de creație. Rădăcinile caracterului se pot găsi aici, deși la naștere copilul nu are caracter. Perioada de la 0 la 6 ani este cea mai importantă parte a vieții, iar această afirmație este valabilă și pentru dezvoltarea caracterului. Toată lumea știe că țâncul din brațe nu poate fi influențat nici prin exemple și nici prin presiuni externe; așa că trebuie să fie natura însăși cea care așază fundația caracterului. Copilul mic nu are simțul binelui sau răului; el trăiește în afara noțiunilor noastre morale. De fapt, noi nu spunem despre el că e rău sau vicios, ci că nu e cuminte, ceea ce înseamnă că are un comportament copilăresc. Așa că termenii „bun”, „rău” sau „moral” nu vor fi folosiți în această carte. Abia în a doua perioadă, de la 6 la 12 ani, copilul începe să devină conștient de bine și de rău, și nu doar în ceea ce privește propriile sale acțiuni, ci și în raport cu acțiunile celorlalți. Problemele privind binele și răul sunt caracteristice acestei vârste; acum se formează conștiința morală și ea conduce, mai târziu, la dezvoltarea simțului social. În a treia perioadă, de la 12 la 18 ani, se naște dragostea de țară, sentimentul apartenenței la un grup național și preocuparea pentru onoarea aceluia grup.

Deși, așa cum am sugerat, fiecare perioadă este diferită de celelalte două, totuși, fiecare pune temelia celei care o urmează. Pentru a se dezvolta normal în perioada a doua, o persoană trebuie să se fi dezvoltat bine în prima. În același fel omida și fluturele sunt două creaturi foarte diferite la vedere și în modul lor de comportare, dar, cu toate acestea, frumusețea fluturelui provine din viața sa în formă larvară, nu din eforturile de a imita

un alt fluture. *Slujim viitorul protejând prezentul*. Cu cât sunt mai bine satisfăcute trebuințele unei perioade, cu atât va fi mai mare succesul perioadei următoare.

Viața izvorăște din actul concepției. Dacă concepția urmează uniunii a două persoane sănătoase, nealcoolice sau degenerate, persoana care se va naște va fi lipsită de anumite tare. Deci, modul în care se dezvoltă embrionul depinde de condițiile operaționale la concepție. Mai târziu, fătul poate fi influențat, dar numai de mediul său, adică de circumstanțele în care s-a aflat mama în timpul sarcinii. Dacă condițiile embrionului sunt favorabile, la naștere copilul va fi puternic și sănătos. Prin urmare, atât sarcina cât și concepția afectează viața postnatală.

Am menționat *trauma* nașterii și pericolul acesteia de a conduce la regresii. Natura acestor regresii poate fi serioasă, dar ele nu sunt atât de grave ca efectele prenatale ale alcoolismului sau bolilor ereditare (epilepsia, etc.)

După naștere încep anii critici, pe care tocmai i-am analizat. În primii doi sau trei ani, copilul poate fi supus unor influențe care-i vor afecta întregul viitor. Dacă a fost rănit, a suferit violențe sau s-a confruntat cu obstacole severe în timpul acestei perioade, ar putea apărea deviații de personalitate. În concluzie, caracterul copilului se dezvoltă în concordanță cu obstacolele pe care le-a întâmpinat sau cu libertatea de care s-a bucurat și care i-a favorizat dezvoltarea. Dacă, la concepție și în timpul sarcinii, la naștere și în următorii ani, copilul a fost tratat științific, la trei ani el ar trebui să fie un individ model. Acest ideal nu e niciodată atins, deoarece, în afară de alte motive, intervin și numeroase obstacole. Copiii la vârsta de trei ani diferă unul de altul, iar importanța diferențelor dintre ei variază nu doar în funcție de severitatea experiențelor care le-au cauzat, ci, mai ales, în funcție de vârsta la care acestea s-au întâmplat. Schimbările datorate dificultăților după naștere vor fi mai puțin severe decât cele cauzate în timpul sarcinii, iar acestea, la rândul lor, nu vor fi atât de serioase precum cele provenite din influențele nocive active la concepere.

În ceea ce privește prognoza, sau speranțele pe care le putem întreține cu privire la corectarea defectelor copiilor, am putea afirma că cele dobândite în perioada postnatală, între 0 și 3 ani, pot fi, practic, vindecabile în timpul perioadei de la 3 la 6 ani, când natura este încă preocupată de perfecționarea multor capacități nou formate.

Școlile noastre au adus o contribuție remarcabilă prin experiențele și rezultatele obținute în această perioadă, iar în lumina acestora putem da un ajutor pozitiv; cu alte cuvinte, putem acționa educativ. Dar dacă (datorită neglijenței sau tratamentului greșit) defectele cauzate între 0 și 3 ani nu sunt corectate acum, atunci nu numai că ele persistă, dar se și înrăutățesc. Așa că la șase ani putem avea un copil cu deviații produse înainte de trei ani și cu alte defecte căpătate după. După șase ani, acestea, la rândul lor, vor influența cea de a doua perioadă principală a vieții, deci și dezvoltarea conștiinței morale, a binelui și a răului.

Toate aceste defecte au repercursiuni asupra vieții mentale și asupra inteligenței. Copiii învață cu mai mare dificultate, dacă circumstanțele din perioada precedentă au fost potrivnice înfloririi capacităților lor. Prin urmare, un copil de șase ani poate prezenta o multitudine de caracteristici, care, în realitate, nu-i aparțin, ci sunt rezultatele evenimentelor nefavorabile precedente. De exemplu, el poate fi incapabil să-și dezvolte acea conștiință morală care ar trebui să apară între 6 și 12 ani, sau capacitatea sa intelectuală ar putea fi subnormală. Atunci avem un copil lipsit de caracter și incapabil să învețe. În ultima perioadă, inferioritatea sa îi va cauza alte slăbiciuni ce se adaugă celor existente, și copilul va deveni un pierde-vară, fără a avea vre o vină.

În școlile noastre (ca și altele din ziua de astăzi) este ținută o fișă biologică a caracteristicilor fizice și psihologice ale fiecărui copil. Aceasta poate fi un ghid pentru personalul didactic, deoarece, știind ce dificultăți au apărut în fiecare perioadă a vieții copilului, putem estima gravitatea lor și răspunsul probabil la tratament. În această fișă noi înscriem orice boală ereditară despre care aflăm că suferă părinții, vârstele lor când s-a născut copilul și, de asemenea, informații (obținute cu tact) despre viața mamei în timpul sarcinii, dacă a avut vreun accident, căzături, etc. De asemenea, dacă nașterea copilului a fost normală, cu un copil sănătos sau dacă a fost o perioadă de întrerupere a activității vitale. Alte aspecte se referă la viața copilului de acasă. Sunt părinții prea grijulii sau prea severi? A suferit copilul vreo spaimă, sau altfel de șocuri? Dacă un copil este dificil sau capricios, noi căutăm cauze posibile în viața pe care a trăit-o până acum. La trei ani, când vin la noi, aproape toți suferă de o anumită anormalitate care este însă corectabilă. Să recapitulăm,

foarte pe scurt, tipurile comune de deviație pe care le întâlnim în prezent.

Există obiceiul de a discuta defectele copiilor, unul câte unul, în ideea contracarării fiecăruia prin modalități de tratament separate și directe. Dar, oricât de numeroase ar fi acestea, găsim că e mai bine să le clasificăm pe toate în două categorii simple: cele care apar la copiii *puternici* (care rezistă și depășesc obstacolele pe care le întâlnesc) și acelea care apar la copiii *slabi* (care cedează în fața condițiilor nefavorabile).

În primul grup sunt incluse capriciozitatea și tendințele spre violență, accesese de furie, nesubordonarea și agresivitatea. Nesupunerea este vizibilă și este cunoscută sub numele de „instinct distructiv”. Posesivitatea este comună, ducând la egoism și invidie (aceasta din urmă nemanifestându-se în mod pasiv, ci prin eforturile de a înșfăca lucrurile altora). Instabilitatea scopurilor (foarte comună la cei mai mici); incapacitatea de a fi atenți sau de a se concentra; dificultatea în coordonarea mișcărilor mâinilor, așa încât obiectele sunt cu ușurință scăpate sau sparte; confuzia mentală; închipuirile extravagante sunt și ele incluse în acest prim grup. Acești copii pot urla, țipa și, în general, pot fi gălăgioși. Ei îi deranjează și îi necăjesc pe ceilalți; adesea duri cu copiii mai slabi și cu animalele. La masă au înclinații spre lăcomie.

Copiii care aparțin tipului *slab* sunt, prin natura lor, pasivi și au trăsături negative. Indolenți și leneși, ei plâng dacă vor ceva și încearcă să-i facă pe ceilalți să-i aștepte și pe ei. Întotdeauna doresc să li se facă pe plac și se plictisesc repede. Ei găsesc totul înfricoșător și se agață de adulți. Sunt adesea mincinoși (o formă pasivă de apărare) sau fură lucruri (o altă formă de compensație psihologică), ș.a.m.d.

S-ar putea întâmpla să pară că au anumite deficiențe fizice care, de fapt, sunt de origine psihologică. De exemplu, ei refuză să mănânce, aparent neavând poftă de mâncare, sau dimpotrivă, se supraalimentează exagerat ceea ce provoacă probleme digestive. Coșmarurile, teama de întuneric, somnul agitat afectează negativ organismul și provoacă anemie. (Anumite forme de anemie și anumite probleme ale ficatului sunt, cu siguranță, de origine psihologică). Există, de asemenea, și boli nervoase, iar toate aceste boli care provin din stări psihice sunt, de obicei, nevindecabile prin măsurile obișnuite cunoscute de medicină.

De aici rezultă faptul că imaginea generală a comportamentului moral și, în consecință, a caracterului, este complicată de prezența tuturor acestor indispoziții și distorsiuni,

defecte și neajunsuri care s-au produs în personalitate datorită condițiilor adverse dezvoltării sale normale și sănătoase.

Mulți dintre acești copii – în special aceia care aparțin tipului “puternic” – nu sunt considerați a fi o binecuvântare pentru casă. Părinții lor încearcă să scape de ei, îi încredințează în mod voit doicilor sau îi trimit la școală. Ei devin orfani cu părinți în viață. Ei sunt bolnavi, deși trăiesc în trupuri sănătoase, iar asta duce, inevitabil, la un comportament negativ. Părinții se întreabă ce să facă cu ei. Unii cer sfaturi, alții încearcă să rezolve problema singuri. Câteodată decid să folosească severitatea, crezând că aceasta va calma lucrurile. Se folosesc de tot felul de mijloace: palme, țipete și trimiterea copilului nemâncat la culcare dar copiii devin și mai răi și provoacă și mai multe necazuri, sau adoptă o formă pasivă a aceluiași defect. Se încearcă apoi, cu tact, persuasiunea; se discută cu ei sau se face apel la sentimentele lor: „De ce o faci pe mami atât de nefericită?”

În final, părinții sunt înfrânți și se dau bătuți.

Copiii care aparțin tipului pasiv, sau recesiv, rareori atrag toată această atenție asupra lor. Comportamentul lor nu este o problemă. Mama își crede copilul cuminte și ascultător pentru că nu face nimic greșit. Faptul că se agață tot timpul de ea este luat drept afecțiune. El o iubește atât de mult, spune ea, încât nu poate merge la culcare fără ea. Dar, mai târziu, ea observă că mișcările și vorbirea lui sunt retardate. Este nesigur pe picioarele lui. „Sănătatea lui”, spune ea, „este bună, dar e foarte sensibil. Totul îl sperie. Nici măcar nu este interesat de mâncare: cu adevărat, e un copil melancolic! Ca să-l fac să mănânce, întotdeauna trebuie să-i spun o poveste. Cu siguranță va ajunge călugăr sau poet!” Dar, în cele din urmă, ea decide că e bolnav și trimite după doctor. Specialiștii pediatri câștigă averi de pe urma acestor maladii ale minții.

Toate aceste probleme devin rezolvabile dacă înțelegem ciclul acelor activități constructive pe care fiecare copil e dator, prin natura lui, să le parcurgă. În prezent, este evident faptul că orice defect de caracter este datorat unui tratament greșit la care a fost supus copilul în timpul primilor ani de viață. Dacă în această perioadă copiii au fost neglijați, mințile lor sunt goale pentru că nu au avut șansa să-și construiască un conținut propriu. Această minte înfometată (căreia, în prezent, psihologii îi acordă o foarte mare atenție) este o cauză fundamentală a multor necazuri. O altă cauză este lipsa activităților spontane direcționate de impulsul creator. Puțini dintre acești copii au putut să găsească

condițiile necesare unei dezvoltări complete. Foarte des, acești copii au fost lăsați complet singuri, neavând altceva de făcut decât să doarmă. Sau, adulții au făcut totul în locul lor, astfel încât i-au împiedicat să-și dezvolte propriile cicluri de activitate. Rezultatele sunt pasivitatea și inerția. Nefiind lăsați să se uite la un lucru care să nu le fie smuls din mâini, nu a existat nimic pe care să fi putut pune mâna, deși au văzut și au dorit foarte multe lucruri. Când, în sfârșit, reușeau să intre în posesia unei flori sau a unei insecte, nu știau ce să facă cu ele, așa că le rupeau în bucăți.

Și fricile iraționale au cauze detectabile în acești primi ani.

Unul dintre principalele motive pentru care școlile noastre sunt atât de răspândite, a fost vizibila dispariție a acestor defecte ale copiilor, imediat ce s-au găsit într-un loc în care experiența activă asupra a tot ceea ce îi înconjoară era permisă și unde exersarea liberă a capacităților lor le putea hrăni mintea. Înconjurați de lucruri interesante de făcut, ei puteau să repete exercițiile de câte ori doreau și treceau de la un moment de concentrare la altul. Odată ce copiii au ajuns la acest nivel și au putut să lucreze și să-și concentreze mințile asupra unor lucruri care prezentau pentru ei un interes real, defectele lor au dispărut. Cei dezordonați au devenit ordonați, cei pasivi au devenit activi, iar copilul neascultător a devenit un ajutor în clasă. Rezultatul ne-a făcut să înțelegem că fostele lor defecte au fost dobândite și nu înnăscute. Și că ei nici nu erau diferiți unul de celălalt doar pentru faptul că unul mințea și celălalt era neascultător. Ci că toate aceste dereglări proveneau dintr-o singură cauză, aceea fiind hrănirea insuficientă a vieții mentale.

Ce sfaturi putem să le dăm mamelor? Copiii lor trebuie să aibă o ocupație interesantă: ei nu ar trebui să fie ajutați dacă nu este necesar, nici să fie întrerupți dacă au început să facă ceva inteligent. Drăgălășenia, severitatea, medicația nu pot ajuta atunci când copilul este înfometat din punct de vedere mental. Dacă un om moare de foame din lipsa mâncării, nu îl numim prost, nici nu îl batem și nici nu facem apel la sentimentele lui mai bune. El are nevoie de mâncare și nimic altceva nu va fi eficient. Același lucru se aplică și aici. Nici severitatea și nici bunătatea nu vor rezolva problema. Omul este o ființă inteligentă și are nevoie de hrană mentală aproape mai mult decât de hrană fizică. Spre deosebire de animale, el trebuie să-și construiască propriul comportament. Dacă copilul este pus pe un drum pe care poate să-și organizeze conduita și să-și construiască propria viață

mentală, totul va fi bine. Problemele sale vor dispărea, coșmarurile lui se vor termina, digestia va deveni normală și lăcomia sa se va diminua. Sănătatea lui este refăcută pentru că mintea lui este normalizată.

Deci, acestea nu sunt probleme de educație morală, ci de formare a caracterului. Lipsa caracterului sau defectele de caracter dispar de la sine, fără a fi nevoie ca adulții să facă morală sau să dea exemple de urmat. Nu este nevoie să ameninți sau să convingi prin rugăminți mieroase, ci doar să „normalizezi condițiile” în care trăiește copilul.

19

CONTRIBUȚIA

COPIILOR LA SOCIETATE -

NORMALIZAREA

Defectele de caracter ale copiilor (cum au fost descrise în capitolul anterior, în care noi am făcut deosebire între defectele copiilor puternici și acelea ale copiilor slabi) nu sunt întotdeauna considerate ca fiind negative de către opinia publică. Unele sunt chiar apreciate. Copiii pasivi, se crede că sunt cumiți. Copiii gălăgioși și exuberanți, cu o imaginație vie, se crede că sunt deosebit de inteligenți, sau chiar superiori.

Putem spune că societatea îi grupează astfel:

1. Cei ale căror defecte au nevoie de corecție.
2. Cei care sunt cumiți (pasivi) și trebuie considerați modele.
3. Cei considerați a fi superiori.

Ultimele două grupe aparțin așa-numitelor tipuri „de dorit”, iar părinții sunt foarte mândri de ei, chiar atunci când (așa cum se întâmplă în cazul ultimului tip) compania lor nu este deloc agreabilă.

Am accentuat acest aspect și am atras atenția asupra acestei clasificări, deoarece ea există de secole. Totuși, am văzut în prima noastră școală și în toate cele care au urmat-o, că aceste trăsături dispar imediat ce copiii devin absorbiți într-o activitate care îi atrage. Așa-numitele calități negative, împreună cu cele

bune și superioare, *dispar toate* și rămâne doar un singur tip de copil. El nu are nici una dintre aceste calități.

Aceasta înseamnă că lumea încă nu este capabilă să evalueze caracteristicile bune și rele ale personalității copilului, și nici pe acelea care le înlocuiesc ulterior. Ceea ce noi am crezut mereu ca fiind adevărat, s-a dovedit a fi greșit. Mi-am amintit citatul mistic: „Nu există adevăr decât în Tine, O, Doamne: restul este iluzie!”. Copiii din școlile noastre ne-au dovedit că adevărata lor dorință este să fie mereu în acțiune – un lucru nebănuit până acum, tot așa cum nimeni înainte nu a observat capacitatea copiilor de a-și alege activitatea în mod spontan. Urmând un ghid interior, copiii au fost preocupați de ceva (altceva pentru fiecare), care le-a conferit seninătate și bucurie.

Apoi s-a întâmplat un alt lucru, nemaîntâlnit înainte într-un grup de copii. Acesta a fost „disciplina” care a apărut în mod spontan. Aceasta, mai mult decât orice altceva, a impresionat opinia publică. Disciplina în libertate părea să rezolve o problemă care, până atunci, păruse a fi de nerezolvat. Răspunsul se află în obținerea disciplinei prin asigurarea libertății. Acești copii, care își căutau munca în libertate, fiecare absorbit într-un alt tip de îndeletnicire, și totuși, aparținând aceluiași grup, dădeau impresia unei discipline perfecte. De-a lungul ultimilor patruzeci de ani, acest lucru a fost verificat în cele mai diferite părți ale lumii și demonstrează că, atunci când copiii sunt plasați în medii care le permit să desfășoare o activitate ordonată, ei ajung să prezinte acest aspect nou. Cu alte cuvinte, ei dezvoltă un tip psihologic comun întregii omeniri. Acesta fusese invizibil înainte, deoarece a fost ascuns de caracteristici improprii copilului.

Această schimbare, care creează aproape un tip uniform, nu apare treptat, ci dintr-odată. La orice copil, această schimbare apare invariabil după o scurtă perioadă de concentrare profundă asupra unei activități. Aceasta nu înseamnă că educatoarea trebuie să îmboldească un copil leneș să facă ceva. Este de ajuns ca ea să îl pună în contact cu diferite mijloace de acțiune cu scop, care așteaptă să fie folosite în mediul pregătit pentru el. Imediat ce și-a găsit activitatea preferată, defectele lui dispar. Nu ajută să folosim judecata logică cu copiii. Ceva din interiorul lor pare să iasă la iveală și să se exprime printr-o activitate exterioară. Aceasta atrage energia copilului care, astfel, devine absorbit de o activitate constantă, repetată în mod activ.

Ființa umană este un întreg unitar, dar această unitate, spre care este condusă de legile naturii, trebuie să fie construită și formată prin experiențe active în lumea reală,.

Dezvoltarea embrionară a fiecărei părți a personalității umane, care, la început, de la naștere până la trei ani, se desfășoară separat, trebuie, în final, să devină integrată, moment în care va fi atât de organizată încât toate aceste părți vor acționa împreună în interesul individului. Aceasta se întâmplă în următoarea perioadă, între 3 și 6 ani, când mâna acționează, iar mintea este cea care o ghidează.

În cazul în care condițiile externe împiedică realizarea acestei integrări, atunci aceleași energii continuă să ceară insistent fiecărei formațiuni parțiale să-și continue activitatea separat de celelalte. Rezultatul este o dezvoltare inegală, desprinsă de finalitățile sale.

Mâna se mișcă fără țintă; mintea rătăcește departe de realitate; limbajul se concentrează asupra propriei rezonanțe; corpul se mișcă cu stângăcie. Iar aceste energii separate, negăsind nimic care să le satisfacă, dau naștere unor combinații nenumărate de moduri de creștere deviate și deficitare, care devin surse de conflicte și disperare.

Astfel de deviații nu pot fi atribuite personalității însăși. Ele provin dintr-un eșec de organizare a personalității.

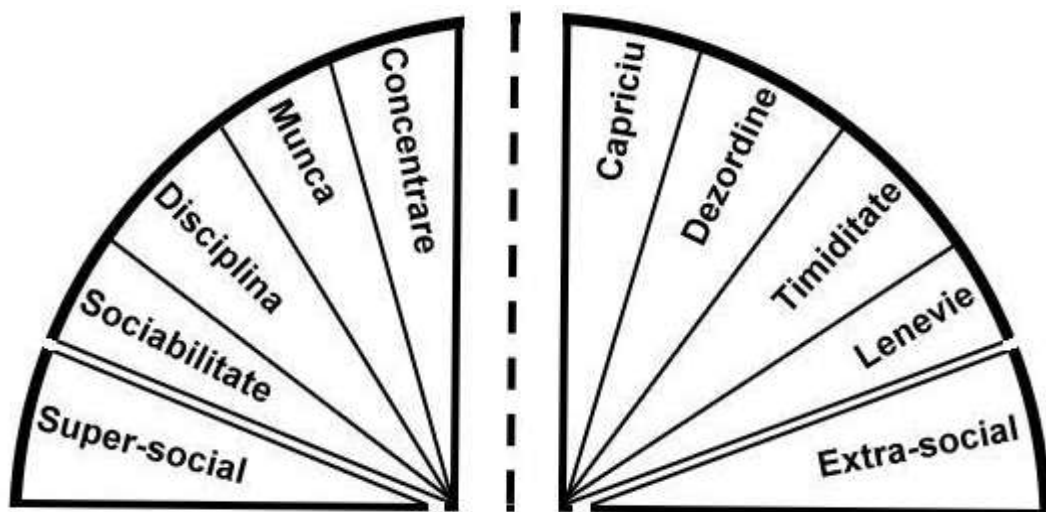
Ele sunt caracteristici efemere, și totuși nu pot fi corectate, pentru că ele pot fi îndreptate doar atunci când toate capacitățile funcționează ca un tot pentru a servi scopurile individului ca întreg.

Dar când atracțiile noului mediu își exercită vraja, oferind motive pentru o activitate constructivă, atunci toate aceste energii se unesc și deviațiile pot fi dispersate. Apare un tip unic de copil, „copilul nou”; dar, în realitate, este „personalitatea” adevărată a copilului căreia i s-a permis să se construiască normal.

În partea dreaptă a desenului putem vedea diferitele caracteristici ale copiilor, așa cum sunt ele cunoscute. Acestea sunt ilustrate de un număr de linii radiante spre exterior ca un evantai. Linia din mijloc, lată și perpendiculară, simbolizează concentrarea asupra unui anumit lucru; ea este linia normalității. Odată ce copiii încep să se concentreze, toate liniile din dreapta acestei linii de mijloc dispar și rămâne numai un tip, care are caracteristicile arătate de sectorul din stânga. Eliminarea tuturor acestor defecte superficiale nu este realizată de un adult, ci chiar

de copil, care trece în zona centrală cu întreaga sa personalitate, iar aceasta înseamnă că normalitatea a fost atinsă.

Acest fenomen se repetă absolut în toate școlile noastre, la copii aparținând tuturor claselor sociale, raselor și civilizațiilor*.

10. Trăsături normale și deviate la copii.

Este unicul și cel mai important rezultat al întregii noastre munci.

Tranziția de la o stare la alta este întotdeauna consecința activității mâinilor cu obiecte reale, muncă însoțită de o concentrare mentală.

Acest eveniment psihologic, care ne duce cu gândul la tratarea adulților prin psihanaliză, l-am numit printr-un termen tehnic, „normalizare”.

Astăzi, după atâția ani și după o experiență atât de vastă, adevărul despre el a fost stabilit. În *Clinicile pentru îndrumarea copiilor*, care sunt înființate pretutindeni pentru tratarea „copiilor cu probleme”, se face exact acest lucru, se oferă copilului un mediu înconjurător bogat în motive pentru activitate, în care el poate să aleagă ce va lua și ce va folosi. În această alegere, el este eliberat de orice control al vreunui profesor, de fapt, de orice control din partea vreunui adult.

De asemenea, „terapia prin joc” îi dă copilului libertatea de a alege între mai multe jucării și jocuri imitative – o selecție dintr-o gamă mai variată decât i se poate oferi, de obicei, acasă.

* * Vezi *Secretul copilăriei*

S-a descoperit că această terapie, combinată cu interpretările unui psihiatru (care conduc la sfaturi ce îmbunătățesc modul în care este tratat copilul acasă), poate aduce îmbunătățiri caracterului copilului, cu toate că acestea pot fi atribuite și vieții sociale pe care o duc împreună cu alți copii.

Dar raza de acțiune a acestor instituții este mult prea limitată. Ele sunt doar locuri pentru „tratare”, la fel cum sunt spitalele pentru cei bolnavi. Ceea ce este încă necesar, este o înțelegere generală a faptului că, dacă munca și libertatea pot vindeca defecte de creștere, înseamnă că munca și libertatea sunt, în mod normal, necesare pentru dezvoltarea copilului.

De fapt, se întâmplă foarte des ca atunci când copiii, după ce au fost vindecați sau când starea lor s-a ameliorat, se întorc la condițiile de viață anterioare care n-au fost modificate și care erau cauzele originale ale „deviațiilor de la normalitate”, să nu mai aibă puterea sau oportunitățile necesare pentru a rămâne normalizați, iar îmbunătățirea stării lor să fie doar temporară.

În unele țări s-au făcut eforturi pentru aplicarea libertății și activității în școli; dar libertatea și activitatea au fost interpretate mult prea general.

Libertatea este înțeleasă într-o manieră foarte elementară, ca fiind o eliberare imediată de niște obligații opresive; ca o încetare a aplicării corecțiilor și a supunerii față de autoritate. Această concepție este, evident, negativă, pentru că ea înseamnă numai eliminarea constrângerilor. De aici rezultă, destul de des, o „reacție” foarte simplă: de revărsare dezordonată a impulsurilor, care nu mai sunt controlate, deoarece, anterior, ele fuseseră controlate de voința adultului. „A lăsa copilul să facă ce-i place”, când el nu și-a dezvoltat încă nici o putere de control, înseamnă a trăda ideea de libertate.

Rezultatul îl reprezintă copiii care sunt dezordonați pentru că ordinea le-a fost impusă în mod arbitrar, care sunt leneși pentru că, înainte, au fost forțați să muncească, care sunt neascultători pentru că au fost forțați să fie ascultători.

În schimb, libertatea adevărată este o consecință dezvoltării; este dezvoltarea unor călăuze latente, ajutate de educație. Dezvoltarea este activă. Ea reprezintă construirea personalității, realizată prin efort și prin experiențele proprii ale fiecăruia; este drumul lung pe care fiecare copil trebuie să-l parcurgă pentru a atinge maturitatea.

Oricine poate să domine și să reprime pe cel slab și supus; dar nimeni nu poate să facă pe altcineva să se dezvolte. Dezvoltarea nu poate fi predată.

Dacă libertatea este înțeleasă ca a lăsa copiii să facă ce le place, folosind sau, mai degrabă, folosind greșit lucrurile disponibile, este clar că numai „deviațiile” lor sunt libere să se dezvolte; anormalitățile lor vor spori.

Normalizarea vine prin „concentrarea” asupra unei activități. Pentru aceasta trebuie să furnizăm „motive pentru activitate” atât de bine adaptate intereselor copilului încât să-i provoace o atenție profundă. Reușita depinde de utilizarea obiectelor în scopurile pentru care au fost proiectate, lucru care conduce, de asemenea, la dezvoltarea „ordinii mentale” a copilului. Dacă sunt utilizate cu grijă și precizie ele conduc copilul și la „coordonarea mișcărilor” proprii.

Ordinea mentală și coordonarea mișcărilor ghidate după standarde științifice sunt cele care pregătesc concentrarea, iar aceasta, odată apărută, „eliberează acțiunile copilului” și-l conduce la vindecarea defectelor sale. Spunem „concentrare”, nu doar „ocupație”, deoarece dacă copiii trec indiferenți de la un lucru la altul, chiar dacă le utilizează corect, aceasta nu duce la înlăturarea defectelor.

Lucrul esențial este ca sarcina să trezească un asemenea interes încât întreaga personalitate a copilului să fie angajată în realizarea ei.

În școlile noastre, acest „moment al vindecării” nu constituie linia de sosire, cum se întâmplă în clinicile pentru copii dificili, ci e punctul de plecare, după care „libertatea de acțiune” consolidează și dezvoltă personalitatea.

Numai copiii „normalizați”, ajutați de mediu, dezvoltă, în dezvoltarea ulterioară, acele minunate capacități despre care vorbim: disciplină spontană, activitate continuă și fericită, sentimente sociale de ajutorare și simpatie față de alții.

Activitatea liber aleasă devine modul lor obișnuit de viață. Vindecarea tulburărilor e poarta de trecere către acest nou mod de viață.

Caracteristica ei principală nu se schimbă niciodată. Ea este „disponibilitatea pentru muncă”. O activitate interesantă, liber aleasă, care are virtutea de a induce concentrarea, nu oboseala, sporește energiile și capacitățile mentale ale copilului și îl conduce la stăpânirea de sine.

Acum, pentru a ajuta această dezvoltare, nu e de ajuns să furnizăm obiecte la întâmplare, ci trebuie să organizăm o lume a „interesului progresiv”. Rezultatul este o tehnică educațională bazată pe psihologia dezvoltării infantile.

În școlile noastre, nu numai că se întărește caracterul, dar viața intelectuală a copilului devine însetată de cunoaștere.

Există tentația de a spune că, în acest fel, copiii execută exerciții spirituale, deoarece au descoperit calea autoperfecționării și a ridicării la înălțimile interioare ale sufletului.

În desfășurarea ei, munca lor ne reamintește un principiu din cartea înțelepciunii indiene, *Gita*.

„E important să dai munca potrivită. Minte are nevoie să lucreze în continuu. Dezvoltarea spirituală înseamnă s-o ții mereu ocupată cu sarcini sănătoase. Răul intră în mintea leneșă. Omul indolent nu poate fi spiritual”. De asemenea, concepția noastră este în acord cu cuvintele lui Gibran, „munca este dragoste făcută vizibilă”.*

* Vezi Khalil Gibran: *The Prophet* (Heinemann, Great Britain, and Knopf, New York, 1948, p. 33).

20

FORMAREA CARACTERULUI ESTE PROPRIA REALIZARE A COPILULUI

Așa cum am explicat în capitolul precedent, copiii își făuresc propriul caracter, construindu-și calitățile pe care le admirăm. Aceste calități nu se nasc în urma exemplurilor sau a admonestărilor noastre, ci rezultă numai și numai dintr-o îndelungată și lentă succesiune de activități desfășurate chiar de către copil între vârsta de trei și șase ani.

La această vârstă, nimeni nu poate „preda” calitățile din care este alcătuit caracterul. Singurul lucru pe care îl putem face este să așezăm educația pe baze științifice, astfel încât copiii să poată lucra efectiv, fără a fi deranjați sau împiedicați.

Abia mai târziu este posibil să ajungem la mintea copilului în mod direct, prin intermediul poveștelor și argumentelor. Doar după vârsta de șase ani putem deveni misionarii moralității, deoarece între șase și doisprezece ani începe să funcționeze conștiința, iar copilul este capabil să vizualizeze diferențele dintre bine și rău. Se poate face chiar mai mult între doisprezece și optsprezece ani, când băieții încep să aibă idealuri (patriotice, sociale, religioase, și altele). Atunci ne putem comporta față de ei ca niște misionari, așa cum ne comportăm cu adulții. Partea tristă este că, după vârsta de șase ani, copiii nu-și mai pot dezvolta caracterul și

calitățile în mod spontan. De acum înainte, misionarii, care nici ei nu sunt perfecți, se găsesc în fața unor dificultăți considerabile. Ei lucrează asupra fumului, nu asupra focului.

Învățătorii care predau la clasele mai mici se plâng adesea că, deși pot preda științele, literatura ș.a.m.d., elevii lor nu sunt capabili să învețe nu pentru că le lipsește inteligența, ci pentru că sunt lipsiți de caracter. Fără caracter nu există "direcție". Numai acelor copii care – în ciuda crizelor premature și a modului deficitar în care au fost tratați – au reușit să-și păstreze toate, sau măcar câteva din darurile fundamentale ale caracterului, le-a mai rămas ceva din personalitate. Foarte adesea, majoritatea copiilor nu mai au deloc personalitate.

E inutil a le spune acum să se concentreze, deoarece tocmai aceasta este capacitatea pe care n-o pot exercita. Cum am putea să ne așteptăm ca ei să-și desfășoare activitățile cu grijă și răbdare, dacă grija și răbdarea sunt printre calitățile care le lipsesc? E ca și cum ai spune: „Mergi frumos!” unei persoane fără picioare. *Asemenea calități pot fi obținute numai prin practică, niciodată prin comenzi.*

Atunci, ce este de făcut ? Adesea, societatea răspunde:

„Aveți răbdare cu cei tineri: îi putem influența numai prin exemplele și intențiile noastre bune”. Și se speră că, în timp și cu răbdare, se va realiza ceva. Dar, în fapt, nu se realizează nimic. Odată cu trecerea timpului îmbătrânim, dar din asta nu iese nimic. Timpul și răbdarea singure nu au nici un efect. Trebuie să profităm de șansa oferită în perioada creativă.

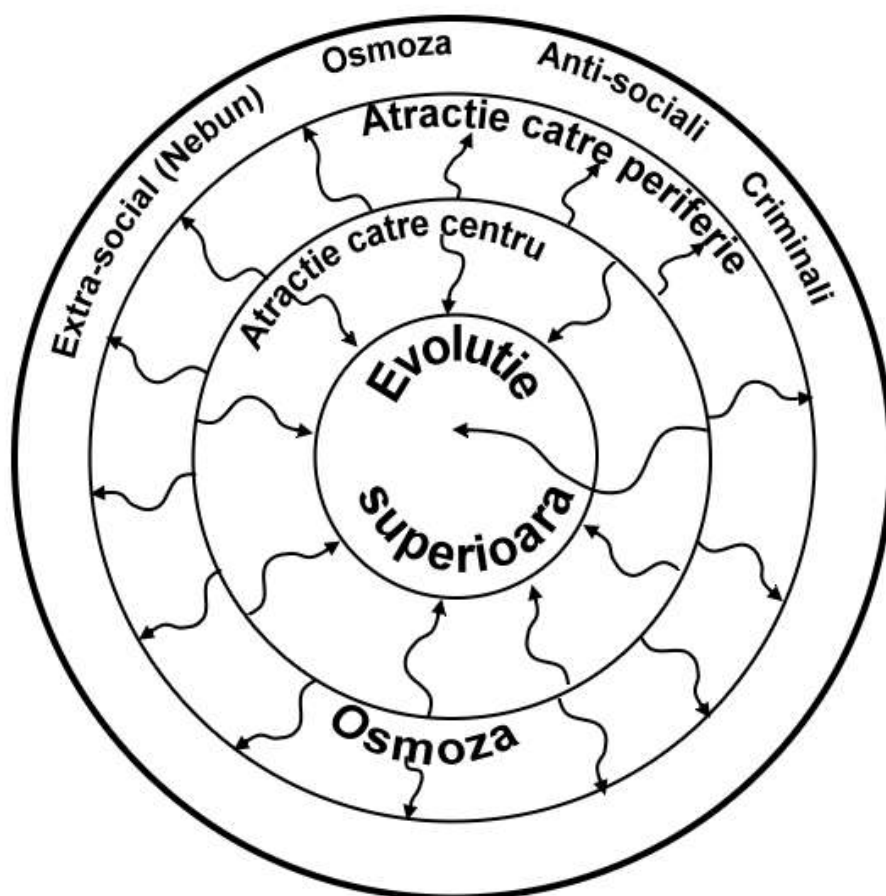
Un alt lucru se clarifică dacă privim omenirea ca întreg. Adulții, ca și copiii, par a se diferenția unii de alții, *în principal prin defectele lor*, dar există ceva ascuns adânc în inimile lor, ceva comun tuturor. Toți au tendința, oricât de vagă și inconștientă, de a se ridica, de a se înălța; ei aspiră la ceva spiritual. Iar această tendință, oricât de slabă ar fi acțiunea ei asupra defectelor de caracter, exercită, mai devreme sau mai târziu, o presiune către progres. Atât individul cât și societatea au în comun acest lucru: o tendință permanentă spre progres. Fie că apare în plan exterior ori în cel interior, există o lumină în inconștientul omenirii, care o conduce spre lucruri mai bune. Cu alte cuvinte, comportamentul uman nu este invariabil, ca cel al animalelor, ci poate progresa, iar, pentru om, este un lucru firesc să simtă acest îndemn interior de a merge înainte.

În desen există un cerc central, centrul perfecțiunii. În jurul acestui cerc este o zonă care reprezintă tipul de oameni mai

puternici și mai echilibrați, aceia care se apropie de ideal, sau tipul „normal”. Spațiul care înconjoară această zonă indică masa de oameni care –în grade diferite– nu au atins normalitatea. La periferie, observăm un cerc cu o suprafață mai redusă, care reprezintă clasa de oameni ce ies în afara normalității – cei câțiva oameni extrasociali, ori antisociali (cei extrasociali sunt bolnavi psihic, iar cei antisociali sunt delincvenți). Lunaticii și criminalii nu au fost capabili să se adapteze la viața socială. Restul s-au adaptat, mai mult sau mai puțin. Prin urmare, problemele educaționale, îi privesc pe aceia care au fost capabili să rămână, până la un anumit punct, în sfera adaptării.

Această adaptare la lumea înconjurătoare apare în primii șase ani. Aici, deci, se află originile caracterului. Cât de fascinantă este această problemă a adaptării! Cercul interior din jurul celui central îi include pe cei care se află mai aproape de perfecțiune. Ei sunt cei mai puternici, fie pentru că au dispus de o mai mare energie vitală, fie pentru că au fost mai norocoși în privința condițiilor de mediu; în timp ce aceia din cercul următor au avut mai puțină energie sau au întâlnit mai multe obstacole. În viața socială, primii sunt considerați persoane cu un caracter foarte puternic, pe când ceilalți sunt priviți ca având caractere mai slabe. Primii, simt o atracție naturală către centru, către perfecțiune; ceilalți, au tendința de a aluneca spre inelul exterior, în zona celor anti- și extra-sociali. Aceștia se simt întotdeauna ispitiți și, dacă nu fac eforturi constante, simt că vor deveni inferiori. Prin urmare, ei au nevoie de un suport moral pentru a-i proteja împotriva tentațiilor. Nu este o atracție spre plăcere, deoarece nimeni nu poate bucura la ideea de a deveni criminal sau nebun. Dar este o forță aproape irezistibilă, ca și forța gravitației, care necesită o luptă și o apărare continuă. Efortul de rezistență este privit ca virtute pentru că, de fapt, ne împiedică să cădem în abisul moral. Acești suferinzi își impun reguli pentru a se salva de la cădere. Ei se atașează de cineva mai bun decât ei. Se roagă Atotputernicului să-i salveze de ispită. Ei se învâluie tot mai mult în virtute, dar acest mod de viață este dificil. Penitența nu este o bucurie. Este asemenea efortului unui alpinist care se agață de un colț de stâncă și încearcă să-și păstreze echilibrul. Tinerii simt această spaimă a golului, iar educatorul încearcă să-i ajute prin explicații și exemple. El se prezintă copiilor ca model, cu toate că, nu rareori, simte același impuls și aceeași teroare. Cât de des își spune: „Trebuie să fiu un bun exemplu, căci, altfel, ce vor deveni elevii mei?” iar această povară îi apasă greu umerii. Atât

Învățătorii cât și elevii aparțin categoriei virtușilor (al treilea cerc). Aceasta este astăzi atmosfera în care formăm caractere și dăm lecții de morală și, pentru că altceva mai bun nu se cunoaște încă, o acceptăm ca atare. Înseamnă că marea majoritate a oamenilor trăiesc întotdeauna în interiorul acestor limite, iar umanitatea, în general, privește faptul de a fi în defensivă ca fiind ceva natural.

11. Cercurile atracției pentru tipurile sociale inferior și superior

În cercul interior se află cele mai puternice tipuri, atrase de perfecțiune. Aici nu există o forță de gravitație, ci o dorință *reală* de a deveni mai buni. Adesea, aici există aspirație fără căutarea perfecțiunii absolute, dar, în orice caz, acești oameni sunt atrași de perfecțiune în mod natural și fără efort. Nu teama de închisoare îi oprește de a fura; ei nu câștigă o luptă disperată cu dorința de a poseda ceea ce aparține altora; nici nu sunt tentați de acte de violență de la care să se stăpânească datorită unei

pretinse virtuți. Ei, pur și simplu, nu doresc nimic din ceea ce nu le aparține, iar violența e, pentru ei, ceva respingător. Perfectiunea îi atrage deoarece este în natura lor. Căutarea ei nu este un sacrificiu, ci se întâmplă firesc, ca și când le-ar satisface cele mai profunde dorințe .

O aceeași diferență există între vegetarieni și non-vegetarieni. Mulți dintre cei care folosesc carnea ca aliment se abțin de la ea în anumite zile ale săptămânii. În timpul postului de Paști ei postesc patruzeci de zile, sau trăiesc fără carne și alte alimente de dulce. Consideră că asta e o adevărată penitență și susțin că a rezista tentațiilor este o virtute.

Aceștia sunt oameni care respectă regulile făcute de alții, sau care le-au fost date de către liderii lor spirituali. Dar cercul interior nu îi include pe aceștia: este un cerc pentru duhovnici, vegetarieni, oameni pe care carnea nu-i tentează. Aceștia evită carnea. Pentru ei nu e nevoie de nici un misionar, deoarece ei respectă regulile din toată inima, prin propria lor natură internă.

Alt exemplu este dat de oamenii aflați într-o stare de sănătate bună sau una rea. De exemplu, un om cu bronșită cronică trebuie să-și protejeze pieptul cu un fular călduros de lână, să facă băi fierbinți și să facă masajе din cauza proastei circulații a sângelui. Chiar dacă aparent este normal, el trebuie să fie întotdeauna atent. Sau dacă digestia lui e proastă, ca să se țină pe picioare trebuie să mănânce o dietă specială la ore fixe. Acești oameni țin pasul cu ceilalți, dar numai având mare grijă și trăind mereu cu spaima de spital sau de moarte în sufletele lor. Ei trăiesc la mâna doctorilor, au nevoie de o asistentă sau de ajutorul constant al familiei. Însă priviți-i pe cei care se bucură de o sănătate bună. Ei mănâncă ce doresc fără să-și bată capul cu regulile, ies afară pe orice vreme, sparg ghiața ca să facă baie. Pe câtă vreme ceilalți stau în casă, abia îndrăznind să scoată puțin nasul afară. În cel de-al treilea cerc, al celor slabi, sunt necesari mentori spirituali la orice pas. Ei acționează ca frâne împotriva pericolelor de alunecare în abisul tentațiilor și degenerării. Dar cei din cercul interior nu au nevoie de acest ajutor, nu în același grad. Lor le sunt permise bucurii la care ceilalți nici nu pot măcar să viseze.

Să reflectăm, acum, la acest cerc central, cercul perfectiunii. Trebuie să încercăm să întemeiem caracterul pe fapte. Ce este perfectiunea? Înseamnă ea deținerea tuturor virtuților, duse până la cel mai înalt nivel și, dacă este așa, ca să atingem ce? Aici, din nou, trebuie să încercăm să fim clari. Prin caracter înțelegem

comportamentul omului împins din interior (deși, adeseori, în mod inconștient) către a progresa. Aceasta este tendința generală. Umanitatea și societatea trebuie să progreseze în evoluție. Există, în mod natural, o atracție către Dumnezeu. Dar hai să considerăm aici numai centrul omenesc de perfecțiune, progresul umanității. Cineva face o descoperire, iar societatea progresează de-a lungul acelei direcții. Același lucru se întâmplă și în domeniul spiritual, o persoană atinge un nivel superior și împinge societatea înainte. Tot ceea ce cunoaștem, spiritual vorbind, și tot ceea ce vedem, vorbind din punct de vedere fizic, reprezintă munca unor persoane. Dacă ne gândim la ceea ce se cunoaște din geografie și istorie, observăm acest progres constant, deoarece în fiecare epocă a existat un om care a adăugat un punct la acest cerc al perfecțiunii, care l-a fascinat și la împins spre acțiune. Acesta era un om din al treilea cerc, care, fiind sigur pe el, n-a trebuit să-și irosească energiile în lupta cu tentațiile vieții. Aceleași energii puteau fi angajate apoi în ceea ce ar fi putut părea imposibil oamenilor aflați întotdeauna în luptă cu propriile lor vieți nefericite. Amiralul Byrd și-a asumat sarcina umiltoare de a colecta bani ca să exploreze Polul Sud. Apoi s-a expus tuturor vitregiilor unei expediții polare. Dar tot ceea ce a simțit el, a fost atracția de a face ce nu se mai făcuse înainte și, astfel, și-a înfipt și el stindardul, împreună cu alții, în zona perfecțiunii.

În concluzie, putem spune că umanitatea, din punctul de vedere al caracterului, este prea bogată în oameni care aparțin tipului din cercul al treilea. Prea mulți au nevoie de cârje ca să se mențină, iar dacă lumea continuă cu educația așa cum este, nivelul omenirii va scădea din ce în ce mai mult.

Să presupunem că un misionar ar veni din al treilea cerc și le-ar propăvădui copiilor din al doilea. El ar putea spune: „Evitați carnea. Poate deveni o ocazie de a păcătui”. Copiii ar răspunde: „E în regulă. Nu ne place carnea”. Ori s-ar putea întoarce către alții și ar spune: „Veți răci în hainele acestea. Purtați ceva mai gros”. La care răspunsul va fi: „Frigul nu ne face rău. Ne este destul de cald”. Este clar că profesori din al treilea cerc tind să scadă nivelul copiilor, în loc de a-i aduce mai aproape de centrul perfecțiunii.

Dacă vom examina programele de lucru recomandate spre a fi folosite în școli, vom observa dintr-o dată sărăcia și monotonia lor. Educația de astăzi este umiltoare. Ea produce un complex de inferioritate și diminuează puterile umane în mod artificial. Chiar organizarea ei pune o limită cunoașterii, mult sub nivelul natural.

Ea furnizează oamenilor cârje, când aceștia ar putea alerga pe picioare sprintene. Este o educație bazată pe puterile inferioare ale omului, nu pe cele superioare. Și este numai vina omului că majoritatea ființelor umane sunt inferioare, pentru că formarea caracterelor lor în timpul perioadei constructive, a fost împiedicată. Trebuie să facem un efort să recâștigăm adevăratul nivel uman, lăsându-ne copiii să-și folosească puterile creative. Și atunci, poate al doilea cerc, care nu este al perfecțiunii dar se apropie de el; care nu este defensiv, ci caută să cucerească; va invada cu totul cel de-al treilea cerc. Dacă în întreaga viață a omului există doar o singură perioadă pentru construcția mentală, și dacă, în acea perioadă, aceasta nu are loc, ori se realizează în mod greșit datorită unor condiții deficitare, atunci nu este surprinzător că masele umane sunt subdezvoltate. Dar dacă i s-ar permite caracterului să se formeze în modul său natural și dacă am oferi, nu dizertații morale, ci șansa de a acționa constructiv, atunci lumea ar avea nevoie de un mod diferit de educație.

Restricțiile artificiale ar fi înlăturate, iar marile obiective care trebuie realizate ar intra în atenția constantă a oamenilor. Putem citi întreaga istorie și întreaga filozofie, și totuși să rămânem neputincioși. Dar, de lăsam să fie oferite *mijloacele* ce inspiră marile eforturi, rezultatele vor fi foarte diferite. Însă pentru aceasta trebuie să folosim lucruri la care ființa umană răspunde. Calitățile care trebuie încurajate sunt acelea formate în perioada creativă și, dacă în acea perioadă nu au nici o șansă de a se forma, ele nu vor apărea mai târziu. Nici predicile, nici bunele exemple nu le vor putea resuscita.

Aceasta este diferența dintre vechea și noua educație. Noi vrem să ajutăm autoconstruirea omului la timpul potrivit, astfel încât omenirea să poată merge înainte spre ceva măreț. Societatea a construit ziduri, bariere. Noua educație trebuie să le dărâme, revelând orizontul liber. Noua educație este o revoluție, dar una fără violență. Este *revoluția* non-violentă. După aceea, dacă triumfă, revoluția violentă va deveni, pentru totdeauna, imposibilă.

21

POSESIVITATEA

LA COPII

ȘI

TRANSFORMĂRILE EI

După ce am realizat o privire generală asupra faptelor ce au ieșit la lumină în cursul experimentelor noastre, haidem acum să le studiem pe rând și să le dăm propriile noastre interpretări. Atât vârsta copiilor cât și interesele profunde pe care le-au arătat, ne-au oferit mult material demn de luat în considerare; cu atât mai mult cu cât acțiunile lor au multe în comun cu cele mai înalte caracteristici ale omenirii.

În toate aceste fenomene se poate vedea un proces de construcție continuu. Nu se deosebește cu nimic de activitatea omizilor când ating un anumit stadiu al dezvoltării. În loc de a se târî printre frunze, așa cum o făcuseră până acum, se opresc la încheietura a două crengi și încep o activitate misterioasă specifică lor. După puțin timp se poate vedea un norișor de fire fine și diafane. Este începutul cocon-ului (gogoșii). La fel, în cazul copiilor, primul lucru care ne sare în ochi este fenomenul concentrării asupra unui singur lucru. La o fetiță de trei ani și jumătate care frecventa prima noastră școală, intensitatea concentrării era uimitoare. Cu toată mulțimea de lucruri

interesante din jurul ei, nu putea fi distrasă de la munca ei. Rareori se vede o asemenea profunzime a concentrării, poate doar la personalitățile excepționale. De obicei, este considerată ca un semn al geniului. Natural, la un copil așa de mic nu putea fi de același calibru, dar, descoperind-o mereu prezentă la copii diferiți, a trebuit să o acceptăm ca fiind ceva fundamental. Așa cum, în folosirea unui compas, ceea ce ne dă capacitatea de a desena un cerc este fixarea acului în centru, tot astfel, în formarea copilului, temelia a tot ceea ce urmează este fixarea atenției. Nimeni nu spune că atenția trebuie să se fixeze totdeauna în același fel, sau pe aceleași lucruri, dar, fără fixare, formarea nu poate începe. Fără concentrare copilul este posedat de obiectele din jurul lui. Simte chemarea fiecăruia și trece de la unul la altul. Însă, imediat ce și-a centrat atenția, devine propriul său stăpân și poate exercita controlul asupra lumii sale.

Cu toți știm că în lumea adultă, un om care își tot schimbă profesiile nu va fi niciodată potrivit pentru un post cu responsabilitate. Dar un om care are un scop bine definit și care știe cum să-și organizeze munca, cu siguranță va reuși. Acordăm atât de multă importanță acestui fapt încât nu obosim spunând chiar și studenților de universitate cât de încântați am fi să-i vedem concentrându-se. Dar cât de puțin efect are! Singure, sfaturile bune nu sunt niciodată de ajuns. Și, dacă acest lucru este valabil pentru adulți, cum s-ar putea aștepta o educatoare să inducă concentrarea la un copil de trei ani și jumătate? Singurul lucru sigur e că niciun copil nu se concentrează doar făcând un efort de voință.

Deci, concentrarea arătată de micuța noastră aduce la lumină ceva nou în psihologia copilului. Ne arată cum procedează natura pentru a săvârși formarea caracterului. Metoda ei constă în a da copilului interese speciale, interese cu intensitate excepțională pentru a executa acea operă creatoare necesară fiecărei părți a personalității sale aflate în dezvoltare.

După concentrare va veni perseverența. Aceasta este o altă trăsătură de caracter careia îi vine acum rândul să se desfășoare. De fapt, am vorbit deja de modul în care copiii repetă exerciții care, deoarece nu au un scop extern, este clar că trebuie să aibă unul intern. Această repetare, care începe după prima concentrare, produce un fel de consolidare. Ea marchează începutul unui alt stadiu în formarea caracterului uman. Aici, de asemenea, voința care acționează nu este voința copilului; e voința naturii. Prin mijloacele sale, ea construiește capacitatea

care le dă oamenilor posibilitatea de a-și duce la bun sfârșit proiectele pe care și le-au propus. În fapt, mai e ceva ce ne arată copilul prin această repetare a exercițiului. Este abilitatea de a duce la bun sfârșit ceea ce a început. Copiii din școala noastră își aleg activitatea în mod liber și demonstrează, fără tăgadă, această putere. O exersează zilnic, ani de zile. Dacă, în lumea adulților, ne găsim în compania unor oameni care nu știu ce vor, spunem că le lipsește voința. Însă, despre cei care știu ce vor și văd clar pe ce drum s-o apuce, spunem că sunt capabili și au voință puternică.

Copiii își aleg propriile acțiuni sub impulsul legilor naturale. Adulții o fac pe baza gândirii. Dacă un copil trebuie să-și exerseze această capacitate, este necesar, în mod evident, să nu fie dirijat de cineva care să-i spună ce să facă în fiecare moment al vieții sale. Alegerea sa este afectată de forțe interne și, dacă cineva uzurpă funcția acestui ghid, copilul este împiedicat să-și dezvolte fie voința, fie concentrarea. Așa că, dacă dorim să-și însușească aceste trăsături, primul lucru pe care trebuie să îl facem este ca el să fie independent în raport cu adultul. În plus, cel mai puternic instinct al copilului este de a se elibera de controlul adultului, lucru foarte logic de altfel, după cum putem vedea din scopurile pe care le servește. Însă, copilul nu acționează condus de logică, el acționează condus de natură. Natura este cea care îi trasează calea pe care trebuie să o urmeze. Observați ce paralelă ciudată este între dezvoltarea omului și viața animalelor întrucât și acestea au o cale trasată pe care o urmează eliberându-se de dependența față de adulții din speciile lor. Creșterea și formarea sunt călăuzite de legi naturale, iar individul *trebuie* să urmeze aceste legi pentru a-și construi caracterul, sinele interior.

Se poate aștepta formarea separată a fiecărei părți a minții omului, iar observarea ne va confirma totdeauna că ce se întâmplă nu e cauzat doar de educație, ci provine din acele procese complexe și mărețe care călăuzesc însuși universul. E voința naturii, nu acțiunea noastră. E parte a creației, nu a educației. Această concluzie este bine ilustrată de o altă schimbare remarcabilă care le însoțește pe acelea descrise până acum. Copiii care au fost împiedicați să se dezvolte complet prezintă, adesea, trăsături de caracter care dispar când se normalizează prin muncă.

O asemenea trăsătură, foarte obișnuită, este posesivitatea. În cazul copilului normalizat, libertatea de a se *interesa* de tot felul de lucruri, îl conduce la focalizarea atenției nu pe lucrurile

însele, ci pe cunoașterea pe care o extrage din ele. Prin urmare, dorința de a poseda suferă o transformare. Nu e ciudat să vezi un copil care și-a dorit cu ardoare să aibă un lucru că, imediat ce l-a obținut, îl pierde sau îl strică? Pare ca și cum foamea de a poseda ar fi însoțită de pasiunea de a distruge, însă acest lucru poate fi înțeles cu ușurință dacă ne amintim că nici un obiect nu prezintă un interes perpetuu. Atrage doar pentru un moment, apoi e lăsat deoparte. Să luăm ca exemplu un ceas de mână. Acesta e făcut pentru a ne spune timpul, în asta constă adevărata lui valoare. Dar un copil mic, care nu știe nici măcar ce înseamnă timpul, nu poate înțelege acest fapt; și astfel, când se întâmplă să pună mâna pe un ceas, aproape totdeauna îl sparge. Un copil mai mare, cunoscând la ce servește ceasul, poate deveni interesat să vadă din ce este alcătuit. Îl deschide cu atenție pentru a vedea roțițele și pârghiile care se combină pentru a-l face să meargă. Dar aceasta înseamnă că el nu mai este interesat de ceas. Acum, interesul lui este captat de funcționarea mecanismului complex al ceasului; el nu dorește obiectul, ci înțelegerea obiectului.

Iată aici un tip secund de posesivitate: interesul de a ști cum funcționează lucrurile. Îl putem vedea sub multe forme. Copiii care culeg flori doar pentru că le vor, le aruncă curând sau le rup în bucățele. Mania de a poseda merge aici mână în mână cu mania de a distruge. Dar, dacă copilul cunoaște părțile florii, tipul de frunză sau modelul de tulpină, atunci nu-i mai vine s-o rupă sau s-o distrugă. Va vrea s-o studieze. Interesul lui a devenit intelectual iar posesivitatea a luat forma cunoașterii. În același fel, ar putea ucide un fluture pentru a-l avea, dar, dacă îl preocupă viața insectelor și rolul pe care acestea îl joacă în natură, interesul lui va fi centrat tot pe fluture, însă cu ideea de a-l observa, nu de a-l prinde sau ucide. Această posesivitate intelectuală se dezvăluie atunci când copilul este atras atât de puternic de mediul înconjurător încât aproape că putem spune că „s-a îndrăgostit” de acesta. Această dragoste față de mediu îl determină pe copil să-l trateze cu mare grijă și să mânuiască toate lucrurile cu cea mai mare delicatețe.

Dacă dorința de a poseda este dictată de un interes intelectual putem spune că s-a ridicat la un nivel superior, iar acest lucru îl va conduce pe copil către cunoaștere. În locul posesivității apare, prin acest interes superior, o aspirație de a ști, a iubi, și a sluji. În același mod este sublimată curiozitatea în cercetarea științifică. Curiozitatea e un impuls de a investiga. Odată ce copilul a simțit fascinația *unui* obiect, va acționa cu zel

pentru conservarea *tuturor* obiectelor. Schimbările *petrecute* la copiii din prima noastră școală ne-au arătat modul de trecere de la posesivitate la dragostea și grija față de lucrurile pe care li le-am încredințat. Caietele în care scriau nu au avut niciodată o pagină îndoită, o pată de cerneală sau vreo ștersătură. Erau dichisite, curate și, adesea, frumos decorate.

Când ne gândim la om, în toată măreția lui pe care ne-o relevă istoria și evoluția, vedem că această aspirație către mai bine face parte din natura lui. El încearcă în toate felurile să înțeleagă viața astfel încât s-o protejeze și s-o îmbunătățească și caută să ajute viețuitoarele prin cuceririle inteligenței sale. Nu-și petrece țăranul tot timpul având grijă de plante și animale iar omul de știință mânuindu-și microscopul și lentilele? Umanitatea începe cu apucare și distrugere și sfârșește cu iubire și slujire, prin mijlocirea inteligenței. Copiii care rupeau plantele din grădină, acum le urmăresc creșterea, le numără frunzele și le măsoară înălțimea. Nu mai vorbesc de planta *mea*, ci de *planta*. Această sublimare și această dragoste, se datorează unei noi conștiințe apărută în mintea lor. Niciodată nu vom vindeca distructivitatea prin predici și rugăminți. Dacă un copil vrea lucrurile pentru sine, sau pentru ca alții să nu le aibă și încercăm să-l corectăm ținându-i o predică morală sau apelând la bunele lui sentimente, poate înceta pentru câteva momente, dar, în curând va reîncepe. Numai munca și concentrarea, care aduc cunoaștere și dragoste, pot induce o transformare ce descătușează omul spiritual care, anterior, zăcea ascuns.

A ști, a iubi și a sluji este trinomul tuturor religiilor, însă, adevăratul creator al spiritualității noastre este copilul. El ne învață planul naturii pentru a ne forma conduita și caracterul, un plan complet trasat în toate detaliile vârstei și muncii, cu nevoia lui de libertate și activitate intensă în conformitate cu legile vieții. Nu fizica, botanica sau lucrul manual contează, ci voința și componentele spiritului uman, care se auto-construiesc prin muncă. Copilul este constructorul spiritual al omenirii, iar obstacolele în calea dezvoltării sale libere sunt pietrele din zidul în care a fost închis sufletul omului.

22

DEZVOLTAREA SOCIALĂ

Primul lucru esențial pentru dezvoltarea copilului este concentrarea. Ea stă la temelia caracterului și comportamentului social. Copilul trebuie să descopere cum să se concentreze și pentru aceasta îi trebuie lucruri asupra cărora să se concentreze. Aceasta arată importanța mediului care îl înconjoară, întrucât nici o acțiune din afară nu îl poate determina să se concentreze. Numai el își poate organiza propria viață psihică. Nici unul dintre noi nu o poate face în locul lui. Tocmai în aceasta constă importanța școlilor noastre. Ele sunt locuri în care copilul poate găsi tipul de activități ce îi permit să-și organizeze singur viața psihică.

Desigur, orice spațiu închis favorizează concentrarea. Oriunde în lume, când oamenii vor să se concentreze, caută un loc mai retras. Ce facem într-o biserică sau într-un templu? Acestea creează o atmosferă favorabilă concentrării. Ele sunt locuri care au puterea de a forma caracterul. Rareori copiii sunt primiți în școlile tradiționale înaintea vârstei de cinci ani și atunci cea mai mare parte a perioadei formative a trecut deja. Dar școlile noastre oferă celor mici un refugiu în care pot lua formă primele elemente ale caracterului, fiecare dintre ele având propria importanță.

Când am atras atenția pentru prima dată asupra valorii pe care o are un mediu adaptat special nevoilor copiilor, această idee a trezit un mare interes în rândul arhitecților, artiștilor și psihologilor, dintre care unii au colaborat cu mine în a stabili

mărimea și înălțimea ideale ale încăperilor și decorațiunile potrivite unei școli în care urma să fie favorizată concentrarea. O astfel de construcție era mai mult decât protectoare, aproape că putea fi numită „psihologică”. Totuși, valoarea ei nu depindea în întregime de dimensiuni și culori – care nu sunt suficiente prin ele însele - ci depindea de lucrurile date spre uzul copiilor, deoarece copilul are nevoie de lucruri palpabile asupra cărora să-și concentreze atenția. Mai mult, aceste lucruri, la rândul lor, nu au fost selectate arbitrar, ci numai ca rezultat al unor îndelungate experimente cu copiii înșiși.

Am început să dotăm mediul copiilor cu câte un obiect din fiecare categorie și i-am lăsat pe copii să aleagă lucrurile pe care le preferau. Observând că ei alegeau numai anumite lucruri, iar altele rămâneau nefolosite, le-am eliminat pe ultimele. Toate lucrurile care sunt acum folosite în școlile noastre nu sunt doar rezultatul eliminării prin câteva testări la nivel local, ci prin testări realizate în școlile din toată lumea. Deci, putem spune cu siguranță că aceste lucruri au fost alese de copii. Am observat că există obiecte care sunt pe placul *tuturor* copiilor, iar pe acestea le considerăm ca fiind esențiale. Au fost și altele pe care de abia le-au folosit, contrar părerii majorității adulților, iar asta s-a întâmplat, de asemenea în toate țările. Ori de câte ori i-am lăsat pe copiii normalizați să aleagă liber, întotdeauna am obținut aceleași rezultate, iar asta m-a făcut să mă gândesc la acele insecte care se așază întotdeauna numai pe anumite flori, cele care li se potrivesc. Era foarte clar că de aceste lucruri aveau nevoie copiii. Un copil alege ceea ce îl ajută să se autoformeze. La început am avut multe jucării, dar întotdeauna copiii le-au ignorat. Erau, de asemenea, multe aparate de prezentare a culorilor, dar ei alegeau numai un singur tip, acele tablete învelite în mătase pe care acum le folosim pretutindeni. Iar această alegere a fost confirmată în toate țările. Chiar și în ceea ce privește forma și intensitatea zonei colorate, am lăsat preferințele copiilor să ne ghideze. Această determinare exactă a tuturor obiectelor furnizate se reflectă, de asemenea, și în viața socială a clasei. Deoarece, dacă sunt prea multe lucruri, sau mai mult de un set complet pentru un grup de treizeci sau patruzeci de copii, se creează confuzie. Așa că avem puține obiecte, chiar dacă sunt mulți copii.

Există numai un singur exemplar din fiecare tip de obiecte, iar dacă un obiect este folosit în momentul în care un alt copil îl vrea, cel din urmă – dacă e normalizat – va aștepta până ce

obiectul va fi disponibil. Din această situație derivă calități sociale importante. Copilul ajunge să vadă că trebuie să respecte munca altora, nu pentru că cineva i-a spus acest lucru, ci pentru că aceasta e o realitate pe care el o întâlnește în experiența zilnică. Există un singur obiect pentru mai mulți copii, deci nu e nimic de făcut, decât să aștepte. Și, întrucât asta se întâmplă în fiecare oră, zi de zi, timp de mai mulți ani, ideea de a-i respecta pe ceilalți și de a-și aștepta fiecare rândul, devine o parte obișnuită a vieții a cărei maturitate sporește continuu.

De aici apare o schimbare, o adaptare, care nu e altceva decât însăși nașterea vieții sociale. Societatea nu se bazează pe dorințe personale, ci pe o combinație de activități care trebuie să fie armonizate. Din experiențele copiilor se dezvoltă o altă virtute: răbdarea, care e un fel de negare a impulsurilor prin mijlocirea inhibiției. Deci, trăsăturile de caracter pe care noi le numim virtuți, apar în mod spontan. Noi nu putem să-i învățăm pe copiii de trei ani acest fel de moralitate, dar experiența poate și, pentru că în alte condiții normalizarea este împiedicată – astfel încât oamenii din toată lumea văd copiii luptându-se pentru ceea ce vor – iar copiii noștri își așteptau rândul, acest fapt a fost ceea ce i-a impresionat cel mai mult pe toți. Deseori am fost întrebată: „Cum reușiți să-i faceți pe acești micuți să se comporte atât de bine? Cum îi învățați să fie atât de disciplinați?” Nu eu sunt cel care a făcut acest lucru, ci mediul pe care noi l-am pregătit cu grijă și libertatea pe care copiii o găsesc în acest mediu. În aceste condiții au putut apărea calități necunoscute anterior la copiii de la trei la șase ani.

Când adulții intervin în acest prim stadiu de pregătire pentru viața socială, aproape întotdeauna fac greșeli. Când copiii execută exercițiul „mersul pe linie” unul s-ar putea să meargă în direcția opusă celorlalți și o coliziune pare inevitabilă. Impulsul oricui ar fi să se repeadă la copil și să-i schimbe direcția. Dar copilul are foarte bine grijă de el însuși și rezolvă dificultatea, - nu întotdeauna în același mod, dar întotdeauna satisfăcător. Astfel de probleme se ivesc la fiecare pas, iar confruntarea cu ele oferă o mare satisfacție copiilor. Dacă noi intervenim ei se simt deranjați, iar dacă sunt lăsați singuri găsesc o soluție. Toate acestea sunt experiențe sociale pe care nici o educatoare nu ar fi capabilă să le inventeze și care oferă posibilitatea de a practica în mod constant rezolvarea corespunzătoare a situațiilor. Educatoarea, de obicei, intervine, dar soluțiile ei diferă de cele ale copiilor, lucru ce afectează armonia grupului. În afara cazurilor excepționale,

trebuie să lăsăm astfel de probleme în seama copiilor. Putem atunci să le studiem, în mod obiectiv, comportamentul, despre care se știe atât de puține. Ordinea socială apare prin intermediul acestor experiențe zilnice.

Educatorii care folosesc metode directe nu pot înțelege cum este stimulat comportamentul social într-o școală Montessori. Ei cred că aceasta oferă material școlastic și nu material social. Ei spun: „Dacă copilul face totul de unul singur, ce se va întâmpla cu viața socială?” Dar ce e viața socială dacă nu rezolvarea problemelor sociale, comportarea corespunzătoare și urmărirea scopurilor acceptabile pentru toți? Pentru ei, viața socială constă în a sta unul lângă altul și a asculta pe cineva care vorbește: dar asta este tocmai reversul.

În școlile tradiționale, singura viață socială pe care o au copiii este în timpul pauzelor sau în excursii. Ai noștri trăiesc întotdeauna într-o comunitate activă.

Când clasele sunt relativ mari, diferențele de caracter sunt mult mai evidente și se poate dobândi o experiență mai mare. În clasele mici acest lucru e mai dificil. Nivelele de perfecțiune superioare sunt rezultatul unei vieți sociale.

Care este alcătuirea acestei societăți a copiilor? S-a constituit din întâmplare, dar nu pe neașteptate. Copiii care se află în această lume restrânsă sunt de vârste diferite (între trei și șase ani). Acest mod de grupare nu se întâmplă, de obicei, în școli, decât dacă cei mai mari sunt retardați mental. Gruparea se face, de obicei, pe vârste, „clasificarea pe verticală” pe care o avem noi se poate găsi numai în câteva școli.

Când unele dintre educatoarele noastre au vrut să aplice principiul organizării claselor pe vârste, copiii înșiși au fost cei care au arătat ce dificultăți mari pot apărea din asta. E exact cum se întâmplă și acasă. O mamă cu șase copii se descurcă ușor cu ei. Dar, când există gemeni, sau sunt introduși alți copii de aceeași vârstă, lucrurile se îngreunează, deoarece este foarte obositor să faci față unor copii care vor toți același lucru în același timp. Mama cu șase copii de vârste diferite se descurcă mult mai bine decât mama cu unul singur. „Copiii singuri la părinți” sunt întotdeauna dificili, nu atât din cauza răsfățului, cât pentru că suferă din lipsa companiei altora. Părinții au deseori probleme mai mari cu primul născut decât cu următorii copii. Ei dau vina pe propria lipsă de experiență, dar nu e asta, ci faptul că, în realitate, copiii care urmează primului născut au parte de companie.

Farmecul vieții sociale constă în numărul de tipuri diferite de persoane pe care le întâlnim. Nimic nu este mai cenușiu decât azilul de bătrâni. A segrega pe criteriul vârstei este unul dintre cele mai crude și inumane lucruri pe care le poate face cineva, iar acest lucru e la fel de valabil și pentru copii. Acest lucru rupe legăturile vieții sociale și o privează de substanță, de ceea ce o hrănește. În majoritatea școlilor, copiii sunt despărțiți, mai întâi în funcție de sex, apoi în funcție de vârstă, fiind grupați după aceste coordonate în clase diferite. Aceasta este o greșeală fundamentală, care dă naștere la o mulțime de rele. Este o izolare artificială care împiedică dezvoltarea simțului social. În școlile noastre copiii de sexe diferite sunt, de obicei, amestecați, dar alăturarea băieților și fetelor nu e chiar foarte importantă. Ei pot foarte bine să meargă la școli diferite. Ceea ce contează e mixajul vârstelor. Școlile noastre demonstrează că micuții de vârste diferite se ajută unii pe alții. Cei mai mici văd ce fac cei mai mari și cer explicații. Acestea sunt date imediat și procesul de instruire e într-adevăr valoros, deoarece mintea unui copil de cinci ani e mult mai apropiată de mintea unui copil de trei ani decât e mintea noastră, încât cel mic învață ușor ceea ce nouă ne-ar veni mai greu să transmitem. Între cei doi există o comunicare și o armonie, pe care rar le găsim între adult și copilul mic.

Există multe lucruri pe care nici un profesor nu le poate transmite unui copil de trei ani, dar un copil de cinci ani o poate face cu cea mai mare ușurință. Există între ei „o osmoză” mentală naturală. Și iarăși, un copil de trei ani va fi interesat de ceea ce face un copil de cinci ani deoarece nu este prea departe de propriile sale capacități. Toți cei mai mari devin eroi și educatori, iar cei mai mici sunt admiratorii lor. Aceștia se uită la primii pentru a se inspira, apoi își continuă propria activitate. În celălalt tip de școală, unde copiii din aceeași clasă sunt toți de aceeași vârstă, cel mai inteligent i-ar putea învăța cu ușurință pe ceilalți, dar acest lucru este foarte rar permis. Singurul lucru pe care îl pot face e să răspundă la întrebările profesorului atunci când cel mai puțin inteligent nu poate. Rezultatul este acela că deșteptăciunea lor provoacă, adesea, invidie. Copiii mici nu cunosc invidia. Ei nu se simt inferiori sau rușinați dacă un copil mai mare știe mai multe decât ei, deoarece simt că atunci când vor fi mai mari va veni și rândul lor. Există dragoste și admirație de ambele părți; o adevărată frăție. În vechiul tip de școală, singura modalitate de a ridica nivelul clasei era prin întrecere, dar aceasta a provocat prea des sentimente depresive și antisociale de invidie, ură și umilință.

Cei mai inteligenți copii deveneau încrezuți și-i dominau pe ceilalți, pe când, în școlile noastre, copilul de cinci ani se simte un protector al celui mai mic. Este greu de crezut cât de profundă devine, în practică, această atmosferă de protecție și admirație. Clasa ajunge să devină un grup cimentat prin afecțiune. În final, copiii ajung să-și cunoască unul altuia caracterul și să aibă o admirație reciprocă pentru valoarea celui alt. Singurul lucru care se spunea, de obicei, în vechile școli era: „Cutare și cutare au câștigat premiul întâi” sau „Acest băiat a primit nota zero”. Adevăratele sentimente de prietenie nu se dezvoltă într-un asemenea mod. Ei bine, aceasta e vârsta la care calitățile sociale sau antisociale sunt pe cale să se dezvolte în concordanță cu natura mediului care îl înconjoară pe copil. Acesta este punctul lor de origine.

Uneori, oamenii se tem că, dacă un copil de cinci ani predă lecții, aceasta îi poate împiedica propriul progres. Dar, în primul rând, el nu predă tot timpul, iar libertatea lui e respectată. În al doilea rând, predarea îl ajută să înțeleagă ceea ce știe, chiar mai bine decât înainte. El trebuie să analizeze și să reorganizeze micul său stoc de cunoștințe înainte să-l transmită mai departe. În acest fel sacrificiul său nu rămâne nerecompensat.

Sala de clasă pentru cei între trei și șase ani nu este nici măcar strict separată de clasa copiilor între șapte și nouă ani. Astfel, copii de șase ani pot primi idei de la clasa de mai sus. Pereții despărțitori din școlile noastre sunt numai până la brâu și întotdeauna accesul dintr-o clasă în alta se face ușor. Copiii sunt liberi să treacă dintr-o clasă în alta. Dacă un copil de trei ani intră într-o clasă pentru copiii de șapte, opt sau nouă ani, el nu stă mult acolo deoarece observă repede că nu conține nimic util lui. Există demarcații, dar nu separări, iar toate grupurile pot comunica între ele.

Fiecare are locul său stabilit, dar nu e izolat: se poate merge oricând la o plimbare intelectuală! Un copil de trei ani poate vedea un altul de nouă ani folosind mărgelile pentru a realiza operații aritmetice de extragere a rădăcinii pătrate. El îl poate întreba ce face. Dacă răspunsul nu-l face mai deștept, el se va întoarce în încăperea sa, unde sunt lucruri de mai mare interes. Dar un copil de șase ani poate înțelege puțin din ceea ce face cel de nouă ani și poate sta să privească, învățând ceva din asta. O asemenea libertate dă cercetătorului posibilitatea să observe limitele înțelegerii la fiecare vârstă. De fapt, în acest fel am ajuns să realizăm că elevii de opt sau nouă ani ar putea să înțeleagă

operațiile de extragere a rădăcinii pătrate, pe care le-au văzut la copiii de doisprezece până la paisprezece ani. În același fel, ne-am dat seama că cei de opt ani pot fi interesați de algebră. Progresul copilului nu depinde numai de vârsta sa, ci și de libertatea de a vedea ce se întâmplă în jurul lui.

Școlile noastre sunt vii. A înțelege ce fac cei mai mari îi entuziasmează pe cei mai mici. Cei mai mari sunt bucuroși să îi poată învăța pe cei mici ceea ce știu ei. Nu există complexe de inferioritate, și fiecare atinge o normalitate sănătoasă prin schimbul reciproc de energie spirituală.

Toate acestea, și multe altele, ajută la a demonstra că evenimentele care păreau la început atât de surprinzătoare în școlile noastre, se datorează, în realitate, numai funcționării legilor naturale.

Prin studiul comportamentului acestor copii și al relațiilor lor reciproce într-o atmosferă de libertate, sunt revelate adevăratele secrete ale societății. Acestea sunt fapte atât de delicate și rafinate, încât este nevoie de un microscop spiritual pentru a le discerne, dar interesul pentru ele e imens, pentru că ne arată natura reală a omului. Prin urmare, privim aceste școli ale noastre ca fiind niște laboratoare de cercetare psihologică, deși prin aceasta înțelegem, nu cercetare în sensul comun, ci că acestea sunt locuri speciale destinate observării copiilor. Iată alte câteva fapte demne de atenție.

Copiii, după cum am spus, își rezolvă propriile probleme, dar încă nu am explicat cum. Dacă îi privim fără să intervenim, vedem ceva aparent ciudat. E faptul că ei nu se ajută unul pe celălalt, așa cum facem noi. Dacă un copil cară ceva greu, nici unul dintre ceilalți nu sare în ajutorul lui. Ei respectă eforturile celui alt și dau ajutor numai atunci când este necesar. Acest fapt este o adevărată revelație, deoarece înseamnă că ei respectă intuitiv nevoia esențială a copilăriei, care constă în a nu fi ajutat atunci când nu este nevoie. Într-o zi s-a întâmplat ca un copil să împrăștie toate figurile geometrice din lemn, cu jetoanele corespunzătoare, pe podea*. Brusc, s-a auzit o fanfară conducând o procesiune pe stradă, chiar pe sub fereastra clasei. Toți copiii au alergat să se uite cu excepția acestuia, pentru că el nu s-ar fi gândit niciodată să lase atâta muncă să se piardă. Toate trebuiau puse înapoi la locul potrivit și nimeni nu părea dornic să-i ofere o mână de ajutor. Dar ochii săi s-au umplut de lacrimi, deoarece i-

* în jur de 100 de piese.

ar fi plăcut și lui să vadă procesiunea. Ceilalți au observat și mulți s-au întors să-l ajute. Adulților le lipsește, din acest punct de vedere, puterea de discriminare, prin care poate fi recunoscută o urgență. Cel mai adesea, ei ajută când nu e necesar. Cât de des un domn, în numele bunelor maniere, va trage scaunul ca o doamnă să se așeze la masă, deși doamna poate foarte bine să facă singură acest lucru; sau, îi oferă brațul atunci când coboară scările, deși ea e departe de a avea nevoie de vreun ajutor. Dar în cazul unor necesități reale, totul se schimbă. Nimeni nu vine alergând atunci când este neapărată nevoie de ajutor; însă când nu e nevoie toată lumea ajută! Acesta este un domeniu în care copiii nu au nimic de învățat de la adulți. Eu cred că, copilul are o amintire inconștientă a propriilor sale dorințe (și a nevoilor sale profunde) de a face efortul maxim și, de aceea el nu-i ajută pe alții atunci când ajutorul său ar fi un obstacol.

Un alt punct interesant în conduita copiilor este felul lor de a se comporta cu cei care perturbă orele. Să presupunem, de exemplu, că un copil s-a înscris recent la școală și nu s-a obișnuit încă, nu are stare, deranjează și este o pacoste pentru toți. Educatoarea, în mod obișnuit, ar spune: „Asta nu se face; asta nu e bine” sau „Ești un băiețel foarte neascultător!”.

Dar colegiile lui reacționează cu totul altfel. S-ar putea ca unul dintre ei să-l abordeze pe noul venit și să-i spună: „Este adevărat că ești foarte neascultător, dar nu-ți face griji. Și noi am fost la fel de răi când am venit”.

Cel de-al doilea a simțit milă pentru primul, i-a privit comportamentul negativ ca fiind un nenoroc, a încercat să-i aducă alinare și, poate, chiar să scoată din el tot ce era mai bun.

Cum s-ar schimba lumea dacă răutatea ar trezi mereu milă, și dacă am face un efort de a consola un răufăcător cu aceeași simpatie cu care consolăm un bolnav! În plus, greșelile sunt deseori patologice și se pot datora condițiilor proaste de acasă, unui accident la naștere sau altor feluri de nenorociri și ar trebui să trezească compasiunea și dorința de a ajuta. Numai aceasta ar spori chintesența societății noastre.

În cazul copiilor noștri de acasă, dacă se întâmplă o nenorocire, cum ar fi spargerea unui vas – copilul care l-a scăpat e adesea disperat. Lui nu-i face nici o plăcere să spargă lucruri și se simte rușinat de el însuși că nu e capabil să le transporte în siguranță.

Reacția instinctivă a adulților este să strige:

„Acum l-ai spart. De câte ori ți-am spus să nu atingi niciodată acele lucruri?” Sau, cel puțin, adultul îi va spune să adune bucățile, gândindu-se că aceasta îl va impresiona cel mai mult.

Dar ce fac copiii din școlile noastre? Ei sar toți în ajutor, spunând cu un ton încurajator în glasurile lor tinere: „Nu contează, curând vom găsi un alt vas” și, în timp ce unul adună bucățile sparte, alții șterg apa vărsată. Ei au instinctul de a-i ajuta pe cei slabi, încurajându-i și liniștindu-i, iar acesta e cu adevărat un instinct pentru progresul social. Într-adevăr, cel mai mare pas înainte în evoluția umană, a avut loc atunci când societatea a început să ajute pe cei slabi și săraci, în loc să-i oprime și să-i disprețuiască.

Întreaga știință a medicinei s-a dezvoltat din acest principiu și de aici vine nu numai dorința de a-i ajuta pe aceia care trezesc milă, ci omenirea însăși. Nu e o greșeală încurajarea celor slabi și inferiori, ci o contribuție la progresul social general. Imediat ce s-au normalizat, copiii demonstrează că posedă aceste sentimente și le arată, nu numai unul față de celălalt, ci și față de animale.

Credința comună e că respectul pentru viața animalelor trebuie predat, deoarece noi ne gândim la copii ca fiind cruzi și insensibili în mod natural. Acest lucru nu e adevărat. Copiii normalizați sunt protectori față de animale. În școala din Laren* aveam o capră, pe care obișnuiam să o hrănesc în fiecare zi și țineam hrana sus, astfel încât, ca s-o ajungă, capra trebuia să se ridice pe picioarele din spate. Mi se părea interesant să văd cum animalul adopta această poziție, iar capra dădea și ea impresia că situația o amuză. Dar, într-o zi, un copil foarte mic a venit și și-a pus mâinile sub burta animalului pentru a-l ajuta să se țină sus. Privirea îngrijorată de pe fața sa arăta, în mod clar, că îi era teamă că eforturile de a sta în două picioare ar fi prea mult pentru capră. Fără îndoială, acest fapt demonstrează o considerație sinceră și spontană de cel mai înalt nivel.

În școlile noastre poate fi văzut și un alt lucru neobișnuit: admirația pentru cel mai bun. Nu numai că acești copii nu sunt invidioși, dar orice lucru bine făcut le sporește aprecierea entuziastă. Aceasta s-a întâmplat în, de acum, faimoasa „explozie” a scrisului. Primul cuvânt scris de unul dintre ei a produs o mare explozie de bucurie și voie bună. Toată lumea s-a uitat admirativ la „scriitor” și, astfel, toți au simțit dorința

* Laren în Olanda. Dr. Montessori conducea aici un centru de cercetări psihopedagogice când a izbucnit războiul în 1939

profundă de a-i urma exemplul. „Și eu pot s-o fac!” strigau ei. Realizarea unuia a dat startul pentru întregul grup. La fel a fost cu literele alfabetarului, atât de mult încât, odată, întreaga clasă a format o procesiune purtând literele de glaspapier ca pe niște drapele. Atât de mare le era bucuria și atât de gălăgioase erau încurajările lor, încât oamenii de dedesubt (școala era la mansardă) au venit alergând să vadă ce se întâmplă. Educatoarea a trebuit să explice: „Sunt așa de încântați pentru că învățăm literele.”

Între copii există un evident simț al comunității. Acesta se bazează pe cele mai nobile sentimente și creează unitate în grup. Aceste exemple sunt suficiente pentru a ne demonstra că, în condițiile în care viața emoțională atinge un nivel înalt, iar personalitățile copiilor sunt normalizate, se face simțit un fel de atracție. Așa cum cei mai mari sunt atrași de cei mai mici, și *vice versa*, tot așa sunt atrași și cei normalizați de cei nou veniți, și aceștia, la rândul lor, sunt atrași de cei deja aclimatizați.

23

COEZIUNEA

DIN

UNITATEA SOCIALĂ

O societate ca aceasta pare a fi mai unită de către *mintea absorbantă* decât de către mintea conștientă. Maniera în care se construiește este observabilă și poate fi comparată cu activitatea celulelor dintr-un organism aflat în creștere. Pare destul de clar că societatea trece printr-o fază embrionică pe care o putem urmări în cursul dezvoltării copiilor mici. E interesant de observat cum, încetul cu încetul, aceștia conștientizează faptul că formează o societate și se comportă ca atare. Ajung să aibă sentimentul că sunt parte a unui grup la care contribuie prin activitatea lor. Și nu numai că încep să se intereseze de acesta, ci lucrează asupra lui în mod profund, s-ar putea spune, cu inima. Odată ce au atins acest nivel, copiii nu mai acționează pe negândite, ci pun grupul pe primul plan și încearcă să reușească pentru beneficiul grupului.

Primul pas către o conștiință socială reamintește de „spiritul familiei sau tribului”, deoarece în societățile primitive, după cum se știe, individul își iubește, își apără și dă valoare propriului său grup ca scop și finalitate a existenței sale. Primele semne ale acestui fenomen ne-au surprins, deoarece au apărut independent de noi sau de vreo influență pe care am fi putut-o exercita. Au apărut dintr-odată ca orice altă dovadă a procesului de dezvoltare, ca aceea când se schimbă dinții copilului la o vârstă prescrisă de natură. Această uniune creată între copii, produsă de o nevoie spontană, călăuzită de o forță inconștientă și vitalizată

de un spirit social, este un fenomen care are nevoie de un nume, iar eu l-am numit „*coeziunea din unitatea socială*”.

Ideea ne-a fost puternic impusă de către activitatea spontană a copiilor care ne-a uimit atât de mult încât ne-a lăsat fără grai. Pentru a da un exemplu, s-a întâmplat ca ambasadorul Argentinei, auzind vorbindu-se că în școlile noastre copiii de patru și cinci ani lucrau complet singuri, citeau și scriau în mod spontan și păstrau o disciplină excelentă neimpusă de nici o autoritate, să nu poată crede așa ceva în ruptul capului. Așa că s-a gândit să facă o vizită inopinată. Din nefericire, s-a întâmplat să fie o sărbătoare, astfel că a găsit școala închisă. Era o școală numită „Casa copiilor” situată într-un bloc muncitoresc în care copiii locuiau cu părinții. Din întâmplare, unul dintre copii se afla în curte și a auzit expresia de dezamăgire a ambasadorului. Bănuind că era un vizitator, copilul i-a zis: „Nu vă faceți probleme că e închisă școala, îngrijitorul are cheia și noi suntem, toți, aici”. Imediat a fost deschisă ușa și toți copiii au intrat și s-au apucat de lucru. Iată deci, un exemplu de acțiune în favoarea grupului. Fiecare și-a executat rolul fără a spera vreo recompensă. Ei au cooperat pentru onoarea comunității lor. Educatoarea a auzit ce s-a întâmplat abia a doua zi.

Acest simț al solidarității, apărut fără vreo instruire, complet străin de orice formă de emulație, competiție sau avantaj personal, a fost un dar natural. Mai mult, a fost un punct la care acei copii au ajuns prin propriul lor efort. Așa cum spune Coghill „Natura însăși determină comportamentul timpuriu al copilului, dar acesta poate evolua numai în contact cu lumea înconjurătoare”^{*}. Pare destul de limpede că natura așterne un plan pentru construirea atât a personalității cât și a vieții sociale, dar acest plan devine realitate numai prin activitatea copiilor, când aceștia sunt plasați în circumstanțe favorabile împlinirii lor. Făcând aceasta, ei ne revelează fazele prin care trebuie să treacă viața socială în cursul dezvoltării sale naturale. Această viață corporativă, care guvernează și unește un grup social, corespunde îndeaproape conceptului de „integrare socială”, enunțat de educatorul american Washburne. El susține că aceasta este cheia reformei sociale și că ar trebui să devină temelia întregii educații. Integrarea socială apare când individul se identifică cu grupul căruia îi aparține. Când acest lucru se întâmplă, individul

^{*} G.E. Coghill, *Anatomy and the Problem of Behavior*, Cambridge University Press, 1929

gândește mai mult la succesul grupului său decât la propriul său succes.

Pentru a-și ilustra teza, Washburne exemplifică prin cursa de caiac între Oxford și Cambridge. „Fiecare concurent vâslește cu toate puterile fiind pe deplin conștient că aceasta nu-i va aduce nici o glorie personală și nici o răsplată specială. Dacă aceasta ar deveni regulă în orice întreprindere socială, de la cele care cuprind întreaga țară până la cele mai mici preocupări productive, și dacă toți ar fi împinși de dorința de a aduce onoare grupului său mai degrabă decât lui însuși, atunci întreaga familie umană ar renaște. Această integrare a individului cu grupul său trebuie cultivată în școli, pentru că tocmai asta ne lipsește, iar neajunsurile și ruina civilizației se datorează acestei lipse*.

Se poate da exemplul de o societate umană căreia nu-i lipsește această integrare. Este societatea copiilor mici care sunt călăuziți de puterile magice ale naturii. Trebuie s-o valorizăm și s-o prețuim deoarece nici caracterul, nici sentimentul social nu pot fi transmise de educatori. Acestea sunt produsul vieții.

Nu trebuie, însă, să confundăm această solidaritate socială naturală cu organizarea societății adulte care guvernează destinele umane. Pur și simplu, este doar ultima fază a dezvoltării copiilor, creația, aproape divină și tainică, a unui embrion social.

Curând după vârsta de șase ani, când copilul începe o altă fază a dezvoltării (marcând trecerea de la o societate embrionară la una nou-născută), apare spontan o altă formă de existență în care grupul se organizează pe un plan conștient. Acum copiii vor să cunoască obiceiurile și legile adoptate de oameni pentru a le călăuzi conduita: caută pe cineva care să aibă controlul și să guverneze comunitatea. Respectarea conducătorului și a legilor acționează în această societate, în mod evident, asemenea unui țesut conjunctiv. Noi știm că acest respect a fost pregătit în stadiul embrionic precedent.

Psihologul britanic McDougall a descris acest tip de societate pe care micuții noștri au început deja s-o stabilească încă de la șase sau șapte ani. Se subordonează singuri unor copii mai mari de parcă ar fi conduși de un instinct numit de el instinct gregar**. Adesea, copiii abandonați și uitați se organizează singuri în grupuri și bande rebele față de autoritatea și regulile adulților.

* Carleton Washburne, *The Living Philosophy of Education*, Jhon Day Company, New York.

** Vezi William McDougall, *An Introduction to Social Psychology*, Matheun, London, 1948. Ediție revizuită.

Aceste nevoi naturale care, aproape totdeauna, duc la atitudini rebele au fost sublimite în mișcarea Boy Scout care răspunde unei cerințe reale a dezvoltării societății, inerentă naturii adolescenților și tinerilor.

Dar „instinctul gregar” al lui McDougall nu este același lucru cu forța coeziunii care stă la temelia unei societăți infantile. Toate formele sociale ulterioare prin care trec copiii până la nivelul societății adulte sunt organizate conștient și au nevoie de reguli date de un om sau chiar de un șef, care se face respectat.

Viața asociativă este un fapt natural și aparține, ca atare, naturii umane. Crește ca un organism și prezintă o succesiune de trăsături diferite în cursul creșterii. O comparație clarificatoare poate fi făcută cu industria rurală din India unde stofa este țesută în casă de către săteni.

Pentru a începe cu începutul, haideti să luăm în considerare vata albă sau „smocul” pe care planta de bumbac îl produce în jurul semințelor. În viața socială, trebuie mai întâi să luăm în considerare bebelușul și tipul de viață în casa în care s-a născut. Primul lucru de făcut după culesul bumbacului este curățarea, eliberarea lui de semințele negre atașate de „smoc”, iar aceasta e, de asemenea, prima operație pe care copiii trebuie s-o facă în școlile rurale ale lui Ghandi.

Aceasta corespunde activității noastre când adunăm copiii din diferite medii familiale și le corectăm defectele, ajutându-i să se concentreze și să devină indivizi normalizați.

Acum, să ajungem la toarcere. În analogia noastră aceasta corespunde formării personalității care este rezultatul activității și viețuirii în grup. Aceasta este baza tuturor. Dacă firul a fost bine tors și este puternic atunci și stofa făcută din el va fi rezistentă. Calitatea materialului pe care îl țesem depinde de calitatea firului. Este clar că acesta este primul lucru de care trebuie să fim siguri, deoarece nu se merită să faci o țesătură din ață slabă.

Apoi vine momentul când firele sunt amplasate pe cadrul războiului, întinse paralel fără să se atingă și susținute pe margini de niște cârlige mici. Aceste fire formează urzeala pânzei, dar nu sunt încă pânza. Însă fără urzeală pânza nu poate fi țesută. Dacă firele se rup și ies de la locul lor nefiind întinse în aceeași direcție, suveica nu poate trece printre ele. Această urzeală corespunde coeziunii sociale. Pentru societatea omenească, pregătirea se bazează pe activitățile copiilor care acționează împinși de nevoile naturii lor, într-o lume limitată corespunzătoare cadrului

războiului de țesut. Ei sfârșesc prin a deveni asociați având, toți, în vedere același scop.

Acum începe adevăratul proces de țesere când suveica trece printre fire și le unește, fixându-le strâns împreună cu ajutorul spetei. Acest stadiu corespunde societății umane organizate care este condusă de legi și controlată de un guvern pe care îl respectă/acceptă toți. Când avem o stofă adevărată ea rămâne intactă și după ce a fost desprinsă de pe cadru. Are o existență independentă și poate fi utilizată. Se poate produce în cantități nelimitate. Oamenii nu formează o societate având numai scopuri individuale și executând fiecare propria activitate, așa cum fac copiii în școli. Forma finală a societății umane se bazează pe organizare.

Însă cele două lucruri interpenetreză. Societatea nu depinde pe de-a întregul de organizare, ci și de coeziune, iar din acestea două, cea din urmă este de bază și constituie temelia celei dintâi. Un guvern bun și legi bune nu pot ține masele de oameni împreună și nu le pot face să acționeze în armonie, dacă indivizii înșiși nu sunt orientați către ceva care să-i solidarizeze și să-i transforme într-un grup. La rândul lor, masele sunt mai mult sau mai puțin puternice în funcție de nivelul de dezvoltare, de stabilitatea internă și de personalitățile care le compun.

Grecii și-au bazat ordinea socială pe formarea personalității. Alexandru cel Mare, conducătorul lor într-o anumită perioadă, a cucerit întreaga Persie cu numai câțiva oameni. De asemenea, lumea musulmană prezintă o unitate formidabilă, nu atât din cauza legilor și a conducerii, cât datorită unui ideal comun. Periodic se face un pelerinaj în masă la Mecca. Străini unii de alții, acești pelerini nu slujesc nici un scop particular sau ambițios. Nimeni nu-i conduce sau îi comandă; iar, în apogeul actului de implorare, capacitatea lor de sacrificiu este imensă. Acești pelerini sunt un exemplu de coeziune.

Evul Mediu în istoria Europei a fost martorul a ceva ce, în zilele noastre măcinat de război, toți conducătorii noștri încearcă în van să realizeze: adevărata uniune a națiunilor europene. Cum s-a realizat aceasta? Secretul acestui triumf rezidă în credința religioasă care-i cuprinsese pe toți locuitorii diferitelor imperii și regate europene, unindu-i prin uimitoarea sa forță de coeziune. În acele zile s-au văzut toți regii și împărații (fiecare guvernând în felul său), supuși creștinătății și dependenți de puterea ei.

Însă coeziunea singură nu este suficientă pentru a alcătui o societate care să poată juca un rol practic în lume, evocând aici o

viață civilizată de muncă și gândire. Un exemplu din zilele noastre este cel al evreilor care au fost uniți mii de ani prin forța coeziunii, dar de abia acum devin o națiune. Ei sunt ca urzeala din care urmează să se împletească un popor. Istoria recentă ne-a oferit încă un exemplu. Mussolini și Hitler au fost primii care s-au prins că, pentru a se asigura de supraviețuirea unei noi ordini sociale, conducătorii trebuie să instruiască oamenii în această direcție, încă din fașă. Copiii și tinerii erau îndoctrinați ani de zile prin exerciții și li se impunea din afară un ideal care să-i unească. Orice s-ar crede despre moralitatea sa, acest procedeu era unul logic și științific. Aceste căpetenii de stat au simțit nevoia de a avea o „societate coezivă” ca bază pe care să construiască și i-au pregătit rădăcinile în acest sens.

Dar ordinea socială coezivă este un fapt natural și trebuie să se construiască singură, în mod spontan, sub stimulii creatori ai naturii. Nimeni nu-l poate înlocui pe Dumnezeu și oricine încearcă să facă astfel devine un rău, exact ca atunci când un adult autoritar oprimă energiile creatoare ale personalității infantile. Chiar și forța de coeziune între adulți are nevoie să fie dirijată de atașamentul față de idealuri; adică de ceva superior unui simplu mecanism de organizare. Ar trebui să existe două societăți întrețesute una cu alta. Una, să spunem așa, ar trebui să-și afle rădăcinile în zona creatoare inconștientă a minții, cealaltă ar trebui să vină din lumea activității conștiente. Cu alte cuvinte, una începe în copilăria timpurie, iar cealaltă este supra-impusă acesteia de mâna adultului, deoarece (așa cum am văzut la începutul acestei cărți), mintea absorbantă a copilului este cea care preia caracteristicile rasei. Caracteristicile copilului, în timpul vieții sale ca „embrion spiritual”, nu sunt descoperiri ale intelectului, nu sunt realizate de activitatea umană, ci sunt calități mentale pe care le regăsim în partea coezivă a societății. Copilul le colectează și le încarnează și prin aceste mijloace își construiește propria personalitate. Astfel, el devine un om care vorbește o anumită limbă, are o anumită religie și un anumit bagaj de obiceiuri sociale. Ceea ce este stabil și fundamental („bazic”, pentru a utiliza termenul modern) într-o ordine socială care se află într-o permanentă situație de revoluție este partea sa coezivă. Când vom lăsa copilul mic să se dezvolte și vom observa cum, din rădăcinile invizibile ale creației, construiește ceea ce va deveni un om matur, atunci vom putea învăța secretele de care depinde forța noastră individuală și socială.

În schimb - și trebuie doar să ne uităm în jur pentru a observa - oamenii judecă, acționează și își reglează viața numai la nivelul organizațional și conștient al societății. Ei vor să asigure și să întărească organizarea de parcă ar fi singurii creatori ai ei. Nu se gândesc deloc la baza indispensabilă a organizării, ci se îngrijorează de controlul ei; iar cea mai înaltă aspirație a lor este să-și găsească un conducător.

Câți nu își pun speranțele într-un nou Mesia, un geniu care să aibă puterea de a-i prelua și organiza? După primul război mondial s-a făcut propunerea înființării unui centru de instruire a conducătorilor, deoarece se părea că nici unul din conducătorii existenți n-avea calitățile necesare, sau nu putea stăpâni evenimentele. S-au făcut eforturi pentru a se descoperi persoane superioare cu ajutorul „testelor mentale”, tineri care, în timpul școlii, dovediseră dispozițiile potrivite, și de a îndruma asemenea persoane către poziții sociale de autoritate. Dar, cine putea să-i instruiască dacă nimeni nu era potrivit pentru această sarcină?

Nu liderii ne lipsesc sau, cel puțin, chestiunea nu se limitează la ei. Problema este infinit mai vastă. Masele însele sunt total nepregătite pentru viața socială a civilizației noastre. Prin urmare, problema este de a educa masele, de a reconstrui caracterul indivizilor, de a extrage și folosi comoara ascunsă în fiecare dintre ei și de a-i crește valoarea. Nici o căpetenie a lumii nu ar putea face acest lucru, oricât de mare geniu ar fi. Cu o multitudine de subdezvoltați nimeni nu va putea rezolva vreo dată această problemă.

Aceasta este cea mai urgentă și mai îngrijorătoare chestiune a timpului nostru: în marea lor masă oamenii sunt inferiori față de ce ar trebui să fie. Am văzut deja diagrama celor două forțe de atracție, una care trage spre centru și cealaltă spre periferie (vezi fig. 11). Marea sarcină a educației trebuie să fie aceea de a asigura și păstra o normalitate care, prin propria sa natură gravitează către centrul perfecțiunii. În schimb, astăzi nu facem altceva decât să pregătim oameni artificiali care sunt slabi și anormali, predispuși la boli mentale, având în mod constant nevoie de supraveghere și mângâiere pentru a nu aluneca spre periferie unde, odată căzuți, devin proscriși sociali. Ceea ce se întâmplă astăzi este cu adevărat o crimă de trădare a omenirii, iar repercusiunile acesteia asupra fiecăruia ne poate distruge. Marea masă de analfabeți care acoperă jumătate din suprafața pământului, nu sunt adevărata povară care apasă societatea. Ceea ce o apasă este faptul că, fără să știm, ignorăm crearea

omului și tropăim peste comorile pe care Dumnezeu însuși le-a pus în fiecare copil. Da, aici se află sursa acelor valori intelectuale și morale care ar putea aduce întreaga lume pe un plan superior. Plângem în fața morții și tânjim să salvăm omenirea de la pieire, dar nu la salvarea de la moarte, ci la propria emancipare individuală și la propriul nostru destin ca oameni, ar trebui să ne gândim. Nu frica de moarte, ci cunoașterea paradisului nostru pierdut ar trebui să ne fie preocuparea.

Cel mai mare pericol zace în ignoranța noastră. Știm cum să găsim perle în cochiliile scoicilor, aur în munți și cărbune în măruntaiele pământului, dar nu avem cunoștință de germenii spiritului, de nebuloasa creatoare pe care copilul o ascunde în sine când vine în lume pentru a reînnoi omenirea.

Dacă formele spontane de organizare pe care tocmai le-am descris ar putea fi admise în școlile obișnuite, s-ar produce minuni. În schimb, educatorii nu cred că copiii sunt învățăcei activi. Ei îi impulsionează și încurajează, le aplică pedepse sau le dau premii, pentru a stimula activitatea. Ei folosesc competiția pentru a ridica nivelul de efort. Se poate spune că toți aleargă să vâneze răul pentru a-l combate, o atitudine tipică a adultului fiind căutarea permanentă a viciului în scopul suprimării lui. Adesea însă, corectarea greșelilor este umilitoare și descurajează și, deoarece educația se susține pe această bază, rezultă o scădere a calității generale a vieții sociale. În școala de astăzi nimeni nu poate copia lucrarea altcuiva, iar faptul de a ajuta pe cineva este privit ca o crimă. A accepta ajutorul este o vină la fel de mare ca și a-l acorda, deci uniunea de care am vorbit nu poate să se realizeze. Standardele normale sunt înlăturate de o regulă impusă arbitrar. La fiecare mișcare se aude: „nu te juca acolo”, „nu fă gălăgie”, „nu șopti”, „nu vorbi neîntrebat”. Comanda este întotdeauna negativă.

Ce se poate face în această situație? Chiar dacă învățătoarea încearcă să-și ridice clasa, n-o face niciodată așa cum ar face-o copiii. În cel mai bun caz ea spune: „Nu fi invidios dacă cineva e mai bun decât tine”, „Nu răspunde cu aceeași monedă dacă cineva te jignește”. Continuăm să nu avem altceva decât negații. Ideea generală este că toți sunt strâmbi și trebuie să-i îndreptăm cât putem de mult. Dar copiii fac, adesea, lucruri pe care educatorul nu le-ar fi visat vreodată. Îi admiră pe aceia care lucrează mai bine decât ei. Asta e mai mult decât lipsa invidiei. Anumite realizări și reușite spirituale nu pot fi trezite dacă n-ar exista deja; dar dacă ele există și sunt instinctive (cum

sunt cu adevărat) e chiar mai important să le încurajăm și să le cultivăm. Același lucru se poate spune și despre a nu răspunde cu aceeași monedă. Adesea copilul se împrietenește cu dușmanul său, dar nimeni nu-l poate obliga s-o facă. Poate simți dragoste și simpatie chiar și pentru cel care greșește, dar nimeni nu poate impune cuiva această simpatie. Îi poate face plăcere să ajute un coleg mai prost, dar să nu i se impună. Aceste sentimente naturale ar trebui, așa cum am spus, încurajate. Dar, de foarte multe ori, ele devin sterile și toată lucrarea școlilor evoluează la acest nivel scăzut, adică în zona a treia (vezi fig. 11), în care oamenii se simt atrași către zona de periferie, a celor antisociale și proscrisi. Mai întâi învățătoarea crede că copilul e incapabil și trebuie învățat. Apoi gândește că e bine să zică mereu „Nu fă asta, nu fă aia”, cu alte cuvinte „Nu aluneca spre periferie”. Însă copiii normalizați prezintă cea mai puternică atracție către bine. Pentru ei nu mai este necesar să „evite răul”.

O altă acțiune negativă este întreruperea activităților la momente fixe din programul zilnic. Copilului i se spune: „Nu zăbovi prea mult asupra aceluiași lucru. Poți obosi”. Dar copilul prezintă o nevoie evidentă de a-și pune la încercare cele mai mari eforturi. Școlile pe care le avem astăzi nu pot ajuta instinctele creatoare ale copiilor, care simt în ei înșiși o adevărată plăcere de a activa, o bucurie reală de a munci din greu, de a descoperi frumusețea muncii, de a-l sprijini pe cel nefericit și de a-l ajuta pe cel slab.

Aș vrea să compar relația dintre școlile obișnuite și școlile normalizate cu cea dintre Vechiul și Noul Testament. În cele Zece Porunci din Vechiul Testament, „Să nu ucizi”, „Să nu furi”, și celelalte, avem negațiile unei legi de care oamenii aveau nevoie doar pentru că mintea le era confuză și în întuneric. Dar în Noul Testament, Christos, - ca și copiii - dă porunci pozitive, cum ar fi „Iubește pe dușmanul tău”, în timp ce, celor care se simțeau superiori altora deoarece păstrau legea și doreau să fie admirați pentru aceasta, le spunea „Am venit să îi aduc pe păcătoși la pocăință”.

Ei bine, a preda oamenilor aceste precepte nu e de ajuns. E inutil să spui „iubește pe dușmanul tău”, dacă tot ceea ce facem este s-o spunem în biserică și nu în băătălie, unde se întâmplă invers. Când spunem „să nu ucizi” ne concentrăm toată atenția pe răul de care dorim să ne apărăm, de parcă binele ar fi impracticabil. A-ți iubi dușmanul pare imposibil, așa încât rămâne pe de-a întregul un ideal gol.

Și de ce? Deoarece rădăcina binelui nu există în sufletul omului. Cândva poate că a fost acolo. Dar acum e mort și îngropat. Dacă rivalitatea, emulația și ambiția au fost încurajate de-a lungul întregii perioade de școlarizare, cum putem spera că oamenii care au crescut în acea atmosferă vor deveni buni la vârsta douăzeci sau treizeci de ani, doar pentru că cineva le-a predicat binele? Eu zic că acest lucru este imposibil deoarece nu s-a făcut nici o pregătire pentru viața spiritului.

Nu predicile, ci instinctele creatoare sunt importante deoarece ele constituie realitatea. Copiii acționează în acord cu natura lor, nu datorită sfaturilor și îndemnelor învățătoarei. Binele trebuie să vină din ajutorul reciproc, din unitatea derivată din coeziunea spirituală. Această societate creată de coeziune, pe care ne-au revelat-o copiii, se află la temelia tuturor organizărilor sociale. Din acest motiv eu susțin că noi, adulții, nu-i putem învăța pe copiii de la trei la șase ani. Putem doar să-i observăm în mod inteligent și să le urmărim dezvoltarea în fiecare zi și în fiecare ceas, în nesfârșitele lor exerciții. Ceea ce le-a dat natura se dezvoltă prin muncă. Natura oferă o călăuză interioară, dar, pentru a dezvolta ceva în orice domeniu, e nevoie de experiență și efort continuu. Fără acestea, nici o mie de predici nu vor reuși. Creșterea vine din activitate, nu din înțelegerea intelectuală. Prin urmare, e importantă educația celor mici, în special a celor de la trei la șase ani, deoarece aceasta este perioada embrionară pentru formarea caracterului și a societății (așa cum perioada de la naștere la trei ani este perioada pentru formarea minții, iar perioada prenatală pentru formarea corpului).

Ceea ce realizează copilul între trei și șase ani nu depinde de o doctrină, ci de directiva divină care îi călăuzește spiritul către construcție. Acestea sunt originile genezei comportamentului uman și ele pot evolua doar în condiții de libertate și ordine potrivite.

24

GREȘELILE ȘI CORECTAREA LOR

Copiii din școlile noastre sun liberi, dar asta nu înseamnă că nu există organizare. În fapt, organizarea este necesară și, întrucât copiii trebuie să fie liberi să *lucreze*, ea trebuie să fie chiar mai amănunțită decât în școlile obișnuite.

În mediul nostru, copilul câștigă experiență și astfel se perfecționează, dar este indispensabil ca el să facă anumite lucruri. Odată ce a început concentrarea, el și-o poate menține în ocupații de multe feluri și, cu cât va fi mai activ, cu atât educatoarea va fi mai puțin activă; în fapt, ea poate sfârși prin a se retrage complet.

Așa cum am arătat deja, copiii care urmează această cale fuzionează într-un grup social, cu mult mai perfect decât al nostru, încât simțim că trebuie să-i lăsăm liberi de orice intervenție a adulților. Viața lor împreună e un fenomen vital, la fel de delicat ca viața embrionului și trebuie să avem grijă să n-o stricăm. Odată ce am creat un mediu în care toate obiectele sunt acordate pe nevoile de dezvoltare a copiilor, am făcut tot ce e necesar pentru producerea acestui fenomen.

În această lume nouă, între educatoare și copii există o relație precisă. Sarcina educatoarei va fi descrisă în alt capitol, dar există un lucru pe care niciodată nu trebuie să-l facă și anume, să intervină rugând copilul să lucreze sau pedepsindu-l dacă a greșit, sau chiar corectându-i greșelile. Acest lucru poate suna absurd și mulți oameni se blochează când îl aud.

"Cum", spun ei, „poți face un copil să progreseze dacă nu-i corectezi niciodată greșelile?”.

Majoritatea cadrelor didactice cred că principala lor treabă este să critice mereu și și-o îndeplinesc cu conștiinciozitate atât în domeniul învățării, cât și în cel al problemelor morale. Instruirea copiilor trebuie, cred ele, să fie dirijată cu două frâie: premiile și pedeapsa. Dar dacă copilul trebuie să fie răsplătit sau pedepsit înseamnă că îi lipsește capacitatea de a se conduce singur; prin urmare, aceasta trebuie să fie suplinită de către educator. Să presupunem, însă, că el se apucă singur de lucru; atunci adăugarea premiilor sau pedepselor devine superfluă; ele aduc o ofensă libertății spiritului său. Prin urmare, în școlile noastre, care sunt dedicate apărării spontaneității și care au scopul de a lăsa copiii liberi, este evident că premiile și pedepsele nu-și au locul. Mai mult, copilul care își găsește singur de lucru demonstrează că, pentru el, acestea sunt complet lipsite de importanță.

Premiile le-am fi putut aboli fără proteste serioase. La urma urmelor, este și economicos: afectează doar câțiva copii, și asta doar o dată pe an. Dar pedepsele! Asta-i altă poveste. Acestea se aplică în fiecare zi. Ce înseamnă corectarea caietelor? Înseamnă a le nota de la 0 la 10. Cum poate un zero să corecteze defectele cuiva? Apoi învățătoarea spune „Continui să faci aceeași greșală. De ce nu ascuți ce-ți spun eu. În felul acesta n-o să mai treci niciodată examenele!”

Toate cruciulițele făcute de învățătoare pe temele și lucrările copilului, toate reproșurile și amenințările, au doar un efect de reducere a energiilor și intereselor sale. A spune unui copil că nu e cuminte sau că e prost înseamnă a-l umili; îl ofensează și-l insultă dar nu-l îmbunătățește cu nimic. Deoarece, pentru a nu mai face greșeli el trebuie să devină mai priceput și, cum poate realiza acest lucru dacă, fiind deja sub standard, mai este și descurajat? Mai demult, învățătorii obișnuiau să lipească urechi de măgar copiilor proști și le altoiau degetele când scriau urât. Dar chiar dacă ar fi consumat toată hârtia din lume pentru a confecționa urechi de măgar și de le-ar fi făcut degetelele cioturi, asat n-ar fi dus la apariția nici unei forțe proaspete. Numai exercițiul și experiența pot corecta dizabilitatea și e nevoie de practică îndelungă pentru însușirea diferitelor tipuri de deprinderi necesare. Copilul nedisciplinat se disciplinează lucrând în compania celorlalți, nu spunându-i-se că nu e cuminte. Dacă îi spui unui copil că n-are abilitatea de a face un lucru, el ar putea la

fel de bine să-ți răspundă amuzat: „Atunci de ce să mai vorbim despre asta ? Văd și eu singur că nu pot!”.

Aceasta nu e o corectare. Este o stare de fapt. Îmbunătățirea și îndreptarea pot veni numai atunci când copilul exersează în mod voluntar un timp îndelungat.

E adevărat, se poate întâmpla ca un copil să facă o greșeală fără să știe; dar și învățătoarea poate greși fără să fie conștientă. Din păcate, cadrele didactice au, de obicei, ideea că ele nu trebuie să greșească niciodată, de teama de a nu oferi un exemplu rău. Prin urmare, dacă învățătoarea alunecă, cu siguranță nu va admite aceasta în fața copilului. Demnitatea ei se bazează pe faptul că are totdeauna dreptate. Învățătoarea trebuie să fie infailibilă. Totuși, aceasta nu e pe de-a întregul greșeala învățătoarelor. Întregul sistem școlar este de condamnat, întucât se sprijină pe un fundament fals.

Să presupunem că studiem fenomenul erorii în el însuși; devine clar că fiecare om greșește. E una din realitățile vieții, iar admiterea greșelii înseamnă, totdeauna, un pas mare înainte. Dacă urmăm cărarea îngustă a adevărului și ne ținem în contact cu realitatea, trebuie să fim de acord că toți putem greși; altfel ar trebui ca toți să fim perfecți. Deci, e bine să cultivăm un sentiment prietenos față de eroare, să o tratăm ca un companion inseparabil de viața noastră, ca ceva ce are un scop, pe care, cu adevărat, îl are.

Multe greșeli se corectează singure pe măsură trecem prin viață. Când copilul mic începe să meargă e nesigur pe picioarele sale, se bălăngănește și cade, dar sfârșește prin a păși cu ușurință. Își corectează erorile prin creștere și experiență. Ne-am discreditat dacă ne-am închipui că totdeauna urmăm autostrada vieții către perfecțiune. Adevărul e că facem greșeală după greșeală și nu ne corectăm. Nu reușim să ne dăm seama de greșelile noastre; trăim într-o stare iluzorie, desprinsă de realitate. Învățătoarea care pornește cu ideea că ea este perfectă și nu-și observă niciodată propriile greșeli, nu e o învățătoare bună. Ori încotro am privi, îl putem vedea totdeauna pe „D-l Greșeală”! În căutarea perfecțiunii trebuie să fim atenți la propriile defecte, deoarece numai prin corectarea acestora ne putem îmbunătăți. Trebuie să le înfruntăm la lumina zilei și să concepem existența lor ca ceva inevitabil de-a lungul întregii vieți.

Chiar și în științele exacte (matematică, fizică, chimie, etc.), erorile joacă un rol important, deoarece ele trebuie luate în considerare. Apariția științelor pozitive a făcut necesar studiul

științific al erorii. Se consideră că știința e imună față de eroare, deoarece utilizează măsurători exacte pentru a evalua eroarea. Când se execută măsurători, două lucruri contează, unul este să obții o cifră exactă, celălalt este să știi limita de la care ar putea fi greșită. Tot ce are de spus știința este statuat ca o aproximare, niciodată ca un absolut, iar aproximarea este permisă în extragerea concluziilor. De exemplu, s-a descoperit că o injecție cu antibiotic are succes în 95 la sută din cazuri. Dar e important de știut că există acest element de incertitudine de 5 procente. Chiar și o măsurătoare lineară se spune că e corectă numai până la o anumită fracțiune dintr-o unitate. Niciodată nu e dată sau acceptată o cifră fără indicarea erorii probabile și, tocmai calcularea acesteia o face valoroasă. Erorile probabile sunt la fel de importante ca datele însele, care nu sunt luate în serios fără acestea. Dacă evaluarea erorii este așa de importantă în științele exacte, cu atât mai mult este ea importantă în activitatea noastră. Deoarece, pentru noi, greșelile au o importanță anume, iar pentru a le corecta sau elimina, trebuie, întâi de toate, să le cunoaștem.

Astfel ajungem la un principiu științific care constituie, de asemenea, o cale către perfecțiune. Noi îl numim „controlul erorii”. În orice se face în școală de către profesori, copii, sau de către adulți, vor exista greșeli. Deci, avem nevoie de această regulă ca element al vieții școlare: și anume că ceea ce contează nu este atât corectarea în sine cât faptul că fiecare individ trebuie devină conștient de propriile erori. Fiecare trebuie să aibă un mijloc de verificare astfel încât să poată spune dacă a greșit sau nu. Am nevoie să știu dacă fac bine sau rău și dacă - la început - nu am dat importanță greșelilor proprii, acum ele mă interesează. Adesea, copiii din școlile obișnuite n-au nici o idee că ei comit greșeli. Le comit în mod inconștient și cu totală indiferență, pentru că nu e treaba lor să le corecteze, ci a învățătoarei! Ce departe se află de ideea noastră de libertate!

Însă, atâta timp cât nu mă pot corecta singur, trebuie să caut ajutorul altcuiva care s-ar putea să nu știe mai mult decât mine. Mult mai bine ar fi dacă aș putea să-mi recunosc greșelile și apoi să mi le corectez! Lucrul cel mai probabil, care poate duce la formarea unui caracter nehotărât, este incapacitatea de a stăpâni singur problemele, fără a căuta sfaturi. Aceasta dă naștere unui sentiment de inferioritate descurajator și unei lipse de încredere în sine.

Ceea ce noi numim „controlul erorii” este orice tip de indicatori care ne spun dacă înaintăm spre scopul nostru sau ne-am abătut de la el. Să presupunem că vreau să vizitez un anumit oraș, dar nu cunosc drumul. Acest lucru se întâmplă destul de des în viața cotidiană. Pentru siguranță consult o hartă și, de asemenea, urmăresc semnele de circulație *en route*. Văzând unul pe care scrie „Ahmedabad - două mile”, mă simt în siguranță. Dar dacă, deodată, văd unul pe care scrie „Bombay – cincizeci mile”, atunci știu că am greșit. Harta și semnele indicatoare sunt un ajutor fără de care ar fi trebuit să întreb mereu și aș fi primit – cu aceeași probabilitate – răspunsuri contradictorii. Un ghid de încredere și posibilitatea de a verifica pe unde mergem sunt condiții indispensabile pentru a ajunge oriunde.

Deci, un lucru de care au nevoie atât știința cât și viața practică, cu siguranță că trebuie acceptat, din start, ca fiind necesar în educație. Acest necesar este posibilitatea de „recunoaștere a propriilor greșeli”. În procesul de instruire și în materialele cu care se lucrează trebuie să includem, *de asemenea*, această posibilitate. Puterea de a progresa vine, în mare măsură, din a avea libertate și o cale sigură pe care să mergi; dar la asta trebuie adăugat un mod de a ști dacă și când am părăsit calea. Dacă acest principiu va fi realizat atât în școli cât și în viața de zi cu zi, atunci nu mai contează dacă mamele sau învățătoarele sunt perfecte sau nu. Erorile făcute de adulți au un anumit câștig, iar copiii simpatizează cu ele, dar într-un mod complet detașat. Pentru ei eroarea devine unul dintre aspectele naturale ale vieții, iar faptul că toți putem greși stârnește în inimile lor un sentiment profund de afecțiune; e încă un motiv pentru uniunea dintre mamă și copil. Greșelile ne aduc mai aproape unul de altul și ne fac prieteni mai buni. Fraternitatea se naște mai ușor pe calea erorii decât pe cea a perfecțiunii. O „persoană perfectă” este incapabilă de schimbare. Dacă doi „oameni perfecți” sunt puși împreună, în mod invariabil se ceartă, deoarece nici nu se pot înțelege unul pe altul, nici nu pot tolera diferențele.

Vom reaminti că unul dintre primele exerciții executate de copiii noștri este cel cu un set de cilindri de înălțime egală dar cu diametre diferite, care se potrivesc în găurile corespunzătoare dintr-un bloc de lemn. Primul lucru este să-și dea seama că toți sunt diferiți; al doilea este să îi apuce de butonul din capătul fiecăruia folosind degetul mare și pe primele două. Copilul începe să le potrivească unul câte unul în găurile lor, dar, când ajunge la

sfârșit, descoperă că a făcut o greșală. A rămas un cilindru prea gros pentru singura gaură rămasă, în timp ce unele dintre celelalte joacă, gaura fiind prea largă. Copilul le privește din nou și le studiază pe toate mult mai îndeaproape. Acum se confruntă cu o problemă. Acel cilindru rămas afară îi arată că a făcut o greșală. Ei bine, tocmai acest fapt crește interesul față de joc și îl face să repete de mai multe ori. Deci, acest aparat îndeplinește două cerințe: (1) aceea de a îmbunătăți percepția copilului și, (2) aceea de a-i furniza un control al erorii.

Aparatele noastre sunt proiectate totdeauna pentru a avea această proprietate de a oferi verificări vizibile și tangibile. Chiar un copil de doi ani poate începe să le folosească și ajunge rapid la ideea corectării propriilor greșeli. Aceasta îl pune cu picioarele pe calea spre perfecțiune. Prin practică zilnică el devine sigur de sine. Dar asta nu înseamnă că este deja perfect, ci doar că își însușește un sens al abilităților sale care răscolește în el dorința de a încerca.

Copilul ar putea spune, „Nu sunt perfect. Nu sunt atotputernic dar pot să fac până aici și știu că pot. Mai știu că pot face greșeli și că mă pot corecta, găsindu-mi astfel calea.”

Avem deci, aici, prudență, certitudine și experiență; o *viaticum* sigură pentru călătoria prin viață. A da acest sentiment de siguranță nu e deloc așa de simplu cum s-ar putea crede; nu e nici ușor să pui copiii pe calea spre perfecțiune.

A spune unei persoane că e inteligentă sau încuiată, strălucitoare, proastă, bună, sau rea este o formă de trădare a încrederii. Copilul trebuie să vadă singur ce poate să facă și e important să-i dăm nu numai mijloacele de educație, ci și indicatorii care să-i spună când greșește.

Să privim un copil ceva mai în vârstă care a fost educat în acest fel. El efectuează adunări la aritmetică și i se arată totdeauna cum să verifice răspunsul, ceea ce devine o obișnuință pentru el. Adesea, verificarea îl atrage chiar mai mult decât adunarea! Același lucru se întâmplă la citire. Într-unul dintre exerciții pune jetoane cu denumiri alături de obiectele corespunzătoare. Pentru verificare există un jeton separat pe care sunt desenate aceleași obiecte cu numele scris sub ele. Cea mai mare plăcere a copilului este să utilizeze acest jeton pentru a verifica dacă a făcut vreo greșală.

Dacă, în rutina școlară zilnică, aranjăm lucrurile astfel încât, totdeauna, erorile să devină perceptibile, aceasta înseamnă că ne plasăm pe drumul către perfecțiune. Interesul copilului de a face

mai bine, precum și auto-verificarea și auto-testarea constantă, sunt atât de importante pentru el încât progresul îi este asigurat. Adevărata lui natură tinde către exactitate, iar căile de a o obține îl cheamă. O fetiță din una din școlile noastre a văzut „o comandă de citire” pe care scria „Mergi afară, închide ușa și vino înapoi”. A studiat-o cu atenție, a plecat să execute comanda dar s-a oprit la jumătatea drumului și s-a întors către educatoare: “Cum pot să vin înapoi dacă am închis ușa?”

„Ai dreptate,” i-a răspuns educatoarea. „A fost greșeala mea” și a rescris fraza.

„Da”, a zis copila zâmbind, „acum pot s-o execut”.

Din toată această conștientizare a greșelilor izvorăște un fel de frățietate. Erorile despart oamenii, dar corectarea lor e un mijloc de unire. Corectarea erorilor, oriunde ar fi găsite, devine o chestiune de interes general. Eroarea însăși, devine interesantă. Devine o punte de legătură și, cu siguranță, este o legătură de prietenie între ființele umane. În special, ajută la stabilirea armoniei între copii și adulți. Detectarea unei mici greșeli la o persoană matură nu produce o lipsă de respect la copil sau o pierdere de demnitate la cel matur. Eroarea devine impersonală și, atunci, apare voința de a o supune controlului.

În acest fel lucrurile mărunte conduc la cele mari.

25

CELE

TREI NIVELE

ALE

ASCULTĂRII

De obicei, discuțiile asupra formării caracterului se întorc la problema voinței și ascultării. Acestea sunt, în mintea majorității oamenilor, idei opuse deoarece, peste tot, educația este direcționată către suprimarea sau înfrângerea voinței copilului și înlocuirea ei cu voința învățătoarei, care cere copilului o ascultare necondiționată.

O să încerc să clarific aceste idei bazându-mi punctele de vedere nu pe păreri, ci pe fapte observate. Dar mai întâi trebuie să constatăm că există o mare confuzie în acest domeniu de studiu. Așa cum am văzut în cap. 8, există teorii care sugerează că voința omului porcede dintr-o colosală forță universală („*horme*”), și că această forță universală nu este fizică, ci este forța vieții înseși în procesul evoluției. Ea împinge în mod irezistibil orice formă de viață către evoluție și din ea provin impulsurile de acțiune. Însă evoluția nu apare la noroc sau la întâmplare, ci e guvernată de legi fixe, iar dacă viața omului este o expresie a acelei forțe, atunci comportamentul său trebuie să fie modelat de ea.

Această forță începe să pătrundă în conștiința copilului mic imediat ce acesta execută o acțiune în mod deliberat, de unul singur. Începe să se dezvolte ceea ce noi numim voință și, de aici

încolo, procesul continuă dar numai ca rezultat al experienței. Deci, începem să concepem voința nu ca pe ceva înnăscut, ci ca pe ceva care trebuie dezvoltat și, deoarece e parte a naturii, această dezvoltare poate avea loc numai respectând legile naturale.

O altă confuzie izvorăște din credința că acțiunile naturale ale copilului sunt înclinate spre dezordine sau chiar spre violență. Această credință se bazează, de obicei, pe faptul că oamenii, văzând un copil care acționează dezordonat, presupun totdeauna că aceste acțiuni purced din voința copilului. Dar acest lucru e total neadevărat. În *horme*-ul universal, asemenea acțiuni nu-și au locul. Să presupunem că, în comportamentul adult, luăm convulsiile unui om drept acțiuni voluntare, sau să presupunem că toate lucrurile făcute de el la furie ar fi raționale. Ar fi o prostie. În realitate, modul obișnuit în care folosim cuvântul voință implică existența unui obiectiv sau scop și a unor dificultăți care trebuie depășite. În schimb, dacă am fi descoperit că aproape totdeauna acțiunile noastre voluntare constau în mișcări dezordonate, atunci și noi am fi simțit nevoia de a stăpâni voința, ori de a o „frânge”, cum se spune și, găsind că acest lucru este necesar, rezultatul logic ar fi înlocuirea voinței copilului cu a noastră și obligarea lui să ne asculte.

Dar realitatea situației este că voința nu conduce la dezordine și violență. Acestea sunt semne de tulburare și suferință emoțională. În condiții propice, voința este o forță care împinge spre activități benefice vieții. Natura impune copilului sarcina de a crește mare, iar voința îl conduce către progres și către dezvoltarea puterilor sale.

O voință aflată în acord cu ceea ce face individul găsește deschisă calea către o dezvoltare conștientă. Copiii noștri își aleg activitatea în mod spontan și, prin repetarea activității alese, își dezvoltă o conștiință a propriilor acțiuni. Ceea ce la început era doar un impuls vital (*horme*) a devenit un act deliberat. Primele mișcări ale copilului erau instinctive. Acum acționează conștient și voluntar și, cu aceasta, spiritul său se trezește.

Copilul însuși simte diferența și unul dintre ei a exprimat-o într-o manieră care va fi totdeauna una dintre cele mai prețioase amintiri. Odată, o doamnă din lumea bună a făcut o vizită la școală și, având concepții demodate, i-a spus unui băiețel, „Deci, asta-i școala unde faceți ce vă place?”

„Nu doamnă”, a replicat copilul, „Aici nu facem ce ne place, dar ne place ce facem”. Copilul prinsese diferența subtilă între a

face un lucru deoarece îți produce plăcere și a-ți place lucrul pe care ai decis să-l faci.

Un lucru ar trebui să fie foarte clar. Voința conștientă este o forță care se dezvoltă prin folosire și activitate. Trebuie să țintim către cultivarea voinței, nu către frângerea ei. Voința poate fi distrusă într-o clipă. Dezvoltarea ei e un proces încet care evoluează printr-o activitate continuă în relație cu mediul. E mult mai ușor să distrugi. Devastarea unei clădiri prin bombardare sau cutremur poate fi executată în câteva secunde. Dar cât de greu a fost s-o construiești. Pentru aceasta trebuie să cunoaștem legile echilibrului, ale rezistenței materialelor, chiar și regulile artei pentru a o face plăcută ochiului.

Și dacă toate acestea sunt necesare pentru a alcătui o structură fără viață, de cât de multe alte lucruri e nevoie pentru a construi spiritul uman? Dar aceasta e o clădire care se construiește singură, în taină. Așa că nici mama, nici învățătoarea nu pot fi constructorul ei. Nu sunt nici măcar arhitecții. Tot ce pot face ele e să ajute opera de creație care se desfășoară în prezența lor. Să ajute: asta trebuie să fie sarcina și scopul lor. Însă, vai, ele au încă puterea de a frânge voința și de a o distruge prin tiranie. Multe prejudecăți converg către acest punct făcând ca tema să rămână în întuneric. Merită să o aducem la lumină.

Cea mai comună prejudecată în învățământul tradițional este că orice poate fi realizat prin vorbire (adică prin apelarea la urechea copilului) sau prin impunerea propriei persoane ca model de imitat (un fel de apelare la ochi), în timp ce adevărul este acela că personalitatea se poate dezvolta numai prin utilizarea propriilor forțe. În loc de a fi considerat o ființă activă, de obicei copilul este considerat ca fiind o ființă receptivă, iar acest lucru se referă la fiecare componentă a vieții sale. Chiar și imaginația este tratată în acest fel; basmele și poveștile cu prințese fermecate se spun în scopul încurajării imaginației copilului. Dar ascultându-le el doar receptează impresii. Nu-și dezvoltă puterile imaginației în mod constructiv. Acea imaginație creatoare care ocupă un loc de prim ordin între forțele mentale ale omului, nu e pusă la lucru. Când această eroare se aplică la voință, problema devine și mai serioasă, deoarece școlile obișnuite nu numai că neagă orice oportunitate a copilului de a-și folosi voința, dar obstrucționează și inhibă în mod direct exprimarea ei. Orice protest din partea copilului este tratat ca act de rebeliune și se poate spune, cu adevărat, că educatorul face tot posibilul pentru a distruge voința copilului.

În același timp, principiul educației prin exemple face ca - dincolo de a spune povești - educatoarea să se ofere pe sine ca model de copiat, așa că imaginația și voința rămân, amândouă, în stare de lenevie, iar activitatea copiilor se reduce la urmărirea acțiunilor educatoarei și la ascultarea vorbelor ei.

Până urmă va trebui să ne eliberăm de aceste prejudecăți și să avem curajul să înfruntăm realitatea.

În învățământul de mai de mult, dascălul raționa într-un fel care ar putea părea foarte logic. El spunea: „Pentru a educa trebuie să fii bun și perfect. Știi ce trebuie și ce nu trebuie făcut, deci, dacă copiii mă imită și mă ascultă, totul va fi bine.” Ascultarea era secretul fundamental pentru orice. Am uitat care dintre educatorii celebri a enunțat această maximă: Toate virtuțile copilăriei pot fi însumate într-una singură, ascultarea.

Aceasta făcea din activitatea învățătorului o meserie ușoară și chiar plină de infatuare. El putea să argumenteze: „Această persoană din fața mea este goală și strâmbă. Eu o voi îndrepta și o voi transforma în una asemenea mie.” Și astfel el și-a atribuit sieși acele puteri despre care citim în Biblie, când spune: „Dumnezeu l-a făcut pe om după chipul și asemănarea sa.”

Firește, adultul nu-și dă seama că se pune pe sine în locul lui Dumnezeu și mai uită și acele cuvinte biblice care ne spun cum diavolul a devenit diavol, adică, cum în mândria sa acesta a vrut să ia locul lui Dumnezeu.

În ciuda faptului că în copil opera creatorului e cu mult superioară celor ale învățătorului, mamei sau tatălui, acesta se află la mila lor. Cândva, învățătorii foloseau nuiua pentru a-și întări ordinele și, nu cu mult timp în urmă, într-o țară foarte civilizată, învățătorii au protestat în mod public în următorii termeni: „Dacă vreți să renunțăm la nuiua, atunci vom renunța să mai predăm.” Chiar și în Biblie, între proverbele lui Solomon, găsim acel frumos text care spune că părinții care renunță la nuiua greșesc deoarece își condamnă copiii la iad! Disciplina este făcută să se întemeieze pe amenințări și frică, așa că încheiem trăgând concluzia: copilul neascultător este rău iar cel ascultător este bun.

Dacă, în epoca contemporană, a libertăților și a teoriilor democratice, reflectăm asupra acestei atitudini, suntem obligați să vedem că tipul de educație încă în vogă condamnă învățătorul să fie un dictator. Exceptând, desigur, faptul că dictatorii (fiind, din necesitate, mult mai inteligenți decât învățătorii) sunt obișnuiți să-și combine ordinele cu puțină originalitate și cu o oarecare imaginație, în timp ce învățătorii de școală veche se țin

constant de regulile iraționale și nimic nu-i călăuzește în afara iluziilor și prejudecăților. Între tirania dictatorilor și tirania învățătorilor există o diferență reală, întrucât în timp ce primii folosesc mijloace dure în mod constructiv, aceleași mijloace în mâinile celorlalți nu pot fi decât distructive.

Eroarea fundamentală este să presupui că voința unei persoane trebuie să fie cu necesitate frântă înainte de putea să asculte, adică înainte de a putea accepta și urma instrucțiunile altei persoane. Dacă acest raționament ar fi aplicat educației intelectuale, ar trebui ca unei persoane să-i distrugem mintea înainte de a-i transmite vreo cunoștință.

Dar, atunci când oamenii și-au dezvoltat pe deplin capacitățile volitive și, apoi, au ales în mod liber să urmeze ordinele altei persoane, avem o situație foarte diferită. Acest tip de ascultare e o formă de omagiu, o recunoaștere a superiorității, iar învățătoarea care o primește din partea copiilor ei se poate simți complimentată.

Atunci voința și ascultarea merg mână în mână, cu atât mai mult cu cât voința este un fundament anterior în ordinea dezvoltării, iar ascultarea e un stadiu ulterior așezat pe acest fundament. Acum, cuvântul „ascultare” are un înțeles mai adânc decât cel care i se dă de obicei. Poate implica, la fel de bine, o sublimare a voinței individului.

De fapt, e ușor să identifiți ascultarea ca un fenomen natural al vieții; ea este o caracteristică umană normală. O putem urmări cum se dezvoltă la copiii noștri ca o deschidere a unei flori. Apare spontan și pe neașteptate la sfârșitul unui lung proces de maturare.

Într-adevăr, dacă sufletul uman n-ar poseda această calitate, dacă oamenii nu și-ar fi însușit, printr-o oarecare formă a procesului de evoluție, această capacitate de ascultare, viața socială ar fi imposibilă. Cea mai simplă privire asupra a ce se întâmplă în lume este de îndeajuns să ne arate cât de ascultători sunt oamenii. Acest tip de ascultare este adevăratul motiv care face ca mase uriașe de ființe umane să poată fi mânate așa de ușor către distrugere. Este o formă necontrolată a ascultării, o ascultare care duce națiuni întregi către ruină. Nu obediența lipsește din lumea noastră: din contră! Ca aspect natural al dezvoltării sufletului, e destul de multă obediență. Ceea ce lipsește este, din nefericire, controlul obedienței.

Din ceea ce am putut observa la copiii aflați în condiții de viață special proiectate pentru a-i ajuta în dezvoltarea lor

naturală, am văzut clar că sporirea ascultării constituie una dintre cele mai uimitoare trăsături ale caracterului omenesc. Observațiile noastre aruncă mai multă lumină asupra acestui subiect.

Ascultarea este văzută ca ceva care se dezvoltă la copil aproape în același fel ca și alte aspecte ale caracterului său. La început este dictată, pur și simplu, de către impulsul *hormic*, apoi se ridică la nivelul conștiinței și de acolo continuă să se dezvolte pas cu pas până când ajunge sub controlul voinței conștiente.

Hai să încercăm să descifrăm ce înseamnă în realitate ascultarea pentru o persoană. La bază, înseamnă ceea ce însemnat totdeauna: învățătorii și părinții spun copiilor ce să facă, iar copiii răspund prin îndeplinirea ordinelor acestora.

Dar, dacă studiem desfășurarea naturală a acestei ascultări, descoperim că apare în trei stadii sau nivele. La primul nivel copilul ascultă uneori, dar nu totdeauna, iar acest fapt poate fi privit ca un capriciu, însă trebuie supus unei analize mai profunde.

Ascultarea nu depinde numai de ceea ce ne-am obișnuit să numim „bună-voință”. Din contră, în prima perioadă a vieții acțiunile copilului sunt controlate doar de *horm*. Acest nivel se manifestă la toți copiii și durează până la sfârșitul primului an de viață. Între primul și al șaselea an, acest aspect devine mai puțin evident, pe măsură ce copilul își dezvoltă conștiința și își însușește autocontrolul. În această perioadă ascultarea este strâns legată de nivelele de abilitate la care se întâmplă să fi ajuns copilul. Pentru a îndeplini un ordin cineva trebuie să aibă deja un anumit grad de maturitate și o măcar o parte din acea deprindere specială de care poate fi nevoie. Prin urmare, în această perioadă, ascultarea trebuie judecată în relație cu capacitățile existente. Ar fi absurd să dai ordin unei persoane să meargă în nas, deoarece acest lucru este, fiziologic, imposibil, dar la fel de absurd este să-i ceri unui analfabet să scrie o scrisoare. Prin urmare, trebuie întâi să știm dacă ascultarea cerută copilului este posibilă practic la nivelul de dezvoltare la care se află.

Înainte de a împlini trei ani el nu poate asculta decât dacă ordinul corespunde cu unul dintre impulsurile sale vitale. Asta deoarece el încă nu s-a format pe sine. El este încă ocupat cu construirea mecanismelor de care are nevoie personalitatea sa și n-a ajuns la stadiul în care acestea sunt ferm fixate pentru a-i putea sluji dorințele și a pentru le dirija singur în mod conștient. A pune stăpânire asupra lor înseamnă a fi atins un nou nivel al dezvoltării. De fapt, comportamentul obișnuit al adulților care

trăiesc cu copiii ne arată o acceptare implicită a faptului că nu te poți aștepta ca un copil de doi ani să te asculte.

Din instinct sau din logică (sau, poate, printr-o conviețuire de mii de ani împreună cu copiii), adultul știe că tot ce poate face la această vârstă, este să interzică, mai mult sau mai puțin violent, acele acțiuni pe care copilul continuă să le facă fără a ține seama de ceva.

Totuși, ascultarea nu e totdeauna negativă. Ea constă, înainte de toate, în a acționa în acord cu voința altcuiva. Deși viața unui copil puțin mai mare nu se mai află în perioada primară de pregătire, corespunzătoare copilului de la 0 la 3 ani (condusă, așa cum am văzut, în sanctuarul vieții sale interne) totuși, în această perioadă ulterioară încă întâlnim stadii similare. Chiar după trei ani copilul trebuie să-și fi dezvoltat anumite calități înainte de a putea să asculte. Nu poate acționa în conformitate cu voința altei persoane dintr-o dată și nici nu poate să intuiască, de la o zi la alta, rațiunea de a face ce i se cere. Anumite tipuri de progres vin din formațiunile interioare care trebuie să treacă prin câteva faze. În timpul realizării acestor formațiuni, copilul poate reuși, uneori, să execute o acțiune la cerere, ceea ce înseamnă că folosește o achiziție internă pe care tocmai și-a format-o și pe care voința sa o va putea utiliza totdeauna de abia atunci când achiziția va fi foarte stabilă.

Ceva asemănător se întâmplă atunci când copilul începe, el însuși, să-și însușească elementele mișcării. Când are în jur de un an se aventurează să facă primii pași, dar, adesea, cade și, pentru o scurtă perioadă, nu mai repetă experimentul. Dar când mecanismul mersului e sigur, îl poate folosi în orice moment.

Iată, deci, un alt punct de primă importanță. În acest stadiu, ascultarea este dependentă, mai presus de toate, de dezvoltarea capacităților copilului. El poate reuși să asculte un ordin o dată, dar n-o poate face data viitoare. Adesea se crede că aceasta se datorează dorinței de a face rău iar insistența sau amenințarea din partea educatoarei pot împiedica cu ușurință dezvoltarea care tocmai se desfășoară. Legat de aceasta, un punct de mare interes poate fi găsit în viața lui Pestalozzi, celebrul educator elvețian, a cărui operă încă exercită o influență profundă asupra școlilor din toată lumea. Pestalozzi a fost primul care a introdus o notă părintească, de tătic, în tratamentul școlilor. În mod invariabil simpatiza cu dificultățile lor și era mereu gata să ierte sau să treacă cu vederea. Dar exista un lucru pe care nu-l putea ierta și acesta era capriciul: nu putea tolera

copilul care asculta un minut și nu asculta în minutul următor. Dacă făcuse odată ce i se ceruse, înseamnă că putea să facă dacă dorea, iar Pestalozzi nu accepta scuze când copilul nu reușea să facă din nou. Aceasta era singura ocazie în care bunătatea lui dispărea. Și, dacă însuși Pestalozzi a simțit astfel, de câte ori trebuie ca alți educatori să fi făcut aceeași greșală?

Nimic nu este mai dăunător decât descurajarea în momentul când se realizează noi formațiuni. Dacă copilul nu este încă stăpân pe acțiunile sale, dacă nu-și poate asculta nici măcar propria voință, cu atât mai puțin poate asculta voința altcuiva. De aceea poate reuși să asculte uneori, dar nu totdeauna. Acest lucru nu se întâmplă doar în perioada infantilă. De câte ori nu se întâmplă ca un începător în muzică să interpreteze foarte frumos o piesă prima dată, dar, când i se cere să o repete a doua zi, eşuează lamentabil. Aceasta nu se datorează lipsei voinței, ci faptului că deprinderea și siguranța artistului nu s-au format încă.

Deci, numim primul nivel al ascultării acela în care copilul poate asculta, dar nu totdeauna. E o perioadă în care ascultarea și neascultarea par a fi combinate!

Al doilea nivel este atunci când copilul poate să asculte totdeauna, sau, mai de grabă, când nu mai există obstacole derivând din incapacitatea sa de control. Capacitățile sunt consolidate și pot fi dirijate nu numai de propria voință, ci și de voința altcuiva. Acesta e un mare pas înainte pe calea ascultării. E ca și cum ai putea să traduci dintr-o limbă în alta. Copilul poate absorbi voința altei persoane și o poate exprima în comportamentul propriu. Iar acesta este cel mai înalt nivel al ascultării la care aspiră educația din zilele noastre. Învățătoarea tradițională solicită doar să fie ascultată.

Dar, când i se permite să se dezvolte în conformitate cu legile naturii sale, copilul merge mult mai departe: mai departe decât ne-am fi așteptat vreodată.

El continuă până la *al treilea nivel al ascultării*.

Ascultarea nu se oprește în momentul când copilul utilizează o abilitate nou achiziționată, ci se direcționează către o personalitate căreia copilul îi simte superioritatea. E ca și cum copilul ar fi conștientizat că învățătoarea poate face lucruri care sunt dincolo de puterile lui și și-ar fi spus: „Iată pe cineva atât de superior mie, încât îmi poate influența mintea și mă poate face la fel de inteligent ca ea. Ea lucrează în mine!” Un asemenea sentiment umple copilul de bucurie. Faptul că poți urma instrucțiunile venite de la o ființă superioară este o descoperire

neșteptată care aduce cu ea un nou tip de entuziasm, iar copilul devine nerăbdător să asculte. Un fenomen minunat, și totuși, natural; se poate compara oare, cu ceva? Pe un alt plan, el amintește, probabil, de instinctul câinelui care-și iubește stăpânul și răspunde voinței acestuia prin ascultare. Privește cu intensitate mingea pe care i-o arată stăpânul și, când aceasta e aruncată departe, aleargă după ea și o aduce triumfător. Apoi așteaptă următorul ordin. Așteaptă să i se dea ordine și aleargă bucuros să le respecte, dând din coadă. Cel de-al treilea nivel al ascultării la copil nu diferă de acesta. Sigur este că el e gata pregătit să asculte și e nerăbdător s-o facă.

Unele dovezi ne-au fost furnizate de către o educatoare cu o experiență de zece ani. Avea o clasă pe care o dirija extrem de bine, dar nu se putea abține de la a face sugestii. Într-o zi a zis: „Strângeți toate lucrurile înainte de a pleca acasă diseară.” Copiii n-au așteptat să termine fraza, ci imediat ce au auzit-o spunând „Strângeți toate lucrurile”, au început să le strângă în mare viteză și cu grijă. Apoi, surprinși, au auzit cuvintele „înainte de a pleca acasă diseară”. Ascultarea lor devenise atât de promptă încât educatoarea trebuia să fie foarte atentă la modul de exprimare. În această situație ea ar fi trebuit să spună „înainte de a pleca acasă diseară, strângeți toate lucrurile”.

Asemenea lucruri se întâmplau, spunea ea, de fiecare dată când se exprima fără să gândească prea mult. Promptitudinea cu care reacționau copiii i-a trezit un sentiment de responsabilitate. A fost o nouă experiență, neobișnuită, deoarece, în mod obișnuit, se consideră că e normal ca o persoană aflată la conducere să dea orice ordin dorește. În schimb, ea a resimțit poziția de autoritate ca pe o povară. Așa de pregătiți erau copiii să facă „liniște”, că era de ajuns doar să scrie „Liniște” pe tablă și, înainte de a termina litera L, toți erau liniștiți.

Propria-mi experiență (cea care m-a condus la introducerea „Jocului tăcerii”) a constituit o altă dovadă, dar de data aceasta ascultarea a îmbrăcat un aspect colectiv. S-a produs o minunată și neșteptată unitate prin care întregul grup de copii aproape că se identifica cu mine*.

Jocul tăcerii ne oferă un mijloc de a testa capacitatea de voință a copiilor. Am descoperit că aceasta creștea pe măsură ce se repeta jocul și se prelungeau perioadele de tăcere. Apoi am adăugat un fel de „chemare” în care numele copilului de abia se

* Vezi *The Discovery of the Child*.

murmura, iar fiecare copil, auzindu-și numele, trebuia să se apropie în liniște în timp ce ceilalți rămâneau nemișcați. Cei chemați făceau eforturi să se deplaseze foarte încet pentru a nu face nici un zgomot, așa că vă imaginați cât timp trebuia să stea nemișcat ultimul copil, așteptându-și rândul! A fost incredibil ce voință puternică și-au dezvoltat acești copii. Exercițiul cerea atât o inhibiție a impulsurilor cât și un control al mișcării. Mare parte a acestei metode se bazează pe aceasta. Pe de o parte există libertatea de a alege și de a fi activ, pe de alta există inhibiția. În aceste condiții copiii pot folosi capacitatea de voință atât în scopul acțiunii, cât și al reținerii de la acțiune. Au sfârșit prin formarea unui grup cu adevărat admirabil! Fenomenul ascultării a apărut în rândul lor deoarece toate elementele pentru apariția acestuia fuseseră pregătite.

Capacitatea de a asculta este ultima fază în dezvoltarea voinței, care, la rândul său, a făcut ascultarea posibilă. Nivelul atins în rândul copiilor noștri este atât de înalt încât educatoarea este ascultată imediat, oricare ar fi cererea ei. Ea are, însă, sentimentul că trebuie să fie precaută pentru a nu exploata în scopuri personale o asemenea dăruire de sine. Și ajunge să-și dea seama ce calitate trebuie să aibă o persoană aflată în funcție de conducător. Un bun manager nu trebuie să acționeze de o manieră asertivă, ci trebuie să aibă un profund simț al responsabilității.

26

EDUCATOAREA ȘI DISCIPLINA

O educatoare lipsită de experiență, plină de entuziasm și încrezătoare că această așteptată disciplină internă va apărea în mica noastră comunitate, se află în fața unor probleme deloc ușoare.

Ea înțelege și crede în libertatea copiilor de a-și alege propriile ocupații, ca și în faptul că niciodată nu trebuie întrerupți din activitățile lor spontane. Nici o muncă nu poate fi impusă – fără amenințări, fără răsplată, fără pedepse. Educatoarea trebuie să fie liniștită și pasivă, așteptând răbdătoare, aproape retrăgându-se de pe scenă, ca și când personalitatea ei ar păli, lăsând loc deplin expansiunii spiritului copilului. A aranjat o mare cantitate de aparate, aproape toate materialele, dar aceasta, în loc de a diminua dezordinea, o sporește în mod alarmant.

Sunt principiile pe care le-a învățat, greșite? Nu. Între teoriile ei și rezultatele la care o conduc lipsește ceva. Experiența practică a educatoarei. În acest punct, începătoarea neexperimentată are nevoie de ajutor și sfaturi. Nu e nimic diferit de ceea ce se întâmplă cu un medic tânăr, sau cu oricine care stăpânește anumite idei și principii și se găsește apoi singur în fața faptelor vieții care-i apar mult mai misterioase decât necunoscutele dintr-o ecuație matematică!

Să ne amintim totdeauna că disciplina internă este ceea ce urmează să vină, nu e ceva deja prezent. Sarcina noastră este să arătăm drumul către disciplină. Disciplina se naște atunci când copilul își concentrează atenția asupra unui obiect care-l atrage și care îi asigură nu numai un exercițiu folositor, ci și un control al

erorilor. Datorită acestor exerciții, în sufletul copilului are loc o integrare minunată și, drept rezultat, copilul devine calm, preocupat, uită de sine, radiază de fericire și, în consecință, e indiferent față de premii sau răsplată materială. Acești mici cuceritori ai propriului sine și ai lumii care-i înconjoară sunt adevărați supermeni care ne arată măreția divină a sufletului uman. Sarcina plină de fericire a educatoarei este să le arate calea către perfecțiune, să furnizeze mijloacele și să înlăture obstacolele începând cu cele pe care ea însăși e probabil să le pună (deoarece educatoarea poate fi cel mai mare dintre toate obstacolele). Dacă disciplina ar fi apărut deja, n-ar mai fi fost nevoie de munca noastră; instinctul copilului ar fi un ghid destul de sigur, dându-i capacitatea de a depăși orice dificultate.

Dar copilul de trei ani, care vine pentru prima dată la școală, e un luptător aflat pe punctul de a fi învins; a adoptat deja o atitudine defensivă care-i maschează natura sa profundă. Energiile superioare care l-ar putea călăuzi către o stare de pace interioară disciplinată și spre o înțelepciune divină, sunt adormite. Rămâne activă doar personalitatea superficială care se consumă în mișcări anapoda, în idei vagi și neclare și în efortul de a rezista constrângerilor din partea adultului sau de a le evita.

Însă înțelepciunea și disciplina așteaptă acolo, în copil, pentru a fi trezite. Oprimarea a lucrat împotriva lui, dar nu e încă complet învins sau, deviațiile sale nu sunt atât de fixate încât eforturile noastre să fie în van. Școala trebuie să ofere spațiu și oportunități pentru expansiunea spiritului copilului. În același timp educatoarea trebuie să țină minte că reacțiile obișnuite de apărare și, în general, trăsăturile inferioare achiziționate de natura copilului, sunt obstacole în desfășurarea vieții sale spirituale, obstacole de care copilul va trebui să se elibereze singur.

Acesta e punctul de pornire în educație. Dacă educatoarea nu poate recunoaște diferența între un simplu impuls și energiile spontane care țâșnesc la viață într-un spirit calmat, atunci acțiunile ei nu vor da roade. Adevărata temelie a eficienței educatoarei constă în abilitatea de a distinge între două tipuri de activități, ambele având aparența spontaneității, deoarece în ambele copilul acționează pe baza propriei sale voințe libere, dar care sunt, în fapt, direct opuse. Doar atunci când educatoarea a învățat să discrimineze, poate deveni un observator și o călăuză. Pregătirea necesară nu diferă de cea a doctorului, care, mai presus de toate, trebuie să distingă starea fiziologică normală de cea patologică, sau bolnavă. Dacă doctorul nu poate separa

sănătatea de boală, dacă tot ce poate face e să deosebească ce e viu de ce e mort, nu va ajunge niciodată să recunoască deosebirile încă și mai fine dintre diferite stări patologice și, astfel, va rămâne incapabil să diagnosticheze corect bolile. Capacitatea de a deosebi binele de rău este lumina care dispersează umbrele ce ascund calea către acea disciplină care conduce la perfecțiune. E oare posibil să se specifice simptomele, sau sindroamele, cu suficientă precizie și claritate astfel încât să permită, fie și numai o descriere teoretică a stadiilor prin care trebuie să treacă sufletul infantil în ascensiunea sa spre disciplină? Da, e posibil, și pot fi fixate unele pietre de hotar ca ghid pentru educatoare.

Să luăm în considerare un copil de trei sau patru ani care n-a fost încă atins de nici unul dintre factorii ce ar putea acționa asupra lui pentru a produce disciplina internă. O descriere simplă ne dă posibilitatea de a recunoaște trei tipuri cu caracteristicile lor:

1. Dezordinea mișcărilor voluntare. Aceasta nu se referă la intențiile din spatele mișcărilor, ci la mișcărilor însele, care denotă o lipsă de armonie fundamentală sau o lipsă de coordonare. Acest simptom care, pentru specialistul în boli nervoase înseamnă mult mai mult decât pentru un filozof, are cea mai mare importanță. Când un pacient e grav bolnav (de exemplu, în primele stadii de paralizie graduală), medicul va observa cele mai neînsemnate defecte ale mișcării voluntare, știind că acestea sunt fundamentale. El își va baza diagnosticul pe acestea mai mult decât pe aberațiile mentale sau pe dezordinile de comportament care, și ele, sunt simptome ale acestei boli. Copilul ale cărui mișcări sunt haotice va prezenta alte trăsături, cum ar fi un comportament necivilizat, acțiuni urâcioase, mișcări smucite și țipete, dar acestea au o valoare diagnostică redusă. O educație din care să rezulte o coordonare delicată a primelor mișcări va diminua, singură, dezordinea din mișcările voluntare. În loc de a încerca să corectăm cele o mie și una de semne vizibile de deviație de la dezvoltarea normală, educatoarea trebuie doar să ofere, într-o formă interesantă, mijloace pentru dezvoltarea inteligentă a unor mișcări mai armonioase.

2. O altă trăsătură care acompaniază totdeauna dezordinea de care am vorbit, este dificultatea, sau incapacitatea copilului de a-și concentra atenția pe obiecte reale. Minte lui preferă să hoinărească pe tărâmul fanteziei. Când se joacă cu pietricele sau cu frunze uscate, vorbește de parcă ar pregăti un banchet delicios pe o masă uriașă, iar imaginația lui va lua, probabil, cele mai

extravagante forme când va crește mare. Cu cât mintea este mai desprinsă de funcția sa normală, cu atât devine mai extenuată, iar ca slujitoare a spiritului, al cărei scop trebuie să fie dezvoltarea vieții interioare, devine inutilă. Din păcate, mulți oameni cred că aceste activități închipuite care dezorganizează personalitatea sunt cele care dezvoltă viața spirituală. Ei susțin că fantezia e creatoare în sine; din contră, în sine nu e nimic, sau doar umbre, pietricele sau frunze uscate.

Adevărata viață spirituală e construită pe temelia unei personalități unificate, bine acordată cu lumea exterioară. Mintea hoinară care se rupe de realitate, se rupe – trebuie spus – și de o normalitate sănătoasă. În lumea fanteziei, în interiorul căreia se dezvoltă, nu există un control al erorilor, nimic care să coordoneze gândirea. Atenția față de lucrurile reale, cu toate aplicațiile viitoare care derivă din acestea, devine imposibilă. Această viață imaginară – așa numită viață falsă – este o atrofiere a organelor de funcționarea cărora depinde viața spirituală. Educatoarea care încearcă să concentreze atenția copilului pe ceva real – făcând realitatea accesibilă și atractivă – care reușește, să zicem, în a-l interesa pe copil în așezarea unei mese adevărate și în servirea unei mâncări reale, se adresează cu glas de tunet unei minți vagi, care hoinărește departe de calea propriului său bine. Iar coordonarea mișcărilor perfecționate, împreună cu re-captarea unei atenții care a evadat din realitate, e tot ceea ce trebuie pentru realizarea vindecării.

Noi nu suntem chemate să corectăm, unul câte unul, toate semnele unei deviații fundamentale; imediat ce capacitatea de fixare a minții pe lucruri reale a fost însușită, mintea se va reîntoarce la starea ei de sănătate și va începe din nou să funcționeze normal.

3. Al treilea fenomen, strâns legat de celelalte două, e tendința de imitare, care devine mereu mai rapidă și mai pregătită. E un semn de slăbiciune adânc-ășezată, o mărire exagerată a acelor caracteristici care ar fi normale la copilul de doi ani (imitația la copiii mai mici este foarte diferită și ne-am referit deja la ea)*. Această tendință este semnul unei voințe care nu și-a pregătit instrumentele, nu și-a găsit cursul propriu, ci doar calcă pe urmele celorlalți. Copilul nu urmează calea perfecțiunii, ci e la mila oricărei adieri, ca o corabie fără cârmă. Oricine privește un copil de doi ani, a cărui sumă de cunoștințe se reduce la o

* Vezi capitolul 15.

gamă limitată de idei sugerate prin imitație, va recunoaște forma de minte degenerată despre care vorbesc. Este o formă în conexiune cu dezordinea, cu instabilitatea mentală, și are tendința de a trage copilul spre un nivel inferior, ca și cum ar coborî o scară.

Copilului îi rămâne doar să facă ceva greșit sau zgomotos; de exemplu să se arunce pe podea, râzând și țipând, și mulți, sau probabil, toți copiii îi vor urma exemplul sau vor face ceva și mai rău. Actul prostesc e multiplicat în grup și se poate extinde chiar și în afara clasei. Acest tip de „instinct gregar” produce o dezordine colectivă care e contrariul vieții sociale, întrucât aceasta e întemeiată pe muncă și pe comportamentul ordonat al indivizilor. Într-o mulțime, spiritul de imitație se răspândește și sporește defectele individuale; e punctul celei mai slabe rezistențe în care își are originea degenerarea.

Cu cât acest tip de degenerare merge mai departe, cu atât mai greu devine pentru copii să asculte persoana care-i cheamă spre lucruri mai bune. Dar odată ce-i pui pe direcția corectă, vine și sfârșitul multiplelor consecințe ale singurei surse a acestei dezordini.

Când este chemată să conducă o clasă cu asemenea copii, educatoarea se poate afla într-o stare de agonie dacă nu are altă armă decât ideea principală de a oferi copiilor mijloace pentru dezvoltare și de a-i lăsa să se exprime liber. Micul iad care a început să se înfiripe în această clasă va atrage către sine tot ce-i cade în plasă, iar educatoarea, dacă rămâne pasivă, va fi depășită de dezordine și de un vacarm incredibil. Când se găsește într-o atare situație, fie din lipsa experienței, fie datorită supra-rigidității (sau supra-simplității) principiilor și ideilor – educatoarea trebuie să-și amintească de forțele care zac adormite în aceste sufletele generoase și pline de puritate divină. Ea trebuie să ajute aceste ființe mărunte care se rostogolesc la vale către prăpastie, să se întoarcă și să se urce din nou. Ea trebuie să le cheme, să le trezească cu vocea și cu gândul. O chemare viguroasă și fermă este singurul act de blândețe adevărat adresat acestor minți. Nu vă temeți să distrugeți răul; trebuie să ne temem doar să nu distrugem binele. Așa cum trebuie să rostim numele copilului înainte de a putea răspunde, tot astfel trebuie să chemăm viguros sufletul dacă dorim să-l trezim.

Educatoarea trebuie să ia materialele din clasă și pună de-o parte principiile pe care le-a învățat; apoi trebuie să facă față acestei probleme a chemării, în mod practic și singură. Numai

inteligența ei poate rezolva problema, care va fi diferită în fiecare caz. Educatoarea cunoaște simptomele fundamentale și anumite remedii; ea cunoaște teoria tratării. Restul depinde numai de ea. Doctorul bun ca și educatorul bun, e om. Nici unul dintre ei nu e o mașină care să prescrie pur și simplu medicamente sau să aplice metode pedagogice. Detaliile trebuie lăsate la judecata educatoarei, care, pe deasupra, mai este și la începutul unui nou drum. Ea trebuie să judece dacă e mai bine să ridice tonul în mijlocul hărmălaiei sau să șoptească spre câțiva copii, astfel încât ceilalți să devină curioși să audă, iar liniștea să fie reinstaurată. O coardă a pianului lovită puternic poate pune capăt gălăgiei ca și o plesnitură de bici.

O educatoare cu experiență nu are niciodată o dezordine gravă în clasă, deoarece, înainte de a se retrage pentru a lăsa copiii liberi, îi urmărește și îi dirijează o perioadă, pregătindu-i într-un sens negativ, adică, prin eliminarea mișcărilor necontrolate. În acest scop există o serie de exerciții pregătitoare pe care educatoarea trebuie să le țină minte, iar acei copii ale căror minți hoinăresc departe de realitate, vor ajunge să simtă cât de puternic e ajutorul pe care li-l poate da educatoarea. Calmă, fermă și cu răbdare, vocea ei ajunge la inimile lor rugând sau îndemnând. Unele exerciții sunt deosebit de folositoare, cum ar fi cel de a pune toate scaunele în rând și a sta pe ele; de a alerga de la un capăt la altul al clasei pe vârful picioarelor. Dacă educatoarea e cu adevărat sigură pe sine, acest exercițiu va fi de ajuns, înainte de a putea spune: „Acum, copii, să păstrăm liniștea cu toții”, și, ca prin farmec, va apărea calmul. Cele mai simple exerciții de viață practică vor conduce micile spirite hoinare înapoi către terenul solid al muncii reale care îi caută și îi cheamă. Încetul cu încetul, educatoarea le va oferi aparatele, deși nu le va lăsa niciodată libere la dispoziția lor până când nu le înțeleg modul de utilizare.

Acum vedem clasa calmă. Copiii vin în contact cu realitatea; ocupațiile lor au un scop definit, cum ar fi ștergerea de praf a mesei, înlăturarea unei pete, a merge la raft, a lua materialul dorit, a lucra cu el corect, ș.a.m.d.

Capacitatea de alegere liberă, este clar, se întărește prin exerciții. De obicei, educatoarea e mulțumită, dar i se pare că aparatele stabilite de metoda Montessori sunt insuficiente și simte nevoia de a mai adăuga. Astfel copilul a folosit și re-folosit toate materialele într-o săptămână. Multe din școli nu merg mai departe de atât.

Un singur factor, unul singur, trădează nesiguranța acestei ordini aparente și amenință cu colapsul: continua trecere a copiilor de la un lucru la altul. Ei fac fiecare lucru o singură dată. E un du-te – vino nesfârșit la și de la rafturi. Nici unul din acești copii, în lumea în care a intrat, n-a găsit încă un interes îndeajuns de solid pentru a-i trezi natura sa divină și puternică. Personalitatea lui nu este exersată, el nu se dezvoltă, nu crește mai puternic. Prin aceste contacte fugitive, lumea externă nu poate exercita asupra lui acea influență care să aducă armonie spiritului. Copilul e ca o albină zburând din floare în floare fără a găsi una la care să se oprească, de la care să soarbă nectarul și să fie satisfăcut. El nu va fi capabil să lucreze până nu va simți că în el se trezește acea activitate instinctivă și măreață care e destinată pentru a-i construi caracterul și mintea.

Educatorea simte că munca ei e dificilă când s-a ajuns la această situație instabilă; mai mult, ea continuă să alerge de la un copil la altul, răspândind, contagios, propria sa anxietate și obositoarea sa agitație. Mulți copii, care sunt obosiți și plictisiți, se joacă cu materialele imediat ce se întoarce cu spatele și le folosesc în cele mai stupide moduri. În timp ce educatoarea e ocupată cu un copil, ceilalți se comportă haotic. Progresul moral și intelectual, așteptat cu atâta încredere, nu apare.

Aparența de disciplină ce poate fi obținută e foarte fragilă, iar educatoarea, care păzește constant să nu apară dezordinea pe care o „simte în aer” e mereu într-o stare de tensiune. Marea majoritate a educatoarelor, în absența unei instruirii și a unei experiențe suficiente, sfârșește prin a crede că „noul copil” așteptat cu atâta speranță și despre care s-au spus atâtea, nu e nimic altceva decât un mit sau un ideal. Mai mult, ele pot ajunge la concluzia că o clasă ținută împreună cu asemenea cheltuială de energie nervoasă, este obositoare pentru educatoare și neprofitabilă pentru copii.

Este necesar ca educatoarea să poată să înțeleagă condiția copiilor. Aceste mici spirite sunt într-o fază de tranziție. Adevărata poartă către progres nu le este încă deschisă. Ei bat și așteaptă afară. De fapt, nu se vede nici un progres de nici un fel. Situația e mai aproape de haos decât de disciplină. O activitate a copiilor ca aceasta va fi, cu siguranță, imperfectă. Mișcărilor lor elementare și coordonate le lipsește tăria și grația, în timp ce acțiunile lor sunt supuse capriciului. Prin comparație cu primul stadiu, când nu erau în contact cu realitatea, cu greu se poate spune că au făcut vreun progres. E ca o stare de convalescență după boală. Aici

avem un moment crucial în dezvoltare iar educatoarea trebuie să îndeplinească două funcții: trebuie să supravegheze copiii și, de asemenea, să le prezinte lecții individuale. Aceasta înseamnă că trebuie să prezinte materialul în mod regulat, să arate folosirea exactă a acestuia. Supravegherea generală și predarea individuală făcute cu precizie sunt două căi prin care educatoarea poate ajuta dezvoltarea copilului. În această perioadă trebuie să aibă grijă să nu se întoarcă niciodată cu spatele la clasă în timp ce lucrează cu un singur copil. Prezența ei trebuie să se facă simțită în toate aceste spirite hoinărind în căutarea vieții. Aceste lecții, exacte și fascinante, prezentate, într-o modalitate intimă, fiecărui copil luat separat, constituie oferta educatoarei pentru profunzimile sufletului copilului. Atunci, într-o zi, unul dintre aceste mici spirite se va trezi, „sinele” interior al unui copil se va îndrepta către un obiect pe care îl posedă temporar, atenția lui se va concentra pe repetarea exercițiului ceea ce va duce la creșterea îndemnării, iar starea radioasă și de satisfacție a copilului va arăta că spiritul lui a renăscut.

Alegerea liberă este unul dintre procesele mentale de cel mai înalt ordin. Numai despre copilul profund conștient de nevoia sa de exersare și de dezvoltare a vieții spirituale se poate spune, cu adevărat, că alege în mod liber. Nu e posibil să vorbim de alegere liberă când copilul e atras în același timp de tot felul de stimuli externi, când nu are putere de voință, când răspunde oricărei chemări trecând fără oprire de la un lucru la altul. Aceasta e una dintre cele mai importante distincții pe care educatoarea trebuie să o poată face. Copilul care nu poate încă asculta un ghid interior nu este aceea ființă liberă gata să urmeze calea lungă și îngustă către perfecțiune. El este încă sclavul senzațiilor superficiale care-l lasă la mila mediului înconjurător. Spiritul său țopăie încolo și înapoi ca o minge. Starea de om se naște în el atunci când sufletul devine conștient de sine, când își fixează o sarcină, își găsește calea și face alegeri.

Acest fenomen simplu dar sublim poate fi observat la toate făpturile creației. Orice creatură vie posedă capacitatea de a alege, într-un mediu complex și multilateral, acel lucru, și numai acela, care îi ajută viața.

Rădăcinile fiecărei plante caută, printre multele substanțe conținute de sol, numai pe acelea de care are nevoie. O insectă nu alege la întâmplare, ci ea se zorește spre acea anumită floare, făcută să-i primească vizita. Același discernământ minunat apare și la om, dar, în cazul lui, acesta nu mai este instinctual, ci trebuie

însușit. Copiii, în special în primii ani, au o senzitivitate intimă ca o necesitate spirituală. O educație greșită sau represivă poate duce la dispariția acesteia și înlocuirea ei cu un fel de sclavie a simțurilor externe față de orice obiect din vecinătate. Noi înșine am pierdut această senzitivitate profundă și vitală, iar în prezența copiilor în care o vedem reînviind, ne simțim ca și cum am vedea desfășurându-se o ființă tainică. Ea se arată în actul delicat al liberei alegeri, pe care o educatoare neinstruită să observe o poate zdrobi înainte chiar de a o discerne, așa cum elefantul zdrobește floarea înbumbită gata să se deschidă, aflată în calea lui.

Copilul, a cărui atenție a fost, odată, captată de un obiect ales de el însuși, în timp ce-și concentrează întregul sine pe repetarea exercițiului, e un suflet câștigat, în sensul siguranței spirituale despre care vorbim. Din acest moment nu mai e nevoie să ne îngrijorăm în legătură cu el – ci să-i pregătim un mediu care să-i satisfacă nevoile și să înlăturăm obstacolele care i-ar putea bara drumul spre perfecțiune. Educatoarea trebuie să învețe să se controleze pe sine înainte ca această atenție și concentrare să fie atinsă, astfel încât spiritul copilului să fie liber să se extindă și să-și arate forțele; esența datoriei ei e să nu întrerupă eforturile copilului. Acesta este momentul în care intră în joc delicatețea sensibilității morale a educatoarei, însușită în timpul instruirii. Ea trebuie să învețe că nu este așa ușor să ajute, probabil nici chiar să stea liniștită și să privească. Chiar când ajută și sprijină copiii, ea trebuie să nu înceteze să-i observe, deoarece nașterea concentrării la un copil e un fenomen la fel de delicat ca explozia unui boboc într-o floare. Dar ea nu va urmări acest proces cu scopul de a-și face prezența simțită, ori de ajută pe cel slab prin puterea ei. Ea observă în scopul de a recunoaște copilul care a ajuns la capacitatea de concentrare și de a admira renașterea glorioasă a spiritului său.

Copilul care se concentrează este enorm de fericit; ignoră vecinii sau vizitatorii care circulă în jurul său. În acest timp spiritul său e ca cel al unui pustnic în deșert: o nouă conștiință s-a născut în el, aceea a propriei sale individualități. Când revine din această concentrare, el pare să perceapă lumea ca fiind una nouă, ca un teren nemărginit pentru noi descoperiri. De asemenea, devine conștient de colegii săi pentru care arată un interes afectuos. Dragostea pentru oameni și lucruri se trezește în el. Devine prietenos cu oricine, gata să admire tot ce e frumos. Procesul spiritual e deplin: se detașează de lume cu scopul de a atinge

puterea de a se uni cu ea. Oare nu ieșim din oraș pentru a admira imensitatea naturii? Văzut din avion pământul se expune mai bine ochilor noștri. La fel se întâmplă și cu spiritul uman. Pentru a trăi și a ne amesteca printre semenii noștri, trebuie, uneori, să ne retragem în solitudine și să ne întărim; doar atunci privim cu dragoste la cei asemenea nouă. În singurătate pustnicul se pregătește să vadă cu înțelepciune și dreptate acele nevoi sociale care rămân necunoscute maselor de oameni. Pregătirea făcută în pustiu e cea care prepară marea misiune de dragoste și de pace.

Copilul adoptă cu simplitate o atitudine de profundă detașare iar în sine se formează un caracter puternic și calm, radiind dragoste față de cei din jur. Din această atitudine se naște sacrificiul de sine, munca ordonată, ascultarea și, împreună cu acestea, bucuria vieții, țâșnind limpede ca izvorul din stâncă, o bucurie și un ajutor pentru toți cei ce trăiesc alături.

Rezultatul concentrării e o trezire a sentimentului social, pe care educatoarea trebuie să fie gata să-l urmeze. Ea va fi persoana către care inimile acestor copii se vor îndrepta imediat ce s-au trezit. Ei o vor „descoperi”, așa cum, acum, observă albastrul cerului și mireasma de-abia perceptibilă a florilor ascunse în iarbă.

Solicitările acestor copii, plini de entuziasm și explozivi în înaintarea lor grăbită, pot depăși o educatoare neexperimentată. La fel ca și în primul stadiu, când nu trebuie să-și piardă timpul cu numeroasele acțiuni confuze ale copiilor, ci să se concentreze cu totul pe indiciile cerințelor fundamentale pe care aceștia le dau, tot așa, acum, ea nu trebuie să fie depășită de nenumăratele semnale ale acestei frumuseți și bogății morale pe care ei le arată. Ea trebuie să țintească totdeauna la ceva simplu și central, ceva care se comportă ca balamaua unei uși. Firesc, aceasta este ascunsă, deoarece funcționează independent și fără legătură cu ornamentale ușii pe care o susțin.

Misiunea educatoarei are totdeauna ca scop ceva constant și exact. Ea începe să simtă că nu mai este necesară, întrucât progresul copilului este disproporționat în raport cu rolul pe care l-a jucat ea, sau în raport cu ce a făcut ea. Vede copiii devenind din ce în ce mai independenți în alegerea activităților și în bogăția capacităților lor de exprimare. Uneori, progresul lor pare miraculos. Ea simte că e demnă doar să slujească, în sensul simplu de a pregăti mediul și de a se ține departe de orice privire. Poartă în minte cuvintele lui Ioan Botezătorul după ce i s-a arătat Mesia: „Trebuie ca el să crească iar eu să mă micșorez”.

Totuși, acesta este momentul în care copilul are cea mai mare nevoie de autoritatea ei. Când un copil a realizat ceva folosindu-și propria inteligență și activitate (de exemplu tocmai a făcut un desen, a scris un cuvânt și orice altă activitate mărunță), aleargă la educatoare și îi cere să-i spună dacă e bine. Copilul nu vrea să i se spună ce să facă sau cum să facă – el se protejează de asemenea ajutor. Alegerea și execuția sunt prerogativele și cuceririle unui suflet eliberat. Dar, după ce a executat activitatea, el vrea aprobarea educatoarei.

Același instinct care-i face pe copii să-și protejeze proprietatea spirituală – ascultarea pe care o dau misterioasei voci călăuzitoare pe care fiecare pare că o aude în sine – acest același instinct îl conduce să-și supună opera unei autorități externe pentru a fi siguri că urmează calea dreaptă. Ne face să ne gândim la primii pași șovăielnici ai copilului, când încă așteaptă ca brațele întinse ale adultului să-l prindă, deși, poate că are deja capacitatea de a începe să meargă și de a învăța să o facă perfect. Atunci educatoarea trebuie să răspundă cu un cuvânt de aprobare, încurajându-l cu un zâmbet, ca acela al unei mame către pruncul ei. Încrederea și perfecțiunea trebuie să se dezvolte în copil din izvoarele sale interne cu care educatoarea nu are nimic de a face.

De fapt, odată ce se simte sigur pe sine, copilul nu va mai căuta aprobarea unei autorități la fiecare pas. Va continua să execute activitate după activitate, despre care ceilalți nu știu nimic, ascultând doar de nevoia de a produce și perfecționa roadele hărniciei sale. Acum e interesat să-și ducă munca la bun sfârșit, nu să-i fie admirată și nici s-o țină ca pe o comoară de preț. Instinctul nobil care îl conduce e departe de orice mândrie sau avariție. Mulți dintre cei care vizitează școlile noastre își vor aminti cum educatoarele le-au arătat cele mai bune produse ale copiilor fără a indica cine le-a făcut. Această neglijență aparentă vine din cunoașterea faptului că pe copii nu-i interesează acest lucru. În orice alt tip de școală, educatoarea s-ar simți vinovată dacă, arătând o lucrare frumoasă a unui copil, ar uita să-l prezinte pe autor. Iar dacă ar uita ar auzi o plângere, „Eu am făcut asta!”.

În oricare din școlile noastre, copilul care a realizat lucrarea admirată, e, probabil, ocupat într-un colț îndepărtat, într-un nou efort și vrea doar să fie lăsat în pace. Aceasta este perioada în care s-a instaurat disciplina: o formă de liniște activă, de ascultare și dragoste, când munca este perfecționată și multiplicată, exact ca atunci când, primăvara, florile își capătă

colorile și pregătesc recolta de fructe dulci și hrănitore din toamna viitoare.

27

PREGĂTIREA EDUCATOAREI*

* Conținutul acestui capitol a fost predat de Dr. Montessori la cererea studentelor indiene. Deși se repetă părți din capitolul anterior, simplitatea și căldura sfaturilor ei către educatoare și interesul viu, omenesc justifică reținerea lui ca un tot.

Primul pas pe care o educatoare care intenționează să devină Montessori trebuie să-l facă, e să se pregătească pe sine. Deoarece, în primul rând ea trebuie să-și păstreze imaginația vie; în timp ce în școlile tradiționale, educatoarea vede comportamentul imediat al copiilor, știind că trebuie să aibă grijă de ei și de ceea ce le predă, educatoarea Montessori caută, în mod constant, un copil care nu este, încă, acolo. Aceasta este diferența principală. Educatoarea care începe să lucreze în școlile noastre, trebuie să aibă credința că *un copil se va revela pe sine* prin muncă. Trebuie să se elibereze de toate ideile preconceptuate privind nivelele la care pot fi copiii. Nu trebuie să o îngrijoreze multitudinea tipurilor diferite de copii (însemnând că sunt mai mult sau mai puțin deviați). În imaginația ei, ea vede același singur tip normalizat, care trăiește în lumea spiritului. Educatoarea trebuie să creadă că acest copil aflat în fața ei își va arăta adevărata natură atunci când va găsi acea activitate care să-l atragă. Deci, ce trebuie să căute? Momentul când un copil sau altul va începe să se concentreze. Acestui moment trebuie să-și dăruiască energiile, iar activitățile ei se vor schimba de la un stadiu la altul, ca într-o ascensiune spirituală. Ceea ce face ea va avea, în mod obișnuit, trei aspecte.

Stadiul întâi. Educatoarea devine păstrătorul și custodele mediului. În loc de a fi distrasă de neastâmpărul copiilor, ea se preocupă de acesta. De la acesta va veni vindecarea și atracția care va capta și polariza voința copilului. În țările noastre, unde fiecare nevastă are căminul ei, nevasta încearcă să aranjeze casa cât mai atractiv posibil pentru sine și pentru soțul ei. În loc de a-i acorda întreaga atenție doar lui, ea acordă multă atenție și casei, astfel încât să alcătuiască ambianța în care poate înflori o viață constructivă și normală. Încearcă să facă din cămin un loc confortabil și liniștit, plin de atracții variate. Farmecul esențial al casei constă în curățenie și ordine, cu toate lucrurile la locul lor, șterse de praf, strălucitoare și răspândind voieșie. Ea face din asta prima sa preocupare. Educatoarea, la școală, nu trebuie să facă altfel. Toate aparatele trebuie ținute cu meticulozitate în ordine, să fie frumoase și strălucitoare, în perfectă condiție. Nimic nu trebuie să lipsească astfel încât, pentru copil, să pară totdeauna noi, complete și gata de a fi folosite. Aceasta înseamnă că educatoarea însăși trebuie să fie atractivă, plăcută la înfățișare, curată și îngrijită, calmă și demnă. Acestea sunt idealuri pe care

fiecare le poate realiza în felul ei, dar să ne amintim, totdeauna când ne prezentăm în fața copiilor, că ei fac parte din „*tagma celor aleși*”. Înfrățirea educatoarei este primul pas către câștigarea respectului și încrederii copiilor. Educatoarea trebuie să-și analizeze propriile mișcări pentru a le face cât se poate de delicate și grațioase. La această vârstă copilul își idealizează mama. Nu putem ști ce fel de femeie este, dar, adesea, auzim câte un copil spunând când vede o femeie frumoasă „Ce frumoasă e - ca și mama mea!” E foarte posibil ca mama lui să nu fie deloc frumoasă, dar, pentru copil este și orice femeie pe care o admiră e, pentru el, la fel de frumoasă ca mama. Deci, grija față de propria persoană trebuie să fie parte din mediul în care copilul trăiește; educatoarea însăși e cea mai vitală parte acestei lumi.

Prin urmare, prima datorie a educatoarei este să supravegheze mediul, această grijă precedând tot restul. Influența lui e indirectă, dar dacă nu va fi bine făcută nu vor exista rezultate permanente și efective de nici un fel, fizice, intelectuale și spirituale.

Stadiul al doilea: după ce am analizat mediul trebuie să ne întrebăm cum să se comporte educatoarea față de copii. Ce putem face cu acești omuleți dezordonați, cu aceste minți mici, confuze și nesigure, pe care sperăm să-i atragem și să-i facem să se apuce de lucru? Câteodată am folosit un cuvânt ușor neînțeles: educatoarea trebuie să fie seducătoare, ea trebuie să convingă copiii. Dacă mediul ar fi neglijat, mobilierul plin de praf, materialele rupte și nelalocul lor și dacă – peste toate – educatoarea însăși ar fi neîngrijită, nemanierată și aspră cu copiii, atunci ar lipsi elementele fundamentale și esențiale ale scopului pe care-l urmărește. Educatoarea, în această primă perioadă, înainte de apariția concentrării, trebuie să fie ca o flacăra care încălzește toate inimile cu căldura ei, care emană viață și invită la viață. Nu e necesar să se teamă că va întrerupe vreun proces psihic important, deoarece acestea n-au început încă. Înainte de apariția concentrării, educatoarea poate face, mai mult sau mai puțin, ce crede ea că e cel mai bine; poate să interfereze cu activitatea copiilor atât cât consideră că e nevoie.

Am citit odată despre un călugăr care a încercat să adune câțiva copii găsiți abandonați pe străzile unui oraș în care conduita oamenilor era departe de ce trebuie să fie. Ce-a făcut el? A încercat să-i amuze. Acest lucru trebuie să-l facă educatoarea la acest moment de cotitură. Le poate povesti, se poate juca și cânta, poate folosi rime și poezii pentru copii. Educatoarea care

are darul de a încânta copiii îi poate pune să facă diverse exerciții care, chiar dacă nu au o mare valoare educativă, sunt folositoare pentru a-i liniști. Oricine știe că o educatoare vioaie atrage mai mult decât una ursuză și, cu toții, putem fi vioi dacă ne străduim. De exemplu, oricine poate spune cu voioșie „Hai să mutăm tot mobilierul astăzi!” și să lucreze cu copiii, încurajându-i și lăudându-i pe toți într-o manieră plăcută și inteligentă. Sau poate spune, „Ce ziceți de această cană de alamă?”. Ar trebui lustruită. Sau, iarăși, „Haidem în grădină să culegem niște flori”. Orice acțiune a educatoarei poate deveni o chemare și o invitație pentru copii.

Aceasta e a doua fază a muncii educatoarei. Dacă, în acest stadiu, există un copil care persistă în a-i irita pe ceilalți, cel mai practic lucru de făcut este să-l întrerupă. E adevărat că am zis și am repetat destul de des, că, atunci când un copil este absorbit în munca sa, trebuie să ne înfrânăm de a interfera pentru a nu-i întrerupe ciclul activității, sau pentru a nu-i opri exprimarea liberă; totuși, acum, tehnica potrivită este tocmai cea opusă; de a stopa aflulul de acțiuni perturbatoare. Întreruperea poate lua forma oricărui tip de exclamație sau arătând un interes afectuos și special față de copilul neastâmpărat. Aceste demonstrații de afecțiune care-l distrag și care devin tot mai numeroase în funcție de activitatea perturbatoare a copilului, acționează asupra lui ca o serie de șocuri electrice și vor avea efect în timp. Adesea e folositoare o întrebare, cum ar fi, „Ce mai faci Ionică? Hai cu mine că am să-ți dau ceva de făcut. Probabil că nu va dori să i se arate ce are de făcut, iar atunci educatoarea va spune: „În regulă, nu contează, hai să mergem în grădină” și, fie va merge cu el, fie va trimite asistenta. În acest fel, el și manifestările lui urâte, vor trece direct în mâinile asistentei, iar ceilalți copii nu vor mai fi perturbați.

Stadiul al treilea. În sfârșit, vine timpul în care copiii încep să arate interes pentru ceva: de obicei pentru exercițiile de viață practică deoarece experiența ne arată că este inutil și dăunător să-i dăm copilului aparate pentru dezvoltarea senzorială sau culturală înainte de a fi pregătit să beneficieze de pe urma lor.

Înainte de a prezenta acest tip de material, trebuie să așteptăm până când copiii și-au însușit capacitatea de a se concentra asupra a ceva și, de obicei, așa cum am spus, aceasta apare în exercițiile de viață practică. Când copilul începe să-și arate interesul pentru unul din acestea, educatoarea nu trebuie să *întrerupă*, deoarece acest interes corespunde legilor naturale și

deschide un întreg ciclu de activități. Însă, primul pas este așa de fragil, așa de delicat, încât o atingere îl poate face să dispară iar, ca o bulă de săpun și, odată cu el, dispăre toată frumusețea aceluia moment.

Acum, educatoarea trebuie să aibă cea mai mare atenție. A nu interfera înseamnă a nu interfera *în nici un fel*. Acesta este momentul în care, cel mai adesea, educatoarea greșește. Copilul, care până în acel moment fusese foarte dificil, se concentrează, în sfârșit, pe una din activități. E de ajuns ca, în trecere, educatoarea să spună doar „Bine” și necazurile vor izbucni din nou. Foarte probabil vor mai trece două săptămâni până când interesul copilului va fi atras de altceva. Dacă un alt copil muncește din greu să facă un lucru și educatoarea merge să-l ajute, probabil că îl va lăsa ei. Interesul copilului nu este centrat numai pe operația însăși, ci, cel mai adesea, se bazează pe dorința lui *de a depăși dificultatea*. „Dacă educatoarea vrea s-o depășească în locul meu, atunci o las pe ea. Nu mă mai interesează”. Aceasta este atitudinea lui. Dacă copilul încearcă să ridice ceva foarte greu și educatoarea încearcă să-l ajute, se întâmplă, adesea, ca acesta să lase obiectul în mâinile ei și să fugă. Lauda, ajutorul sau chiar o privire, pot fi de ajuns pentru a-l întrerupe sau pentru a distruge activitatea. Pare ciudat să spunem asta, dar acest lucru se poate întâmpla chiar și numai dacă copilul devine conștient că e urmărit. La urma urmelor chiar și noi ne simțim incapabili să continuăm lucrul dacă cineva vine să vadă ce facem. Marele principiu care aduce succes educatoarei este acesta: *imediat ce a început concentrarea, acționează ca și când copilul nu ar exista*. Natural, se poate vedea ce face printr-o privire scurtă, dar fără ca el să-și dea seama de ea. După aceasta, copilul care nu mai este pradă plictiselii ce-l făcea să treacă de la un lucru la altul fără să se oprească la vreunul, începe să-și aleagă activitatea având un scop, iar acest lucru poate produce probleme într-o clasă unde mai mulți vor același lucru în același timp. Dar, chiar și în rezolvarea acestor probleme nu trebuie să ne amestecăm, dacă nu ni se cere; copiii le vor rezolva singuri. Datoria educatoarei este doar de a prezenta lucruri noi când știe că un copil a eliminat toate posibilitățile de lucru cu materialele pe care le-a folosit înainte.

Priceperea educatoarei de a nu interfera vine, ca toate celelalte, prin practică, dar niciodată nu vine ușor. Ea înseamnă ridicarea la înălțimi spirituale. Adevărata spiritualitate își dă seama că însuși faptul de a ajuta poate fi o sursă de mândrie.

Adevăratul ajutor pe care îl poate da educatoarea nu stă în ascultarea unui impuls sentimental, ci vine din disciplinarea propriei iubiri, folosind-o cu discernământ, deoarece cel ce face un act de bunătate culege o mai mare fericire decât cel ce-l primește. Adevărata bunătate servește pe cel în nevoie, fără a se expune pe sine sau, când e descoperită, nu pozează ca un ajutor, ci ca ceva natural și spontan.

Deși relația între copil și educatoare se petrece în domeniul spiritual, educatoarea poate găsi un foarte bun exemplu pentru comportarea ei în modul în care un valet bun are grijă de stăpânul său. El păstrează masa de toaletă a stăpânului curată și în ordine, pune periile la locul lor, dar nu-i spune niciodată stăpânului când să le folosească; el servește la masă, dar nu-l obligă niciodată pe stăpân să mănânce; după ce a servit totul cu grație, dispare discret, fără o vorbă. La fel trebuie să ne comportăm în timpul călirii spiritului copilului. Stăpânul pe care-l slujește educatoarea e spiritul copilului; când acesta își exprimă trebuințele, ea trebuie să se grăbească să le răspundă. Valetul nu-și tulbură niciodată stăpânul când acesta este singur, dar, dacă-l cheamă, aleargă să afle ce vrea și-i răspunde „Da, domnule”. Dacă se așteaptă din partea lui admirație, el o exprimă și poate spune „Ce frumos!” despre ceva ce nu i se pare deloc frumos. La fel, dacă un copil lucrează ceva cu mare concentrare, trebuie să ne ferim din cale, dar dacă dorește aprobarea noastră, trebuie să i-o dăm cu generozitate.

În domeniul psihologic al relației dintre educatoare și copil, rolul educatoarei și tehnicile de interpretare a acestui rol sunt analoage celor ale valetului; sunt pentru a sluji și a sluji bine: a sluji spiritul. Acest lucru e ceva nou, în special în domeniul educației. Nu e o chestiune de a spăla copilul când a murdar, de a-i repara sau curăța îmbrăcămintea. Noi nu slujim corpul copilului, deoarece știm că, dacă urmează să se dezvolte, el trebuie să facă singur aceste lucruri. În școlala noastră este fundamental ca el să *nu* fie servit în acest fel. Copilul trebuie să-și dobândească independența fizică devenindu-și auto-suficient; el trebuie să ajungă la o voință independentă folosindu-și liber propria capacitate de alegere; trebuie să devină capabil de gândire independentă lucrând singur, fără întrerupere. Dezvoltarea copilului urmează o cale cu stadii succesive de independență, iar cunoașterea acesteia ne poate călăuzi comportarea față de el. Trebuie să ajutăm copilul să acționeze, să voiască și să gândească singur. Aceasta este arta slujirii spiritului,

o artă care poate fi practică la perfecție numai lucrând printre copii.

Dacă educatoarea vine în întâmpinarea nevoilor unui grup de copii încredințați ei, va vedea cu surprindere cum se deschid și înfloresc calitățile vieții sociale și va avea bucuria de a urmări aceste manifestări ale sufletului copilăresc. E un mare privilegiu să le poți vedea. E privilegiul călătorului când ajunge la oază și aude susurul apei venind din sânul nisipos al deșertului care păruse atât de arid, înspăimântător și fără de speranță; deoarece, în copilul deviat, calitățile superioare ale sufletului uman sunt, de obicei, ascunse, iar atunci când acestea apar, educatoarea, care le prevăzuse cu mult înainte, le primește cu bucuria credinței răsplătite. Iar în aceste calități ale copilului, ea vede omul așa cum ar trebui să fie: lucrătorul care nu obosește niciodată deoarece este condus și motivat de un entuziasm peren. Ea vede pe cel ce caută să depună cele mai mari eforturi, deoarece aspirația lui constantă este să depășească dificultățile; el e persoana care încearcă cu adevărat să ajute pe cel slab, deoarece în inima sa e adevărata caritate care știe ce înseamnă respectul față de alții și știe că respectul pentru eforturile spirituale ale unei persoane este apa care hrănește rădăcinile sufletului său. În cel ce posedă aceste caracteristici, ea va recunoaște copilul adevărat, care este tatăl omului adevărat.

Dar acest lucru se va întâmpla încetul cu încetul. La început educatoarea va spune, „Am văzut copilul așa cum ar trebui să fie, și l-am găsit mai bun decât mi-aș fi închipuit vreodată”. Aceasta înseamnă să înțelegi copilăria timpurie. Nu e de ajuns să știi că pe acest copil îl cheamă Ion, că tatăl lui este tâmplar; educatoarea trebuie să cunoască și să trăiască în viața ei zilnică, taina copilăriei. Prin aceasta ea ajunge nu numai la o cunoaștere mai profundă, ci la un nou tip de iubire care nu devine atașată de o persoană individuală, ci de cea care zace în întunericul ascuns al acestei taine. Când copiii îi arată adevărata lor natură, probabil că, pentru prima dată, va înțelege ce este iubirea adevărată. Iar această revelație o transformă și pe ea. E un lucru care ajunge la inimă și, încetul cu încetul, schimbă oamenii. Odată ce ai văzut aceste fapte, nu încetezi de a scrie și a vorbi despre ele. Numele copiilor pot fi uitate, dar nimic nu poate anula impresia lăsată de spiritele lor și iubirea pe care au fost capabili să o trezească.

Sunt două nivele ale iubirii. Adesea, când vorbim de dragostea noastră pentru copii, ne referim la îngrijirea pe care le-o dăm, grija și afecțiunea pe care o revărsăm asupra celor pe

care îi cunoaștem și care ne-au sporit sentimentele de bunătate, iar dacă ne leagă de ei o relație spirituală, ne-o arătam învățându-i rugăciuni.

Dar eu vorbesc de ceva diferit. E un nivel al iubirii care nu mai e personală sau materială. A sluji copiii înseamnă a simți că slujești spiritul omului, un spirit care trebuie să se elibereze. Diferența de nivel a fost stabilită, în realitate, nu de educatoare, ci de copil. Educatoarea e cea care simte că a fost înălțată pe culmi pe care nu le-a cunoscut înainte. Copilul a făcut-o să crească până a adus-o în sfera lui.

Înainte de aceasta, ea simțea că are o sarcină nobilă, dar era bucuroasă când venea vacanța și spera, ca toate ființele umane care lucrează pentru alții, că numărul de ore îi va fi redus și că salariul îi va fi mărit. Satisfacțiile ei constau, probabil, în exercitarea autorității și în sentimentul că reprezintă un ideal către care copiii să privească și pe care să încerce să-l atingă. Ar fi fost fericită să devină directoare sau chiar inspectoare. Dar, a trece de la acest nivel la altul superior înseamnă a înțelege că adevărata fericire nu stă în aceste lucruri.

Cel care a băut din fântâna fericirii spirituale spune, de bună voie, adio satisfacțiilor produse de un statut profesional superior, lucru arătat de multe directoare și inspectoare care și-au abandonat carierele pentru a se dedica copiilor mici, și a deveni ceea ce altele numesc, fără respect, „învățătoare de țânci”.

Cunosc două doctorițe din Paris care și-au lăsat profesia pentru a se devota pe de-a întregul muncii noastre și a intra în realitatea acestor fenomene. Au simțit că au trecut de la un nivel inferior, la unul superior.

Care este cel mai mare semn al succesului pentru educatoarea astfel transformată? Acela de a fi capabilă să spună, „Acum copiii lucrează de parcă eu n-aș exista”.

Înainte de transformare, sentimentele ei erau tocmai cele opuse; credea că ea era cea care îi învățase pe copii, cea care îi ridicase de la un nivel inferior la unul superior. Dar acum, având în față manifestările spiritului copilului, cea mai mare valoare pe care o poate atribui contribuției sale se exprima în cuvintele: „Am ajutat această viață să-și împlinească sarcinile pe care i le-a trasat creația”.

Cu adevărat, acest lucru produce satisfacție. Educatoarea copiilor de până la șase ani știe că a ajutat omenirea în partea esențială a formării ei. Poate să nu știe nimic despre circumstanțele copiilor, exceptând ce i-au spus ei, în mod liber, în

conversații; posibil să n-o intereseze viitorul lor; dacă vor merge la liceu sau la universitate, ori își vor încheia studiile mai devreme; dar e fericită știind că, în această perioadă formativă, ei au putut să facă ceea ce trebuiau să facă. Ea va putea să spună: „Am slujit spiritele acestor copii și ei și-au împlinit dezvoltarea, iar eu le-am ținut companie în experiențele lor”. Educatoarea, nu autoritatea în fața căreia răspunde, simte valoarea muncii ei și a ceea ce a realizat, sub forma unei vieți spirituale satisfăcute, care este „viață fără de moarte” și care este, în sine, o rugăciune de mulțumire rostită în fiecare dimineață. Pentru cel care n-a adoptat această viață, acest lucru e greu de înțeles. Mulți gândesc că se datorează virtuții sacrificiului de sine și spun, „Ce umile sunt aceste educatoare, nu sunt interesate nici de propria autoritate asupra copiilor”, iar mulți spun: „Cum poate metoda ta să reușească dacă le ceri educatoarelor să renunțe la aproape toate dorințele lor naturale și spontane?” Dar ceea ce nu înțelege nimeni e că nu sacrificiul, ci satisfacția e în chestiune; nu renunțarea, ci o nouă viață în care valorile sunt diferite, unde valorile vieții adevărate, până acum necunoscute, au intrat în existență.

Mai mult, toate principiile sunt diferite; dreptatea de exemplu. În școală și societate, precum și în țările democratice, dreptatea înseamnă, adesea, doar că există o singură lege pentru toți; pentru cei bogați și puternici și pentru cei muritori de foame.

În general, dreptatea este concepută în legătură cu tribunalele, cu închisorile și cu sentințele judecătorești. Tribunalele sunt numite Palate de Justiție, iar a spune „sunt un cetățean cinstit”, implică faptul că n-ai nimic de-a face cu administrația legală (poliția sau tribunalele). Chiar și la școală cadrul didactic trebuie să fie atent când își arată dragostea pentru un copil, altfel ar trebui să-i îmbrățișeze pe toți; trebuie să fie drept. Acesta este tipul de dreptate care-i pune pe toți pe nivelul cel mai de jos; de parcă, în sens spiritual, ar trebui să tăiem capul celui mai înalt în scopul de a-i aduce pe toți la aceeași înălțime.

La acest nivel educațional superior, dreptatea e ceva cu adevărat spiritual: ea încearcă să asigure că fiecare copil va face din sine tot ce poate mai bine și va simți bucuria că a făcut tot ce a putut mai bine. Aici dreptatea înseamnă să dai fiecărei ființe umane ajutorul de care are nevoie pentru a-și împlini statura spirituală, iar slujirea spiritului la fiecare vârstă înseamnă a ajuta acele energii care lucrează la această împlinire. Probabil că aceasta va fi baza organizării societății în viitor. Nici una din

aceste comori spirituale nu trebuie pierdută. În comparație cu acestea, bogățiile economice n-au nici o valoare. Nu contează de sunt bogat sau sărac: dacă pot atinge măsura deplină a capacităților mele, problema economică se rezolvă singură. Când omenirea ca întreg își va putea perfecționa pe deplin spiritul, va deveni mai productivă iar aspectul economic al vieții va înceta să mai fie preponderent. Oamenii nu produc cu picioarele și cu trupul, ci cu spiritul și cu inteligența, iar când acestea vor fi ajuns la nivelul de dezvoltare care le este propriu, atunci toate „problemele insolubile” vor fi fost rezolvate.

Fără ajutor, copiii pot construi o societate ordonată. Pentru noi, adulții, sunt necesare închisorile, poliția, armata. Copiii își rezolvă problemele în mod pașnic; ei ne-au arătat că libertatea și disciplina sunt cele două fețe ale aceleiași medalii, deoarece libertatea științifică duce la disciplină. De obicei, monezile au două fețe, una fiind mai frumoasă, fin cizelată, înfățișând un cap sau o figură alegorică, în timp ce cealaltă e mai puțin ornată, doar cu un număr sau niște cuvinte scrise. Partea simplă poate fi comparată cu libertatea, iar cea fin cizelată cu disciplina. E foarte adevărat că, atunci când clasa devine indisciplinată, educatoarea vede în această dezordine doar un indiciu al unei erori pe care ea a făcut-o; o caută și o corectează. Educatoarea din școala tradițională ar simți acest lucru ca fiind umilitor; dar nu e umilitor, e parte a tehnicii noii educații. Slujind copilul, slujești viața; ajutând natura, te ridici la stadiul următor, acela al supra-naturii, deoarece a progresa e o lege a vieții. Iar copiii sunt aceia care au făcut această scară minunată care urcă mereu mai sus. Legea naturii este ordinea, iar când ordinea vine de la sine, știm că am reintrat în ordinea universului. E limpede că natura include, printre misiunile pe care le-a încredințat copilului, și misiunea de ridicare a noastră, a adulților, pentru a ajunge la un nivel superior. Copiii ne duc pe un plan superior al spiritului și, prin aceasta, problemele materiale sunt rezolvate. Permiteți-mi să repet, ca o formă de adio, câteva cuvinte care ne-au ajutat să păstrăm în minte toate lucrurile despre care am vorbit. Nu e o rugăciune, ci, mai degrabă, o luare aminte, iar pentru educatoarele noastre, o invocare, un fel de programă, singura noastră programă:

„O, DOAMNE, AJUTĂ-NE SĂ PĂTRUNDEM TAINA COPILĂRIEI, ASTFEL ÎNCÂT SĂ PUTEM CUNOAȘTE, IUBI ȘI SLUJI COPILUL ÎN ACORD CU LEGILE DREPTĂȚII TALE ȘI URMÂND VREREA TA DIVINĂ.”

28

IZVORUL IUBIRII – COPILUL

Cu prilejul evenimentelor noastre sociale organizăm totdeauna o adunare tipic montessoriană. Adesea, studenții își aduc rudele și prietenii astfel încât se pot vedea sugari în brațe, copii mici, băieți, fete, tineri, femei, maturi, oameni cu diverse profesii și liber-profesioniști, cei cu educație superioară și cei fără, cu toții amestecați, și nici unul dintre noi nu simte nici cea mai mică nevoie de a regla sau dirija aceste grupuri. Această

eterogenitate dă întâlnirilor noastre o înfățișare diferită de cele tipice altor domenii de studii. Studenții care frecventează cursurile noastre de instruire trebuie să aibă un anumit nivel de educație, acesta fiind singura condiție: între ei pot fi studenți de la universitate și profesori, avocați, doctori, precum și cei care le-ar putea fi clienți sau pacienți. În Europa, aveam, de obicei, studenți din toate părțile lumii, iar în America, unul dintre ei era anarhist. Dar, în ciuda acestui amestec total, n-a existat niciodată vreo fricțiune. Ce a făcut ca acest lucru să fie posibil? Ei bine, a apărut deoarece eram atrași de un ideal comun. În Belgia - o țară atât de mică încât ar putea fi plasată într-un colțișor al Indiei - există două limbi, flamanda și franceza. De asemenea, populația este divizată politic, iar această divizare este complicată de diferențele între catolici, socialiști și alte grupuri politice. În mod obișnuit se întâmplă rar ca oameni atât de divizați (fiecare legat prin loialitate de propriul său grup) să se adune împreună într-o întâlnire. Și cu toate acestea, în cursurile noastre acest lucru s-a întâmplat totdeauna. Acest lucru a părut atât de straniu încât până și ziarele l-au remarcat.

„De ani de zile” spuneau ele „ne străduim să avem întâlniri la care să participe toate partidele, iar aici se întâmplă de la sine”.

Aceasta este forța copilului. Oricare ar fi afilierea noastră politică sau religioasă, cu toții suntem aproape de copil și cu toții îl iubim. Din această dragoste provine forța de unificare a copilului. Adulții au convingeri puternice, adesea violente, care-i separă în grupuri și, când se întâmplă să le discute, ajung cu ușurință să se înfurie. Există însă un punct - copilul - asupra căruia toți au aceleași sentimente. Puțini oameni își dau seama cât de important este copilul datorită acestui fenomen.

Haideți să încercăm să înțelegem natura dragostei. Să ne gândim la ce au spus profeții și poeții despre ea, pentru că aceștia au dat cea mai bună expresie măreței energii care poartă acest nume. Ce este mai frumos și mai înălțător decât aceste cântări de mare emoție din care izvorăște întreaga viață? Nu tulbură ele chiar și inimile celor mai barbari și mai cruzi dintre oameni? Chiar și cei care aduc moarte și distrugere pentru populații întregi se simt mișcați de frumusețea acestor cuvinte. Acesta e un semn că, în ciuda naturii acțiunilor lor, acești oameni au păstrat acea energie în interiorul lor și că, atunci când este trezită, vibrația acestei energii le atinge inimile. De-ar fi altfel, frumusețea acestor expresii ar fi pierdută pentru ei; le-ar considera goale și lipsite de sens. Că ei simt această frumusețe, se datorează faptului că,

oricât de puțină dragoste ar lucra în viețile lor, ei se află sub influența acesteia și, inconștient, sunt însetați de ea.

Dacă vrem să creăm armonie în lume, e clar că ar trebui să ne gândim mai mult la asta. Ar trebui să-i studiem implicațiile. Singurul punct către care converg sentimentele de duioșie și dragoste ale fiecăruia este copilul. Sufletele oamenilor se înmoaie și se îndulcesc când vorbesc despre copii; întreaga omenire împărtășește emoțiile profunde pe care le trezesc copiii. Copilul este izvorul dragostei. De fiecare dată când atingem un copil, atingem dragostea. E o dragoste greu de definit; o simțim cu toții, dar nici unul nu-i poate descrie rădăcinile, nu poate evalua imensele consecințe care decurg din ea, nu-i poate surprinde puterea de a uni oamenii. În ciuda diferențelor de rasă, religie și poziție socială, am simțit, în timpul discuțiilor noastre despre copil, cum crește între noi o uniune fraternală. Aceasta a învins timiditatea și a înlăturat acele reacții de apărare totdeauna gata să izbucnească între doi oameni sau între grupuri de oameni în treburile cotidiene ale vieții.

În vecinătatea copiilor neîncrederea se topește; devenim plăcuți și buni, deoarece, când ne adunăm în jurul lor, ne simțim încălziți de aceea flacără a vieții care se află acolo, la originile vieții. La adulți există un impuls de apărare care coexistă cu un impuls de iubire. Din acestea două, cel fundamental este iubirea, celălalt fiindu-i supra-impus. Dragostea, ca aceea pe care o simțim pentru copil, trebuie să existe în mod potențial între oameni, pentru că există unitate umană și nu există unitate fără dragoste.

Cât de straniu este să observăm că în timpuri ca ale noastre, când războiul a produs distrugeri fără egal și s-a întins cuprinzând cele mai îndepărtate colțuri ale pământului, când s-ar presupune că a vorbi despre dragoste ar fi cea mai acră ironie, oamenii țin să vorbească, cu obstinență încă, despre ea. Se fac planuri de unitate viitoare, ceea ce înseamnă nu numai că dragostea există, ci și că puterea ei e fundamentală. Iar astăzi – când ar părea că totul s-ar adresa omului, „De ajuns cu acest vis numit dragoste: să înfruntăm realitatea, care, așa cum vedem, nu e decât distrugere; sau poate că nu e adevărat că orașele, podurile, femeile și copiii au pierit cu toții?” – noi continuăm să vorbim de reconstrucție și dragoste. Despre dragoste vorbește Biserica dar și dușmanii ei; radioul, presa, călătorii, educații și ignoranții, bogații și săracii, enoriașii oricărei credințe și discipolii oricărei teologii; toți, cu toții vorbesc de dragoste.

Dacă este așa (și n-ar putea exista o dovadă mai mare că forța dragostei există), de ce n-am studia acest fenomen extraordinar? De ce să fie discutat doar atunci când ura își face de cap? De ce să nu fie un obiect de studiu și analiză permanentă, astfel încât puterea ei să poată deveni benefică? Și de ce să nu ne întrebăm cum se face că nimeni nu s-a gândit vreodată să studieze această energie primordială precum și modul în care se combină cu celelalte forțe cunoscute? Omul și-a dedicat atâta inteligență studierii altor fenomene ale naturii; le-a separat și le-a disecat și a făcut nenumărate descoperiri despre ele. De ce să nu cheltuim puțin din această vigoare pentru studierea unei forțe care ar putea uni omenirea? Orice contribuție capabilă să producă forța latentă a dragostei și să arunce lumină asupra dragostei însăși, ar trebui primită cu brațele deschise și considerată de o importanță uriașă. Am spus deja că profeții și poezii vorbesc despre dragoste ca și cum ar fi un ideal; dar nu e un ideal, ea este, a fost și va fi o realitate.

Și trebuie să ajungem să învățăm că dacă simțim realitatea acestei iubiri, nu e pentru că ne-a fost predată la școală.

Chiar dacă am fi puși să învățăm pe de rost zicerile poezilor și profeților, cuvintele lor nu sunt multe și le-am fi uitat până acum în stresul și vârtoarea vieții. Dacă oamenii cer cu vehemență dragoste, aceasta nu se întâmplă fiindcă au auzit vorbindu-se sau au citit despre ea. Dragostea și speranța ei nu sunt lucruri care se pot învăța; ele sunt parte din moștenirea vieții. În realitate, viața este cea care vorbește, nu doar profeții sau poezii.

De fapt, dragostea poate fi considerată și sub alt aspect decât cel al religiei sau poeziei. Ea poate fi analizată din punctul de vedere al vieții însăși. Așa o vedem nu ca pe ceva imaginat sau dorit, ci ca pe o realitate a unei energii eterne pe care nimic nu o poate distruge.

Aș dori să spun câteva cuvinte despre această realitate și, de asemenea, despre zicerile profeților și poezilor. Această forță pe care o numim dragoste este cea mai mare energie a universului. Însă eu folosesc o expresie inadecvată pentru că e mai mult decât o energie: e creația însăși. Aș nimeri-o mai bine dacă aș spune: „Dragostea este Dumnezeu”.

Mi-ar place să fiu capabilă să citez din toți poezii, profeții și sfinții, dar nu-mi sunt cunoscuți și nu i-aș putea cita în diferitele lor limbi. Dar aș putea cita, probabil, unul pe care-l știu și care, vorbind despre dragoste, se exprimă așa de puternic, încât astăzi,

după două mii de ani, cuvintele lui încă rezonază emfatic în inimile creștinilor.

„Chiar dacă aş vorbi în limbi omenești și îngerești și n-aş avea dragostea, sunt o aramă sunătoare sau un chimval zângănit. Și chiar dacă aş avea darul proorociei și aş cunoaște toate tainele și toată știința; chiar dacă aş avea toată credința așa încât să mut și munții, și n-aş avea dragostea, nu sunt nimic. Și chiar dacă mi-aş împărți toată averea pentru hrana săracilor, chiar de mi-aş da trupul să fie ars, și n-aş avea dragoste, nu-mi folosește la nimic”. (Paul către Corinteni, 1.13).

Oricare dintre noi ar putea fi iertat dacă i-ar zice apostolului, „Tu simți aceasta atât de profund, încât, cu siguranță trebuie să știi ce e dragostea. Trebuie să fie ceva extrem de minunat. Nu ne-o explici și nouă?” Deoarece, când încercăm să descriem acest cel mai suav dintre sentimente, descoperim că nu e lucru ușor. Putem găsi cuvintele Sfântului Pavel oglindite în civilizația contemporană, nu-i așa că putem muta munții și produce miracole chiar mai mari? Nu-i așa că putem vorbi în șoaptă și putem fi auziți la capătul pământului? Dar toate astea sunt nimic fără dragoste. Am înființat organizații uriașe pentru a hrăni și îmbrăca pe cei săraci, dar dacă în ele lipsește o inimă care să bată, sunt doar ca bătaia unei tobe, care se aude doar pentru că e goală. Deci, care este natura dragostei? Sf. Paul, ale cărui cuvinte, citate mai sus, îi descriu grandoarea, merge mai departe dar fără a furniza vreo teorie filozofică. El spune,

„Dragostea este îndelung răbdătoare, este plină de bunătate, dragostea nu pizmuiește; dragostea nu se laudă, nu se umflă de mândrie. Nu se poartă necuviincios, nu caută folosul său, nu se mânie, nu se gândește la rău. Nu se bucură de neleguire, ci se bucură de adevăr, acoperă totul, crede totul, nădăjduiește totul, suferă totul.”

E o listă lungă de fapte, o descriere de imagini mentale, dar, în mod straniu, toate aceste imagini amintesc de calitățile copilăriei. Ele par că descriu *Mintea Absorbantă* a copilului! Această minte care primește totul, nu judecă, nu refuză, nu reacționează. Ea absoarbe orice și îl încarnează în omul care va să vină. Copilul execută această muncă de încarnare pentru a realiza egalitatea cu alți oameni și pentru a se adapta să trăiască cu ei. Copilul îndură răbdător toate lucrurile. El intră în lume, și oricare ar fi condițiile în care se naște, se formează și se adaptează pentru a trăi acolo, iar adultul care urmează să devină va fi fericit în acele condiții. Dacă se întâmplă să vadă lumina zilei într-o zonă

toridă, se va construi pe sine astfel încât nu va putea trăi fericit în în nici un alt climat. Fie că l-a primit deșertul, ori șesurile mărginind marea, pantele munților ori câmpurile arctice înghețate, el se bucură de toate, și se simte bine doar acolo unde s-a născut și s-a hrănit la sân.

Mintea Absorbantă primește orice, își pune speranțe în orice, acceptă în mod egal sărăcia și bogăția, adoptă orice religie, prejudecățile și obiceiurile compatrioților săi, încarnându-le pe toate în sine.

Acesta este copilul!

Și de-ar fi fost altfel, rasa umană n-ar fi realizat stabilitatea în nici o parte a lumii; civilizația n-ar fi progresat continuu dacă ar fi trebuit de fiecare dată să o ia de la capăt.

Mintea Absorbantă formează baza societății create de om, și o vedem în expresia copilășului delicat care, prin virtutea dragostei sale, rezolvă tainicele dificultăți ale destinului uman.

Dacă studiem copilul mai bine decât am făcut-o până acum, descoperim dragostea în toate aspectele ei. Dragostea nu a fost analizată de către poeți sau profeți, ea este analizată de realitățile pe care fiecare copil le relevă în sine.

Dacă ne gândim la descrierea făcută de Sf. Pavel și apoi ne uităm la copil, suntem obligați să spunem, „În el se află tot ceea ce a fost scris. Aici e personificată comoara care cuprinde orice fel de dragoste”.

Prin urmare, în mod primordial, această comoară se află nu numai la cei câțiva care o exprimă prin poezii și religie, ci e prezentă în fiecare individ uman. E un miracol oferit tuturor; pretutindeni descoperim personificarea acestei forțe mărețe. Omul pustiește lumea prin discordie și conflicte violente iar Dumnezeu continuă să trimită această ploaie întineritoare. Astfel ajungem să înțelegem cu ușurință că tot ce creează omul, chiar și atunci când creația sa poate fi numită progres, nu e nimic fără dragoste. Iar această dragoste, care e un dar adus de fiecare copil mic care vine în mijlocul nostru – de și-ar realiza toate potențialitățile sau de s-ar dezvolta la adevărata sa valoare, realizările noastre, deja atât de vaste, ar deveni infinite. Adulții și copiii trebuie să-și unească forțele. Pentru a deveni măreți adulții trebuie să devină umili și să învețe de la copil. Ciudat, nu-i așa, că între toate miracolele produse de om și între toate descoperirile pe care le-a făcut, există doar un singur domeniu căruia nu i-a acordat nici o atenție; acela al miracolului pe care Dumnezeu l-a lucrat de la începuturi: miracolul copiilor.

Dar dragostea e mult mai mult decât am spus până acum. În mintea omului ea a fost înălțată de către fantezie, dar pentru noi nu e altceva decât un aspect al unei forțe universale foarte complexe, care – denotată prin cuvintele „atracție” și „afinitate” – guvernează lumea, ține stelele pe orbitele lor, face ca atomii să se unească pentru a forma noi substanțe, ține lucrurile legate de fața pământului. E forța care reglează și ordonează organicul și anorganicul și care se încorporează în esența fiecăruia și a tuturor lucrurilor, ca o călăuză spre salvare și spre nesfârșirea evoluției. În general, e inconștientă, dar, uneori, în viață își asumă atributul conștiinței, iar când e simțită în inima omului, el o numește „dragoste”.

Toate animalele au periodic instinctul de reproducere care e o formă de dragoste. Această formă de dragoste este o comandă a naturii, deoarece fără ea n-ar exista perpetuarea vieții. Așa că o mică fărâamă din această energie universală este împrumutată pentru o clipă formelor vii, astfel încât speciile să nu dispară.

Ele o simt pentru o clipă și apoi dispăre din conștiința lor. Aceasta ne arată cât de economică și de chibzuită este natura în distribuirea dragostei; cât de prețioasă trebuie să fie această energie pe care o dăruiește în doze atât de mici, de parcă așa i s-a poruncit să facă. Când vin pe lume puii, părinților li se reînnoiește darul dragostei; o dragoste specială care-i face să-și hrănească progeniturile, să le țină cald și să le apere până la moarte. Iubirea mamei pentru pui o ține lângă ei zi și noapte, neîntrerupt. Aceasta este forma de dragoste care asigură supraviețuirea, siguranța și bunăstarea celor mici. Acest aspect special al energiei are o sarcină limitată: „Speciile trebuie îngrijite și apărate, și tu trebuie să te dedici acestui lucru, până când puii nu mai au nevoie de ajutor.” Și, ce credeți? Imediat ce puii s-au maturizat, această dragoste dispăre dintr-o dată! Cei ce păreau până atunci a fi uniți printr-o legătură afectivă de nezdruccinat, se despart. Dacă se întâlnesc din nou se comportă ca și cum nu s-ar fi cunoscut niciodată, iar dacă puiul îndrăznește să ia o gură din hrana mamei, care înainte nu-i refuza nimic, acum îl atacă cu ferocitate.

Ce poate însemna asta? Înseamnă că mica rază de energie care trece prin norii conștiinței, care îi este împrumutată fiecăruia, este retrasă imediat ce și-a îndeplinit scopul.

La om e altfel. Dragostea nu dispăre odată cu maturizarea copiilor, și, mai mult, ea trece dincolo de hotarele familiei. N-am

aflat-o noi înșine, aici, gata să apară și să ne unească, imediat ce un ideal ne-a atins inimile?

În omenire dragostea e permanentă iar consecințele ei se fac resimțite dincolo de viața individului. Pentru că ce altceva este organizarea socială care se tot extinde până când întreaga umanitate va fi cuprinsă de ea, decât urmarea dragostei trăită de alții în secolele trecute?

Dacă natura distribuie această energie pentru scopuri precise, dacă o cântărește cu atâta acuratețe când e vorba de alte forme de viață, atunci generozitatea arătată omului nu poate fi lipsită de scop.

Dacă, în toate aspectele sale, această energie conduce la salvare, este inevitabil ca, atunci când e ignorată, să conducă la pieire. Valoarea acestei rații de energie care ne-a fost dată e nemărginită, e mai mult decât toate cuceririle civilizației de care omul e atât de atașat. Acestea sunt doar expresii temporare ale aceleiași energii, iar, după un timp, când noi cuceriri se vor suprapune lor, vor dispărea; dar energia însăși va continua să-și dezvolte propriile finalități de creație, de protecție și de salvare, chiar și după ce nu va mai fi rămas urmă de om în univers.

Dragostea este atribuită omului ca un dar direcționat către un anumit scop și cu un motiv special și, prin aceasta, se aseamănă cu cea împrumutată vietăților de către conștiința cosmică. Ea trebuie prețuită, dezvoltată și extinsă la maximum posibil. Dintre toate creaturile vii, numai omul poate sublima această forță pe care a primit-o și o poate dezvolta din ce în ce mai mult. Datoria lui este să o prețuiască. Ea ține universul unit deoarece e o forță reală, nu doar o idee.

Și tot cu ajutorul ei omul va fi capabil să țină împreună tot ce creează cu mâinile și inteligența sa. Fără ea, tot ce creează se va transforma (cum s-a întâmplat adesea) în dezordine și ruină. Fără ea, pe măsura creșterii puterilor omului, nimic din ce-i al lui nu va dăinui, totul se va prăbuși.

Acum putem înțelege cuvintele Sfântului, că dacă dragoste nu e, nimic nu e. Dragostea e mai mult decât electricitatea care ne luminează întunericul, mai mult decât undele eterice care ne transmit vocile prin spațiu, mai mult decât orice energie pe care omul a descoperit-o și a învățat să o folosească. Dintre toate lucrurile dragostea e cea mai potentă. Tot ce pot face oamenii cu descoperirile lor depinde de conștiința celui ce le utilizează. Dar această energie a dragostei ne este dată astfel încât fiecare să o aibă în el. Deși cantitatea dăruită omului este limitată și difuză, ea

este cea mai mare dintre toate forțele care-i stau la dispoziție. Acea parte a ei pe care o posedăm în mod conștient e reînnoită de fiecare dată când se naște un copil și, chiar dacă împrejurările dintr-un stadiu ulterior o trec în adormire, o vom căuta și vom tânji cu ardoare după ea. Prin urmare, trebuie să o studiem și s-o folosim mai mult decât orice altă energie care ne înconjoară, deoarece ea nu este împrumutată mediului, cum sunt celelalte, ci ne e dată nouă. Studiarea iubirii și a utilizării ei ne va conduce la sursa din care izvorăște, Copilul.

Aceasta este calea pe care omul trebuie s-o urmeze în întreprinderea și preocupările sale, dacă, așa cum ne-o arată aspirațiile lui, dorește să ajungă la salvare și la unirea omenirii.